

De Eerste Kamer in het licht der geschiedenis

<https://hdl.handle.net/1874/286614>

3

DE EERSTE KAMER
IN HET LICHT DER GESCHIEDENIS.

EERSTE DEEL,
ENGELAND EN FRANKRIJK.

ACADEMISCH PROEFSCHRIFT,

OP GEZAG VAN DEN RECTOR MAGNIFICUS

DR. H. C. MILLIES,

GEWOON HOOGLERAAR IN DE LETTEREN,

MET TOESTEMMING VAN DEN ACADEMISCHEN SENAAAT EN VOLGENS BESLUIT
DER RECHTSGELEERDE FACULTEIT,

TER VERKRIJGING VAN DEN GRAAD

VAN

DOCTOR IN HET ROMEINSCH EN HEDENDAAGSCH RECHT,
AAN DE HOOGESCHOOL TE UTRECHT,

IN HET OPENBAAR TE VERDEDIGEN

OP DONDERDAG 28 JUNI 1866, TE 1 URE,

DOOR

FREDERIK HENDRIK VAN NOTTEN,

GEBOREN TE AMSTERDAM.

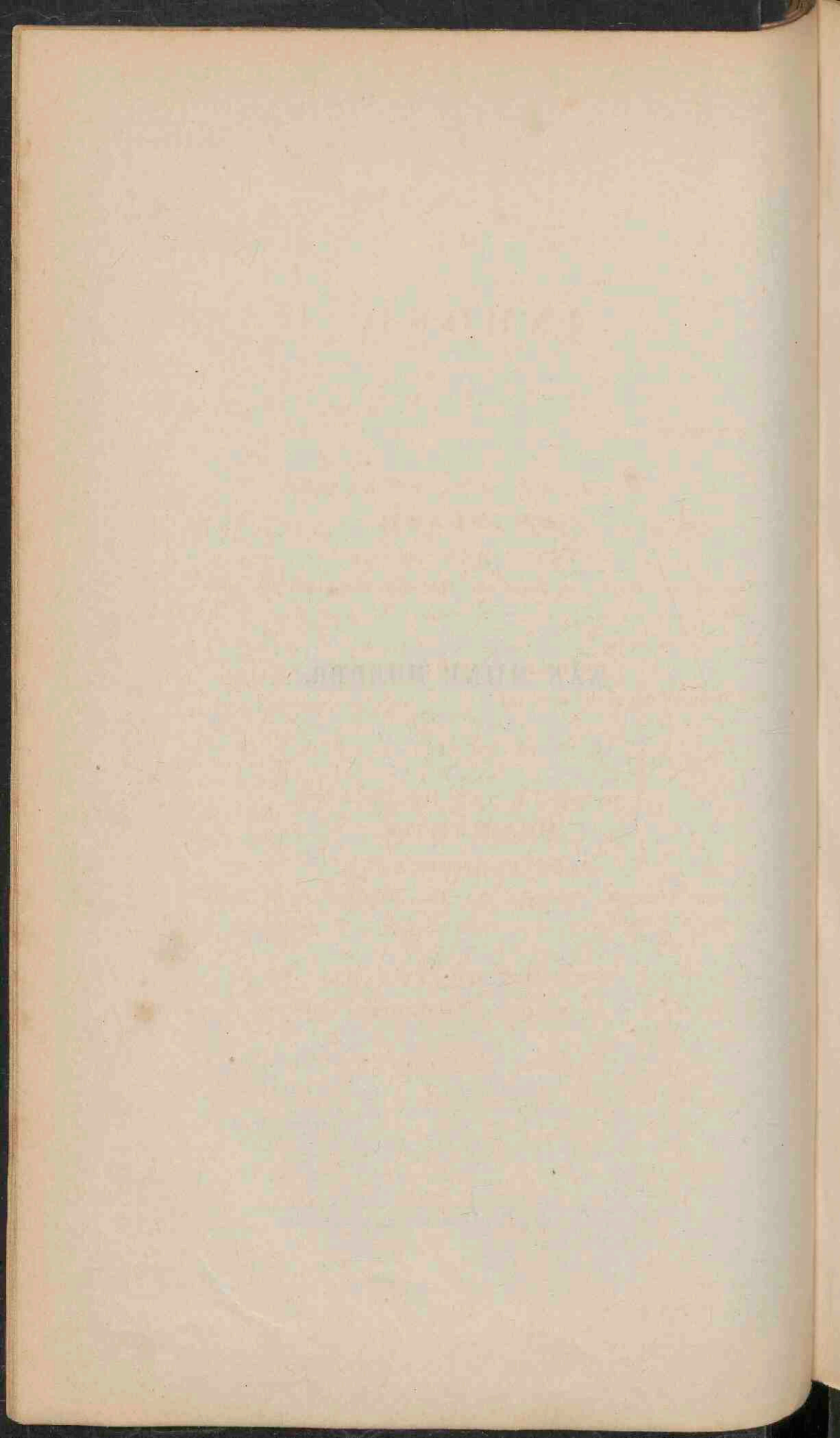

AMSTERDAM,
GEBROEDERS BINGER.
1866.

AAN MIJNE MOEDER.

INHOUD.

TER INLEIDING.....	Blz. 3
--------------------	--------

EERSTE AFDEELING.

ENGELAND.

EERSTE HOOFDSTUK.

Oorsprong van Hooger- en Lagerhuis. De rechten van het Parlement erkend.....	25
--	----

TWEEDE HOOFDSTUK.

Het House of Lords in onzen tijd.....	88
---------------------------------------	----

TWEEDE AFDEELING.

FRANKRIJK.

EERSTE HOOFDSTUK.

Het oude Frankrijk. De Pairs. De „États-Généraux” en de „Parlements de France”.....	107
---	-----

TWEEDE HOOFDSTUK.

De omwenteling en het keizerrijk. Staatsregelingen, 1791—1804.....	141
--	-----

DERDE HOOFDSTUK.

Toestand na 1814.....	157
-----------------------	-----

TER INLEIDING.

«Les gouvernements libres ne peuvent pas être simples.»

FONFRÈDE.

«C'est donc malgré la longue et heureuse expérience de l'Angleterre, malgré l'expérience moins longue, mais brillante des Etats-Unis, enfin malgré l'expérience en sens inverse, mais terrible, d'une grande nation qui, après tant de vicissitudes, à fini par chercher le repos et la prospérité dans le système anglais, qu'on s'élève aujourd'hui en théorie et en pratique contre ce système . . .

Certes il est permis de se méfier d'une théorie que les faits n'ont point encore justifiée.»

ROSSI.

Afgebrokkelde muren. Tusschen de reten baant zich de klimop een' weg. De stilte in de natuur wordt alleen gebroken door het gekras van een' enkelen nachtvogel daar boven op den ouden torenrand. Een heldere starrenhemel, een schoone maneschijn. — Niets anders, en toch zooveel! Want wie zal ontkennen, dat het hem bij dat alles vreemd te moede wordt, dat het is, als groeide daar het gras niet meer, als moesten de ridders weder zamenkomen in den feesthal, en de edelvrouwen weder plaats nemen voor het borduurraam! Wie, die niet den wonderlijken wensch in zich voelt opkomeu: o konden die steenen spreken, om ons te verhalen van wat daar binnen is geschied!

Vreemd, dat, waar wij leven in de 19^e eeuw, wij zoo gaarne de fantasie laten werken, om ons die beelden van vroeger voor den geest te tooveren! Maar neen, het is niet vreemd.

De studie der historie heeft voor verreweg de meesten iets bijzonder aantrekkelijks. Zoude de reden niet voornamelijk daarin moeten gezocht worden, dat, wat ook veranderd moge zijn, omgeving, vormen, denkbeelden, het toch altijd de doorlopende geschiedenis blijft van het groote gezin der menschen, en het aan de kinderen, waar die een hart in den boezem voelen kloppen, wel nooit onverschillig zal worden, wat de vaderen deden, uit wie zij zijn voortgesproten? Wie voor dat alles geen oog zoude hebben en geen oor, zoude men dien niet vragen, of hij zich verbeeldt een *autochtoon* te zijn, of hij denkt, dat het veld, waarop hij zaait, niet eerst was omgeploegd?

Maar niet alleen om het aanlokkelijke moet de geschiedenis worden beoefend. Zij moet meer voor ons zijn dan eene schilderij. Als onze leermeesteres moeten wij haar hoog-schatten, want zij is het, die op klare wijze ons het goede en het kwade aanwijst, opdat wij zullen kiezen. Zij is het, die aan de vorsten zegt: handel niet, als of alles slechts u toekwam, want het is niet waar, dat het volk is voor den vorst, en uwe verblinding heeft bloed gekost. Zij is het, die de volken toeroept: Sta op uw recht, dat uw belang het richtsnoer zij der regenten, maar geloof niet dat het een heilstaat is waar elk den scepter in de hand neemt; denkt er aan, de vruchten, die zoo uitlokkend zagen, smaakten zoo wrang. Zij is het die tot allen het waarschuwend woord doet hooren: vliedt de onbepaalde soevereiniteit, in welke gedaante zij zich vertoone, want zij is een monster. — Ja het woord van den dichter blijft waar:

Die Weltgeschichte ist das Weltgericht.

Het was dan ook steeds mijn wensch om met de historische behandeling van een onderwerp uit het Staatsrecht mijne Academische studiën te eindigen. Niet lang behoefde ik rond te zoeken naar een onderwerp, want er was een punt dat mijne opmerkzaamheid bijzonder had getrokken, en mij lust gaf tot onderzoek.

Wij leven in de eeuw der critiek. Veel wat tot heden voor waar en goed was gehouden wordt op nieuw aan een opzettelijk en scherp onderzoek onderworpen. Wie dit wraken moge, het kind der 19^e eeuw betreurt het niet, want geloovende aan de zegepraal der waarheid, is zij hem onmogelijk de gedachte, dat die waarheid door vernieuwd onderzoek schade zoude kunnen lijden. Men bedenke echter wel, dat critiek en afkeuring twee geheel verschillende woorden zijn, die maar al te dikwijls worden verward. Wanneer dus de geest der critiek mij verbiedt het oude goed te keuren, omdat het oud is, verbiedt die mij evenzeer het oude af te keuren, omdat het niet nieuw is. Wie geblinddoekt zich werpt in de armen van hen, die al het oude willen doen tuimelen, hij bedriegt zich, wanneer hij meent de critiek lief te hebben, want ook door hem wordt dan geloofd op gezag. Het schijnt uiterst moeilijk de gevaarlijke klip der partijdigheid met goed gevolg voorbij te zeilen.

Zij, die niet geheel onverschillig zijn, waar het beginselen van staatsrecht, waar het regeeringsvormen geldt, zullen allicht hebben stilgestaan om te luisteren naar eene meening, die vroeger en later is geuit, en thans door velen op den voorgrond wordt gesteld. Het zal reeds duidelijk zijn, waarop ik hier het oog heb. „Het Tweekamerstelsel, zoo wordt dan beweerd, is een *hors-d'oeuvre*, het past in waarheid niet in de constitutie. Eene Eerste Kamer, een Hoogerhuis, of welken naam men geve aan dat lichaam, is voor het minst eene overtolligheid, om niet te zeggen een kwaad; men verwijdere dien lastigen remschoen, en de wagen van den staat zal gemakkelijker daarheen rollen.”

Die stelling deed mij opzien. Zij beoogde verandering, moest men daarom reeds haar toejuichen? Neen, zij moest den toets van het onderzoek kunnen doorstaan. Ik zag naar Engeland, het oude land der vrijheid, en vond 2 kamers, — naar Frankrijk, waar men in de jaren 1814—48 den representatieven regeeringsvorm had gekend, weder 2 Kamers, — in nagenoeg alle staten van het vaste land dat stelsel. Maar Europa hechtte

misschien aan oude traditiën. In de Nieuwe Wereld, in het groote gemeenebest van Amerika, dat in zooveel opzichten met ons werelddeel een scherp contrast vormt, zoude het anders zijn! Maar ik vond ook daar dat stelsel, dat bestreden werd.

Het verlangen werd bij mij opgewekt om dat gedeelte der wetgevende macht iets nader te beschouwen, de geschiedenis daarvan na te gaan. En het onderwerp voor een Proefschrift was bepaald. Een' blik te werpen op alle staten waar het tweekamerstelsel wordt gehuldigd, was, zoo ik ten minste niet al te vluchtig wilde rondzien, bijna ondoenlijk; ik vond het wenschelijker een' anderen weg in te slaan. Daarom besloot ik in eene *Eerste Afdeeling* Engeland te behandelen, het land der vrijheid bij uitnemendheid, het land dat tot model heeft gediend voor de staten van het Continent, die zooveel langer onder dwingelandij waren gebukt gegaan. Daar zoude ik het systeem der erfelijkheid voor de Peers vinden toegepast. Eene *Tweede Afdeeling* moest gewijd worden aan Frankrijk, het land, dat op verschillende tijden zulk een' overwegenden invloed op den gang der zaken in Europa heeft uitgeoefend, en ik kwam dan ook tot het besluit, al had ik misschien kunnen volstaan met het jaar 1814 te beginnen, veel hooger op te klimmen, om den invloed der natie in vroegere eeuwen na te gaan. Een tweede systeem zoude ik daar tegen komen, het stelsel der benoeming der Pairs voor het leven door de kroon, het gevolg der wet van 1831. — Nog eene derde wijze: de verkiezingen der leden van zulk eene Eerste Kamer door de natie, en ik zoude mijn onderzoek kunnen besluiten. Want een van die drie groote stelsels, hier en daar, ja, met wijzigingen, maar toch een van die drie is terug te vinden in alle staten, waar het wetgevend lichaam uit 2 Kamers bestaat.

Hiermede is tevens gezegd, dat ik, met de twee deelen, die ik thans lever, mijne taak niet als afgedaan mag beschouwen. In eene *Derde Afdeeling*, die ik, naar ik wensch, spoedig, aan de vorige hoop toe te voegen, wensch ik de *Eerste Kamer* in ons vaderland eenigzins van nabij te be-

schouwen, waar wij tegenwoordig het derde genoemde stelsel, de verkiezing door de natie, gehuldigd zien.

Zal het nog noodig zijn te zeggen, dat het mijn doel niet kon zijn met dit mijn schrijven de wetenschap te verrijken, veel minder nog het geschilpunt tot oplossing te brengen? Die aanmatiging kon wel onmogelijk opkomen bij hem, die uit de studie dat nut heeft getrokken, dat, waar hij vorderde in het *γνώθι σέαυτον*, het gezegde van Socrates hem telkens meer eene waarheid werd. Waarom ik dan dit Proefschrift schreef? Om voor mij zelven eene eerlijke, zoo mogelijk eene vaste overtuiging te verkrijgen. Liefde voor ware vrijheid, afkeer van het recht van den sterkste, eerbied voor het gezag, dat niet berust op geweld, dat was mijn richtsnoer. Dat de hooggeschatte mannen, wier lessen ik volgde, die liefde voor wezenlijke vrijheid steeds zochten aan te kweeken, ik zal hun daarvoor altijd dankbaar blijven. De vorige woorden mogen tevens mijne verontschuldiging zijn, wanneer ik somtijds wat al te warm was in mijn schrijven, zoo dat de uitdrukkingen hier en daar wat al te sterk zijn gekozen, en het zacht ineenloopen der kleuren misschien wat veel gemist wordt. Men vergeve het iemand, die eenmaal den Hoogleraar Buys hoorde zeggen: „Wij hebben verbazende vorderingen gemaakt in de kunst van de onverschilligheid, en met eene zeer voorname kalnte, welke wij wel willen toeschrijven aan onzen afkeer voor het exclusieve, aan onzen onbevooroordeelden zin, aan onze ruimere ontwikkeling, kunnen wij thans rustige toeschouwers zijn van veel wat vroeger het hart deed kloppen en de aandoeningen opwekte ¹⁾).

Maar hoor ik mij ten laatste toeroepen: „Gij hebt geen recht die overtuiging te hebben. Gij beweert wel, dat met eene Eerste Kamer de natiën vrijheid hebben gekend, en gij zoekt daarvoor uwe bewijzen in de geschiedenis. Maar is dat genoeg? Neen. Want het woord kon hier wel toepasselijk zijn, dat eenmaal aan Louis-Philippe van Orléans werd toegevoegd,

¹⁾ Mr. J. T. Buys. Het wezen van den Constitutionelen Regeringsvorm.

toen hem de kroon werd aangeboden: „*non parce que Bourbon, mais quoique Bourbon.*” Wij toch boweren niet, dat de vrijheid altijd vlood, waar zulk eene Eerste Kamer zich vertoonde, maar onze stelling is, dat er voor haar geene plaats is in de constitutie.” Het verwijt is niet onverdiend. Waar is het, dat de toepasselijkheid van het *quoique* hier geene onmogelijkheid is, al mag men het gerust eene groote onwaarschijnlijkheid noemen. Het is dan mijn allereerste plicht met eenige voorname argumenten der tegenstanders mij bezig te houden. Ik toch geloof dat *het tweekamerstelsel onontbeerlijk is in den Constitutioneelen staat.*

De gronden, die door de vijanden van het stelsel worden aangevoerd, bestaan hoofdzakelijk uit de 3 volgende: het systeem maakt de staatsinrichting omslachtig, — het belet eene spoedige afdoening van zaken, — het neemt de gelijkheid weg. De argumenten schijnen krachtig. Maar gaat de spreuk: „*Simplex sigillum veri et boni,*” hier wel door, — is spoed hier wel het meest wenschelijke, — is de gelijkheid waarheid of fictie? Ziedaar vragen die eerst moeten beantwoord worden.

Behandelen wij eene vraag, die met ons onderwerp in verband staat: is het individu om den staat, of de staat om het individu? De volgelingen van Rousseau, zij zullen allicht geneigd zijn de eerste stelling te onderschrijven. Door een dus genoemd sociaal contract heeft het individu, als het ware, afstand gedaan van zijne kracht, van zijn' wil, van zijn recht om daarmede het organisme te begiftigen, dat men staat noemt. Welke heerlijke toestand wordt er door deze schijnbare zelfvernietiging geboren! Want daar de staat niets anders is dan de vereeniging van allen, die hun zwaard en hun schild op het gemeenschappelijk altaar hebben neêrgelegd, zoo komt die macht aan den staat toegekend, aan allen ten goede. Het individu staat daar wel, als het ware, naakt, want alles wat hem toekwam, het is zonder voorbehoud overgegeven aan den soeverein. Maar wat nood? Wie is die soeverein, zoo niet

de gemeenschap? Waar ieder zich dus overgeeft aan allen, geeft men zich in waarheid aan niemand; de toestand is gelijk voor allen, en geene vrees kan er bestaan, dat iemand zoude onderdrukt worden; wat men met de eene hand geeft, neemt men met de andere; het offer gebracht aan de samenleving is geen offer, want elk wordt voor een klein deel soeverein. — Zullen wij op deze wijze voortgaan, of zullen wij zeggen, dat het „perinde ac cadavor” aan de eene zijde, en de gruwelijkste despotie aan den anderen kant de consequente uitvloeisels zijn geweest dezer leer? ¹⁾ „Le plus cruel châtement de Rousseau est d’avoir enfanté Robespierre, et la pierre de touche des idées politiques de l’auteur d’Émile est dans l’application qu’en a tentée le sanglant triumvir.” ²⁾

Neen, de staat is daar om het individu. Het is waar, de mensch, levende in de maatschappij, moet ter wille van die maatschappij offers brengen, die toch eindelijk op zijne eigene welvaart uitloopen, maar even waar is het, dat de mensch als individu rechten heeft, zoo onvervreemdbaar, zoo heilig, dat hij die nooit, ter wille van niemand, mag prijs geven. ³⁾ Daarom is juist de staat, om aan elk zijner burgers de rechten te verzekeren, die hem zouden toebehooren, ook al sprak er geene wet van. De vraag hoe een staat moet ingericht worden, komt dus hierop neêr, op welke wijze de vrijheid en de rechten der burgers het best beschermd zullen worden.

¹⁾ „M. le ministre a invoqué Rousseau, mais toutes les fois qu’on a voulu proposer des lois contre la liberté, on s’est appuyé de l’autorité de Rousseau. Avec beaucoup d’amour pour la liberté, Rousseau a toujours été cité par ceux qui ont voulu établir le despotisme.” Benjamin Constant, Cours de Politique, I. pg. 10, noot.

²⁾ De Carné. Histoire du Gouvernement Représentatif I. pg. 247.

³⁾ „Sans doute l’homme est né pour l’état social; mais cette destination nécessaire laisse subsister la distinction des deux titres auxquels il s’y présente. Dans une des hypothèses, il s’aliène complètement au corps social; l’individu s’y perd comme la goutte d’eau dans le fleuve. Dans l’autre il se dépouille si peu de ses droits, que le voudt-il, il ne le pourrait pas; ils sont inaliénables, et il ne saurait mutiler en lui l’ouvrage de Dieu. L’inaliénabilité n’est pas seulement de l’individu à l’individu, mais de l’individu à la société.” Hello: Du régime constitutionnel, 3e édition pg. 13.

Wanneer men dan ziet hoe in vroegeren tijd de rechten der individuën niet waren erkend, of niet werden geëerbiedigd door het gezag, dan komt men tot de slotsom, dat de staatsinrichting van den ouderen tijd gebreken had, en het streven is te zoeken, waarin de fout schulde. Men heeft wel soms gemoend, dat de zonde der oude Fransche staatsinrichting b.v. gelegen was daarin, dat het onbeperkt gezag bij één' mensch, bij een' vorst berustte; men heeft toen wel dien mensch ter neêr geworpen, en het hem ontnomen gezag aan anderen opgedragen, maar toen men tot zijne schade bemerkte dat de vrijheid daardoor niet triomfeerde, maar het slechts andere handen waren, die nu den druk uitoefenden, toen is men begonnen in te zien, dat men zich had misgrepen, dat het gebrek in geheel iets anders moest schuilen. En waarin ten slotte? Zeer juist is dit aangewezen door Benjamin Constant: „Confiez la souveraineté illimitée à un seul, à plusieurs, à tous, vous le trouverez également un mal. C'est le degré de force, et non les dépositaires de cette force qu'il faut accuser. C'est contre l'arme et non contre le bras qu'il faut sévir.”¹⁾ Dat begreep men ten laatste, en de leer van de verdeeling van het gezag begon gehuldigd te worden. Is het niet, alsof Hello de woorden van een' Nederlander zich in het geheugen had geprent, toen hij die fijne opmerking maakte, dat eene constitutie het kind is van het wantrouwen?²⁾ De rechten der individuën, vroeger vaak met voeten getreden, worden gewaarborgd; daartoe moet strekken de geheele vorm aan de staatsinrichting gegeven. Aan elke macht in den staat moet het onmogelijk worden gemaakt onbeperkte heerschappij te verwerven, die op despotie zoude uitloopen, die macht voor recht zoude kunnen doen gelden. „Personne ne peut tout”³⁾,

1) Benjamin Constant I. ch. I. „de la Souveraineté du peuple.”

2) Hello pg. 21. Hooff: Nederlandsche Historiën: „Het mistrouwen is het hechtste bolwerk der vrijheid.”

3) Hello wijst hier op het civiele recht. „Je ne sache rien en droit civil de plus beau que l'assimilation des choses illégales aux choses impossibles; c'est une fiction touchante de regarder ce que la loi défend, comme étant hors de nos facultés. L'honneur en remonte à la loi romaine.” Hello pg. 229.

ziedaar de nieuwe staatsleer, die men door eene juiste afbakening van grenzen tracht te verwezenlijken.

Vanhier dan, dat eene moderne constitutie niet uitblinkt door eenvoudigheid, maar integendeel eene vrij samengestelde inrichting doet geboren worden ¹⁾. Aan dezen wordt macht gegeven om regels vast te stellen, aan anderen om aan die regels uitvoering te doen geven, aan anderen weder om die regelen in elk bijzonder geval te doen eerbiedigen. De wetgevende macht is door een' sterken slagboom van de uitvoerende en de rechterlijke gescheiden ²⁾. Nu verkiezen wij de Constitutioneele Monarchie boven alle andere regeeringsvormen, omdat hierdoor eene hoogere macht in het leven wordt geroepen, bestemd om alle andere machten in het rechte spoor te houden. De vorst, hoofd der wetgevende, zoowel als der uitvoerende en der rechterlijke macht, die de eenheid van den staat vertegenwoordigt, kan geen belang hebben, dat eene der machten zich buiten hare baan begeve, en is, geen partij zijnde, het best in staat eene hoogere censuur uit te oefenen ³⁾. Het is dan ook een echt constitutioneel begrip om aan de kroon prerogatiieven te schenken, als daar zijn: o. a. het recht om ministers te ontslaan, of om het wetgevend lichaam te ontbinden ⁴⁾. Het ligt echter niet in de bestemming van de kroon, om telkenmale in te grijpen in het raderwerk van den staat. Hoe goed het wezen moge, dat daar eene macht zij met elke macht in den staat verbonden, en daarom het best in staat om toe te zien, wie het hem aangewezen terrein

¹⁾ „Les gouvernements libres ne peuvent pas être simples; il faut nécessairement qu'ils soient complexes, précisément parce qu'ils doivent protection à tous les intérêts. La vraie liberté n'est qu'à ce prix." Fonfrède: Oeuvres I. pg. 354.

²⁾ Hello (pg. 25, 232.) noemt de rechterlijke geene afzonderlijke macht, maar „un mode particulier du pouvoir exécutif.”

³⁾ Hello heeft, dunkt ons, niet genoeg gelet op de hoogste beteekenis van de Constitutioneele Monarchie, wanneer hij alleen daarom aan den vorst een deel van de Wetgevende macht geeft, „parce qu'il eût été à craindre, que le pouvoir exécutif n'apportât point de zèle dans l'exécution d'une loi, faite sans lui, et peut-être malgré lui.” Hello pg. 342.

⁴⁾ Vgl. Benjamin Constant I: „des pouvoirs constitutionnels.” pg. 175 vlgg.

overschrijdt, niet minder noodig is het, dat de kroon slechts bij uitzondering toone welke kracht in haar besloten ligt. Want, als eenmaal bij de rechtbank van Paris, zoude ook hier de tweedracht den appel kunnen werpen, en zoo hier de n-ijver het staatsrechtelijk onmogelijke verwijt van partijdigheid deed hooren, zoude de kroon van hare schoonste parcel worden beroofd, en aan de staatseenheid schade worden toegebracht.

Men is dan bedacht geweest om nog andere slagboomen te stellen, en de staatsinrichting nog samengestelder te maken. Welke is van de 3 machten de voornaamste? Zonder twijfel de wetgevende, zij die de regels voorschrijft waarnaar gehandeld zal worden; zij is het hoofd, de anderen zijn de armen. Maar bestaat er dan niet juist gevaar, dat zij vooral misbruik make van hare kracht, en de macht, waarmede zij anderen in bedwang houdt, gebruike, om haar' eigen' grenspaal te vernietigen, dat de zoo forsche stroom buiten de oevers trede, de dijken verbreke, en alles meê slepe in zijne vaart. Hoe dit te beletten? Door in het midden van de wetgevende macht zelve een' dam op te werpen. Waar die macht bij onderscheidene bestanddeelen gaat berusten, waar aan meerdere krachten, in wezen van elkander verschillend, een oordeel wordt toegekend, daar zal eene natuurlijke contrôle worden geboren, daar zal ieder naauwlettend hebben toe te zien, dat eene volgende rechtbank geene reden vinde het vonnis te vernietigen. Necker, die, zoo als wij weten, zoo hartelijk, maar met slechten uitslag ¹⁾, ijverde voor het Tweekamerstelsel, schreef reeds: „Il n'est pas possible de soumettre les opinions d'un corps législatif à aucune espèce de censure régulière ²⁾.... C'était donc une belle idée, et une idée vraiment ingénieuse, que d'avoir établi cette censure au sein même du corps législatif en le composant de deux chambres ³⁾.” Het Tweekamerstelsel

¹⁾ Vgl. de Fransche constitutie van 1791.

²⁾ Wij hechten hier aan het woord „régulière;” want censuur, wij hebben daar juist van gesproken.

³⁾ Necker. Du pouvoir exécutif. I. pg. 64.

een middel tegen grondwetschennis; zoude het daarom niet reeds aanbeveling verdienen?

Maar er is meer. Het is, dunkt ons, eene door de eeuwen gestaafde waarheid, dat de wetgeving het werk moet zijn van velen, de uitvoering van die wetten aan zoo weinigen mogelijk moet opgedragen worden; in het eene geval is grondige discussie, hooren en wederhooren, in het andere kracht en eenheid een vereischte. Wat is eigenlijk de taak der wetgevende macht. Laten wij, waar wij eenvoudig het „wetten maken” op de lippen zouden nemen, luisteren naar het schoone antwoord, dat Rossi op onze vraag geeft: „Il ne faut pas que le pouvoir législatif songe à *inventer* des lois, mais qu’il s’occupe à les *révéler*. Car elles préexistent; elles sont toutes renfermées dans la condition politique et morale de l’Etat. Avoir le moyen de les reconnaître, la volonté de les mettre en action, et l’art de persuader au public, que c’est réellement de cette source, et uniquement de cette source qu’on les a tirées, voilà tout le secret du pouvoir législatif: secret qui, bien employé, rend les gouvernements forts et les nations heureuses ¹⁾.”

In niets meer, in niets minder ligt het geheim van goede wetten; datgene wat reeds leeft in het gemoed der natie onder woorden te brengen. Nu is het ons ook duidelijk, waarom aan de natie zelve vereenigd met den Vorst de wetgeving wordt opgedragen. Men zoekt dit somwijlen af te leiden uit een zoogenaamd natuurlijk recht tot regeeren of mederegeeren; maar wij gelooven niet, dat onze natuurlijke rechten zoover reiken. Wij meenen dat onze eisch niet verder mag gaan, dan alleen dat er goed geregeerd worde; dit, ja, mag en moet ieder vorderen, en men zal, meenen wij, verstandiger doen aan dien eisch alles streng te toetsen, dan zich te baden in het genot van een’ grooteren of kleineren scepter te hanteeren ²⁾.

¹⁾ Rossi. Du gouvernement parlementaire. Zie zijne *Mélanges d’Economie politique, d’Histoire et de Philosophie*. II. (Histoire et philosophie) pg. 146.

²⁾ Zoude niet de constitutie van 1793, waarbij men zich door Rousseau had laten inspireren, eene goede les zijn? Hoe lang heeft zij bestaan?

Neen het antwoord zal wel dit zijn, dat, wanneer waarlijk de taak der wetgevende macht meer bestaat in ontdekken, dan in uitvinden, wanneer zij slechts heeft te luisteren naar de klanken, die gehoord worden, de natic zelve als tot die taak geroepen wordt, omdat zij wel het best die tonen moet hooren en die taal zal verstaan. En uit het eene goede zal het andere voortkomen, want zal het schip van den staat niet het best aan den storm kunnen weêrstand bieden, als het anker is geworpen te midden van de natic?

Het staatsbelang eischt dus dat voor de wetgeving de kroon te rade ga met de natic. Maar zonder ons nu te verdiepen in de kwestie, of het goed zij hier grootere of kleinere grenzen te stellen, kunnen wij gerustelijk zeggen, dat het nu eenmaal onmogelijk is, dat de beraadslagingen in deze door de gansche natic worden gevoerd, en dat altijd een grooter of kleiner aantal mannen in haren naam zal beslissen, welke de regelen zullen zijn waarnaar te handelen. Is nu eene enkele vergadering het beste middel om die regelen te vinden, om tot eene goede wetgeving te geraken? Niet waar, de taak is niet gemakkelijk, de wetten te zoeken, „qui préexistent, renfermées dans la condition politique et morale de l'état,” wetten die krachtig en goed zullen zijn, die door gansch eene natic erkend zullen worden aan hare behoeften te voldoen? Spoedige afdoening zal hier wel minder wenschelijk zijn, dan grondige, ernstige discussie. En die kalme beraadslagingen verwachten wij niet, waar het wetgevend lichaam niet in doelen is gesplitst. Bestaat er niet gevaar dat de afgevaardigden zich te veel ¹⁾ zullen laten leiden door een' invloed van buiten? Wie, die zich de Assemblée Nationale van het Frankrijk der omwenteling in het geheugen roept, zal het loochenen, dat de constituanten, in schijn oppermachtig, inderdaad bogen voor de menigte daar buiten, voor de volksredenaars, voor de clubs, ja

¹⁾ Wij gebruiken hier met opzet de uitdrukking „te veel”, daar wij eene contrôle van de natic op de vertegenwoordiging, zonder daarom van een imperatief mandaat te willen hooren, wenschelijk en constitutioneel achten, en op dien grond ook de veeljarige parlementen afkeuren.

dat de grondleggers der constitutie daardoor hun' eigen' val bewerkten? En wie zal hier niet met Necker uitroepen: „La chambre des communes d'Angleterre aimerait mieux avoir à se concilier avec deux chambres hautes, que d'exister sous le joug ou l'assemblée de France se trouve placée. Il est terrible le joug qui ne vous laisse pas seulement l'indépendance de vos opinions, et la franchise de vos pensées?”¹⁾ Zullen de afgevaardigden zich niet vrijer en onafhankelijker bewegen, wanneer zij die kreten daar buiten kunnen smoren met het wijzen op een tweede stadium, waaraan hunne beslissingen onderworpen moeten worden?²⁾

Maar niet alleen de aandrang van eene menigte buiten de zaal, ook eigene hartstochten zijn te vreezen. De meest verschillende belangen moeten uit den aard der zaak hunne tegenwoordigers vinden. Waar men dan niet op een' verderen dam stuit, bestaat het grootste gevaar dat elke partij met hartstocht eigene meeningen zal zoeken door te drijven, en met voorbijzien van het algemeen belang hare vijanden zal zoeken te verslaan, dat eigen voordeel steeds de meerderheid zal leiden, hetzij zij vooruitgang of behoud in haar vaandel voere.³⁾ En hier wenschen wij te wijzen op het advies in de nationale vergadering van 1797 door den hoogleeraar de Rhoer uitgebracht. Sprekende in de taal van zijn' tijd zegt hij: „De vergiftigde adem van een' despoot verpest de natuur, hij verstikt de eerste zaden van geluk en verlichting; maar eene vergadering van menschen, welke de uitoefening van den nationalen wil en magt in haren boezem vereenigt, hoe dikwerf heeft die niet als een alvernielende lavastroom gewoed? Overheerschers en derzelver ministers belagen de vrijheid der volken langs

¹⁾ Necker, du pouvoir exécutif. I. pg. 63.

²⁾ Men werpe ons niet tegen de noodzakelijkheid der koninklijke sanctie. Ieder weet, dat het koninklijk veto, zal het geëerbiedigd worden, slechts in zeldzame gevallen moet worden toegepast.

³⁾ „La rejection de l'idée des deux chambres, pour la composition du corps législatif, et la formation de ce corps en une seule assemblée délibérante, est presque une préférence donnée à l'empire des passions sur l'autorité de la sagesse.” Necker I. pg. 65.

sluippaden en aanslagen der duisternis; doch eene wetgevende vergadering tot tirannie overslaande, zal zelfs met verachting op deze bijwegen neêrzien, zij zal openlijk en regtstreeks het voorgestelde doel najagen, en dan nog hare medeburgers de knellendste kluisters der slavernij, onder den heiligen naam van vrijheid, durven aanbieden." Op deze en nog andere gronden voelde hij zich gedrongen zijne medeburgers toe te roepen: „Laat ons die altoos gevaarlijke wetgevende magt in twee takken scheiden en daardoor aan overrijling der driften en derzelver verschrikkelijke gevolgen den weg zoeken af te snijden. Laat ons datzelfde *divide et impera*, die spreuk, welke tot nu toe de staatsregel voor geweldenaren en derzelver ministers was, nu eens het vrije Bataafsche volk in den mond leggen; en laat dat volk, door de uitoefening van deszelfs magt af te scheiden en te splitsen, de oppermagt waarlijk aan zich behouden." 1) Zal het gevaar voor die driften, voor die tirannie niet veel minder zijn, waar men weet dat de voorstellen nog in eene volgende kamer zullen onderzocht worden. Zal nu niet omgekeerd het algemeen belang het kompas zijn, dat ieder in handen neemt? Het is waar, niet allen zullen daar dezelfde definitie van geven; maar toch, men zal niet in de eerste plaats aan zich zelve, maar vooral om de natie denken, van beide kanten zal men een deel van het terrein gewonnen geven, eene toenadering zal mogelijk worden gemaakt, waar allen zich afvragen, wat het beste zij voor het land 2). Zoo bestaat er kans van slagen, zoo wordt de waarschijnlijkheid geboren, dat het andere deel der wetgevende macht de kroon zette op het werk. Zullen daardoor de factiën geheel verdwijnen? aan deze utopie gelooven wij niet, maar wij onderschrijven de woorden van Royer-Collard: „le remède

1) C. L. Vitringa, Staatkundige geschiedenis der Bataafsche Republiek, 2e ged. pg. 224, vlg. Zie ook: Dagverhaal der handelingen van de Nat. vergadering IV. pg. 718—720.

2) Dahlmann: Die Politik, pag. 132: „Zwei gleichberechtigte Kammern gewähren eine eindringendere und reifere Berathung, insofern die eine Kammer die Kritik der andern zu scheuen hat.“

se trouve dans la multiplicité et l'opposition des pouvoirs, dans leur force défensive, aussi bien qu'offensive, dans la combinaison judicieuse de leur énergie réciproque" 1).

Zij, die het Tweekamerstelsel bestrijden, bedienen zich vaak van het volgende argument. Zal eene tweede instantie van wetgeving beantwoorden aan het doel, zal eene tweede wetgevende vergadering iets meer zijn dan de echo van de andere, dan moet zij op andere wijze zijn zamengesteld, uit andere bestanddeelen bestaan, zij zal als van zelve een meer aristocratisch karakter dragen, en daardoor zal het stelsel zondigen tegen de groote waarheid, die de omwenteling aan het licht heeft gebracht en in de moderne staatswet is neêrgelegd, zij zal weder eene ongelijkheid in het leven roepen. Wij zouden op die zelfde omwenteling willen wijzen om te vragen: wat verlangt gij in de eerste plaats? Zoo het de vrijheid is, laten wij dan elkaâr de hand reiken, maar ons dan tevens ernstig afvragen, ten eerste, of men in alle perioden der omwenteling, of men in '89 en in '93 aan het woord gelijkheid denzelfden zin heeft gehecht, ten andere, of men aan de gelijkheid, zoo als b. v. Marat die opvatte, 2) niet zeer veel, niet de vrijheid heeft opgeofferd? Bij eene Oostersche (ook Westersche?) despotie, waar allen evenzeer het hoofd buigen, heerscht de meest volkomene gelijkheid. Men zij voorzichtig.

Het Tweekamerstelsel is in strijd met de gelijkheid, . . . en wij slaan het oog op de Nieuwe Wereld. Daar is men opgestaan tegen het oude Engeland, en de onafhankelijkheid was het loon van den strijd. Adel, ridderkruizen, zijn onbekende woorden in de Vereenigde Staten; privilegiën, men wil er niet van weten in een land, waar de bootsman op de Mississippi eenmaal het Witte Huis te Washington kan gaan bewonen, waar verdienste en deugd de hoogste en eenige

1) La vie politique de Royer-Collard par de Barante, II, p. 28 (Discours sur la Réforme Electorale). Vgl. ook nog Rossi, Mélanges, II, p. 134—200.

2) Men denke aan hetgeen den Girondijnen werd verweten. Marat durfde zeggen: „Les hommes d'État nous vantent leurs talents, mais ces talents sont un crime de plus, car ils blessent l'égalité.” Zie de Carné, I, p. 240.

adelbrief zijn. Daar zal wel niets zijn ingevoerd, wat aan navolging van Engeland, aan ongelijkheid zoude doen denken, daar geen tweekamerstelsel! Het omgekeerde is waar. Niet alleen in de constitutie van het groote lichaam, van den statenbond is het congres uit 2 huizen, dat der afgevaardigden, en dat der senatoren zamengesteld, maar ook in alle staten tot den bond behoorende (één staat: Vermont, maakt hierop uitzondering ¹⁾), is het systeem door ons voorgestaan in zwang; in alle staten zijn er, wat wijze van verkiezing, ouderdom, rijkdom betreft, andere vereischten gesteld voor den senator, dan voor het lid der kamer van afgevaardigden ²⁾. Zoude het misschien pleiten voor ons gevoelen?

Nog een woord over de gelijkheid, waarvan de leerlingen van Rousseau zich zoo dikwijls als wapen bedienen. Was hij het niet, die leerde, dat de natuur overal op die gelijkheid wees, heeft hij niet daarop zijne sociale theorie gebouwd? Is het niet een raadsel, hoe de zoon van het schoone bergeland, die altijd de natuur te hulp riep, waar hij de maatschappij wilde hervormen, die zelfde natuur zoo weinig heeft begrepen? Hij toone ons eerst 2 volkomen gelijke bladen, voordat wij hem gelooven. De kleur der bloemen, de hoogte der bergen, de grootte der starren, de tinten in het groen, wijst het ons niet alles daarop, dat de natuur niet wilde weten van gelijkheid, van eentonigheid, dat juist door de verscheidenheid eene schoone harmonie moest gevormd worden? En in de menschenwereld zal het wel hetzelfde zijn; of worden daar allen even oud, even schrander, even gelukkig? Waartoe verder wapenen tegen Jean Jacques opgenomen? De

¹⁾ Vgl. *Jahrbücher für Gesellschafts- und Staatswissenschaften* von Dr. Glaser, III, 2es Heft, 15 Febr. 1865, p. 128.

²⁾ Mr. G. W. Vreede haalt in zijne brochure: *De noodzakelijkheid der directe verkiezing* enz., 1848, bl. 33, de woorden aan van Michel Chevalier: *Lettres sur l'Amérique du Nord*, I, p. 93: „Au sénat les trois hommes d'Etat, qui passent pour les sommités des pays” enz. Vgl. ook: Rossi: *Mélanges*, p. 137 volg.; Story, *Commentaries on the constitution of the United States*, Boston 1858. I, § 704.

ongelijkheid is een feit. ¹⁾ Waarom anders daarneêr geschreven: de burgers zijn gelijk voor de wet, zoo het ons omringende reeds die gelijkheid predikte, zoo niet, als in een oud handschrift, onder het „gelijkheid voor de wet” andere woorden leesbaar waren: „allerwege ongelijkheid.”

Deze gelijkheid nu voor de wet, waarop doelt zij? Op vroegere misbruiken, op ongelijkheden, die niet in de natuur lagen, op bevoorrechte standen, op *tailles*, alleen door een' tiers-état op te brengen, op *corvées* en andere lasten, waarvan de grooten voordeel trokken, op verschil van straffen, waar een zelfde misdrijf door een' edelman en een' burger was gepleegd. De privilegiën werden gedood, toen allen gelijke bescherming van de wet gingen genieten, toen eene zelfde strafwet op allen toepasselijk werd verklaard ²⁾. Gelijkelijks beschermd te worden, dat is, dunkt ons, de beteekenis der genoemde bepaling, en daaraan trachten wij alles te toetsen. Onze vrijheid, onze persoonlijkheid, ons eigendom, dat is het hoogste, daaraan moeten wij vasthouden; daarom moeten wij eischen, dat alle wetten daarheen strekken. Maar of het evenzeer tot ieders natuurlijk en onvervreemdbaar recht behoort, dat hij tot het maken van zulke wetten, of tot hare uitvoering mede werke, dat, wij zeiden het reeds vroeger, gelooven wij niet, ook zien wij niet in dat daarin ons geluk zoude gelegen zijn ³⁾. De civiele rechten zijn andere dan de politieke, het civiele recht is, om zoo te zeggen, meer lijdelijk, het politieke hande-

¹⁾ „On a beaucoup écrit pour et contre l'inégalité. Cependant tout se réduit à peu de mots. L'inégalité est un fait inévitable; et par cela même elle doit dans l'intérêt de la société, plus encore que des individus, produire un droit reconnu et réglé.” Rossi, *Mélanges*, II, p. 161.

²⁾ „La promesse de la charte n'est pas de corriger l'inégalité naturelle, tâche absurde et surhumaine, qu'il ne faudrait même pas entreprendre, si elle était possible, mais de ne pas l'admettre dans le domaine du droit; ce qui se réduit à dire, que la loi ne doit pas créer de privilèges.” Hello, p. 38.

³⁾ „L'erreur perpétuelle de ceux qui cherchent la liberté dans la souveraineté, c'est de confondre la liberté avec le droit de gouverner... La liberté est un droit natif, le pouvoir ne devient un droit que sous condition. La liberté n'est pas le droit de gouverner: elle est le droit d'être bien gouverné.” Fonfrède, I, p. 39.

lend, het eerste het doel, het laatste het middel. Zullen wij dan klagen, dat wanneer niet allen dezelfde politieke rechten genieten, eene onrechtvaardigheid wordt gepleegd, eene ongelijkheid wordt geboren? Vragen wij daartoe eerst of hierdoor nieuwe privilegiën worden geschapen, en zoo het antwoord luidt: in geenen deele, de gemaakte onderscheidingen hebben alleen ten doel, dat zij, die hiertoe het best geschikt zijn, waken voor de belangen van allen, die onderscheidingen zijn van dien aard, dat niemand in beginsel wordt uitgesloten, dat voor ieder de mogelijkheid bestaat vroeger of later die actieve rechten uit te oefenen — laten wij dan zoo oprecht en eerlijk zijn te verklaren, dat ook zonder een bestuur door allen, de woorden „gelijkheid voor de wet” eene waarheid kunnen zijn ¹⁾).

Alles wijst ons op ongelijkheid, op verscheidenheid. En ook daarom is een tweede stadium van wetgeving eene noodzakelijkheid. Want wij achten het wenschelijk, dat in een wetgevend lichaam de verschillende belangen naar evenredigheid hunne vertegenwoordigers vinden, opdat het geheele lichaam worde eene natie in het klein. Daar men nu als regel kan stellen, dat sommige van die belangen niet, of niet genoeg in eene enkele vergadering gezien worden, zoo is het goed, dat daar eene tweede raadzaal zij, waarin aan datgene wat gemist werd in de eerste, eene plaats worde aangewezen. Wij twijfelen of er velen zijn, die niet zullen instemmen met woorden als de volgende van Royer-Collard: „Il y a dans la théorie de la Charte (en niet daar alleen) pluralité d'intérêts, c'est-à-dire, qu'avec les intérêts communs à tous, il y a des intérêts, qui ne sont pas communs à tous. En d'autres termes, il y a différence ou inégalité dans les situations sociales. L'inégalité résulte des supériorités de tout genre: la gloire, la naissance qui n'est que la perpétuité de la gloire, la propriété ou la richesse à ce degré où elle est comme la gloire, une dignité, une force, un empire exercé sur les hommes. Maintenant qu'est ce que la Chambre des Pairs, si ce n'est l'inégalité re-

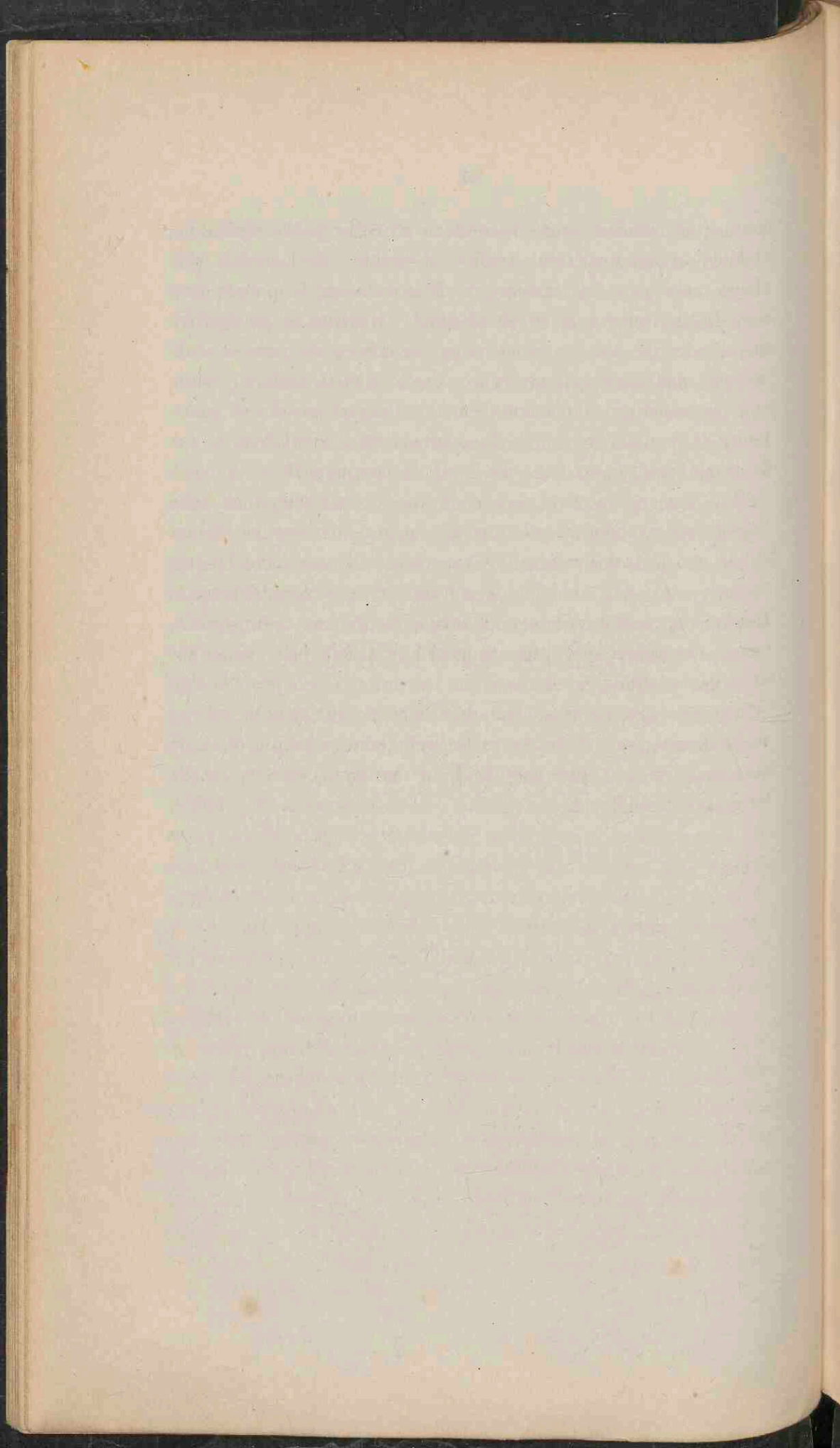
¹⁾ Vgl.: Hello, p. 36—63.

connue, consolidée, érigée en pouvoir social et par là rendue inviolable et immortelle? Artifice admirable, par lequel le privilège vaincu a été transféré de la société qu'il opprimait au sein du gouvernement qu'il affermit! Magnifique prérogative que l'inégalité n'a pas reçue pour elle-même, ni pour sa seule défense, mais pour la protection de la société entière; parce que les supériorités n'ayant rien à souhaiter que de se maintenir, le pouvoir où elles se concentrent devient le principe de la stabilité, et le gage de la durée commune." 1)

Wij komen nu aan het eind tot de slotsom, dat eene tweede wetgevende vergadering niet mag gemist worden, omdat zij de zoo heilzame verdeeling van macht in toepassing brengt, en een van de middelen is om schennis der constitutie te voorkomen, omdat zij de noodlottige factiën niet vermeerdert, maar vermindert, de pressie der meerderheid belet, en, door ernstige en grondige discussie in het leven te roepen, de belangen van het vaderland aan het licht brengt, omdat zij ten slotte, verre van het beginsel „gelijkheid voor de wet” te schenden, veeleer die gelijkheid in harmonie brengt met de feitelijke ongelijkheid.

1) Royer-Collard, II, p. 18.

EERSTE AFDEELING.

ENGELAND.

ENGELAND.

EERSTE HOOFDSTUK.

OORSPRONG VAN HOOGER- EN LAGERHUIS. DE RECHTEN VAN HET PARLEMENT ERKEND.

„Ce sont les nobles qui ont donné la liberté à l'Angleterre, la grande Charte vient d'eux, ils ont grandi avec la constitution, et font un avec elle.”

NAPOLÉON.

De slag bij Hastings maakte een einde aan de heerschappij der Saksische vorsten en vermeerderde met nog eenen de volkstammen, die over het Britten-eiland verspreid waren.

De verschillende koninkrijken der Heptarchie waren in de 9de eeuw onder éénen sceppter vereenigd geworden, en Alfred was de eerste vorst, die den titel aannam van koning van Engeland ¹⁾; de oude bewoners, de Britten, waren toen lang tot lijfeigenen gemaakt, en hadden zoowel Anglen als Jutten, en voornamelijk de Saksen als hunne heeren moeten erkennen. Maar ook dezen werden overwonnen, nadat de Denen onder aanvoering van Canut een' inval in het land hadden gedaan

¹⁾ Lord Brougham, *The British constitution*, third edition, London 1862, p. 134, 135. Volgens hem is de gewone opvatting, alsof reeds onder Egbert de 7 rijken zouden vereenigd zijn geweest, eene dwaling, en zoude hij slechts over 5 eene gedeeltelijke en onzekere heerschappij hebben gevoerd.

en namen slechts voor korten tijd hunne plaats weder in toen Eduard „the Confessor”, de laatste vorst der Saksen, op den troon van Engeland zetelde. Bij den dood van deze nam Harold met miskenning der rechten van een kind, Edgar Atheling ¹⁾, bezit van de kroon, doch vond al spoedig een' geduchten tegenstander in Willem, hertog van Normandië, die met 60,000 Noormannen naar Engeland overstak, en hem in een' bloedigen veldslag kroon en leven benam. Daarop maakte de Noorman zich meester van den troon, zich beroepende op zijne afstamming ²⁾, en op den wil van den Confessor en ontkende de waarheid van het feit, dat het geluk der wapenen het eenige recht was, dat hij kon aanvoeren ³⁾, dat hij meer dan *Conquestor*, dat hij *Conqueror* ⁴⁾ was. Met hem kwam er eene geheele omkeering in den toestand van den Engelschen Staat; en in de Britsche Constitutie zal steeds het jaar 1066 als merkwaardig staan aangeteekend, niet slechts omdat de vroegere meesters, de Saksen, nu het juk der Noormannen moesten gaan dragen, maar vooral omdat de gansche inrichting veranderde, de macht van den Veroveraar eene onbepaalde werd ⁵⁾, en Engeland in navolging van het vasteland in een' feudalen staat werd herschapen.

De groote band, die steeds in Engeland bestaan heeft tus-

¹⁾ Rowland, A manual of the English constitution, London 1859, p. 21.

²⁾ Zie over zijne betrekking tot het Saksische koningsgeslacht: Brougham, p. 143 noot.

³⁾ G. W. Vreede, Specimen inaugurale: de origine atque incrementis libertatis Anglorum, p. 30.

⁴⁾ Brougham, *ibid.*

⁵⁾ Deze stelling wordt, zoo als later nog blijken zal, meermalen betwist, en van beide kanten worden argumenten aangevoerd. Wij kregen o. a. in handen het werk van sir James Mackintosh, History of England. In vol. I, p. 130 wordt verhaald, hoe Willem zijn' zoon Robert Curthose had beloofd, dat hij ten behoeve van deze afstand zoude doen van Normandye, zoodra hij in het rustig bezit van de Engelsche kroon zoude zijn. Toen Robert hem later aan zijne belofte herinnerde, antwoordde Willem: „that he should not undress, until he was going to bed,” en een lange strijd tusschen vader en zoon was er het gevolg van. Als Willem zoo handelde ten opzichte van zijn' zoon, is het dan waarschijnlijk, dat hij zich door anderen banden zoude hebben deen aanleggen?

schen adel en burgerij, dikwijls tot verwondering van het overige Europa, de populariteit die daar steeds het deel is der nobility, aarzelen wij niet voor een goed deel toe te schrijven aan de politiek van Willem den Veroveraar. Verre van het voorbeeld te volgen van Fransche en Duitsche vorsten en zijne grooten in alles vrij spel te laten, was het juist zijn streven om waar het mogelijk was eene gelijkheid tot stand te brengen. Hij was een tiran, maar hij was het voor allen. —

Nadat alle goederen van de groote of hofthanes, die voor Harold de wapenen hadden opgevat, waren verbeurd verklaard ¹⁾, en koning Willem zich tot heer en eigenaar van den geheelen Engelschen bodem had gemaakt ²⁾, waardoor al het allodiaal bezit werd vernietigd ³⁾, verdeelde hij het land onder zijne baronnen, wier naam ons reeds den vassal herinnert. Bij de symbolische overgave toch van het land, de „livery of seisin”, sprak de leenman gekniel o. a. deze woorden: „Je deveigne votre homme” ⁴⁾. Maar ook de vroegere groote grondbezitters, de Saksische „thanes” ⁵⁾, werden niet zoodanig onderdrukt, dat zij geene bezittingen konden verkrijgen; hun werden de landen in achterleen gegeven, en „le grande rôle, le rôle de Winchester”, meestal met den Saksischen naam „Doomesday book” genoemd ⁶⁾, (waarin de kadastrale indee-

¹⁾ Dr. Eduard Fischel, Die verfassung England's, 2^e. auflage, p. 4 en 5.

²⁾ De koning van Engeland is door eene fictio juris nog steeds eigenaar van geheel den Engelschen bodem. Daarom spreekt men van „the king's revenue” en van „the national debt.” Zie: Fischel, p. 126 en 457, noot 2.

³⁾ Het is waarschijnlijk dat het den Conqueror pas in later jaren gelukte, geheel Engeland in een' leenstaat te herscheppen. Brougham, p. 145. Rowland, p. 24.

⁴⁾ Rowland, p. 24 volg. Homme in barbaarsch Latijn haro.

⁵⁾ De thanes werden in tegenstelling der ceorls (men denkt onwillekeurig aan ons „kerel”) of vrije landlieden, ook earls genoemd. De titel van earl is dus van alouden oorsprong. Theowes waren de slaven onder de Saksen, waarschijnlijk de overwonnen Britten. Rowland, p. 13.

⁶⁾ Fischel, p. 5. Volgens Rowland, p. 31, wordt het Doomesdaybook nog in al zijne frischheid van manuscript (in de cathedraal van Winchester?) bewaard. Doomesdaybook = boek der veroordeeling. Zie: Bücher, Der Parlamentarismus, wie er ist, p. 73.

ling des lands werd opgetoekend) wijst ons aan hoe een groot deel van het land als achterleen aan de Saksen bleef. Wat de geestelijken betreft, die onder de Saksische vorsten een' vrij grooten invloed uitoefenden, ook dezen maakte hij baronnen van zijn rijk, d. i. hij gaf hun grondbezit, onder dezelfde verplichtingen als aan zijne wereldlijke grooten werd opgelegd¹⁾, b. v. even als dezen moesten ook zij hem in den oorlog ridders verschaffen met wapenknechten en paarden.

Geheel in afwijking met de bepalingen, die in de overige feudale staten werden opgevolgd, handelde Willem ten opzichte van den eed. Niet alleen dat hij dien zijne vassallen, zijne „tenants in chief” afnam, ook zijne achtervassallen moesten hem op den rijksdag te Salisbury trouw zweren, en de eed, dien zij voor hunne baronnen moesten afleggen, was aan dezen ondergeschikt. (*Salva fide debita domino regi et heredibus ejus.*)²⁾

Wanneer wij hierbij nog in aanmerking nemen, dat de verschillende gedeelten der groote leenen hier en daar verspreid lagen, waardoor de baronnen te meer afhankelijk bleven, gelooven wij eenigzins het bewijs te hebben geleverd van onze stelling, dat de oorzaak van de innige verstandhouding tusschen adel en burgerij in Engeland voor een deel moet gezocht worden in de staatkunde van Willem den Veroveraar. Bij opstand toch tegen den Vorst, konden de groote heeren zich tegenover hunne leenmannen niet beroepen op hun' eed, zooals in Frankrijk het geval was, want zij werden teruggeslagen met het: „*Salva fide debita regi;*” hun belang bragt het veeleer mede dat zij optraden als handhavers van het recht der minderen tegen de tirannie van den opperheer.

Was de macht van den eersten Noormannen-koning jure eene absolute? Een bepaald antwoord op deze vraag zal men niet van ons verwachten, wanneer toch verscheidene schrijvers, die waarschijnlijk bij dezelfde oude documenten te rade zijn gegaan, op nieuw, zoo noodig, het bewijs hebben geleverd, dat

¹⁾ Rowland, p. 25.

²⁾ Fischel, p. 5 en 46.

met eenigen goeden wil het ja en het neen uit denzelfden zin wordt gelezen. Lord Brougham schrijft: „Nothing certainly can justify those who have contended, that there were no limits whatever affixed to the power of the Sovereign after the conquest. The Monarch was very powerful; he was not absolute”.¹⁾ In weerwil van deze stellige bewoordingen hellen wij toch meer over tot het gevoelen van Gneist,²⁾ die aan deze „limits” niet veel geloof slaat. En toch reeds in de eerste jaren na de verovering vinden wij in Engeland een „generale concilium,” „common council,” „curia regis,” „colloquium,” of welke andere naam misschien aan die vergadering gegeven zij! Zien wij wat hiervan is.

In den vrijen staat der Saksen berustte de wetgevende macht niet bij den vorst³⁾, maar bij eene nationale vergadering, de „Wittena-Gemote” (ook wel „Michel-Gemote” genoemd), bestaande uit de hooge geestelijkheid en voorname grondbezitters (thanes). De macht van deze Wittena-Gemote, die door de Saksische Vorsten in hunnen val werd medegesleept, terwijl reeds spoedig daarna van een „concilium” der Noormannen wordt gewag gemaakt, heeft er wellicht toe bijgedragen om de meening ingang te doen vinden, dat ook de macht van den Veroveraar verre van onbeperkt was. Dit „concilium” werd driemaal in het jaar bijeengeroepen, op de dagen als de koning zijne kroon droeg⁴⁾, en wel op de groote feesten der christenheid. Op die dagen dan, als er mede groote feesten aan het hof werden gegeven, zag de koning de grooten van zijn rijk daar bijeen, en hij zag ze met een trotsch welgevallen, omdat de vereeniging van al die groote vassallen ieder met zijn’ stoet van ondervassallen en dienstbaren, allen met de kleuren van hunnen

¹⁾ Brougham, p. 146. Zie ook: Rowland, p. 34.

²⁾ Gneist, Geschichte und heutige Gestalt der englischen Communal-verfassung oder des Selbstgovernment, 2^e. Auflage, I, p. 131 volg. Fischel, p. 358. Hallam, View of the state of Europe during the Middle-Ages, New-York, 1860, p. 339.

³⁾ Brougham, p. 137. Hallam, p. 322. Wittena-gemote, vergadering der wijze mannen.

⁴⁾ Gneist, l. c. Hij haalt hier de Saksische kronijk van 1086 aan.

baron getooid, het hof van Engeland tot het prachtigste maakte van allen. Niet alleen de groote baronnen werden daar gevonden, maar ook de hoogere geestelijken, bisschoppen en andere groote prelaten, echter niet als geestelijken, maar mede als baronnen, want ook hun, zoo als wij zeiden, waren feudale baroniën gegeven. — Zoo was de adel geheel afhankelijk van grondbezit. — Natuurlijk dat op die hofdagen de groote belangen van het rijk ter sprake kwamen en de koning daaromtrent de gevoelens zijner grooten inwon. Het voeren van oorlog, de rechtspleging, de geestelijke zaken en de verdere belangen der onderdanen waren, als van zelf spreekt, de onderwerpen van een dergelijk colloquium, van zulk een council.

Om hieruit echter te besluiten tot eene wetgevende vergadering, dit wagen wij niet, en wij vinden het veel meer overeenkomstig met het persoonlijk karakter van Willem I, dat hij de eenige bestuurder en ook de eenige wetgever was in zijn rijk, dat de zoogenaamde wetten van dien tijd zich bepalen tot eenige proclamatiën en charters, alle persoonlijke handelingen van den soevereinen vorst. ¹⁾ Onder deze moeten wij die opmerken, waarbij de koning de wetten van Eduard den Bekenner bevestigde; ²⁾ wij hebben er onder te verstaan het gewoonterecht der Saksen, de tegenwoordige *common law* van Engeland. ³⁾

Wat wij eindelijk nog aanvoeren tot staving van onze meening is, dat eene der voornaamste oorzaken van afhankelijkheid van vorsten bij dezen koning niet bestond. Zijne ontzettende inkomsten maakten hem almachtig; 1432 kasteelen, 68 „forests” maakte hij tot koninklijk domein (*demesne land of the crown*) ⁴⁾. Behalve de leenen, die tot persoonlijke diensten verplichtten (*baronies by military tenure*), werden ook landen „in soccage”

¹⁾ Fischel, p. 6, 358. Guicist, l. c.

²⁾ „Ces sont les leis et les coustumes que li reis Williaume grantat a tout le peuple de l'Engleterre, ice les meismes que li reis Eduard, son cosin tint devant lui.” Zie: G. W. Vreede, *De origine libertatis Anglorum*, p. 79.

³⁾ L. Bücher, *Der Parlamentarismus, wie er ist*, p. 47.

⁴⁾ Brougham, p. 145. Hallam M. A., p. 335.

gegeven, waarbij den koning opbrengsten in geld of vruchten toekwamen. Bij verschillende gelegenheden moesten de „tenants in chief” hem gelden opbrengen, als wanneer zijn zoon tot ridder werd geslagen, bij overgaan van het leen op den erfgenaam enz. ¹⁾. Eindelijk in buitengewone tijden, in den oorlog, had de vorst de bevoegdheid tot „tallage” -- a taxation undefined in amount, but bounded by a custom, that it should be reasonable” ²⁾. Wat zoude Willem den Veroveraar, die daar als een overkrachtige figuur voor ons staat, die met alles en allen handelde, als ware Engeland eene tabula rasa, bewogen hebben van een deel zijner macht afstand te doen? —

Wij meenden gerechtigd te zijn den toestand van Engeland en zijne bewoners, na den val der Saksen eenigzins naauwkeurig te beschouwen, om later vasten grond te hebben, waarop wij zouden kunnen voortbouwen, daar wij het eens zijn met den schrijver, die de tirannie van den Veroveraar aanmerkt als de moeder van de vrijheid van Engeland ³⁾.

Reeds zeer spoedig na den dood van den Veroveraar zien wij de rijksbaronnen met meerder kracht op het staatstooneel werkzaam. Verschillende omstandigheden werkten hiertoe mede. Als de eerste noemen wij de troonsbeklimming der volgende koningen. Met voorbijzien van den wettigen erfgenaam zetten zich, zoowel Willem Rufus als Hendrik I en Steven de kroon op. De staat was gevestigd, en het was hun belang de baronnen voor zich te winnen, en de kroon als uit hunne hand te ontvangen; waardoor zij als van zelve den invloed en macht van den common council verhoogden. Een charter van Hendrik I spreekt dan ook van zijne troonsbeklimming: „Communi concilio Baronum Regni Angliae coronatum” ⁴⁾.

Het spreekt van zelf, dat zij meestal die welwillendheid en ondersteuning moesten koopen; van verschillende charters uit

¹⁾ Zie over de verschillende benamingen van aid, relief, escheat, fines upon alienation, caet, Rowland, p. 28 volg.

²⁾ Rowland, p. 32.

³⁾ Fischel, p. 6.

⁴⁾ Rowland, p. 37.

die dagen wordt dan ook gewag gemaakt, de „leges Edwardi Confessoris” werden bij voortdoring bevestigd, van verschillende feudale verplichtingen werden de baronnen ontheven, en het schijnt dat in die dagen reeds moct gezocht worden de kiem van het beginsel: zonder toestemming van het Parlement geen belastingen. ¹⁾

Maar diezelfde vorsten, die met charters schermden, voordat zij zich vast voelden in den zadel, onderscheidden zich later door trouweloosheid, tirannie en wreedheid. De eerste Plantagenet-vorst, Hendrik II, mag misschien eene gunstige uitzondering worden genoemd; hij maakte verbeteringen in de rechtspleging, door de ordalia af te schaffen, en onder zijne regeering begonnen cities en boroughs in belangrijkheid toe te nemen. Maar wat de overige vorsten betreft, Richard I niet uitgezonderd, (al kost het ons ook moeite den held van Walter Scott ons voor te stellen zonder dien aureool van ridderslijkheid), wreed en vooral hebzuchtig als zij waren van natuur, zagen zij tegen geen middel op om zich te verrijken, en onderdrukten grooten en kleinen in hun rijk. ²⁾

Daar lichtte de 13^e eeuw aan de kimmen, de eeuw waarop Engeland, trotsch op zijne geschiedenis, trotsch op oude vormen, steeds wijzen zal, omdat toen de grondslagen van het gebouw zijner vrijheid werden gelegd. Wat zoude men daar doen met eene Grondwet van lateren tijd? Blijft die aloude Magna Charta niet altijd jeugdig en frisch? Daarom zal men steeds, waar men den modernen staat wil leeren kennen, nog vóór Frankrijk op Engeland moeten zien, omdat in zoo veel opzichten 1789 de leerling is en het kind van 1215.

Het was onder de regeering van Jan zonder land, dat de maat van onderdrukking werd volgemeten, en de dag eener betere toekomst zich vertoonde. Vele waren de grieven. De kruistochten mochten eene bekoorlijke en romantische zijde hebben, zij drukten zwaar op kroon-, en andere vassallen,

¹⁾ Rowland, l. c.

²⁾ Zie: Brougham, p. 152—161.

en veel moest er den vorsten worden opgebracht. Zijne onwettige troonsbeklimming ¹⁾ had koning Jan in een' oorlog gewikkeld met Frankrijk, die ten laatste op het verlies van Normandië was uitgelopen. Eindelijk toen de vorst de vermaarde Constituties van Clarendon van Hendrik II, waarbij de twisten met de geestelijkheid werden beslecht, had geschonden, en zelfs den staat tot leengoed van de kerk, zich zelven tot vassal van den Paus maakte, toen sloegen de baronnen de handen ineen om zich zelven en het overige volk voor verdere willekeur te vrijwaren. Zij wapenden zich, en onder aanvoering van Robert Fitzwalter, Earl of Dunmore, brachten zij een talrijk leger op de been. Wij mogen vooronderstellen, dat, waar hier recht voor allen werd gevorderd, geen achterleenman hun het „salva fide debita regi” zal tegenworpen hebben. Oorlogstuig en wapengekletter waren hier de middelen, die tot overroeding dienden, en op de samenkomst te Runymede werd door de geharnaste ridders het staatsstuk verworven, dat de vrijheid van Engeland zoude grondvesten.

Het ligt natuurlijk buiten ons bestek alle bepalingen van die Magna Charta te beschouwen ²⁾; wij zouden er anders bijna toe verleid worden, waar die artikelen zelven ons zulk een' helderen blik doen slaan in dien tijd. Waar wij toch lezen: (art. 44) „Nulli vendemus, nulli negabimus aut differemus rectum vel justitiam,” daar wordt het ons duidelijk dat het recht al vreemd werd toegepast. Ook het volgens Gneist monumentale artikel 39 vinde hier eene plaats: „Nullus

¹⁾ Koning Philippe-Auguste sprong voor de rechten van den wettigen opvolger, den jongen Arthur in de bres. Rowland, p. 45.

²⁾ „Constabat autem Charta 67 articulis.” G. W. Vrede, *De origine libertatis Anglorum*, p. 107; beschouwing der hoofdbepalingen van de M. C., p. 107—119. Mr. O. van Rees, *De Magna Charta, Petition of Right en Bill of Rights*. Zie over de meeste artt. der Magna Charta, Gneist, I, p. 134—140 en Rowland, p. 50—61.

Gelijkeljk met de Magna Charta werd de Charta de foresta verkregen, voor die tijden niet minder belangrijk. Men zie slechts over het verwoesten van geheele landschappen door Willem I en zijne opvolgers: Brougham, p. 157 volg. en 165.

liber homo capiatur vel imprisonetur aut dissaisiatur aut utlaghetur aut exuletur aut aliquo modo destruat, nec super eum ibimus, nec super eum mittemus, nisi per legale iudicium parium suorum vel per legem terre (sic).” De koning kon dus niet meer willekeurig in boeien doen slaan, wreed-aardig doen folteren en doden, de persoonlijke vrijheid was gewaarborgd.

Uit deze twee bepalingen wordt ons de geest, die in geheel het staatsstuk doorstraalt, voor een goed deel duidelijk: de willekeur zal eindigen, vrijheid en recht er voor in de plaats treden; — de rechten der kerk worden geëerbiedigd; — de vassallen worden van vele bezwarende feudale verplichtingen ontheven, en (een bewijs, dat de baronnen de rechten van *allen* in bescherming namen) in de vrijheden die zij zelve zullen genieten, zullen zij ook hunne eigene leenmannen doen deelen; — het welzijn der steden, de bloei van den handel worden bevorderd; — de rechtsbedeeling wordt op vaste grondslagen gevestigd. Betreffende dit laatste punt wijzen wij op den oorsprong van het latere pairsgericht (art. 24): „*comites et barones non amercientur nisi per pares suos, et non nisi secundum modum delicti.*”

Wij zwegen met opzet nog van die bepalingen die ons voor ons onderwerp het belangrijkste toeschijnen, de macht die aan den common council wordt toegekend. Was de legale invloed van die vergadering der edelen tot hiertoe nog met een waas van duisterheid overtrokken, waardoor men in het onzekere rondtastte ¹⁾, hier krijgt de voet vasten bodem, die ons tot nader onderzoek uitlokt. Het zijn de artt. 14 en 17 die onze opmerkzaamheid wekken:

¹⁾ „Although it seems to have been understood that all general laws must have the consent of the Parliament (wij kennen reeds in deze de opvatting van den schrijver, en merken nog op dat „parliament” in die dagen een nog onbekend woord was), it seems equally clear that the limits of the royal authority in regard to taxation were very imperfectly defined, especially in the earlier period of the Anglo-Norman monarchy; yet it is not very easy to determine whether the prince in his exactions was committing an usurpation or only acting according to his prerogative.” Brough., p. 151.

„Nullum scutagium ¹⁾ vel auxilium ponatur in regno nostro, nisi *per commune consilium* regni nostri, nisi ad corpus nostrum redimendum et primogenitum filium nostrum militem faciendum et ad filiam nostram primogenitam semel maritandam, ²⁾ et ad hoc non fiat nisi rationabile auxilium.”

Van nu af aan waren dus de prerogatieven van den vorst ten opzichte der geldheffingen beperkt tot 3 gevallen; voor alle overigen was medewerking en toestemming van het *commune consilium* noodig, en waar de koning eigenmachtig lasten zoude willen opleggen, zoude men hem van eene illegale handeling mogen beschuldigen en recht eischen. Groote stap voorwaarts, want hier werd reeds het oordeel geveld over de handelingen van latere despoten. Doch zien wij ook het andere artikel, voor ons doel niet minder belangrijk:

„Et ad habendum commune consilium regni de auxilio assidendo, aliter quam in tribus casibus predictis, vel de scutagio assidendo, summoneri faciemus archiepiscopos, episcopos, abbates, comites, et majores barones sigillatim per litteras nostras. Et preterea faciemus summoneri in generali per vicecomites et ballivos nostros omnes illos, qui de nobis tenent in capite, caet.”

Hier wordt dus een verschil gemaakt tusschen de majores barones en de andere (geringere) tenentes in capite. Welke regel hierbij werd gevolgd weten wij niet met zekerheid aan te wijzen, ³⁾ maar het schijnt dat toen in verloop van tijd (en wij hebben hier vooral te denken aan den tijd der kruistochten) vele leenen werden verbrokkeld, de bezitters van uitgestrekte goederen een overwicht behielden, dat aan anderen

²⁾ Scutagium, gelden waarvoor de persoonlijke dienstverplichtingen des leenmans in den oorlog werden afgekocht. Gneist, I, p. 63.

³⁾ De 3 genoemde uitzonderingen behooren tot de oudste feudale verplichtingen. Rowland, p. 28.

³⁾ Homersham Cox, *The institutions of the English government*. London. 1863, p. 65. Erskine May, *Parliamentary practice (A Practical treatise on the law, privileges, proceedings and usage of parliament)*, 4th. edition, London 1859, p. 12 en 19.

niet werd toegekend. De hooge geestelijkheid en de grootste wereldlijke baronnen, zij kregen eene persoonlijke uitnoodiging van den vorst, de anderen werden *generaliter* door den koninklijke beambte (sheriff) opgeroepen. Waarom wij hierop wijzen? Omdat hier als van zelf eene scheiding uit voortkwam. Die kleinere vasallen, hoezeer waarde hechtende aan die oproeping, verschenen niet in talrijken getale op dat consilium, maar zonden van lieverlede de rijksten en machtigsten onder hen, om hunne belangen waar te nemen. 1).

Wij zien ook hier nevens den oorsprong van nobility en gentry ook de eerste kiemen van een belangrijk beginsel, dat der vertegenwoordiging, dat 50 jaren later een' krachtigen stoot kreeg. Letten wij dan op dat tweede belangrijke tijdstip in de 13^e eeuw.

De baronnen der Magna Charta, die zich met uitgetrokken zwaard het staatsstuk hadden verworven, schenen van 's konings trouw nog niet zeker te zijn; althans zij lieten er uitdrukkelijk in opnemen, dat de stad en de Tower van London gedurende 2 maanden in hunne handen zouden worden gesteld, om die slechts over te geven, wanneer de belofte tot waarheid zoude geworden zijn; 25 Baronnen, met Robert Fitzwalter aan hun hoofd, zouden „custodes” zijn der wet 2) Het recht van verzet en opstand werd dus hier met zooveel woorden erkend, en „the king can do no wrong” was nog niet tot beginsel verheven. De trouweloosheid van den koning toonde zich al spoedig door het schenden zijner beloften, en het kwam tot een' burgeroorlog, waaraan de spoedige dood van den vorst een einde maakte

Onder zijn' opvolger Hendrik III vinden wij het eerst van het woord Parlement gewag gemaakt: „Parliamentum Runicum, quod fuit inter Dominum Johannem Regem patrem nostrum et Barones suos Angliae” 3). Verscheidene malen

1) May, Parl. pr., p. 19.

2) Brougham, p. 167.

3) Fischel, p. 371.

gedurende zijne regeering werd het charter door dezen vorst bevestigd ¹⁾, hetgeen ons een bewijs is, dat hij veelal in geldverlegenheid was, en dat hij bij voortdoring zijne eeden schond. Weder zien wij die baronnen hem die eeden telkens herinneren, en eindelijk tot krachtiger maatregelen overgaan, door hem eerst de „Provisions of Oxford” ²⁾ af te dwingen, en hem later in den slag bij Lewes gevangen te nemen. Simon de Monfort, Earl of Leicester, die zich aan het hoofd der edelen had gesteld, zocht nu alle macht in handen te krijgen, en riep al spoedig in naam des konings eene groote vergadering te Londen bijeen. In dit Parlement vinden wij nieuwe elementen gebracht, en al gelooven wij dat Engeland dit minder aan Leicester's zuivere vaderlandsliefde dan aan zijne heerschezucht en streven naar populariteit had te danken, toch erkennen wij, dat hij den staat een' stap verder heeft gebracht op de baan der Constitutie.

Laat ons ze wat nader beschouwen die parlementsitting van 1265, waar het gouden feest der Magna Charta werd gevierd, en waar wij voor het eerst naast den adel een derde stand zien optreden, wiens belangen tot hiertoe alleen door de edelen konden behartigd worden. Wie toch vinden wij daar vereenigd in dien nationalen raad? Het zijn vooreerst de baronnen, 122 geestelijken en slechts 23 wereldlijke heeren, maar naast hen ridders, gekozen door de graafschappen, en burgers als afgevaardigden van sommige groote steden. ³⁾

Hebben wij hier te denken aan eene algemeene onverschilligheid bij de groote kroonvassallen, waar het de rijksbelangen gold, dat wij hier van slechts 23 baronnen vinden gewag gemaakt? De geschiedenis van vroegere jaren maakt dit al bij-

¹⁾ Wij lezen van 35 bevestigingen van het Charter tot den tijd van Hendrik VI. Brougham, p. 168. Het herinnert ons aan de privilegiën door de graven van Holland gegeven, die telkens te zamen gingen met eene bede.

²⁾ Bij de provisions van Oxford werd de koninklijke macht voor een goed deel in handen van 24 baronnen gesteld. Rowland, p. 74.

³⁾ De schrijvers zijn het oneens over het aantal knights en citizens door ieder graafschap en stad gekozen. Fischeh l. c. spreekt van 2 en 4. Brougham l. c. van 4 en 2. Rowland, p. 75, van 2 en 2. Quot homines tot sententiae!

zonder onwaarschijnlijk, waar zij nog ter naauwernood het zwaard hadden opgehangen, dat bij Runemedes en bij Lewes hun recht had verschaft. En toch waar wij de geschiedenis van het Hoogerhuis tot een onderwerp van studie hebben gekozen, mogen wij dit punt niet als onbelangrijk ter zijde laten, maar veel meer naar een antwoord zoeken dat ons meer kan bevredigen; wij meenen het te vinden in de oplossing dezer andere vraag: wanneer had men de bevoegdheid in het „commune consilium” zitting te nemen?

De Engelsche natie, trotsch op hare vrije instellingen en den invloed van het Parlement, heeft er veelal met ingenomenheid op zoeken te wijzen, hoe hare geheele staatsinrichting van aloude dagteekening was; de adel inzonderheid wiens handelingen vooral tijdens de oude dynastie der Plantagenets zooveel goeds hebben uitgewerkt, bracht hier steeds veel van het zijne toe bij. Zoo kwam men er licht toe, om, waar de oude bronnen duister waren of geheel en al zwegen, zich aan overdrijving en onwaarheid schuldig te maken, zoo is dat oude „magnum” of „commune consilium” het voorwerp geweest eener partijdige beschouwing. Men heeft gemeend dat die raad van oudsher af een’ machtigen invloed heeft gehad, dat de vorst, Willem de Veroveraar ¹⁾ niet uitgezonderd, aan de besluiten dier vergaderingen, ook op wetgevend gebied, rechtens gebonden was, en dat allen die baronnen waren „par tenure” uit kracht van hun kroonleen recht hadden in het „consilium” te verschijnen ²⁾. Later onderzoek, vooral van hen die aanspraak maakten op erfelijke pairie, hebben de onjuistheid van die beschouwing aangetoond ³⁾. Niet het kroonleen, maar de persoonlijke oproeping door den vorst, de „writ of summons,” gaf het recht tot zitting in den raad. Hoe uitgestrekt dus ook de baronie was, men had zonder oproeping geen’ toegang, en hoewel wij gaarne toegeven, dat het „summoneri faciemus” in

¹⁾ Zie o. a. de meening van lord Brougham, aangehaald in onze beschouwing van de macht van den Conqueror.

²⁾ Ook Brougham, p. 184, zegt van dit recht: „We are imperfectly informed.”

³⁾ Zie: Gneist, I, p. 222 volg. Hallam M. A., p. 358.

het door ons aangehaalde art. 17 der M. C. geschreven werd met het doel, dat *allen* zouden geroepen worden, zoo is het aan den anderen kant waar, dat de vorst in ditzelfde art. steun had, waar hij de vassallen, die hem niet gezind waren niet opriep ter beraadslaging. Wij kunnen gerustelijk de mate van eenswillondheid met den vorst hiernaar afmeten, wanncer wij zien, hoe onder de Eduards dan eens 98, en op een' anderen tijd slechts 40 edelen den oproepingsbrief kregen. Ook nu nog worden bij ieder nieuw Parlement „fresh writ of summons” den lords toegezonden ¹⁾, hetgeen tegenwoordig niet veel meer dan eene bloote formaliteit is, doch om de traditie vermelding verdient.

Dat nu Simon de Montfort, die zich boven zijne Pares wilde verheffen, slechts zoo weinige baronnen in zijn Parlement bracht, verwondert ons niet; de volksgunst was hem meer waard. Zoo weinige baronnen, zeggen wij, ten minste wereldlijke, want de geestelijkheid, die sinds den Veroveraar ook feudale baroniën had verkregen, was, zoo als wij zagen, in veel talrijker getale daar bijeen. En op die wijze waren de meeste van die oude Parlementen zamengesteld; steeds was het getal der Spiritual Lords verreweg het grootste ²⁾, hetgeen ons, nu wij weten wat de macht des konings in deze was, zeer natuurlijk voorkomt; bij de geestelijkheid toch vond de vorst uit den aard der zaak meestal steun, door de voorrechten die der kerk werden toegekend, en wij denken hier van zelf weder aan King John en zijne onderworpenheid aan den bisschop te Rome.

Uit nog andere elementen was de vergadering van 1265 samengesteld; ieder graafschap zond ridders, „Knights,” naar den grooten raad te Londen. Was dit iets geheel nieuws? Wij gelooven het niet.

Gaan wij nogmaals bij het meergenoemde art. der M. C. te rade. Wij zien daar dat de geringere vassallen *generaliter*

¹⁾ Homersham Cox, p. 69.

²⁾ Homersham Cox, p. 62 en 63.

door de „ballivi” (sheriffs) ¹⁾ werden opgeroepen. Wanneer wij de schrijvers deze leenmannen als „lesser barons” ²⁾ hooren betitelen, hebben zij recht ze aldus te noemen: het woord „baro” toch, oorspronkelijk hetzelfde als „homme”, zoo als wij vermeldden, werd in zeer uitgestrekte beteekenis gebruikt, en dikwijls tot allen, die een stuk lands, hoe klein ook, in onmiddelijk leen hadden, uitgebreid, zoodat er somtijds de eenvoudige vrije landlieden of „freeholders” onder verstaan moeten worden ³⁾. Wij merkten op, dat de geringeren in den lande, wel verre van altijd in persoon het consilium bij te wonen, al spoedig een’ gemakkelijker weg insloegen, en de invloedrijksten onder hen naar den grooten raad van den vorst zonden. Wat is natuurlijker, dan dat al spoedig een’ kleine stap voorwaarts werd gemaakt, en de gewoonte werd geregeld door te bepalen, dat ieder Graafschap ⁴⁾ door twee of meer vermogenden zoude vertegenwoordigd worden in het consilium of Parlement.

Die invloedrijksten nu in het graafschap vormden een’ zogenaaunden middenstand tusschen de groote baronnen en de gewone freeholders; het waren de „knights of the shire”, een titel dien wij reeds vroeg ontmoeten; in den krijgsstaat van Willem den Veroveraar was ieder „tenant” van een „knight’s fee” (een stuk land ter waarde van £ 20 jaarlijks) verplicht op eigen kosten den koning 40 dagen in het veld te volgen ⁵⁾. De genoemde middenstand begon zich langzamerhand als van zelf te vormen; zij die een groot aantal ridderleenen bezaten, verkregen, als wij reeds zeiden, een overwicht, waar-

¹⁾ Brougham, p. 166.

²⁾ Brougham, p. 169.

³⁾ Hallam M. A., p. 358.

⁴⁾ De verdeeling van het rijk in graafschappen (shires of counties) is van Saksischen oorsprong en wordt aan koning Alfred toegeschreven. Vóór hem waren sommige van die shires, als Kent, Sussex en anderen afzonderlijke koninkrijkjes geweest. Gneist, I, p. 410.

⁵⁾ Hallam M. A., p. 77. Eene baronie bestond uit een zeker aantal „knight’s fees”; hoe groot dat aantal echter zijn moest, scheen volstrekt niet bepaald te wezen. Hallam, p. 357.

voor de kleinere tenants-in-chief moesten onderdoen. Dezen zagen wijselijk in wat hun te doen stond. Met de majores barones zich langer te meten was hun onmogelijk geworden; zij beproefden het ook niet, maar trachtten veelmeer in kleinere kring, in de graafschappen invloed te behouden, en die ten voordeele des volks aan te wenden. Hiertoe sloten zij zich meer en meer aaneen, begonnen ook van lieverlede steun te zoeken bij de voornamen onder de achtervassallen en vormden aldus een tegenwicht tegen de overmacht der grooten. Waar de naam bleef veranderde de beteekenis daarvan, en in de 13de eeuw hebben wij onder „knights of the shire” te verstaan de aristocratie in de graafschappen, bestaande uit de kleinere leenmannen en de voorname achtervassallen, die wij voortdurend als de voornamen en zwaar gewapenden in het leger, als „custodes pacis” (vrederechters), en als rechters en gezwoeren in de graafschapsgerichten ontmoeten ¹⁾. Deze ambten en bedieningen werden door hen hooger gesteld dan de feudale plechtigheid van den ridderslag, dien velen alleen verzochten om zich tegen strafbepalingen te vrijwaren ²⁾, en zoo wij de „knights of the shire” steeds genoemd vinden als afgevaardigden naar het Parlement, wij moeten er ons niet door laten verblinden, daar de wezenlijke ridders meer en meer door „scutarii” of „esquires” (gewone grondeigenaars) in het Parlement werden vervangen ³⁾. Opmerkelijk is het echter, hoe nog heden ten dage de afgevaardigden der *counties* bij hunne verkiezingen met een zwaard worden omgord, als zinnebeeld der „kighthood” ⁴⁾.

Wij zeiden reeds dat het zenden van afgevaardigden uit de graafschappen waarschijnlijk niet als iets geheel nieuws aan Leicester moet toegeschreven worden, en werkelijk reeds veel vroeger, zelfs onder Willem den Veroveraar vinden wij mede

¹⁾ Zie over dit alles en de hervormingen die reeds tot stand waren gekomen, zaken die echter buiten ons onderwerp liggen. Gneist, I, p. 149—188.

²⁾ Gneist, I, p. 225.

³⁾ Gneist, I, p. 129, 218.

⁴⁾ Rowland, p. 73.

van iets dergelijks gewag gemaakt; doch wij zouden verkeerd doen door aan die vroegere oproepingën een al te groot gewicht te hechten. Waar is het, dat de koning soms eenige „discreti milites” en „liberi homines” uit de shires tot zich en zijn’ raad liet komen ¹⁾, doch het was om zich met hunne oude wetten en gebruiken bekend te maken, om inlichtingen te verkrijgen betreffende misbruiken en grieven. Men mag aannemen dat in 1265 of misschien reeds eenige jaren vroeger door Hendrik III ²⁾ onder den bestaanden vorm een nieuw recht in het leven werd geroepen, dat der representatie.

Het beginsel der vertegenwoordiging werd in het Parlement van Leicester niet beperkt tot de graafschappen; in uitgebreider zin werd het toegepast en een geheel nieuw element, een derde stand, trad naast den adel en de ridderschap op; ook voor de steden werd eene plaats ingeruimd ³⁾. Oorspronkelijk „demesne land” van de Kroon of van groote vassallen, waren zij als de andere leenmannen aan de „tallage” onderworpen; naarmate echter de willekeur beperkt werd, verbeterde ook hun toestand, de onzekere „tallage” maakte van lieverlede plaats voor eene vaste som, „fee farm,” die eene zekere mate van onafhankelijkheid te weeg bracht; door sommige vorsten werden ook aan steden Charters verleend, die vrijheid en handel, vooral der zeehavens bevorderden; cindelijk, en niet het minst bij de M. C., had men het welzijn vooral der voorname handelsplaatsen op het oog gehad, de onafhankelijkheid der burgers werd bevorderd door het recht hun toegekend, om zelven hunne magistraten te kiezen.

Zoo werden steden langzamerhand eene macht in den staat, met wie men begon te rekenen. Toen nu Leicester de volksgunst zocht te winnen ten einde zijn hoog standpunt te behouden, koos hij een middel, dat zijn’ naam in godachtenis doet blijven; naast de aristocratie in uitgebreiden zin bracht

¹⁾ Hallam, p. 359.

²⁾ Brougham, p. 44. May, Parl: practice, p. 22.

³⁾ Hallam, p. 362—370.

hij ook het volk in zijn Parlement, ¹⁾ en het is voornamelijk dit, dat de vergadering te Londen zoo zeer belangrijk heeft gemaakt in de geschiedenis. Want de vertegenwoordiging der graafschappen was oorspronkelijk een maatregel, om de kleinere kroonvassallen op gemakkelijke wijze aan hun recht te helpen. Het toelaten der steden daarentegen was iets anders, iets nieuws, en verkondigde het nieuwe beginsel, dat nog anderen dan barones het recht konden erlangen de zaken des lands te behandelen in den grooten raad.

Het waren echter slechts enkele groote plaatsen aan wie de oproeping werd toegezonden, en wij hebben hier zeker het eerst aan Londen en de „Cinque-ports”, te denken. Dit recht om al of niet steden in het Parlement te brengen, is tot op de Stuarts aan de kroon verbleven, toen in 1673 het Lagerhuis voor goed gesloten werd; ²⁾ de valsche vertegenwoordiging, die daarvan het gevolg werd, maakte de Reform-Bill van 1832 eene hooge noodzakelijkheid.

De maatregelen door Leicester genomen zouden voor het vervolg voordeelen mogen afwerpen, hij zelf moest boeten voor hetgeen hij zijnen vorst had aangedaan; de burgeroorlog ontvlamde op nieuw, en in den slag bij Evesham vond Hendrik III zijne kroon weder. Zijn doel was het verder de daden van den vijandigen edelman, als onwettige handelingen van een' overweldiger, te niet te doen, en het groote Parlement van 1265 bleef daar alleen staan, tot in de laatste jaren der regeering van zijnen opvolger Eduard I.

Met de regeering der Eduards treedt de geschiedenis der Engelsche Constitutie eene nieuwe phase in. De tijd van ruw geweld hebben wij voor een goed deel achter den rug; de edelen plaatsden zich niet langer tegenover hun' vorst, en het is niet meer aan de punt van hun zwaard dat zij den koning groote charters en andere staatsstukken ter onderteekening aanbieden; veelmeer is het gezamenlijk met den vorst dat zij

¹⁾ Sommige schrijvers noemen een' vroegeren datum, doch waarschijnlijk ten onrechte. Hallam, p. 367. Vgl.: Fischel, p. 359. Brougham, p. 44 volg.

²⁾ Fischel, p. 387.

beraadslagen over het lot van den staat om met den „king in council” als wetgevers en bestuurders op te treden.

De twee eeuwen die er liggen tusschen den eersten Eduard en den eersten Tudor zijn vooral voor ons onderwerp van gewicht, omdat toen het absolutisme der vorsten in de schaduw trad, en daarentegen het Parlement steeds hooger steeg. De adel plukte de vruchten van zijn langdurig strijden en kreeg al spoedig een' onmiskenbaar grooten invloed bij de behandeling der landszaken. Met de burgerij, de „gents de la Côte” ¹⁾, ging het niet zoo spoedig, maar ook zij wonnen telkens grond, en voet voor voet naderden zij hun doel.

Werden de twee eerste eeuwen sints de verovering gekenmerkt door den voortdurenden strijd tusschen *den adel* en den vorst, in de twee volgende zien wij vooral *het volk*, dat voor zijne eigene rechten in de bres springt, totdat wij uit dat gewoel zien voortkomen dat gebouw, dat ieder vaderlander met een trotsch welgevallen beschouwt, waarin zijne „gracious queen” zetelt, omringd van hare Lords, en vooral van hare Commons.

Het begin der regeering van Koning Eduard, hoewel deze vorst veel hooger moet gesteld worden dan de onbekwame Hendrik III, kenmerkte zich toch nog dikwijls door willekeur en goringschatting der charters. Zijn krijg voeren in Wales en Schotland, en later in Vlaanderen, bracht hem veelal in geldverlegenheid, en, zonder zich te storen aan toestemming of weigering van een Parlement, wist hij zich gelden te verschaffen, door eigenmachtig belastingen te heffen en zelfs den uitvoer van sommige artikelen te beletten, of minstens grootelijks te bezwaren ²⁾. Algemeene ontevredenheid en onwil was er het gevolg van, en 2 mannen, wier namen met die van Dunmore en Leicester zullen blijven leven als de populairste in de oude geschiedenis van Engeland, werden weder de organen van den tegenstand tegen vorstelijken dwang. De graven Bohun van Hereford en Bigod van Norfolk noodzaakten

¹⁾ Zie deze uitdrukking o. a. bij Rowland, p. 91.

²⁾ Brougham, p. 170 volg.

den regent, bij afwezigheid des konings, die zich met zijn leger in Vlaanderen bevond, tot het houden van een Parlement, waar bij vernieuwing de charters werden bevestigd. Eduard vond het geraden vrede te maken met zijn volk, en te Gent werd in November 1297 dat uitvoerige stuk geteekend, dat de sanctie inhield der „Confirmatio Chartarum”¹⁾, en voor de natie, die zich krachtiger begon te gevoelen, een’ hoeksteen werd der constitutioneele vrijheid.

Wij vinden het staatsstuk als de meeste in dien tijd in het Fransch gesteld; het Latijn onder de vorige koningen in gebruik, geraakte reeds minder in zwang, en de Engelsche taal werd eerst onder Hendrik VII de taal der statuten²⁾. Na voor zich zelve en zijne opvolgers verklaard te hebben, dat het groot charter van zijne voorgangers steeds van kracht is en moet blijven, geeft hij den last, dat het in alle graafschappen en steden zal worden gezonden en gepubliceerd, als de „loy commune”, die hij verklaart „en toutz leur pointz” te zullen onderhouden, dat het in alle kerken des lands tweemaal ’s jaars worde voorgelezen, en de straf der groote excommunicatie worde uitgesproken tegen hen, die middelijk of onmiddelijk daartegen handelen. Op vroegere belastingen en geldheffingen zal hij, noch zijne opvolgers zich ooit als antecedent kunnen beroepen, want: „avums grante pur nos et pur nos freyres, que nos tels aides, mises en prises ne terrons (tirerons) a contume por nulle chose ke soiet faicte ou ke par roulle ou en austre manere pust estre trovée.” — De aan de M. C. ontleende belangrijke bepaling luidt: „E ausint avums grante pur nos et pur nos heyrs, as arcevesques, évesques, abbés, priours, et as autres gentz de sinte Eglise, e as counts et barouns e à toute la communauté de la terre, que mes

¹⁾ Dikwijls vindt men melding gemaakt van een statuut van Eduard I, „De Tallagio non concedendo” met den considerans „Ut quod omnes tangit, ab omnibus approbatur.” Waarschijnlijk is het eene vertaling der Confirmatio chartarum, hoewel aan de echtheid van het geheele stuk door sommigen wordt getwijfeld. Homersham Cox, p. 14. Fischel, p. 359.

²⁾ Rowland, p. 81.

pur nule busoignie tieu manere [telle sorte] des aydes, mises ne prises de nostre roïaume ne prend roumes fors ke par commun assent de tout le roïaume, et a commun profit de meisme le roïaume sauf les anciennes aydes et prises dures e accoutumés' 1).

Wij wagen het niet te beweren, dat de koning van toen af voor goed met het onrecht had gebroken, of dat zijne opvolgers, sidderende voor eene straf als die der „graunt escumeny”, de strengste gerechtigheid ten aanzien van hun volk gingen betrachten; de feiten zouden ons maar al te dikwijls tegenspreken. Maar toch dit groote verschil ligt er tusschen 1215 en 1297, dat, terwijl bij het charter van Runymede van het volk gansch geene sprake was, en het staatsstuk, het product eener volkomen revolutionaire handeling, den koning zoo weinig ernst was, dat hij dadelijk weêr krijg ging voeren tegen zijne baronnen, en een groot deel van het land verwoestte, thans op het einde der 13^e eeuw de communes volkomen als stand werden erkend, wier rechten zouden moeten geëerbiedigd worden even als die van den adel.

Wij zeiden dus niet te veel, toen wij daar vroeger neêr schreven, dat de 13^e eeuw belangrijk zal blijven in de geschiedrollen van Engeland, als de eeuw die de grondslagen heeft gelegd voor de constitutie en de vrijheid; de grondslagen, maar daarom stond het gebouw nog niet; krachtig moesten de handen aan 't werk worden geslagen, wilde men komen tot het doel, en voort, altijd voort, moest het wachtwoord zijn. En zij heeft voortgebouwd, de Engelsche natie, de 2 volgende eeuwen hebben haar aan den arbeid gezien; eerst nog zoû het volk op den achtergrond staan en den adel het werk afzien, maar later zouden de Commons er lang niet minder het hunne toe bijdragen, om de muren hoog op te trekken van het huis, waarin de verschillende „estates of the realm” zich zouden vestigen.

1) Guizot, Histoire des origines du gouvernement représentatif en Europe, II, p. 76. Vgl. art. 14, M. C.

Slaan wij een' blik op dien arbeid.

Alle latere invloed en groote macht der gemeenten in het Parlement, het vond alles zijn' oorsprong in het recht haar geschonken: het toestaan der subsidies, die nu — en dit is mede een belangrijk beginsel — slechts gegeven zouden worden „a commun profit de meisme le roïaume.” Of het den koning duidelijk was, welke gevolgen hieruit zouden worden getrokken, dat de gelden, die vroeger den koning persoonlijk werden gegeven, nu rijksbelastingen zouden zijn, weten wij niet, maar wel weten wij, hoe de gemeenten gewoerd hebben met het toen erkende beginsel, en door velerhande middelen hoe langer zoo meer eene strenge contrôle begonnen uit te oefenen op het gouvernement,

Bij het goedkeuren der belastingen, tot nog toe de eenige handeling, die de samenwerking van allen in den lande verderde, was de afscheiding der standen nog groot, daar ieder voor zich zelven stemde, en op de handeling der overigen geen invloed uitoefende. ¹⁾ Het was dan ook lang geen ongewoon verschijnsel, dat de baronnen en ridders eene gansch andere som toestonden dan de gemeenten of de geestelijkheid. ²⁾ Waarom wij de ridders die, zoo als reeds bekend is, toch ook afgevaardigden waren even als de representanten der steden, in deze naast de baronnen rangschikken? Hetgeen wij vroeger schreven maakt hier een antwoord gemakkelijk. De „knights of the shire” waren immers oorspronkelijk volkomen gelijk aan, waren zelven barones, en vasthoudende aan hunne historie, wilden zij zich niet gelijk stellen met die handelaars uit de steden, wier recht van jonger datum was, en schaarden zich „coram consilio” geroepen aan het hooger einde der zaal, het lagere gedeelte aan de communes overlatende. Doch als van zelf bracht eenheid van belangen eene toenadering te weeg, en reeds onder Eduard II vinden wij ridders uit de graafschappen en afgevaardigden der steden met den gemeenschappelij-

¹⁾ May, Parl. practice, p. 25.

²⁾ Hallam M. A., p. 371.

ken naam „Commoners” genoemd, terwijl onder Eduard III de aaneensluiting volkomen schijnt te zijn, waar hij ze bestempelt als: „les gents qui sount ey a Parlement pur la Commune.”¹⁾

Wat de geestelijkheid betreft, deze begon zich meer en meer van de wereldlijke grooten af te scheiden. De groote privilegiën, die door vorige vorsten uit eerbied voor Rome der Kerk werden toegekend, de ontzettende rijkdommen, die het deel waren der kloosters, deden de eischen der geestelijkheid al hooger en hooger stijgen. Daarom had reeds Hendrik III, voor dat hij er aan dacht de communes in het Parlement te brengen, in het jaar 1255 het noodig geoordeeld, behalve bisschoppen en abten, ook de lagere geestelijken op te roepen, dat zij hem buitengewone „aids” en „prises” zouden toestaan. De bul van Paus Bonifacius (1296), waarbij oplegging van lasten aan de geestelijkheid zonder goedkeuring van Rome werd verboden op straffe van excommunicatie²⁾, gaf haar grooter wapen dan ooit in handen, en van dien tijd af gaven de mindere geestelijken gansch geen gehoor aan de „writ of summons” van den vorst, dan na oproeping door den aartsbisschop van Cantorbory en dien van York. Zoo kwam er van lieverlede een geestelijk Parlement, de „Convocatio” tot stand, dat mede uit twee afdeelingen bestond, de hooge prinsen der kerk, die met den adel zitting hadden in het groote consilium, en de minderen in rang, die wij, wat hunne rechten betreft, met de communes kunnen vergelijken³⁾. Hunne verdere eischen: eigene wetgeving, eigene jurisdictie, wat niet al, vermeerderden de moeilijkheden met Kroon en Natie en hebben ongetwijfeld veel bijgedragen tot de afscheiding van Rome, meer dan de godsdienstige beginselen van Hendrik VIII, die zich door zijn geschrift tegen Luther, dat hem van den Paus den titel van

¹⁾ Gneist, I, p. 233.

²⁾ Rowland, p. 85. Gneist, I, p. 246.

³⁾ Hallam, p. 416 volg. Zie ook: Guizot, II, p. 120. De „convocation” bestaat nog, doch slechts in naam. Gelijktijdig met het parlement opgeroepen, wordt die vergadering terstond na het adres van antwoord geprorogeed. Brougham, p. 272.

„Defender of the Faith” verschaftte ¹⁾, langen tijd een getrouw zoon der kerk betoonde.

Wij moeten ons niet al te zeer verwonderen over de weinige eenstemmigheid der schrijvers, als zij ons mededeelen, op welk tijdstip het Parlement, dat oorspronkelijk in dezelfde vergaderzaal bijeen kwam, zich in twee groote afdeelingen heeft gescheiden, en den tegenwoordigen vorm van Hooger- en Lagerhuis heeft aangenomen ²⁾. Welke was toch de toestand? Wel verre, dat de gemeenten het altijd als een voorrecht aanmerkten in het Parlement zitting te hebben, baden zij niet zelden den vorst, dat zij van den last der representatie zouden bevrijd worden ³⁾. En wat wonder? Het eenige recht, dat hun vooralsnog toekwam, was te bepalen, wat zij zelven aan belasting zouden hebben op te brengen; het was niets dan eene overeenkomst tusschen den vorst en die steden, welke hunne representanten zonden, zoodat geene anderen hieraan onderworpen waren. In den regel werden nu de „gentz de Cœ” voor het Magnum Consilium geroepen, en verwijderden zich meestal, als aan het verzoek des konings was voldaan. Noodig was het echter niet, dat deze vergadering te Londen, ook niet dat zij in het bijzijn der rijksgrooten te zamen kwam, en eenmaal werd het Parlement te gelijkertijd op vijf verschillende plaatsen bijeengeroepen ⁴⁾. Toen echter in de volgende jaren de toestand der communes veranderde, de afgevaardigden der graafschappen zich meer en meer bij dezen aansloten, en hunne invloed verder begon te reiken, zoodat het bijwonen eener Parlements-zitting niet langer als een moeilijke plicht, maar veel meer als een voornaam recht werd aangezien, kwam het er als van zelf toe, dat Lords en Commons geheel afzonderlijk gingen vergaderen, de eersten in de „Chambre-Blanche,” de laatsten in de „Cham-

¹⁾ Rowland, p. 170. Nog steeds een titel der koningen van Engeland.

²⁾ Hallam, p. 371. Guizot, II, p. 166. Fischel, p. 360.

³⁾ Fischel, p. 385.

⁴⁾ Brougham, p. 185.

bre de Peijate" 1) (peinte) van het paleis van Westminster.

Terwijl wij ons nu de scheiding van het Parlement in twee huizen waarschijnlijk onder de regeering van Eduard III hebben te denken, is ons de juiste kennis van het jaar, waarin dit plaats vond, minder waard dan de redenen, die hiertoe aanleiding gaven; want het is ons niet genoeg den uitwendigen vorm van het gebouw te kennen, wij wenschen veel meer te weten wat daar binnen werd verricht, wat daar het aandeel was der verschillende staatsmachten in de besturing van 's lands zaken. Wij moeten daartoe met onze gedachten terug.

De vorsten, bij wien in den eersten tijd na de verovering, naar onze meening, alle macht in den staat berustte, oefenden hunne onbeperkte heerschappij uit met en door een groot aantal staatsdienaren, die den koninklijken raad vormden. In deze „Curia Regis" of „Consilium Privatum" 2) werden de landszaken besproken, de charters vastgesteld, en ook de rechtszaken behandeld 3). Afscheiden daarvan was de groote vergadering der rijksbaronnen, die op vaste tijden des jaars door den vorst werden geroepen om aan zijn hof te verschijnen en hem van raad te zijn in de voorname aangelegenheden des lands.

Of de vorst in die tijden aan eenige beslissing van de baronnen gebonden was, of aan dien raad eenige bepaalde rechten toekwamen, b. v. op wetgevend gebied, is bij het onvolledige der berichten 4) zeer moeielijk te beslissen; wij

1) Homersham Cox, p. 15 noot.

2) Ook nog onder andere namen is de curia regis bekend, b. v. „consilium assiduum."

3) „Curia regis" en „consilium," komen dikwijls in verschillende beteekenissen voor; nu eens is het de ministerraad, dan weder de vergadering van den adel. Zoo ook komt in de bronnen dikwijls het woord „parliament" voor, waar blijkbaar slechts van de lords wordt gesproken. Dat dit dikwijls verwarring geeft, is niet te verwonderen.

4) „The constitutions and functions of these various councils are not however precisely defined in ancient records. It is obvious that in the disturbed and arbitrary reigns of many of the successors of the Conqueror, there must have been much irregularity in the exercise of the powers of these assemblies." Homersham Cox, p. 223. De berichten der schrijvers zijn ons hiervan een bewijs.

blijven echter, op vroeger aangegevene gronden, gelooven dat deze rechten luttel waren, en dat de edelen, naarmate zij zich machtiger voelden en zich meer aaneensloten, ook meer begonnen te eischen. Van vroegere willekeur en betere regeling mag het groote charter van Runymede voorzeker wel tot bewijs strekken, en wij weten, dat de baronnen de volgende jaren wel hebben besteed, want het was geene halve eeuw later, dat in het Parlement van Oxford aan de macht van den vorst een' gevoeligen slag werd toegebracht. Onder dien koning Hendrik III begon de adel eene strenge contrôle uit te oefenen op de regceringshandelingen, ja daden te plegen, die men in onzen tijd als inconstitutioneel en met koninklijke prerogatieven in strijd zoude kenschetsen; zoo werd de koning met afzetting bedreigd, als hij den bisschop van Winchester, zijnen lord chancellor, niet van zich verwijderde; niet lang daarna wisten de edelen het zoover te brengen dat eenigen uit hun midden werden benoemd, aan wie o. a. de keuze der voornaamste ministers was opgedragen; eindelijk noodzaaken zij niet alleen den koning om zijn consilium naar hunne keuze in te richten, maar verklaarden zelfs de leden, tenzij met hunne toestemming, onafzetbaar ¹⁾.

Het was voor Eduard I, die zich zeer gunstig van zijn' voorganger onderscheidde, en ons als een krachtig en bekwaam vorst wordt geteekend, weggelegd, om partij te trekken van den bestaanden toestand, en uit de verwarring eenige orde te voorschijn te brengen.

Gaarne vereenigen wij ons met de opmerking van Guizot, dat het een opmerkelijk feit is in de historie van Engeland, dat tusschen de jaren 1216 en 1399 talentvolle en zwakke vorsten elkander steeds opgevolgd hebben, hetgeen voor de vestiging der vrije instellingen een gelukkig verschijnsel was, dewijl daardoor én despotie én anarchie beiden op den duur onmogelijk werden. ²⁾

¹⁾ Homersham Cox, p. 225 volg.

²⁾ Guizot, II, p. 241.

Eduard zag zeer juist in, dat het zijn belang was den adel aan zich te verbinden ¹⁾ door dezen een groot aandeel te geven in het staatsbestuur, en wat ook de toestand tot hiertoe mocht geweest zijn, onder hem, en niet minder onder zijne opvolgers, zien wij het Magnum Consilium, als eene gevestigde macht in den staat, met de meeste der attributen van de vroegere Curia Regis bekleed. De wetten werden niet meer uitsluitend door den vorst en zijn Consilium Privatum vastgesteld; neen, in den regel in den Privy Council voorbereid, werden zij dan veelal naar de Lords gezonden, om aan hunne goedkeuring te worden onderworpen, en, om van geen ander te gewagen, het statuut van Westminster (3 Eduard I, 1275) zegt ons dat het gemaakt is „par le Roi par son conseil et par l'assentement des et Ercevesques, Evesques, Abbes, Priours, Countes, Barons, et la communalte de la terre.” ²⁾

Wordt hier het conseil mede genoemd, als een lichaam, dat de wet heeft bekrachtigd, het is niet zonder reden gezegd; de leden van den Privy Council hadden uit kracht van hun ambt, waarschijnlijk reeds sinds de vroegste tijden zitting in den raad der baronnen, en vormden als zoodanig een „concilium in concilio” ³⁾, medestemmende in den grooten raad, al behoorden zij niet altijd tot den adel, die „per baroniam” daar gezeten was.

Aan den anderen kant was het natuurlijk, dat de edelen, die onder Hendrik III, zoo menigmaal een gestreng oordeel over regeeringshandelingen en regeeringsmannen hadden uitgesproken, meer en meer invloed op de keuze dezer laatsten kregen, zoodat langzamerhand de leden van den Privy Council voor een goed deel uit en door de Lords werden benoemd. En zoo als de leden van het regeeringscollege tot de „Court of Par-

¹⁾ Dat er in weerswil daarvan uog tweedracht heerschte, bewijzen het verzet der graven Bohun en Bigod, en het gesprek tusschen een' van dezen, den earl of Hereford en den vorst, toen deze hem aan het hoofd eener legerafdeeling naar Gascogne wilde zenden: „By the eternal God, sir earl, you either go or hang.” — By the eternal God, sir king, I neither go nor hang.” Brougham, p. 177.

²⁾ Homersham Cox, p. 224 noot c.

³⁾ Gneist, I, p. 231.

liament" toegang hadden, zoo werden ook somtijds de deuren hunner zaal wijder opengezet, opdat met de leden ook de Lords als „hereditary counsellors" van de kroon zouden kunnen binnenkomen. ¹⁾ Het Magnum Consilium toch werd meestal op bepaalde tijden, en in den regel niet meer dan 3 of 4 malen 's jaars bijeengeroepen; was er dus eene moeielijke en gewichtige beslissing te nemen, zoo riep de koning zijne Lords op, om hem van raad te zijn en leidde ze binnen in zijn' geheimen raad, bestaande uit de ministers, de hoofden der kerk en de „chief justices" der gerechtshoven. ²⁾

Waar Great en Privy Council zoo dikwijls te zamen kwamen, waar dan aan beiden volkomen gelijke rechten werden toegekend, daar is het onderzoek nog wel eens vruchteloos naar de vraag, waar de bevoegdheid eindigde van den eenen, wat onder de exclusieve attributen van den anderen raad moet gebracht worden. Maar wat daarvan ook zij, wij gelooven te mogen vasthouden aan ons beginsel, dat de macht der vroegere Curia Regis in de eeuw der Eduards voor een goed deel werd overgebracht op het Magnum Consilium, zoodat de adel voornamelijk de wetgevende macht in handen had, die hij in vervolg van tijd met de Commons zoude gaan deelen, terwijl aan de leden van den geheimen raad werd overgelaten uitvoering te geven aan de statuten door koning en Parlement vastgesteld.

Het is hier de plaats waar wij spreken over de afscheiding der machten, om eene wijle onze aandacht te vestigen op den derden tak, die groeit aan den boom van den staat: de justitie.

Van oudsher af werd de vorst genoemd de „fons justitiae ³⁾," en al was ons deze benaming, waaraan wij waarde hechten, omdat zij ons de uitlegging geeft van zaken, die ons anders wellicht duister zouden voorkomen, al was ons deze benaming onbekend, toch zouden wij, na de beschouwing van den ouden

¹⁾ Hallam M. A., p. 422.

²⁾ Fischel, p. 145.

³⁾ Volgens Blackstone. Zie: Cox, p. 300.

staat der Noormannen, er niet aan twifelen, dat de vorst ook in dit opzicht aan niets gebonden was, maar naar „son bon plaisir” recht sprak, bijgestaan door zijne staatsdienaren, en soms ook op de groote hofdagen omringd van zijne rijks-grooten¹⁾. In deze „Curia” of „Aula Regis,” waaraan de naam van „Curia civium” werd gegeven, wanneer buiten den cancellarius (chancellor) en andere kroonbeambten ook baronnen de zittingen bijwoonden, werden alle groote en voorname rechts-gedingen behandeld, terwijl de zaken van minder belang aan de rechtbanken in de graafschappen werden overgelaten²⁾. Daar in die vroege tijden de meeste moeijelikheden tusschen kroon en onderdanen hun’ grond vonden in de auxilia en tallagia, door dezen op te brengen, zoo vormde zich al spoedig eene afdeeling van den grooten hofraad, die als „Curia Regis ad Scaccarium”³⁾, (Echiquier, court of Exchequer), die processen behandelde, waarin de schatkist betrokken was. De Curia Regis nu, het gerechtshof, waarin de koning voorzat, volgde den vorst overal, waar deze zich bevond, en de moeijelikheden, die daaruit moesten voortspruiten, waren de aanleiding, dat aan sommigen uit dit hofgericht de bevoegdheid werd gegeven, om onder voorzitterschap van den „summus Justiciarius totius Angliae” die rechtsgedingen te beslechten, die de leenmannen onderling verdeeld hielden.

Het schijnt echter, dat bij deze bepalingen meer het gemak des konings, dan de belangen des volks op den voorgrond waren gesteld, het goed recht werd lang niet altijd in het oog gehouden, en waar woorden, als de volgende: „Nulli vendemus nulli differemus rectum vel justitiam”⁴⁾, een der artt. van de M. C. uitmaken, daar is het maar al te duidelijk, dat bij de gerichten de rechtvaardigheid al weinig werd behartigd.

¹⁾ Cox, p. 302 volg. Fischel, p. 214.

²⁾ Gneist, p. 69—73. Het zoude ons te ver voeren, over de „justiciarii itinerantes” (justices in Eyre), of koninklijke kommissarissen te spreken.

³⁾ Het „scaccarium” of de „exchequer” heeft zijn naam te danken aan het kleed dat over de tafel der raadzaal was gespreid, en de ruiten van een schaakbord voorstelde. Fischel, p. 157.

⁴⁾ Art. 44, M. C.

Reeds onder Hendrik III kwam er eene betere regeling tot stand en werd het behandelen van civiele zaken voor goed opgedragen aan het gerechtshof, dat te Westminster zitting hield, [*curia apud Monasterium, court of common pleas*] ¹⁾. Het was vooral ook Eduard I, die veel verbetering aanbracht, en de onzekerheid wegnam, die er nog altijd bleef bestaan in den werkring der gerechtshoven. De eigenlijke „*curia coram ipso rege*” werd nu de court of king's Bench, die daar het de koningsbank (*bancus regis*) was, die zaken behandelde waarbij de kroon betrokken was, en verder crimineele jurisdictie uitoefende, daar, wie een misdrijf beging, gezegd werd des Konings vrede te breken ²⁾. Naast deze bleef de oude court of exchequer bestaan, de rechtbank voornamelijk voor belastingzaken, waarin de rechters van ouds den titel van barones hadden ³⁾. De koningsbank, de voornaamste dezer gerechten, was tevens hof van appèl voor de beide anderen, tot dat in vervolg van tijd het hooger beroep voor deze drie courts of common law werd overgebracht bij de Exchequer chamber, de vereniging van king's Bench, Common Pleas en Exchequer. ⁴⁾.

Ondertusschen welke nieuwe regelingen ook tot stand kwamen, de koning was en bleef de bron waaruit alle recht zijn' oorsprong nam, alle jurisdictie der rechtbanken was, als het ware, eene door hem gedelegeerde en niets belette dus den vorst, waar hem dit goed dacht, persoonlijk uitspraak te doen. Die consilia dus, waar de koning steeds tegenwoordig werd gedacht, moesten wel een' overwegenden invloed behouden; waar het politieke processen gold, waren het de Geheimraden en de Pairs, die als rechters optraden, niet zelden kwam men op het terrein der bestaande gerechtshoven, terwijl eindelijk

¹⁾ „*Communia placita non sequantur curiam nostram, sed tenantur in aliquo loco certo*” (9 Hen. III, C. 11). Homersham Cox, p. 303. Fischel, p. 216.

²⁾ Rowland, p. 112.

³⁾ Deze drie gerechtshoven houden nog heden ten dage hunne zittingen in Westminster-Abbey. Homersham Cox en Fischel, II. ee.

⁴⁾ Zie over de court of exchequer chamber: Homersham Cox, p. 523, volg.

alle vonnissen in laatste instantie aan eene revisie van Privatum en Magnum Consilium waren onderworpen. ¹⁾

Doch ook deze toestand was niet duurzaam, want even als de Lords den Privy Council begonnen te overvleugelen in zaken van wetgeving, zoo geraakten ook de Councillors op den achtergrond, waar het de judicatuur gold, en het is in het begin der regeering van Eduard III, dat men het Hoogerhuis ziet optreden als hoogste gerechtshof, om „upon writs of error” de vonnissen der Engelsche Courts of law aan een laatste onderzoek te onderwerpen. ²⁾ Het was waarschijnlijk korten tijd daarna, dat de afscheiding tusschen Lords en Privy Councillors haar volkomen beslag kreeg, toen nl. dezen, die tot hiertoe in het Great Council een „concilium in concilio” hadden gevormd, het recht verloren om mede te stemmen met den adel, en sinds als „assistants” toegang hadden tot het Hoogerhuis ³⁾, om den Koning in zijn Parlement, waar het noodig was, tot raad te zijn. De oorsprong is ons dan bekend van het feit, dat steeds de „chief justices” der gerechtshoven, de „barons of the exchequer” ⁴⁾, en anderen, door den koning worden geroepen tot het Hoogerhuis, „ad tractandum nobiscum et cum caeteris de consilio nostro,” doch slechts plaats mogen nemen „upon the woolsacks,” daar waar de niet-pairs zitten. ⁵⁾

Het is mede in deze 14^e eeuw, dat zich een gerechtshof begon te vestigen, van anderen aard dan de gewone courts of law. Dikwijls kwamen er bij de gerechten gevallen voor van dien aard, dat de oude common law ⁶⁾, of de latere sta-

¹⁾ Homersham Cox, p. 227. „This selected council, when assembled in parliament, administered justice by way of both original and appellate jurisdiction. A part of this jurisdiction is now vested in the lords,” enz. Hoewel ons deze woorden zouden doen denken, dat de jurisdictie alleen toekwam aan de Privy Councillors gelooven wij, dat zij die gezamenlijk met de Lords uitoefenden. Zie Hallam, p. 422, en zelfs Cox, p. 307.

²⁾ Homersham Cox, p. 474. Fischel, p. 252.

³⁾ Homersham Cox, p. 228 en 308.

⁴⁾ Homersham Cox, p. 91.

⁵⁾ Hallam, p. 421. Fischel, p. 252 en 384.

⁶⁾ De bronnen van de common law zijn even moeielijk te vinden als de

tuten, en diensvolgens ook de gewone rechtbanken het antwoord schuldig bleven. Dan ging men tot den koning, en deze gaf de zaak in handen van zijnen biechtvader, die dan bij Romeinsch, Cannoniek en Natuurrecht te rade ging en eene uitspraak gaf aan de Equity ontleend. Deze werkzaamheid van den „Keeper of the king's conscience”, waaronder wij later den Cancellarius hebben te verstaan, werd, als van zelf, een allerbelangrijkst ambt, want, waar het gewone recht zweeg, daar wist men, zoude de Lord Chancellor en de Equity helpen. Eigene regelen werden vastgesteld, eene jurisprudentie werd gevormd en de grond was gelegd van de Court of chancery, die onder Eduard III haar bestaan kreeg ¹⁾. Ook van dit gerechtshof kon men in hooger beroep komen (door eene petitie te richten tot den koning) bij het Huis der Lords, in wie zich dus ten laatste de opperste rechtsmacht vereenigde ²⁾.

Eigenaardig gevolg van het aloude beginsel: de vorst is de fons justitiae; waar zoude de hoogste judicatuur berusten, zoo het niet was bij den koning, en bij zijnen koninklijken rijksraad: „the highest court, in which the king can possibly sit, that is his supreme court of Lords in Parliament ³⁾.”

Vele waren dan wel de wijzigingen die er plaats grepen in den toestand der verschillende staatsmachten, en wanneer wij ons de oude hofvergaderingen van den Veroveraar voor den geest roepen, hoe was bij eenen geleidelijken voortgang de verhouding van het Magnum Consilium tot de kroon eene gansch andere geworden. Vroeger slechts op sommige feesten bijeengeroepen van heinde en verre, om den koning hulde te bewijzen, en waar het hem goeddacht, van dienst te zijn, was het nu geworden een vast verbonden lichaam, dat de wetgeving en de hoogste judicatuur in handen had.

brouwen van den Nijl, zegt lord Hale, doch men moet zekerlijk terug tot het oude recht der Saksen. Fischel, p. 26.

¹⁾ Fischel, p. 30 en 238.

²⁾ In sommige zaken, b. v. in geestelijke aangelegenheden, is de Privy council opperste rechter. Fischel, p. 155.

³⁾ Woorden van Buckingham. Zie: Fischel, p. 252.

En toch door al dat nieuwe heen, zien wij niet steeds de oude vormen doorschemeren, is het niet het kleed dat steeds vermaakt wordt en veranderd, maar van zoo vast eene stof, dat het nooit als geheel onbruikbaar moet worden weggeworpen? Het continent een raadsel en daardoor somtijds eene ergernis, wacht Engeland nog steeds op de natie die haar nazegge: „Nothing in the history of our Constitution is more remarkable than the permanence of every institution forming part of the Government of the country, while undergoing continual, and often extraordinary changes in its powers, privileges and influence ¹⁾.”

Van die „continual changes,” die wij in den invloed en de macht van het Magnum Consilium opmerkten, zoude ook de samenstelling zelve van dat lichaam een toonbeeld opleveren; ook in dat opzicht zoude er meerdere vastheid komen, en voor de *majores barones* zoude de stand der *pairs* zich in den staat en het Hoogerhuis vestigen.

Waar de naam „pair” zijn’ oorsprong aan te danken heeft? Reeds de M. C. heeft ons eens op die vraag het antwoord gegeven: „Barones non amercientur nisi per *pares* suos” ²⁾. Toen nu onder den zwakken Eduard II en zijne gunstelingen, de Despencers, de koninklijke macht schade leed, en de vorst zich gedwongen zag aan eenige graven, baronnen en prelaten op te dragen „to ordain and establish the estate of the king’s household, and of his kingdom” ³⁾, was het een der eerste maatregelen van deze Lords Ordainers om de Despencers uit het land te bannen; en het was in dat decreet, dat aan de oude uitdrukking nieuwe kracht werd gegeven en aan de Lords den titel werd toegekend van „Piers de la terre” (*Pares regni, Pares terrae* ⁴⁾). Dat de „Piers” wisten, wat die naam van oudsher inhield, daarvan waren hunne verdere eischen een bewijs, eischen waarin zij zegevierden, toen Eduard III zich

¹⁾ Erskine May, *Constitut: history of England*, I, p. 228.

²⁾ Art. 24, M. C.

³⁾ Rowland, p. 87.

⁴⁾ Rowland, p. 89. *Gneist*, I, p. 215.

vereenigde met de verklaring van een comité uit het Parlement „that the peers of the land ought not to be arraigned nor put on trial, except in Parliament and by their peers ¹⁾.” Het Hoogerhuis werd gerechtshof over pairs, en bleef dit in latere tijden in zake van „treason” en „felony.”

Met het oog nu op de vereischten om in het Magnum Consilium te komen, is het wel waarschijnlijk dat de vraag soms gedaan werd: wie eigenlijk tot de Pares moesten gerekend worden, of men den titel voor altijd behield als een verkregen recht, of slechts zoolang men zitting had in den grooten raad. Want eene baronie alleen was niet voldoende, om in den raad te komen, de „writ of summons” werd mede vereischt en omgekeerd waren het in den regel ²⁾ alleen de „barons par tenure” die de vorst tot zich riep; kwam de grond dus in andere handen b. v. door koop, (want in tegenstelling met het vasteland mochten de ridderleenen in Engeland worden vervreemd), ³⁾ men had zijnen zetel verloren. Het zoude dus niet te verwonderen zijn, zoo, vooral toen de invloed van het Magnum Consilium zoozeer toenam, beiden, vorsten en edelen de na-deelen dezzer regeling hadden ingezien. Merkwaardig is het ten minste, dat nadat het Hoogerhuis zoozeer in macht en aanzien was geklommen, men ook in dit opzicht een’ anderen weg is gaan inslaan, dat, terwijl b. v. onder Eduard III vele

¹⁾ Hallam, p. 355 en 356 noot. Op welken grond en wanneer is de rechtspraak over pairs tot die twee gevallen beperkt geworden? Na vruchteloos zoeken naar een antwoord op deze vraag, werden wij verrast door de woorden van Hallam: „The lords assert their privilege (‘t was een rechtsgeding onder Eduard III) in all criminal cases, not distinguishing misdemeanors from treasons and felony. But in this they were undoubtedly warranted by the clear language of Magna Charta, which makes no distinction of the kind. The practice of trying a peer for misdemeanors by a jury of commoners, concerning the origin of which *I can say nothing*, is one of those anomalies, which too often render our laws, capricious and unreasonable in the eyes of impartial men.”

²⁾ Men houdt het er voor, dat ook somtijds personen werden benoemd zonder grondbezit: „barons by writ;” doch zoo al, gebeurde het zeldzaam. Hallam, p. 412.

³⁾ Gneist, I, p. 128, 216 en 217. Fischel, p. 360.

der rechten van den Privy council op het Great council zijn overgebracht, korten tijd later de creatie van Pairs door statuut en patent is ingevoerd.

Wat de eerste wijze van benoemen (door statuut) aangaat, de goedkeuring van het Parlement werd er toe vereischt, het zij volgens sommigen, van Lords en Commoners, of wat ons waarschijnlijker toeschijnt van de Lords alleen, ¹⁾ daar de zaak voor de gemeenten van weinig belang kan gerekend worden, en de gewoonte werd gevolgd, dat de kwestieën, die slechts een deel van het Parlement betroffen, ook slechts door dat deel werden beslist. ²⁾ Deze wijze om tot Pair verheven te worden, schijnt echter spoedig in verval te zijn geraakt, en is de verheffing door koninklijk patent regel geworden. De eenige titel tot hiertoe verleend, was die van „Earl,” van alouden Saksischen oorsprong, een naam, die aan vele feudale baronnen werd gegeven. Onder Eduard III en de vorsten, die op hem volgden, zijn de „Dukes,” ³⁾ „Marquesses,” „Viscounts” ontstaan, terwijl ook de oude naam „Baron” met het nieuwe begrip vereenigd is geworden, toen Richard II aan John de Beauchamp of Holt en diens mannelijke nakomelingen den erfelijken titel verleende van Baron of Kidderminster.

Zoo verdween de territoriale pairie, en kwam de erfelijkheid er voor in de plaats, want het was niet meer het grondbezit, maar de titel, dien den toegang gaf tot het huis der lords. Wie er schade onder zouden lijden? Zij, die vroeger steeds als kroonvasallen in het Magnum Consilium hadden gezeten, en nu, tenzij hun een' titel werd verleend, hunne plaatsen zouden moeten ruimen voor een' adel van gisteren. Daarom werd er bepaald, dat al degenen, die zelve of wier voorouders eenmaal in den koningsraad hadden gezeten, als erfelijke Pairs in het Hoogerhuis hunne plaats zouden hebben, ⁴⁾ en

¹⁾ Hallam M. A., p. 415.

²⁾ Zie hiervan verschillende voorbeelden bij Brougham, p. 185 en 186.

³⁾ De titel was bij de Saksen bekend, maar werd na de verovering niet verleend. Fischel, p. 54.

⁴⁾ Gneist, I, p. 216. Homersham Cox, p. 66.

niet zelden zit een Engelschman nog tegenwoordig over aloude documenten heengebogen, in de hoop, op grond dezer bepaling de „Peerage” te kunnen eischen.

Droeg het Hoogerhuis in de eerste eeuwen van zijn bestaan zeer eigenaardig den naam van Concilium Regis of Magnum Consilium, een' naam, die met juistheid het karakter van dat lichaam terug gaf, daar, waar men het in waarheid als een' koninklijken rijksraad leerde kennen, heeft het dat karakter nooit geheel verloochend, en moeten daaruit de begrippen worden verklaard, dat de vorst er steeds tegenwoordig gedacht, en de zittingen nog altijd worden gefingeerd in het koninklijk paleis plaats te hebben, ¹⁾ belangrijk is het toch op te merken, hoe het in zelfstandigheid ging toenemen, naar mate ook de Gentz de la Côté meer en meer zich krachtig begonnen te ontwikkelen. Voortaan ziet men Lords en Commons naast elkander, én om de kroon te schragen, én ook dikwijls om zich tegenover den troon te plaatsen en de volksrechten in bescherming te nemen, opdat zodoende het aanzijn worde gegeven aan eene staatsinrichting, die in Montesquieu haar grooten bewonderaar vond, ²⁾ en waarvan thans in de meeste staten van Europa als van een meesterstuk kopijen zijn genomen, die somtijds niet voldoen, juist omdat het kopijen zijn.

Wij, die een' blik werpen op de historie van het Engelsche Hoogerhuis, het is ons, waar wij wenschen ons een juist begrip daarvan te vormen, op sommige tijdstippen niet mogelijk van de gemeenten te zwijgen, en worden wij thans als gedwongen, na de rondwandeling in de Chambre Blanche, de Chambre Peinte eenigzins in oogenschouw te nemen.

Nadat Eduard II eenige jaren als onder de voorgedij der Lords Ordainers had gestaan, gelukte het hem, ze te Burton upon Trent ³⁾ te verslaan, en partij trekkende van de omstandigheid, dat de ordinances alleen door den adel waren vastgesteld, riep

¹⁾ Fischel, p. 371. Gneist, I, p. 231.

²⁾ Montesquieu, Esprit des lois, XI, chap. 6.

³⁾ Rowland, p. 88.

hij een parlement bijeen, waarin hij de gemeenten op zijne hand kreeg, door plechtig daar aan te kondigen: „que les choses, qui serount à establir — soient tretées, accordées et establies en Parlaments par notre Sr. le Roi et par lassent des Prelats, Countes et Barouns et la *communalte du roialme.*”¹⁾ Mag men niet met reden aan deze proclamatie eenen vrij grooten invloed toeschrijven, als men in aanmerking neemt, dat toen korten tijd later koning Eduard door toedoen zijner gemalin werd ontroond, zijn zoon Eduard III en dien's opvolger Richard II de vorsten zijn geweest, onder wie de Commons zijn begonnen een werkdadig aandeel te krijgen in 'slands aangelegenheden. Van nu aan zoude men ze zien handelen, waar het gold de rijksinkomsten, de contrôle op het gouvernement, de wetgeving; zien ook wij eene wijle toel

ad 1um. Onder de besluiten, die koning Eduard II door de Lords Ordainers werden afgeperst, vindt men de gewichtige bepaling, dat eenmaal 'sjaars, ja zoo noodig, tweemalen, door den koning een parlement zal worden bij een geroepen. Of hieraan door den vorst steeds gevolg werd gegeven? men mag het tegendeel onderstellen, als men leest, hoe onder Eduard III in onderscheidene statuten hetzelfde werd beloofd, hoe nog in het 50ste jaar der regering van dezen vorst de communes in eene petitie er op aandringen dat de parlamentszittingen 'geregeld 'sjaarlijks zullen worden gehouden²⁾, hoe nog in lateren tijd de koningen uit het huis Stuart het voegzaam oordeelden de woorden aldus te intrepeteren: dat, ingeval het noodig was, het parlement ééns of meermalen 'sjaars zoude bijeenkomen.³⁾ En wat wonder? Eduard III (om van anderen niet te spreken) begreep maar al te goed, dat waar telken jare die „gentz de la Commune” voor hem konden komen, ook telken jare zijne handen meer gebonden zouden worden, want telkens zouden zij

1) Gneist, I, p. 244.

2) Hallam M. A., p. 372. Guizot, II, p. 225.

3) Fischel, p. 372. „It is accorded that parliament shall be holden every year once or more often if need be.” De strijd tusschen koning en parlement liep dus over het plaatsen eener komma.

hem vragen kunnen doen, en inlichtingen kunnen eischen, en te antwoorden, hoe zou hij het weigeren, waar ook van zijne zijde steeds gevraagd moest worden om geld; de 13^e eeuw was nu achter den rug, waarin de steden het cen' last vonden naar het Parlement te komen, het Great Council had de Communes den weg gewezen, en dezen begonnen in te zien, dat hun hoogste plicht ook hun grootste recht was.

Evenzeer als het volk dit artikel der Ordinances nog dikwijls in bescherming zoude moeten nemen, zoude men den vorst nog dikwijls moeten herinneren aan dat aloude beginsel waarvoor zoo dikwijls strijd was gevoerd, aan het „nullum auxilium ponatur nisi per commune consilium regni nostri,” aan het „aydes ne prend roumes, fors ke par commun assent de tout le roïaume 1).” Want geldverlegenheid bracht Eduard III er dikwijls toe om eigenmachtig belastingen te heffen, waarvan hij vervolgens de onwettigheid op verschillende wijzen zocht te verbloemen; nu eens was hij in zijn recht, want de Lords, of ook wel de Prelaten, de edelen, ja ook eenige Commoners hadden hem de gevraagde som toegestaan 2); — dan eens diende de aard der belasting zelve hem tot exceptie: de Confirm: Chart: hadden geene melding gemaakt van den invoer van waren door vreemde kooplieden, en dus was het niet noodig het Parlement hierover te kennen, op den uitvoer van wol was belasting gesteld, wat belette hem dus dit op den uitvoer van kleederen toe te passen; — waar geen enkel voorwendsel hem te hulp kwam verschool hij zich daarachter, dat hij of zijne opvolgers zich nooit op dit precedent zouden kunnen beroepen 3).

Niettemin was het er verre van af, dat deze vorst gehaat zoude zijn geweest door zijn volk; integendeel, de populariteit, die nooit het deel was geweest van zijn' nietsbeteekenenden voorganger, wist hij zich gedurende zijne lange regeering van

1) Woorden der M. C. en der Conf. Chart. van Eduard I.

2) Fischel, p. 360.

3) Hallam, p. 374 volgg. Rowland. p. 92 volgg.

50 jaren te verwerven, de standaard van Engeland vermocht hij hoog te verheffen, en zijne voortdurende oorlogen, in 't bijzonder met Frankrijk, waarin zijn gesternte hem steeds gunstig was, prikkelden den nationalen trots, waardoor over vele onwettige handelingen den sluier der toegevendheid werd gespreid. Wendde hij zich tot zijn parlement, de middelen om den oorlog op krachtige wijze voort te zetten werden hem niet geweigerd, en niet zelden gebeurde het, dat wanneer hij willekeurig de natie had belast, Lords en Commoners, somtijds ja met eene waarschuwing voor het vervolg, aan den onwettigen maatregel eenen legalen vorm gaven, door hunne sanctie te geven aan het door hem verrichte ¹⁾).

Deze handelingen, waarin wij den oorsprong zien der latere „bills of indemnity”, zijn daarom van gewicht, omdat er het voortdurende streven in doorstraalt om paal en perk te stellen aan willekeur, en om de constitutioneele rechten van het parlement te doen erkennen. Meer dan dat, de boven aangevoerde voorbeelden bewijzen, dat Eduard III, hoe krachtig hij ook den scepter voerde, toch, en hierin was zijne politiek niet ongelijk aan die der Tudors, het noodig oordeelde om aan onwettige daden eene schijnbaar wettige kleur te geven, door reden te geven waarom hij de goedkeuring „de la communalte du roialme” niet noodig had. Waar de koning zelf implicite het onrecht, onrecht begon te noemen, daar moest wel de volksinvloed op den gang der regeering telkens hooger stijgen, en het lag in den aard der zaak, dat toen bij den dood van Eduard de kroon overging aan een kind, Richard II, die zich in alles een zwakke en onwaardige opvolger betoonde, de noodzakelijkheid der bills of indemnity verviel, omdat de koning, het is waar uit gebrek aan kracht, zich in dit opzicht aan geene onwettige handelingen schuldig maakte ¹⁾).

Had reeds Eduard I verklaard, dat de toegestane gelden slechts gebruikt zouden worden „a commun profit du roiaume,” het was onder Richard II, dat de Commons ook daardoor huone

¹⁾ Brougham, p. 180.

opkomende kracht zouden toonen, door uitbreiding te geven aan deze bepaling, en de subsidiën alleen te gaan toestaan tot een bepaald doel. Hoe allernaauwst ook aan het oudste en voornaamste der constitutioneele rechten verbonden, begon dit middel tot beperking der koninklijke macht onder Eduard III nog slechts als in de verte zich te vertoonen, en waar het zeldzaam werd toegepast, daar was het slechts het eigendom der Lords; zoo leest men van een comité uit de Lords, benoemd, om de rekeningen na te zien der personen, die met ontvangst der laatste subsidiën waren belast geweest, en men geloofte, dat de Commons zich in deze zaak niet mengden. ¹⁾ Maar onder Richard, tegenover wien de Commons eene houding begonnen aan te nemen, niet ongelijk aan die der edelen onder vorige onwaardige vorsten, veranderde ook hierin de toestand. Zij schonken b. v. den vorst eene subsidie om den oorlog vol te houden, en wanneer koning Richard, wiens vele uitspattingen en ongehoorde weelde buitengewone uitgaven noodig maakten, spoedig weder met dezelfde vraag tot zijn Parlement kwam, dan moest veelal den Commoners worden voorgerekend, hoe de uitgaven in verhouding stonden tot de toegestane gelden, dan werd niet zelden den koning de onmogelijkheid eener ledige schatkist voor oogen gehouden, en nieuwe subsidiën niet, of alleen tegen groote concessiën, toegestaan ²⁾. Eigenaardig is het, hoe tegenwoordig, nu het zwaartepunt der macht bij het Lagerhuis berust, en ook dit beginsel een' bepaalden vorm heeft gekregen, hoe tegenwoordig aan het verzoek der Koningin om „supplies” spoedig wordt voldaan, maar de zoogenaamde „appropriation-act” tot het einde der zitting wordt uitgesteld, waardoor aan een gouvernement, dat het vertrouwen mist van het Parlement, de handen gebonden worden ³⁾.

De oude gewoonte, dat bij de beraadslagingen, welke subsi-

¹⁾ Hallam, p. 379.

²⁾ Hallam, p. 381, volg.

³⁾ May, Parl. practice, p. 504.

diën den vorst zouden worden geschonken, de verschillende standen ieder voor zich het quantum bepaalden, zoodat steeds sprake was van eene gift der Lords, en van eene som door de Commoners toegestaan, bleef gedurende de gansche dynastie der Plantagenets in zwang. Ondertusschen de houding, die de gemeenten begonnen aan te nemen, zoude hierin verandering brengen. Reeds sinds de ridders uit de Shires van de baronnen zich afscheidden, en bij de steden plaats namen, waardoor de sommen, van de „gentz de la Commune” ontvangen, verreweg de grootste inkomsten werden van den staat, moest eene andere regeling wel een waarschijnlijk feit worden, dat, toen de Commons hun gewicht begonnen te voelen als „procuratores and attornies for the whole people”¹⁾, zoo als zij zich noemden, niet lang meer kon uitblijven.

In het jaar 1402 vindt men, dat het Huis der gemeenten tot koning Hendrik IV van Lancaster, bij monde van den „speaker”, in dezer voege sprak: „To the honour of God, and for the great love and affection which the poor Commons of your realm of Engeland have for you, their illustrious lord the king, the said poor Commons, with the assent of the lords spiritual and temporal grant to you, their sovereign the subsedy, caet²⁾.” Wat in het belang des lands den vorst zoude worden opgebracht door de communitas, daarover zouden ook allen stem hebben, maar eerst de „poor Commons”, omdat zij zooveel gaven. Het was 5 jaren later, dat de koning in de ordinance, waaraan de naam wordt gegeven van „the Indempnity of the Lords and Commons”, de volgende verklaring aflegt: 1°. dat de Lords zullen mogen vergaderen in hun Parlement, ook wanneer de koning daar niet aanwezig is, ³⁾ een bewijs dus, dat het Great Council tot dan een eigenlijke koningsraad was, 2°. dat de Commons bij de subsidiën het initiatief hebben, en den Lords het

¹⁾ Fischel, p. 364.

²⁾ Rowland, p. 103. Voorzeker was het oorspronkelijke stuk, zoo als alle uit dien tijd, in het Fransch gesteld.

³⁾ May, Parl. pr., p. 403. Blijkbaar is daar bedoeld Hendrik IV en niet Hendrik VI.

recht van veto wordt gelaten ¹⁾. Nog jaarlijks bij de prorogatie van het Parlement reikt de speaker van het Lagerhuis de „Money-Bill” aan de koningin over ter goedkeuring, en spreekt de „clerk” van het Parlement de volgende sacramentele woorden: „la reyne remercie ses loyals sujets, accepte leur benevolence et ainsi le veult” ²⁾.

ad 2um. Waar het begrip meer en meer werd geëerbiedigd, dat, als het de vraag gold, wat door de natie zoude worden opgebracht, het aan den koning was om te verzoeken, aan het Parlement om toe te staan of te weigeren, daar moest dat Parlement, jeugdig en krachtig, wel gaan inzien, dat het de middelen bezat, om een gouvernement te dwingen den weg te bewandelen, die door de natie werd begeerd, daar moest eene voortdurende contrôle op de administratie wel een onvermijdelijk feit worden. Ondertusschen zouden de Commons nog dikwijls toonen den steun van den adel te behoeven, en, terwijl in de lange regeering van Eduard III, onder diens opvolgers Richard II en de Lancasters, de gemeenten telkens hunne stem verheffen, om dit te verzoeken, en dat te verbieden, wordt het op sommige oogenblikken, waar de Lords niet medegaan in het koor, duidelijk, wie de krachtigste en geoesfendste zangers zijn.

Herstel van grieven, inwilliging van wenschen werden, meer en meer voorwaarden, zonder welke de koorden van de beurs niet werden losgemaakt. Kort na de troonsbestijging van Eduard II, toen de vorst met de gewone vraag kwam tot zijn Parlement, kreeg hij tot antwoord een dital bezwaren, die eerst moesten worden uit den weg geruimd ³⁾. Zoo ging het voort en voort, en wij staan aan het einde der regeering van Eduard III.

¹⁾ Zie uitvoerig hierover: Hallam, p. 402 volg. Vgl. ook: Homersham Cox, p. 180. May, Parl. pr., p. 503.

²⁾ Fischel, p. 439. In de parlaments-rollen van 1377 (1 Richard II) vindt men het eerst van een' speaker (Pres:) der Commons gesproken, als „mons^r. Thomas de Hungerford, chevaler, qi avoit les paroles pur les communes d'Engleterre, en cest Parliament.” Rowland, p. 97.

³⁾ Rowland, p. 86. Hallam, p. 372.

De koning begon oud te worden, zijne kracht, zoo dikwijls betoond, nam af, en hij liet zich leiden door twee gunstelingen, den hertog van Lancaster en eene vrouw Alice Perrers. Deze verrijkten zich ten koste van de schatkist, en verzet van de zijde van het Parlement was er het gevolg van. Gesteund door den adel, onder aanvoering van den Prins van Wales (the Black Prince), toonden de Commons ondubbelzinnig hunnen onwil, om de natie en het rijk te verarmen, ten gunste van eenige weinige personen in de omgeving van den vorst, en eischten straf voor de schuldigen. Zeer korten tijd daarna geschiedde wat menigeen lang te voren had voorzien, en Lancaster niet het minst, die eigen voordeel, hoop op eene kroon daarmede verbond; de troonopvolger overleed aan eene slepende ziekte, en zijne rechten gingen over op een kind, dat Richard II werd. De oppositie, die haar hoofd had verloren, werd onmachtig en verstrooid, de gunsteling kreeg zijn' invloed terug, en het eerstvolgende Parlement herstelde allen, die hij in zijn' val had medegesleept, in hunne eer ¹⁾.

De zwakke Richard moest langen tijd voor de macht van het Parlement het hoofd buigen. Als kind op den troon gekomen, werden op aanvraag der Commons door de Lords 9 personen aangewezen, van verschillenden rang, om een' permanenten raad te vormen, zonder wien's goedkeuring geene daad van gewicht zoude mogen verricht worden, terwijl verder gedurende zijne minderjarigheid de voornaamsten van 's konings staatsdienaren zouden moeten worden benoemd door het Parlement, bij wien dus de uitvoerende macht grootendeels ging berusten. Ouder geworden, wist hij zich te ontdoen van de banden, die hem knelden, en toonde zich een man, meer waard veracht te worden dan eerbied in te boezemen; den volke tegenover hoogmoedig en wreed, omringde hij zich van nietswaardige gunstelingen, met wie hij eene ontzettende weelde ten toon spreidde; den Lord Chancellor Scrope, door het Parlement benoemd, zette hij af, en beschonk met dit hooge ambt een' zijner vrienden, Michael de la Pole, graaf van Suffolk. Eene

¹⁾ Hallam, p. 379 en 380.

hervorming in het bestuur werd ten laatste onvermijdelijk, en afgevaardigden uit Hooger- en Lagerhuis werden tot hem gezonden, om op de verwijdering van Suffolk aan te dringen. Hoe vernederend ook het antwoord was, dat zij kregen, zij hielden vol, en overwonnen ten laatste; de Chancellor werd verwijderd, en waarschijnlijk voor hem werden de „impeachments” in het leven geroepen.

Welke misdrijven op deze wijze worden berecht? Wij gelooven hier in het algemeen te mogen denken aan die, waaraan ministers, ten gevolge hunner verantwoordelijkheid, zich kunnen schuldig maken. ¹⁾ Wie zouden geschikte rechters zijn in zulke zaken zoo het niet waren de „*Lords in the high court of Parliament*”, het Hoogerhuis, dat wij reeds in menig opzicht als opperste gerechtshof leerden kennen. De Commons beslissen wie in deze zullen worden vervolgd, zij zijn de aanklagers, en komen voor de „*bar*” van de Lords „*to impeach the accused.*”

Zoo werd dan Suffolk veroordeeld, en naar de gevangenis verwezen. Maar na de meerderjarigheid van Richard II had er een gansche omkeer plaats in de verhouding der staatsmachten; men ziet het Parlement niet, als tot hiertoe, krachtig en vasthoudend, maar deemoedig en zwak tegenover den koning. Wat daarvan oorzaak was? Voorzeker niet het minst, dat de Lords verdeeld raakten, dat sommigen onder hen de zaak van den vorst omhelsden, en de edelen, die de hoofden waren geweest van het verzet, vijandig tegenover elkander gingen staan. De kracht van het Lagerhuis was gebroken, en de Commons betoonden van toen af groote onderworpenheid, zoo zelfs, dat toen eenmaal een den koning onaangenaam wetsvoorstel was ingebracht, aan den eisch van Richard werd voldaan, en de voorsteller, Thomas Haxey, werd veroordeeld, terwijl in alle onderdanigheid werd verklaard, dat het nooit de bedoeling der

¹⁾ „*Impeachment for high crimes and misdemeanors beyond the reach of the law, or which no other authority in the state will prosecute.*” Zie verder hierover: May, *Parl. pr.*, p. 599—606.

Commons was geweest om den vorst te beleedigen, en zij zeer wel wisten dat zulke dingen hen niet aangingen. ¹⁾

Verre dus daarvan, dat de Commons hunne kracht zouden betoond hebben in een voortdurend verzet tegen den adel, was het integendeel juist, wanneer zij een aaneengesloten lichaam vormden met de Lords, dat de vrijheid van Engeland de grootste stappen voorwaarts deed, en de boom der constitutie zijne krachtigste wortelen schoot.

ad 3um. Wat de wetgeving betreft der 14de en 15de eeuw, die wij voor de vestiging van het Parlement, en de ontwikkeling der constitutie als zulk een' vruchtbaren tijd leerden kennen, ook zij heeft toen belangrijke phases doorloopen, ook voor haar is toen het kleed gesponnen, dat gebleken is voor alle tijden en volken aanbevelenswaardig te zijn.

De oude vorm was, dat de wetten alleen door den koning werden gemaakt, dat hij de eenige wetgever was, en zelfs kon er onder Eduard III nog verklaard worden: „Que le roy fait les lois par assent des pères et de la commune et non pas les pères et la commune.” ²⁾ Ondertusschen, toen het Magnum Consilium eene invloedrijke vergadering werd, moest dit wel zijn gezag doen gelden, en den koning voorlichten, waar het op het maken van nieuwe statuten aankwam, en het zal wel onder de voornaamste werkzaamheden behoord hebben van de leden van het Great Council, dat zij met den vorst en zijn Consilium Privatum zamenwerkten, om de algemeene begrippen der Magna Charta in meer concreten vorm te brengen. Hoorde wij niet reeds dat het dusgenoemde statuut van Westminster (3 Eduard I) gemaakt was „par le Roi, par son conseil et par l'assentement des et Ercevesques, Evesques, Abbes, Priours, Countes, Barons et la communalte de la terre?” ³⁾ „De la communalte?” Maar worden dan niet met dezen naam de gemeenten aangeduid, en mag men aannemen, dat op dat tijdstip, in zulk eene zaak, aan hunne goedkeuring waarde werd

¹⁾ Hallam, p. 381—390. Guizot, II, p. 241—251. Fischel, p. 362 en 363.

²⁾ Fischel, p. 361.

³⁾ Homersham Cox, p. 224 noot c. Hallam, p. 368.

gehecht? Het tegendeel mag men vooronderstellen, de Commons werden allcon nog gekend, waar de koning hunne geldelijke hulp noodig had, en zelven waardeerden zij het recht nog niet, dat hun het eerst door Leicester, den oproerigen onderdaan van Hendrik III, was geschonken; men zoude dus verkeerd doen, die onbestemde uitdrukking als bewijs te willen aanvoeren, dat toen reeds behalve koning en Lords, ook de „gentz de la commune” een deel vormden der wetgevende macht. Maar toch zou het eenmaal zoo ver komen en de tijd was niet verre meer.

Toen toch de Commons inzagen, dat het belang van den vorst medebracht, om hun, met het oog op de geldmiddelen, te wille te zijn, en zij begonnen partij te trekken van het voordeel aan hunne zijde, door zich meer en meer in te laten met de zaken des lands, moest ook hun invloed, waar het gold de wetgeving, als in andere punten, grooter worden. Onder Eduard III hadden zij het pleit gewonnen, en van toen af werd het waarheid, dat tot een wetsvoorstel van den koning noodig was de goedkeuring „de la communalté”; ja een grooter recht nog zouden zij zich verwerven, het initiatief zoude mede bij het Parlement gaan berusten.

Eerst waren het petitiees, die zij rigtten tot den koning en zijnen raad, om in verschillende zaken regeling te brengen, petitiees met den submissiven aanhef: „Nos pauvres communes prient et supplient par Dieu et en ocuvre de charité.”¹⁾ Terwijl het recht der Commons, om op deze wijze den koning voor te lichten, in het minst niet werd ontkend, en zelfs de meeste statuten uit die tijden het aanzijn verschuldigd zijn aan petitiën van het Lagerhuis, waaraan de Lords dan hunne adhesie schonken²⁾, was het echter er verre van af, dat de petitionarissen altijd tevreden werden gesteld.

Het in het leven roepen van eene wet was in Engeland

¹⁾ Fischel, l. c.

²⁾ „A la requeste de la commune de son roialme par lor pétitions mises devant lui et son conseil, par assent des prélats, comtes, barons et autres grantz au dit parlement assemblés etc.” Guizot, II, p. 228.

gansch geene zaak, waar licht over werd gedacht; reeds daarom vonden petities, die dit beoogden, dikwijls geen goed onthaal, van daar ook wellicht de onderscheiding tusschen statuten en „ordinances”, die als van minder gewicht werden beschouwd. ¹⁾ Maar ook zelfs, wanneer de petitiën goed werden ontvangen, en de koning ze bekrachtigd had met de gewone formule, die nog steeds op het einde der Parlements-zitting voor het sanctioneren der wetten door de kroon wordt gebruikt: „le roy (la reyne) le veult” ²⁾, dan nog scheelde het veel, dat de Commons altijd verkregen, wat zij wenschten. Zoo de koning zijn woord niet weêr verbrak, hetgeen somtijds gebeurde, wanneer eenmaal de subsidiën waren toegestaan, zoo men eerlijk zijne belofte hield, dan werd, na de ontbinding, of prorogatie ³⁾ van het Parlement, aan de „clerks in chancery” en aan de rechters opgedragen, de petitiën tot statuten te vervormen. En zoo gebeurde het niet zelden, dat onwetendheid, kwade trouw, of hoog bevel eene wet in het leven riep, waarin de Commons te vergeefs den inhoud van hun verzoek zochten terug te vinden. Nog een ander middel werd door de vorsten in praktijk gebracht, om de kracht te breken van het meer en meer op den voorgrond tredende beginsel, dat de wetgeving berustte bij den koning en de 2 Parlementshuizen; waren niet alle zaken bij de sluiting van een Parlement afgedaan, dan werd een comité van Lords benoemd, om het overblijvende te regelen, en onder den schijn daarvan werden dan aan dit „vacation comittee” de rechten gegeven, die slechts aan een wetgevend lichaam toekomen. ⁴⁾

Van daar telkens weer protestaties en nieuwe petitionementen, die de communes onder elken volgenden vorst wat meer terrein deden winnen, en den weg bereidden tot het be-

¹⁾ Hallam, p. 377.

²⁾ Fischel, p. 361 en 439.

³⁾ Reeds onder Eduard I werden niet altijd voor iedere parlements-zitting nieuwe verkiezingen nitgeschreven, maar werd hetzelfde parlement geprorogeed. Zoo werd b. v. het parl. van 1305 gesloten: „Issint qu'ils reviegnent preste-ment et sanz délai, quele heure qu'ils soient autrefois remandez.” Guizot, II, p. 226.

⁴⁾ Brougham, p. 187 en 189.

langrijke stuk van 1414 (2 Henry V), dat door den koning werd bekrachtigd, en waarin de Commons (voor het eerst in de Engelsche taal) verzoeken, dat: „the kyng of his grace especial graunteth that fro hensforth nothyng be enacted to the petitions of his comune, that be contrarie of hir askyng, wharby they shuld be bounde without their assent” en dat wel op grond, dat „the comune of youre land ben as wel assenters as petitioners”, echter altijd „savyng to our liege lord his real prerogatif, to graunte and denye what him lust of their petitions and askynges aforesaide.”¹⁾ De koning mocht dus geene andere punten in het statuut doen opnemen, als de onderwerpen waren geweest van de petitie. Men had dus veel gewonnen, maar toch waren het altijd nog slechts „petitions,” die tot den Koning werden gebracht, en de volkomene overwinning werd eerst behaald, toen onder den volgende vorst, Hendrik VI, beide huizen het recht kregen om „bills” voor te stellen, waaraan reeds vooraf de vorm van statuut was gegeven, en die, na samenspreking en eindelijke goedkeuring door Lords en door Commons, tot den vorst werden opgezonden, om aan zijne bloote sanctie te worden onderworpen²⁾.

Uit het recht van petitie was dus het recht van initiatief voortgevloeid.

Zoo waren dan de Commons van schrede tot schrede voortgegaan, zoo waren zij opgeklommen, totdat zij hunne plaats vonden naast de Lords, al moet het erkend worden, dat dezen èn om hunnen persoonlijken invloed, als de grootsten in den lande, èn als erfgenamen der groote baronnen in den rijksraad, nog altijd in waarheid aan de spits stonden, en den ringmuur vormden, die de volksvrijheid moest beschermen. Eigenaardig kan men de verhouding van Lords en Commons beschreven vinden in een staatsstuk van dien tijd. De onwaardige Richard II was van den troon gestooten en Hendrik van Lancaster was als Hendrik IV tot de koninklijke

¹⁾ Hallam, p. 396. May, Parl. pr., p. 417 volg. Gneist, I, p. 248.

²⁾ May, Parl. pr., I. c. Fischel, p. 437. Homersham Cox, p. 17 en 18.

waardigheid verheven geworden. Toen nu in een eerstvolgend Parlement over Richard het vonnis van levenslange gevangenschap werd geveld, stemden de gemeenten niet mede, en verlangden, dat in de Parlementsrollen over deze zaak van hen geen gewag zoude worden gemaakt, omdat het recht van vonnissen hun niet toekwam, maar slechts den koning en den Lords; de aartsbisschop van Cantorberij antwoordde hun in naam des konings, en ook hij sprak in denzelfden geest: de Commons waren eigenlijk alleen petitionarissen, en hun kwam geen eindoordeel toe, dan in zake van statuten, subsidiën en anderen van dien aard ¹⁾.

Dat de rechten, die langzamerhand het deel waren geworden van de vertegenwoordiging, meer en meer wortel schoten, en weinig of niet aan aanrandingen door de kroon waren blootgesteld, ligt in den aard der zaak, waar de vorst alleen aan het Parlement zijne kroon te danken had. De jaren van Hendrik IV en Hendrik V waren dan ook tijden van bloei voor de constitutie, en het is onder deze vorsten, dat opkomen die zoogenaamde „privileges of Parliament” ²⁾, die tegenwoordig, vooral in het Lagerhuis, eene zoo groote rol spelen, en jaarlijks door den speaker „by humble petition” aan de koningin worden herinnerd, opdat zij ze door haren Lord Chancellor bevestigte ³⁾.

Maar die dagen van voorspoed en welvaart zouden een einde nemen, en plaats maken voor woeling en tweespalt. De ongelukkige Hendrik VI, de derde der Lancasters, onbekwaam als hij werd tot regeeren, liet bij gebrek aan een’ dadelijken opvolger den troon aan najver ten prooi; elk was op eigen voordeel bedacht, en een burgeroorlog was er het gevolg van, waarin nu de roode roos en straks de witte word vertrappt, daar de staatspartijen, onder aanvoering der huizen Lancaster en York, elkander’s vernietiging schenen gezworen te hebben.

¹⁾ Rowland, p. 102.

²⁾ Hallam M. A., p. 400 volg.

³⁾ May, Parl. pr., p. 61.

In welken tijd, zoo niet in dezen ¹⁾, zoude men den oorsprong zoeken van de „bills of attainder,” die wij niet aarzelen te brandmerken als ellendige wapenen, door een despotisch vorst of Parlement in handen genomen, om, met miskenning van alle beginselen van recht, de tegenstanders van het oogenblik ten gronde te richten! In het minst niet te verwarren met de reeds genoemde „impeachments” waren de „bills of attainder, or of pains and penalties” eenvoudige wetten, die in elk der beide huizen hun’ oorsprong konden nemen, en waarbij het Parlement, tegelijkertijd als aanklager en rechter optredende, er somtijds niet tegen opzag (men denke aan Catharina Howard ²⁾) misdaden te scheppen, en door aan de bill terugwerkende kracht te geven, het vonnis over den aangeklaagde uit te spreken. Wij noemen het oordeel van den schrijver zacht, die er van zegt: „this summary power of Parliament to punish criminals by statute has been perverted and abused, and in the best times it should be regarded with jealousy ³⁾.” Wat zeker niet voor deze wijze van rechtspleging pleit, is dat juist de „evil times” de tijden van bloei voor deze wetten zijn geweest, en zij in de laatste tijden geheel als antiquiteit zijn bekend ⁴⁾.

Met afwisselend voordeel werd door de vijandige partijen gestreden, het Parlement was telken reize de opgaande zon aanbiddende, en was het heden tegen een’ Lancaster, morgen was het tegen een’ York en zijn’ aanhang dat de bliksem der „attinctura” (attainder) werd geslingerd, tot dat ten laatste de

¹⁾ Fischel, p. 358 volg. Homersham Cox zegt, dat hoewel zelden toegepast, de bills reeds vroeger bekend waren, en wijst op het proces van Suffolk; doch uit zijne eigene woorden zoude men hier eerder aan een impeachment denken. Cox, p. 234, 391 en 465.

²⁾ „Es war dieses der erste Fall, in welchem das todeswürdige Verbrechen erst durch die Bill selbst geschaffen wurde, gegen welche der angebliche Verbrecher gesündigt haben sollte.” Fischel, p. 459. „It was made treason for any person to marry the king after leading an unchaste life in any respect.” Brougham, p. 201.

³⁾ May, Parl. pr., p. 611.

⁴⁾ De laatste „bill of attainder” is tegen koningin Carolina, gemalin van George IV ingebracht. Fischel, p. 460.

sluipmoordenaar Richard III, die op een tal van lijken zijn troon had gegrondvest, zelf werd verslagen in den slag bij Bosworth, en de hertog van Richmond, Hendrik Tudor ¹⁾, op het slagveld tot koning uitgeroepen, door zijn huwelijk met de jonge Elisabeth van York de twee rozen zaâmverbond.

Zoo het ons gevraagd werd, de 4 eeuwen, waaraan wij in de vorige bladzijden eene uitvoerige beschouwing wijdden, in zeer breede trekken te schilderen, wij zouden meenen er op te moeten wijzen, zooals wij reeds eenmaal deden, dat die eeuwen als in 2 groote tijdvakken zijn te verdeelen.

De verovering van den Engelschen staat door Willem van Normandië en het optreden der Eduards, zouden wij dan de grenzen van het eerste tijdvak noemen, waarin eerst de alvermogende vorst, het land als zijne bezitting beschouwende, zijn looden handschoen zwaar op alle kroon- en achtervassallen doet rusten, tot dat de „tenentes ex capite,” de groote baronnen, van onder den druk zich opheffende, en het zwaard aangordende, in het strijdperk treden, en zich tegenover hun gebieder stellen, om hem in velden als Runymede en Lewes slag te leveren, opdat zij eene Magna Charta, een Parlement van Leicester, aan tijdgenoot en nageslacht mogen toonen, als de teekenen hunner zegepraal. De oppermachtige vorst overwonnen door den adel, sluit dan het eerste tijdvak.

Aan de beide hoeken der schilderij voorstellende het tweede tijdperk, zien wij den eersten Eduard en den eersten Tudor. De adel plukt de vruchten van zijn roemvol strijden, en zit met den vorst in de raadzaal, om de wetten te maken en te handhaven; de hoogste wetgeving en de hoogste rechtsmacht is in zijne handen. Maar daar achter dien adel staat eene natie te wachten, en al zijn het in het begin slechts enkelen, die vragen binnengelaten te worden, omdat de overigen nog niet inzien, wat het inheeft, daarbinnen zijne plaats te hebben, hun getal zou aangroeien van jaar tot jaar. En men ziet de Lords, waardige zonen van een Bohun en een Bigod, den vorst geleiden naar de groote deuren om die te openen. Daar

¹⁾ Rowland, p. 158. Zijne moeder was Margaretha van Lancaster.

komt het binnen, het volk van Engeland, en groet de edelen in den lande, die, zoolang zij zelve nog kinderen waren, de kleinen niet hadden onderdrukt, neen, de rechten der natie in bescherming hadden genomen; van nu aan zullen zij samengaan en als Hoogerhuis en Lagerhuis samenwerken tot welzijn des vaderlands, en zij zien op de vrijheid en de gerechtigheid, die van nu aan den troonhemel zullen steunen. De rechten van het Parlement erkend, ziedaar het einde van het tweede tijdvak.

In deze laatste woorden ligt de reden opgesloten van ons voornemen, wat betreft onze verdere beschouwing. Voor hem, die eene geschiedenis schrijft van Engeland, zal er na den strijd der rozen slechts een klein deel zijn afgedaan, de dynastie der Tudors, der Stuarts, de geschiedenis onder de vorsten uit het huis Brunswijk, zal hem nog veel meer te doen overlaten; maar voor ons, die het Parlement, en daarvan voornamelijk het Hoogerhuis, tot doel onzer beschouwing hebben gesteld, is de zaak eene gansch andere. Wij zagen het, op het einde der 15de eeuw was het Parlement, na lang strijden en zwoegen in zijne volle waarde erkend, en genoot in beginsel alle rechten, waarop het nog heden ten dage kan bogen; moet men bij andere volken, om vrijheden en constitutioneele beginselen te vinden, bij den nieuwen tijd te rade gaan, in Engeland zal juist omgekeerd de oude tijd den weg ons wijzen. Dit zij onze rechtvaardiging, wanneer wij hier den draad waaraan wij hebben gearbeid, voortaan veel losser gaan spinnen.

Vreemd mag het schijnen, dat, nadat adel en volk eeuwen lang gekampt hadden om vrijheid, nadat het Parlement eene volkomene zegepraal zich had verworven, de natie eensklaps den nek is gaan krommen onder de tirannie en wreedheid der Tudors. Want al zijn de indrukken van vroeger verflaauwd, toen wij niet, dan met afgrijzen, konden denken aan een' Hendrik VIII, den vrouwenmoorder, of met verbazing staarden op eene Elisabeth toen zij Essex den slag in het aangezicht gaf, al is het niet te loochenen dat de Stuarts veel verachtelijker despoten waren dan hunne voorgangers, toch is het

waar, dat met het optreden der Tudors het zoo zuur gekochte goed woër geheel verloren scheen te zijn. Vanwaar dit verschijnsel? Veel werkte er toe mede, om Hendrik VII en hen die op hem volgden, in staat te stellen eene bijkans onbeperkte macht uit te oefenen.

En wel in de eerste plaats mag men wijzen op den noodlottigen burgeroorlog en zijne gevolgen. De oude geslachten, de huizen, waaruit zoovele krachtige zonen, werkzaam voor de vrijheid des lands, waren voortgekomen, zij waren zoo goed als geheel uitgeroeid¹⁾; want de edelen, die in den slag niet waren gevallen, zij waren na de nederlaag door de bills of attainder getroffen; en zij, die later van den koning de Peerage verkregen, het waren nieuwelingen, wien het om de gunst van den vorst en eigen voordeel te doen was. De voorvechters waren niet meer, en ook zij, die reeds begonnen waren op eigene krachten te steunen, zij waren den krijg en de partijschappen moede, en blijde genoeg, dat een krachtige arm den lande rust had gegeven.

Maar er is meer, want ook de reformatie, de rijkdom van den vorst, de instelling der „starchamber,” dat alles draagt er veel toe bij, om den toestand van die dagen duidelijk te maken.

De reformatie. De vele cischen van Rome en de geestelijkheid, het streven van deze naar onafhankelijkheid, het zich losmaken van den wereldlijken staat had reeds in vroegere tijden koning en natie verbitterd, en eene vonk was slechts noodig, om den smeulenden haat tegen Rome in volle vlam te zetten. Toen nu, na een' echt van 20 jaren, Paus Clemens VII niet dadelijk het huwelijk van den koning met de weduwe van zijn' ouderen broeder onwettig wilde verklaren, en Hendrik VIII in zijn' lust werd gedwarsboomd, om Anna

¹⁾ Gueist, I, p. 254. Fischel, p. 43, 365 en 379. Erskine May, Parl. p. p. 229. In het eerste parlement van Hendrik VII zaten slechts 25 pairs of daaromtrent, waarvan nog 5 geslachten over zijn. De tegenwoordige pairie dateert uit den tijd der Tudors en der Stuarts, en de oudste stamboomen zijn grootendeels onwaar; de wezenlijk oude familiën vindt men onder de farmers. Zoo schrijft Disraeli, Coningsby IV, c. 4. Zie: Fischel, p. 43.

Boleyn tot gemalin te verheffen, toen moest Wolsey vallen, om voor Cranmer plaats te maken, maar, wat meer was, toen was het oogenblik gekomen om een' stouten stap te wagen, en de gehoorzaamheid aan Rome op te zeggen. De kerk van Engeland werd gesticht, en het Parlement van November 1534 ¹⁾ maakte den koning tot hoofd van die kerk; en voortaan zoude hij op wereldlijk gebied een Parlement naast zich hebben, maar in geestelijke zaken volkomen alleenheerscher wezen. De opheffing der kloosters bracht in het Hoogerhuis een' grooten omkeer te weeg, daar de bisschoppen en andere hooge geestelijken, die uit kracht hunner bezittingen als „spiritual Lords” daar zaten, hunne plaats verloren; nieuwe Anglicaansche bisdommen werden gesticht, ²⁾ en beschonken met een deel der groote klooster-rijksdommen, die nu aan het rijk waren vervallen. Vele onbezette plaatsen in het House of Lords werden zoo weder ingenomen, maar sinds de reformatie hebben, in tegenstelling van vroeger, de geestelijke Lords steeds de minderheid gevormd in dat lichaam ³⁾.

De rijkdom van den vorst. Ja, de Tudors waren rijk, en voorwaar, dit bracht niet het minste tot hunne onafhankelijkheid bij. Hendrik VII, de eerste vorst, die sinds Hendrik III aan zijn inkomen genoeg had ⁴⁾, was gierig, en liet zijn' zoon een groot vermogen na. Rekent men daarbij, dat aan hem en al zijne opvolgers, tot Karel I toe, levenslang de opbrengst der belasting, tonnen- en pondengeld genoemd, werd toegestaan, dat, zooals vroeger aan den Paus, na de afscheiding van Rome, aan den koning de eerste vruchten en tienden moesten opgebracht worden ⁵⁾, en dat ook de opheffing der kloosters den vorst juist geen nadeel aanbracht, kan men daaruit eenigzins nagaan, hoe welgevuld de beurs der Tudors moest zijn. En wat moest daaruit volgen? Waar het zelden

¹⁾ Rowland, p. 185.

²⁾ Rowland, p. 192.

³⁾ Gneist, p. 258. Fischel, p. 380.

⁴⁾ Brougham, p. 199.

⁵⁾ Rowland, p. 187.

noodig was de natie om geld te vragen, werd ook zeer zelden een Parlement gehouden, maakte de vorst zich meer en meer los van de banden, die hem knelden, en werd het zwaartepunt der regeermacht weder teruggebracht op den Geheimen Raad ¹⁾.

„De Star-Chambre.” Het is ons bekend, hoe het Consilium Privatum, ook na de vestiging der gerechtshoven nog somtijds eene jurisdictio extra-ordinaria uitoefende; hierop steunende, bepaalde een statuut van Hendrik VII, met het oog op nog niet uitgebluschte partijschappen, dat eene kommissie uit den „Privy Council”, met den Chancellor aan het hoofd, gemachtigd werd zekere misdrijven tegen orde en rust te straffen. Deze raad begaf zich in de zaal, die aan de zoldering haren naam van Star-Chambre ontleende, en in den beginne rechtvaardig in zijne uitspraken, werd deze rechtbank later een gevreesd werktuig van den vorst, om zijne bijzondere vijanden en tegenstanders ten verderve te slepen ²⁾.

De gevolgen van al het bovengenoemde bleven niet uit; de koning was oppermachtig, en het Parlement was gekomen tot eene trap van verachtelijke serviliteit. Wij houden deze bewoordingen niet te sterk gekozen, waar Parlementsakten als de volgende het licht zagen; 1° den koning worden alle schulden, in de laatste 6 jaren aangegaan, kwijtgescholden, en zoo iemand betaald is, moet hij het betaalde teruggeven; 2° de koning wordt gemachtigd alle Parlementsakten te niet te doen, die voor zijn 24^e jaar waren vastgesteld; 3° de proclamatiën van den „king in council” zullen kracht van wet hebben; 4°. de koning mag iedere meening als kettersch verklaren, en op zulke meeningen de doodstraf zetten. ³⁾.

Het Parlement, dat nog onder „bloody Mary” dezelfde deemoedige rol speelde, en der Catholieke Vorstin zich aange-naam maakte, door berouw te toonen over al wat het tegen

¹⁾ Gneist, p. 338 en 341. Zie eene optelling der parlementen onder de Tudors, bij Brougham, p. 200.

²⁾ Gneist, l. c. Homersham Cox, p. 235 en 236.

³⁾ Brougham, p. 203.

Rome had ondernomen, begon onder Elisabeth zich eenigszins op te richten van zijnen val, en het waren vooral de opkomende Puriteinen, die tegen de prerogatieven der vorstin de rechten en privilegiën van het Parlement overstelden; maar dan moesten zij dikwijls ondervinden, dat „queen Bess” ze niet vreesde, waar zij hun toevoegde: „privilege of speech ye have, but you must know what privilege ye have; not to speak every one what he listeth — your privilege is Ay or No.” ¹⁾

De Tudors waren despoten, en waren niet van tirannie, van wreedheid zelfs, vrij te pleiten, en toch zal Engeland gaarne zien op dien tijd, en met trots steeds wijzen op zijne „virgin queen.” Waaron? Omdat het nationale vorsten waren, die de banier van Engeland hoog deden wapperen, en hoe groot hunne macht, toch met de natie te rade gingen. Van eene onwettige belasting slechts is in al die tijden sprake geweest ²⁾, en toen de opbrengst der monopolies, door Elisabeth „the fairest flower of her garden” genoemd, de ontevredenheid opwekte van het volk, gaf zij aan het algemeen verlangen toe, en sprak die merkwaardige woorden: „I have ever set so to rule, as I shall be judged to answer before a higher judge: to whose judgment-seat I do appeal, that never thought was cherished in my heart, that tended not to my people's good.” ³⁾

In den mond der Stuarts zouden deze woorden al zeer misplaatst zijn geweest, want zelfzucht en trouweloosheid waren van die vorsten de kenmerkende eigenschappen, en niet Engeland's grootheid, maar eigen voordeel slechts, was het doel, waarnaar zij streefden. Het zoude, dunkt ons, eene niet zeer gewaagde stelling zijn te beweren, dat ook, wanneer een geslacht, als dat der Tudors, niet met Elisabeth was onderge-

¹⁾ Fischel, p. 365. Rowland, p. 220.

²⁾ Brougham, p. 209. Ranke, Englische Geschichte, vornehmlich im XVI^{ten} und XVII^{ten} Jahrhundert, I, p. 443. „Dass Elisabeth sich immer bei Gelde hielt, und wohl einmal im Stande war, eine angebotene Bewilligung abzulehnen, gab ihrer Verwaltung eine Unabhängigkeit von den momentanen Stimmungen des Parlamentes.

³⁾ Gneist, p. 350. Rowland, p. 221.

gaan, de toestand toch een andere zoude geworden zijn. Waar een Parlement, onder Hendrik VIII en zijne oudste dochter ¹⁾ onderworpen en zwak, reeds tegen de fiere protestantsche vorstin zich begon te verzetten, zoude ook onder volgende koningen, al hadden zij met kracht en beleid den scepter gevoerd, de oude geest, die onder Plantagenets en Lancasters zooveel tot stand had gebracht, weer de zalen van Westminster hebben gaan bezielen. Hoe veel te meer dus, toen daar een geslacht van vorsten optrad, met niet minder trotsche eischen dan hunne voorgangers, maar met veel minder kracht en bekwaamheid om daaraan gehoor te doen geven, vorsten die steeds spraken van een goddelijk recht, en onder dien dekmantel alle onrecht pleegden, vorsten die hun' tijd niet begrepen, want daar, waar de begrippen der Reformatie doordrongen, moest ook wel de vrijheidsgeest meer en meer op den voorgrond treden.

En toch was de vreugde algemeen, toen het Parlement Jacobus VI van Schotland ²⁾ tot koning had uitgeroepen, met gejubel werd hij door de natie ontvangen, omdat men een' tijd van vrijheid voorspelde. Men zag zich bedrogen, den lande zoude geene vrijheid worden geschonken, zelf zoude het die moeten vermeesteren. Want het koningschap van God's genade was gekomen met al zijne gevolgen, en het staatsrecht der Stuarts kwam overeen met de leer van D'. Cowell, in zijn' „Interpreter” neêrgelegd ³⁾, volgens wien de vorst niet gebonden was door zijn' eed, de „voluntas regis” ook de „lex populi” was, en de koning dus niet noodig had een Parlement bijeen te roepen om wetten te maken, ja, het eene gunst was van den vorst, zoo hij zijn volk vroeg om geld.

Al spoedig werden rechten en privilegiën van het Parlement geschonden, en waar dan de subsidiën door de natie werden teruggehouden, daar wist men toch wel aan geld te komen.

1) Onder de korte regeering van Eduard VI, een kind van 10 jaren, was het een regentschap dat het bestuur in handen had.

2) Margaretha, zuster van Hendrik VIII, was gehuwd geweest met Jacobus IV van Schotland. Goldsmith, History of England, p. 192.

3) Rowland, p. 241.

Zoo stelde Jacobus I eene nieuwe orde in, die der „baronets,” waarvoor men 1000 £. had op te brengen, ook werd voor het eerst eene staatsloterij in dien tijd gehouden; zijn zoon ging tot gedwongene leeningen over, en mannen als Wentworth en Hampden, die weigerden op te brengen, werden gevangen genomen; Karel II ging nog een' stap verder, en verkocht, om zoo te zeggen, zijn land aan Frankrijk. De Parlementen, als onhandelbare lichamen, werden telkens ontbonden, en de hoofden der oppositie, de Pym's, de Elliot's¹⁾ en anderen, in de gevangenis geworpen, zoo ten minste de pogingen schipbreuk leden om ze om te koopen, want een Wentworth verkocht zijne onafhankelijkheid en werd als Earl Strafford de minister van Karel I en de vijand van het Parlement.

In het belangrijke staatsstuk van 1628 de „Petition of Right²⁾” werden de algemeene grieven opgesomd, en de oude beginselen der Magna Charta neêrgelegd, maar nadat Karel I zijne sanctie had gegeven³⁾, toonde hij zijn' onwil tot samenwerking, ontbond op nieuw zijn Parlement, en regeerde 11 jaren zonder de natie te raadplegen. In 1640 kwam het 5^e of lange Parlement bijeen; de Koning was door de omstandigheden wijs geworden, en, door bijkans alle eischen in te willigen, toonde hij de hand der verzoening te reiken. Maar nu wilden de Commons op hunne beurt die niet aannemen, en de Puriteinen wisten door hun' invloed in het Lagerhuis de „Grand Remonstrance” door te drijven, die de overige leden van het huis als onparlementair en doelloos afkeurden, „as a detail of grievances already redressed⁴⁾.” Op hen inzonderheid drukt de schuld van den burgeroorlog.

Waar van beide kanten de wagen van den staat in een

¹⁾ Vgl. over de eerste jaren van Karel I het werk van John Forster: Sir John Elliot.

²⁾ Vgl. de Petition of Right met de Magna Charta en de Bill of Rights, uitgegeven door m^r. O. van Rees.

³⁾ Handgeklap in het parlement, vreugdevuren in Londen, volgden op de koninklijke goedkeuring; men geloofde dat de minister Buckingham zoude vallen. „In welcher Täuschung war man da befangen,” zegt Ranke, II, p. 138.

⁴⁾ Rowland, p. 338.

verkeerd spoor werd geleid, daar was het Hoogerhuis er steeds op uit, om ieder den rechten weg te doen houden. Ook de Lords waren niet meer deemoedig, als de gunstelingen van Hendrik VIII, maar staken fier het hoofd op. Toen de koning de „impeachments” der Commons zocht te stuiten door ontbinding van het Parlement, legden de Lords de verklaring af, dat de ontbinding „did not stop an impeachment”; — ijverig namen zij deel aan de samenstelling der Petition of Right; — het was vooral na hun onderzoek, dat de rechtbank der Star-Chamber werd afgeschaft; — toen de Koning eindelijk in den uitersten nood zijne toevlucht nam tot het aloude Magnum Consilium, en de Pairs daartoe te York bijeenriep, brachten zij hem onder het oog, dat zoo iets niet meer was van dezen tijd, dat hij een Parlement moest bijeenroepen ¹⁾.

Zoo strede zij als van ouds tegen het onrecht, waar zich dit vertoonde, bij vorst of bij Commons; zij weigerden den door het Lagerhuis aangeklaagde te veroordeelen waar geene bepaalde daad als aanklacht werd ingebracht. Wij zouden meer kunnen noemen, maar zullen alleen wijzen op de handelwijze van het Hoogerhuis bij den despotischen en ongrondwettigen maatregel van de Commons: dat het Parlement van 1640 zonder Parlementsakte niet kon worden ontbonden. Het onweder ziende aankomen, vonden de Lords een volkomen verzet ongeraden, en stelden als amendement voor, de woorden in te lassen: „within two years except by consent of both Houses,” maar ook dit mocht geene genade vinden in het Huis, waar de Puriteinen de meesters werden ²⁾. De Commons moesten alleenheerschers worden; daartoe moest eerst aan de bisschoppen hunne plaats worden ontzegd, moest vóór het proces van den koning, het recht van veto aan de Lords worden ontnomen, en werd eindelijk (6 Febr. 1649) het Hoogerhuis geheel afgeschaft ³⁾.

Benige jaren van verwarring volgden, het lange Parlement, dat onder de pressie van het leger lag, werd ontbonden,

¹⁾ Brougham, p. 230. Gneist, p. 347.

²⁾ Homersham Cox, p. 80—83.

³⁾ Brougham, p. 232. Cox, p. 83. Rowland, p. 361.

Cromwell trad op als Protector, regeerde met „Barebone's" en andere Parlementen, stelde weder een Hoogerhuis in, en na zijn' dood gaf de ongeschiktheid van zijn' zoon Richard, om hem op te volgen, aan Monk het middel in handen, om Karel II op den troon van zijn' vader te plaatsen.

Had tegenspoed de Stuarts wijzer gemaakt, wilden zij als een edel vorst van lateren tijd vrede maken met hun volk? ¹⁾ Wat hierop te antwoorden, als men ziet, hoe onder Karel II de strijd tusschen koninklijke prerogatieven en Parlementsakten weder een' aanvang nam, — hoe, terwijl uiterlijk gestrengte bepalingen tegen de „non-conformists" werden gemaakt, de Catholieke godsdienst in hem een' stillen beschermer vond, — hoe, om het Parlement niet noodig te hebben, een geheim traktaat met Frankrijk werd aangegaan, en tegen een jaargeld van £ 200,000 een verbond met Lodewijk XIV tegen het Protestantsche Europa werd gesloten ²⁾? En Jacobus II? Eerlijker van aard joeg de „Test-Act" hem geen' schrik aan, en ging hij openlijk ter mis, de ambten werden aan „Papists" weggegeven, absolute macht was het doel, waarnaar hij streefde, en het beginsel „a Deo rex—a rege lex, werd in bescherming genomen. De tijd had het geleerd, dat de Stuarts niet pasten in den Engelschen troon, koning en natie konden niet samenwerken, waar beiden op een zoo verschillend standpunt stonden ³⁾.

Getrouw aan de traditie, was het nog eenmaal de adel, die zich aan de spits stelde, en nu door een' Oranje de vrijheid wilde brengen aan Engeland. De Whigs onder de Lords, waarbij zich vele Tories ⁴⁾, en de leiders uit de Commons

¹⁾ Woorden van Maximiliaan II van Beieren.

²⁾ Zie over het geheim tractaat met Frankrijk: Ranke, IV, p. 365 volg.

³⁾ Zie over de Stuarts: Rowland, p. 225—424. Brougham, p. 218—250.

Over Engeland onder Tudors en Stuarts handelt Hallam's Constitutional history. Zie ook het uitvoerige werk van Ranke, waarvan 5 deelen verschenen zijn.

⁴⁾ Partijnamen, die onder Jacobus II andere hadden verdrongen; de verschillende phasen, die Whigs en Tories hebben doorloopen, maakt het bijna ondoenlijk, er eene juiste definitie van te geven, daar Tories b. v., die de groote prerogatieven van de kroon verdedigen, soms de grootste vrijheidsmannen zijn. Fischel, p. 503—515. Brougham, p. 373.

vogden, knoopten onderhandelingen aan met den schoonzoon van Jacobus, en de Pairs namen, in den tijd tusschen de vlucht van den koning en de overkomst van Willem III, de losgelatene teugels van het bewind in handen, tot dat in de „convention” van Januari 1688, uit de beide huizen samengesteld, en bijcengeropen door 90 Peers, de troon „vacant” werd verklaard, en eenige dagen later Willem en Maria in het paleis te Whitehall, bij monde van den President van het Hoogerhuis, tot koning en koningin van Engeland werden uitgeroepen ¹⁾.

De morgen eener betere toekomst brak aan. De „Declaration of Rights” ²⁾, die in hetzelfde uur den koning op zijn’ troon werd aangeboden, werd als eene herziening der oude M. C. de nicuwe en groote staatswet van Engeland; Willem III koning bij keuze, moest zijne kracht zoeken bij de meerderheid van het Parlement, en de Kabinetsregeering kwam in zwang ³⁾; de zevenjarige Parlementen (1 George I cap. 38) ⁴⁾ droegen niet weinig tot de onafhankelijkheid der Commons bij; de eerste vorsten uit het huis Brunswijk-Hanover, vreemdelingen, die de Engelsche maatschappij, zelfs de taal niet kenden ⁵⁾, waren onmachtig om invloed te kunnen uitoefenen, en zoo het George III soms gelukte met een’ minister als William Pitt ⁶⁾ zijnen bijzonderen wil door te drijven, de fout die voor een groot deel in de verkeerde samenstelling van het Lagerhuis lag, werd door de Reform-Bill van 1832 hersteld ⁷⁾. Het devies van Oranje, dat op den voorstevan van ’s prinsen

¹⁾ Homersham Cox, p. 80. Rowland, p. 420—423.

²⁾ Men vindt de „Bill of Rights” o. a. bij Bücher, Der Parlamentarismus, p. 356 volg.

³⁾ Zie inzonderheid over de regeering van Willem III het schoone werk van Macaulay, The history of England, from the accession of James the second.

⁴⁾ Erskine May, Parl. Pr., p. 49.

⁵⁾ Erskine May, Const. Hist., p. 6.

⁶⁾ Zie inzonderheid de biographie door Earl Stanhope: The life of William Pitt.

⁷⁾ Het werk van Hallam, Constitutional history (vervolg op Hallam, Middle ages), eindigt met de regeering van George II, vervolgd door Erskine May in zijn Constitutional history, 1760—1860.

schip met gulden letteren te lezen was, het „Je Maintiendrai,” de Engelsche natic zag daarop met welgevallen, want die aloude vrijheid zij had haar gekocht, zij zoude haar handhaven, en hare kinderen hebben die gehandhaafd, want Engeland is het land der vrijheid geworden.

TWEEDE HOOFDSTUK.

HET HOUSE OF LORDS IN ONZEN TIJD.

„Nothing in the history of our constitution is more remarkable, than the permanence of every institution forming part of the government of the country while undergoing continual and often extraordinary changes in its powers, privileges and influence.”

ERSKINE MAY.

Treden wij nog eenmaal de zaal binnen van het Hoogerhuis. De vergaderingen der baronnen van het Magnum Consilium, de beraadslagingen der Lords in de Chambre Blanche woonden wij zoo dikwijls bij, dat onze schreden zich als van zelve richten naar Westminster-Abbey, dat nu door de zonde der 19^e eeuw helder wordt beschenen. Een plechtig oogenblik hebben wij gekozen om daarheen te gaan, want het is de dag waarop de jaarlijksche zitting van het Parlement door de koningin wordt geopend. Wij staan daar niet alleen achter „the bar”, want met ons staat daar het geheele Lagerhuis met zijn Speaker, ingevolge de oproeping door den „usher of the black rod”, die, op koninklijk bevel, zich naar hunne zaal begaf, en de gewone formule sprak: „Mr. Speaker, the Queen commands this honourable House to attend her Majesty immediately in the House of Peers” ¹⁾. De koningin is gezeten „on the throne

¹⁾ May, Parl. pr., p. 200.

adorned with her Crown and regal ornaments, and attended by her officers of state,"¹⁾ en de Lords, die daar in hunne plechtgewaden staan blijven, worden uitgenoodigd hunne zitplaatsen in te nemen, waarna de troonrede wordt voorgelezen. Aan de „spiritual Lords” wordt nog altijd eenigen voorrang toegekend, want de bisschoppen met de aartsbisschoppen van Cantorbery en York, zij hebben hunne plaatsen in „the upper part” van de zaal, rechts van den troon; naast hen zitten de Pairs, leden van het Kabinet, en al degenen, die de regering ondersteunen. Aan de overzijde zit „her Majesty's opposition” met de „leaders” op de voorste rij, terwijl zij, die zich niet stelselmatig aan eene van beide zijden wenschen te scharen, in het midden der zaal, „between the table and the bar” plaats genomen hebben.²⁾

Doch hoe grootsch ook de aanblik van die zaal, hetgeen ons het meest van alles treft, het is, hoe ontzettend het aantal leden van dat Hoogerhuis moet zijn aangegroeid in de laatste eeuwen, om zulk eene menigte te kunnen vormen. Wij herinneren ons toch, hoe die bloedige Rozenkrijg een' bres had geschoten in dat lichaam, hoe voor het eerste Parlement van Hendrik VII nog geen 30 Lords te vinden waren, en thans men zou tot 460 kunnen tellen.³⁾ De vorsten schijnen mild te zijn geweest met het onderteekenen der adelspatenten; trouwens de feiten zijn daar, om het bewijs te leveren. Bij den dood van Elisabeth zaten er 59 Peers in het Hoogerhuis, onder de Stuarts klom het getal tot 150, en in de eerste jaren der regeering van George I waren er 178 erfelijke „Peerages.”

Terwijl van de zijde van vele Commoners de Peerage, met de privilegiën daaraan verbonden, als de meest benijdenswaardige belooning werd aangemerkt voor trouwe diensten den lande en den vorst bewezen, was het niet onnatuurlijk, dat juist daarom zij, die vroeger of later tot den rang van „here-

¹⁾ 18 en 19 Vict. c. 33. May, Parl. pr., l. c.

²⁾ May, Parl. pr., p. 204.

³⁾ Zoo was het in het jaar 1860. Zie: Erskine May, Const. hist., I, p. 235.

ditary counsellors of the Crown" ¹⁾ waren verheven, met afgunst zagen, dat dit aantal telkens toenam; want niet alleen, dat het voorrecht kleiner werd, waar men het met zooveelen moest deelen, maar ook aan de onafhankelijkheid tegenover de kroon werd daardoor schade toegebracht. Eene poging werd dan ook aangewend om hierin verandering te brengen, en geen wonder dat deze uitging van de Lords. In het jaar 1719 ²⁾ werd door den hertog van Somerset, en in de volgende zitting door den hertog van Buckingham, in het Hoogerhuis eene bill ingebracht met het doel, dat de kroon slechts bij het uitsterven van een Pairsgeslacht een' nieuwen Pair zoude mogen scheppen. De vrij onverschillige Duitscher George I had reeds zijne toestemming gegeven, dat, in deze, zijne prerogatieven zouden worden aangetast, maar beide voordrachten stuitten af op den onwil der Commons, die, zooals wij nog gelegenheid zullen hebben op te merken, door hun afkeurend votum het evenwicht der staatsmachten bewaarden.

Aan de kroon bleef dus het recht, een onbepaald aantal personen tot Pair te verheffen, en in niet geringe mate is daarvan verder gebruik gemaakt. George III toch bracht gedurende zijne regeering niet minder dan 388 Pairs in het Hoogerhuis; alleen onder het zeventienjarige bestuur van William Pitt, waren 140 Pairs hunne verheffing aan zijne voordrachten verschuldigd ³⁾. Rekent men nu, dat sinds vele geslachten zijn uitgestorven, zoodat o.a. in het tegenwoordige Hoogerhuis niet meer dan 128 Lords aan het patent van George III, en slechts 98 aan een van onderen datum, hunne plaats te danken hebben, dan moet men erkennen, dat ook de vorsten van den laatsten tijd in ruime mate van hun prerogatief gebruik maakten, wanneer

¹⁾ Zie over de verschillende qualiteiten van een' pair o. a. Erskine May, Parl. pr., p. 50.

²⁾ May, Const. hist., I, p. 232. Fischel, p. 380, is onduidelijk in zijn bericht.

³⁾ Men neme echter in aanmerking, dat een pair, die door patent een' hooger rang verkrijgt, onder de nieuwe pairs wordt gerekend. De oudste earl b. v. kan de jongste pair worden, als hij door benoeming (want bij erfenis komt hij in de plaats van den overledene) duke of marquess wordt. Zie May, Const. hist., I, p. 236.

in het jaar 1860 385 onderdanen der koningin (buiten de prinsen van den bloede) zich erfelijke Pairs van Groot-Brittannië konden noemen.

Buiten de erfelijke zijn er nog „representative Peers.” Bij de vereeniging met Schotland, in 1707, werd bepaald, dat 16 Schotsche Pairs voor den duur van een Parlement in het Hoogerhuis zouden komen; en toen in 1801 ook Ierland bij Groot-Brittannië werd gevoegd, moest ook dat land vertegenwoordigd zijn, en 28 Iersche Pairs zitten voor hun leven in het House of Lords, allen door den adel van hun land gekozen ¹⁾. De aanmerking, zoo dikwijls gemaakt, dat, waar Engeland alleen zulk een groot aantal „temporal Lords” bezit, de beide andere landen al weinig invloed hebben in het Hoogerhuis, zij moge niet ongegrond zijn, veel van de onbillijkheid zal toch vervallen, als men bedenkt, dat Schotsche en Iersche Pairs al meer en meer tot de „Peerage” van Groot-Brittannië worden verheven, dat in Ierland, sinds de Unie, niet meer dan honderd Pairs mogen zijn, dat eindelijk in Schotland gansch geene nieuwe mogen gemaakt worden, zoodat de tijd misschien niet meer verre is, dat de Schotsche en Iersche adel geheel met den Engelschen zal zijn samengesmolten. — De geestelijkheid eindelijk is nog vertegenwoordigd door 24 bisschoppen, en 2 aartsbisschoppen voor Engeland, en 4 bisschoppen voor Ierland, die als „spiritual Lords” in het Hoogerhuis zitten ²⁾.

Terwijl de gewoonte van vroegere eeuwen, toen, behalve de baronie, ook de „writ of summons” werd vereischt om in het Magnum Consilium te kunnen komen, nog niet geheel is afgeschaft, maar als vorm behouden blijft, terwijl ook somtijds door een „writ of summons” de erfelijke Peerage wordt verleend, doch meestal slechts, om oudste zonen van Pairs in het Hoogerhuis te brengen, is het moeielijk een antwoord

¹⁾ Iersche pairs, die niet in het Hoogerhuis zitten, mogen als Commoners naar het Britsche Lagerhuis worden afgevaardigd. Fischel, p. 382. Wij kenden als zoodanig lord Palmerston.

²⁾ Erskine May, Const. hist., I, p. 228—242. Fischel, p. 378—382.

te geven op de vraag, of de meest gebruikelijke wijze, namelijk door patent van zelve de erfelijkheid medebrengt ¹⁾.

Weinige jaren geleden deed zich het bezwaar voor, toen de regeering, op grond, dat in het Hoogerhuis, als hoogste gerechtshof in den lande, steeds rechtsgeleerden moesten zitting hebben, en dat het geval zich maar al te dikwijls had voorgedaan, dat die stand door slechts een enkel man was vertegenwoordigd geweest, het wenschelijk achtte, dat steeds de uitstekendste beoefenaars van het recht hunne plaats zouden hebben onder de Lords. Om hiermede een begin te maken, en tevens te voorzien in het bezwaar, dat telkens nieuwe „Peerages” zouden worden gevormd, werd Sir James Parke door de Koningin tot Pair voor het leven benoemd, onder den titel van baron Wensleydale. Het Hoogerhuis kwam hiertegen op. Of de regeering zich al beriep op vroegere tijden, toen dit recht zeker bestond, — op de „Peeresses for life”, onder de Stuarts en de Georges, — op het recht van de kroon, om de Pairie, met voorbijgaan der rechte, in de zijdlinie te brengen, — op uitspraken van mannen van gezag, als lord Coke, lord Brougham en anderen, de Pairs waren niet te overtuigen: had de kroon in vroegere eeuwen dit recht gehad, in 400 jaren was het niet toegepast, en derhalve verjaard, — was het recht niet te loochenen, dan nog was het louter een coretitel, maar gaf daarom nog geen recht om in het Hoogerhuis te zitten, — en bovenal zeiden zij, en zeer te recht, het zoude tot allergevaarlijkste gevolgen kunnen leiden, daar aldus de kroon de macht kreeg, om aan het Hoogerhuis langzamerhand het karakter der erfelijkheid te ontnemen en het tot een’ Franschen senaat te vervormen. Daar de „Committee of Privileges” uit de Lords, met groote moederheid, het besluit nam, „that neither the letters-patent, nor the letters-patent with the usual writ of summons issued in pursuance thereof, can entitle the grantee

¹⁾ Fischel, p. 56 en 379. Op de eerste plaats spreekt hij er van, als of het geene kwestie is: „Bei einer Ernennung durch Patent, muss der Erblichkeit ausdrücklich Erwähnung geschehen, damit die Pairie vererbt werden kann.”

to sit and vote in Parliament", 1) moest de regeering zwichten, en aan lord Wensleydale werd de erfelijke Peerage verleend.

Het is niet moeielijk na te gaan, wat de voorname reden zij van die voortdurende uitbreiding der Peerages in de laatste eeuw; zekerlijk getrouwe diensten, den lande bewezen, hebben menigeen eene zitplaats in het hooge staatslichaam bezorgd, maar toch de oorzaak van die talloze nieuwe loten aan den ouden stam moet in iets anders schuilen. En waarin anders, dan in de noodzakelijkheid, om het onontbindbare lichaam, op dit en op dat tijdstip, in overeenstemming te brengen met de kroon en met de natie? Toch moet men niet voorbijzien, dat het middel, hoe noodzakelijk soms, met veel omzichtigheid moet aangewend worden, want men vergete niet, waar gisteren door de voordracht van een' Palmerston aan een groot aantal de Peerage, en hierdoor aan het Hoogerhuis eene Whiggistische kleur werd gegeven, daar kan morgen het kabinet voor de Tory-partij moeten plaats maken, en wat dan?

Het feit, dat zich in de jaren 1831 en 1832 heeft voorge-
daan, mogen wij hier niet met stilzwijgen voorbijgaan. Wij weten, dat onder de Stuarts de kroon het recht verloor nieuwe plaatsen in het Parlement te brengen 2). Het Lagerhuis was daardoor eene valsche vertegenwoordiging geworden; steden, sinds dien tijd groot geworden, hadden niet, of te weinig plaatsen in het Huis, en moesten soms onderdoen voor vervallen gehuchtjes, Old-Sarum, en andere, die aan den meestbiedende verkocht werden. Ook de stemmen waren te koop en „bribery” aan de orde van den dag 3). Lord Chatham zag het juist in, toen hij zeide: „it is the rotten part of our constitution, and cannot continue a century 4).” Onwil tot hervormen was in 1830 de val van het ministerie Wellington, dat voor het kabinet Grey-Brougham plaats maakte. De reform-bill van 1830-31 stuitte af op den tegenzin der Pairs, en eigenbelang

1) Erskine May, Const. hist., I, p. 248. Zie ook: Brougham, p. 268.

2) Fischel, p. 387.

3) Zie hierover uitvoerig: Erskine May, Const. hist., I, p. 272—349.

4) Erskine May, Const. hist., I, p. 327.

was hier in het spel, want de invloed der Pairs op de verkiezingen der Commons was tot hiertoe groot geweest. — En toch de kroon, de Commons, en niet het minst de natie, haakten naar een' beteren toestand. Eene nieuwe wetsvoordracht, de groote Reform-Bill van 1832 werd ingediend, en naar de houding der Lords te oordeelen, zoude aan deze het lot van hare oudere zuster te beurt vallen. Zoo ooit, dan was nu het oogenblik gekomen, om van het koninklijk prerogatief gebruik te maken. Brougham verhaalt ons, hoe Lord Grey en hij zich naar Windsor begaven, om den koning eene lijst van 80 benoemingen voor te leggen, en hoe zij, hoezeer van de noodzakelijkheid overtuigd, toch, verre van den kreet van eene onstuimige massa, „that the House of Lords must be „swamped”, te ondersteunen, integendeel schrikten voor den gewaagden stap: „I have often since asked myself the question, whether or not, if no secession had taken place, and the Peers had persisted in really opposing the most important provisions of the Bill, we should have had recourse to the perilous creation? Welnigh thirty years have now rolled over my head since the crisis of 1832: I speak very calmly on this, and I cannot with any confidence answer it in the affirmative ¹⁾.” De moeilijke maatregel werd voorkomen, daar Willem IV op de vaderlandsliefde van Lord Wellington, en door hem, op het Hoogerhuis had weten te werken, dat zich ten laatste dan ook met de wetsvoordracht vereenigde ²⁾. Opmerkelijke woorden van lord Grey, toen hij door de Lords, bij monde van Wellington over den aanstaanden stap werd aangevallen: — „The Commons have a control over the power of the Crown by the privilege of refusing the supplies; and the Crown has, by means of its power to dissolve the House of Commons, a control upon any violent and rash proceedings on the part of the Commons; but if a majority of this House is to have the power, whenever they please, of opposing the declared

¹⁾ Brougham, p. 269, volg.

²⁾ Zie over de crisis in 1831 en 1832 en de hervorming van het Lagerhuis: Erskine May, Const. hist., I, p. 257—262 en 350—355. Fischel, p. 385—412.

and decided wishes both of the Crown and the people, without any means of modifying that power, — then this country is placed entirely under the influence of an uncontrollable oligarchy. I say that then the constitution is completely altered, and the government of this country is not a limited monarchy; it is no longer, mylords, the Crown, the Lords and the Commons, but a House of Lords, — a separate oligarchy, — governing absolutely the others ³⁾.”

Het verleenen van Peerages is dus meer dan eene vorstelijke gunst, het is een constitutioneel beginsel, het zoude niet zonder schade kunnen gemist worden in den Engelschen staat, want het vervangt het recht tot ontbinding, dat ook een recht is van de kroon. Maar ook nog in een ander opzicht werkt het gunstig, want het belet het Hoogerhuis en de Lords eene afgeslotene kaste te worden; open als het staat voor een ieder, voor den zoon van den alouden Schotschen Pair, en voor hem, die zich door ijver en kunde een vermogen heeft verworven, voor den talentvollen man op ieder gebied, gaat het met bejaarde schreden met den geest des tijds mede en blijft in waarheid eene oereplaats. De adel, die, door het recht van eerstgeboorte, steeds naauw verbonden is met de commoners, de adel in Engeland, die het „noblesse oblige” begrijpt, en zich aan het hoofd stelt van al wat goed is, zal zich steeds in de populariteit van het Hoogerhuis hebben te verheugen.

Wij mogen het House of Lords niet verlaten, zonder het nog een oogenblik te beschouwen in zijn dubbel karakter van wetgevende en rechterlijke macht, en het zal ons treffen dat als in vele andere opzichten, Engeland ook hierin een merkwaardig land is, terwijl ons somwijlen ook de vraag op de lippen zal komen, of van Engeland, hoe schoon ook de inrichting, hoe uitmuntend ook eene leerschool voor staatsrecht en staatsbestuur, toch niet hier en daar gezegd moet worden, dat macht voor recht doorgaat.

Kroon, Lords en Commons vormen te zamen de wetgevende

¹⁾ Erskine May, Const. hist., I, p. 261 volg.

macht, en bills moeten die 3 perioden doorloopen, voordat zij tot „statutes” verheven zijn; — een hoofdbeginsel der Constitutioneele Monarchie, en het is der natie verkeerde voorstellingen geven, wanneer men reeds aan de beide kamers der Staten-Generaal den titel toekent van: de wetgevende macht, als zoude de kroon daar niet een derde deel van uitmaken.

Aan wien zal het eerste oordeel over eene bill toekomen? Deze korte vraag zoude een lang antwoord vereischen; wij schrijven echter niet over het recht van initiatief, en zullen alleen opmerken, dat wij, die ons eene Eerste Kamer voornamelijk als een lichaam van revisie voorstellen, het met dit begrip overeenkomstig houden, dat de wetsvoordrachten daar hun tweede stadium vinden. In Engeland wordt een ander beginsel gehuldigd, daar mogen de bills in ieder Huis, en ook wel bij de kroon „originate,” behalve eenige van bijzondere aard, die als uitzonderingen gelden op den regel. Zoo zijn het de amnestie- en gratie-bills, die bij de kroon beginnen, en dan naar ieder Huis worden verzonden, waarvoor dan ook bij de prorogatie eener Parlements-zitting door den „clerk” bepaaldelijk wordt dank betuigd. „Les prélats, seigneurs et communes, „en ce présent Parliament assemblées, au nom de tous vos „autres sujets remercient très humblement votre Majesté, et „prient à Dieu de vous donner en santé bonne et vie longue.”¹⁾ „Bills of attainder”, en sommige andere wetten, b. v. den staat, den naam, de naturalisatie van personen betreffende, komen het eerst bij de Lords; wetsvoordrachten betreffende privileges van een of ander Huis, worden het eerst in dat Huis behandeld.²⁾

En zoo zijn het alle wetten van finantieelen aard, die de Commons voornamelijk als hun eigendom beschouwen en niet, dan te naauwernood, een condominium er op toe laten. Reeds vroeg wisten de gemeenten zich het initiatief in belastingzaken te verschaffen, en wij wezen reeds eenmaal op de des-

¹⁾ Fischel, p. 440. Toen in 1706 het Hoogerhuis voorstelde, de Fransche taal in parlaments-formules af te schaffen, werd de bill in het Lagerhuis verworpen. Sedert 1731 is de Engelsche taal bij de rechtbanken ingevoerd.

²⁾ Fischel, l. c. May, Parl. pr., p. 420.

betreffende „ordinance” van Hendrik IV, die als de „Indemnity of the Lords en Commons” bekend staat ¹⁾. In het jaar 1678 gingen zij een’ stap verder, en maakten de volgende resolutie: „That all aids and supplies, and aids to his Majesty in Parliament, are the sole gift of the Commons; and all bills for the granting of any such aids and supplies ought to begin with the Commons: and that it is the undoubted and sole right of the Commons to direct, limit and appoint in such bills the ends, purposes, considerations, conditions, limitations and qualifications of such grants: *which ought not be changed or altered by the House of Lords*” ²⁾. Wij zouden hier wel willen vragen, welke verbindende kracht tegenover de Lords moet toegeschreven worden aan een stuk, dat alleen door de Commons is opgemaakt, en wij zouden met Brougham antwoorden, dat het eene schending is der hoofdbeginselen van constitutie, zoo een der 3 takken van de wetgevende macht zich het recht aanmatigt, om te handelen zonder samenwerking der beide andere ³⁾. Genoeg, dat de Lords, zonder hun recht formeel op te geven, sinds dien tijd weinig of niet hebben gebruik gemaakt van het recht van amendement bij finantie-bills, en in deze zich tot het recht van veto hebben bepaald.

Maar dit recht hielden zij dan ook vast, en pasten het niet zelden toe. Want het Lagerhuis ging telkens verder en verder, en zoo men beducht was voor het lot van eene of andere bill, werd daaraan, al was het er geheel vreemd aan, eene „bill of supply” gehecht, opdat in het geheel door de Lords geene verandering zoude kunnen gebracht worden. Maar deze onwettige wijze van handelen werd belet, toen in 1702 door de Lords werd verklaard, dat al zulke wetten door hen zouden verworpen worden, op grond, dat „the annexing any clause or clauses to a bill of aid or supply, the matter of which is

¹⁾ Vgl. hierover de op p. 66 en 67 aangehaalde werken.

²⁾ Erskine May, Parl. pr., p. 506. Zie ook: Erskine May, Const., hist I, p. 473 volg.

³⁾ Brougham, p. 254.

foreign to, and different from, the matter of the said bill of aid or supply, is unparliamentary, and tends to the destruction of the constitution of the government." 1).

Sprekende over belastingwetten, komt ons als van zelf het belangrijke votum in de gedachte, door de Lords in het jaar 1860 uitgebracht, waarbij de naijver der Commons in hooge mate werd opgewekt. Het Lagerhuis had twee afzonderlijke wetten aangenomen; bij de eene bill werd de belasting op sommige zaken verhoogd, bij de andere werden de „Paper Duties” afgeschaft. De laatste bill had echter zeer veel tegenstand ontmoet, en in het Hoogerhuis ingebracht, vond zij daar, terwijl de eerste wet werd aangenomen, een slecht onthaal, en werd met groote meerderheid verworpen. Deze stap van de Lords werd als zeer stout beschouwd, want middellijk, zoo werd gezegd, hadden zij het recht van amendement toegepast, daar werkelijk door hunne daad het budget verhoogd was. Waren zij echter hunne bevoegdheid, ook door de Commons hun toegekend, te buiten gegaan? Neen, want het recht, „to negative the whole of a money-bill”, was hun nooit ontnomen, en eigenlijk was de Paper-Duties-Repeal-Bill zelfs geene money-bill, daar zij geheel afzonderlijk van de eerste wet was voorgedragen. En toch wij kunnen den schrijver niet wraken, waar hij zegt: „if the letter of the law was with the Lords, its spirit was with the Commons” 2). Dezen riepen dan ook, dat hunne privilegies waren aangetast, en een conflict tusschen de beide Huizen was aanstaande, toen Palmerston de gemoe- deren tot bedaren wist te brengen, door de Lords in deze te rechtvaardigen, maar tevens 3 resolutiën voor te stellen, die de bevoegdheid en macht der Commons op den voorgrond plaatsten 3).

Het tweede punt, dat hier zijne plaats mag vinden, betreft de privilegiën van het Parlement, ook reeds eene overwinning

1) May, Parl. pr., p. 512. Homersham Cox, p. 84.

2) Erskine May, Const. hist., p. 478. Zie ook over de wet: Fischel, p. 453 volg.

3) Zie ook: Homersham Cox, p. 180—188.

uit den tijd der Lancasters afkomstig, en waaraan de koningin jaarlijks door de Commons wordt herinnerd. Zooals het geheele Parlement, zoo heeft ook ieder Huis zijne bepaalde privilegiën, en deze zijn zeker nuttig en goed, waar zij dienen om den geregelden gang der werkzaamheden te bevorderen, en den eerbied voor de vergadering te verhoogen. Maar te loochenen is het niet, dat ook hier, en wij hebben vooral het oog op de Commons, het gebruik maar al te veel in misbruik is ontaard, en de macht van het Lagerhuis maar al te veel almacht wordt, ten koste van de onafhankelijkheid der andere machten in den staat. Reeds in 1704 zochten de Lords dat groote aantal privileges voor de toekomst te stuiten, door voor te stellen: „That neither house of Parliament have power, by any vote or declaration, to create to themselves new privileges, not warranted by the known laws and customs of Parliament”, en door beiden, Lords en Commons, werd deze verklaring aangenomen ¹⁾.

Het kwaad was daarmede echter niet weggenomen, want de bestaande privileges worden nu zeer rekbaar uitgelegd, zoodat alles, wat aan het Parlement mishaaft, als: „Breach of privilege” wordt gebrandmerkt, en als zoodanig gestraft. Despotie, waar ook, moct, als ondragelijk, worden veroordeeld, en daarom teekenen wij, en wij hebben den vrijzinnigen Brougham met ons ²⁾, protest aan tegen die handelingen van het Parlement, tegen die machtsuitoefeningen der Commons, die zich, waar het hun goeddunkt, tegen de andere machten in den staat verzetten, en die vernietigen. — Niet alleen, dat de Commons, wanneer zij handelingen als „breach of privilege” verklaren, en zelve de straf toepassen, in zooverre alle macht in zich veeenigen, dat zij togelijk aanklager, jury, rechter, wetgever en partij zijn, niet alleen dat het recht dikwijls wordt miskend, waar, zooals vroeger bij de „bills of attainder,” de verklaring van privilegiënbreuk wordt gemaakt, en tevens daaraan terug-

¹⁾ May, Parl. pr., p. 66.

²⁾ Brougham, p. 256—260.

werkende kracht wordt gegeven, maar niet zelden hebben er conflicten met de rechterlijke macht plaats, waar deze hare onafhankelijkheid zoekt te bewaren tegenover die almacht van het Parlement. Verscheidene uitspraken zijn te vinden, die in deze de handelingen van Lords en Commons verdedigen, en zeker niet minder, waarin de gerechtshoven in bescherming worden genomen. Wij scharen ons aan de zijde van Lord Mansfield, waar deze verklaart: „that a resolution of the Commons, ordering a judgment to be given in a particular manner, would not be binding in the courts of Westminster-Hall.” Onder vele andere schijnt ons ook de uitspraak van Justice Littledale juist: „It is said that the House of Commons is the sole judge of its own privileges, (een vrij partijdige rechter) and so I admit; but I do not think it follows, that they have a power to declare what their privileges are, so as to preclude inquiry, whether what they declare are part of their privileges. — How are we to know that this is part of their privileges without inquiring into it, when no such privilege was ever declared before? We must therefore be enabled to determine whether it be part of their privileges or not.” Wij zouden meer kunnen noemen, maar zullen alleen nog wijzen op een gezegde van Justice Coleridge: „It is enough to say that the law is supreme over the House of Commons, and over the crown itself;” kortere en juistere uitspraak is er, meenen wij, niet te vinden, want aan eene declaratie van Lords of van Commons kan en mag toch niet meer kracht worden toegekend dan aan de wet, die, op wettige wijze vastgesteld, eerlijke naleving van allen vordert ¹⁾.

Het is blijkbaar, dat vele moeielijkheden daaruit moeten voortvloeien, vooral met het oog op het dubbel karakter van het Hoogerhuis. Het conflict is daar tusschen de Commons en een der hoven van Westminster; men komt in laatste

¹⁾ Zie uitvoerig over de „privileges and breaches of privilege of Parliament”: May, Parl. pr., p. 61—107 en 157—179. Homersham Cox, p. 203—221. Fischel, p. 412—425.

instantie bij de Lords. Wie zullen nu het onderspit delven? Zou het al te gewaagd zijn te vooronderstellen, dat de „supreme court of appeal” zich aan de zijde der alvermogende Commons zal scharen, het Lagerhuis ten laatste overwinnaar zal blijven, en ook hier weêr macht voor recht gaat gelden? Bestaat de moeielijkheid tusschen het Hoogerhuis zelf en de gerechtshoven, dan is het een volkomen onoplosbaar, en tegelijk volstrekt geen raadsel; de Lords zijn dan rechters in hunne eigene zaak. Wij meenen genoeg gronden te hebben aangegeven, waarom het, naar onze meening, wenschelijk zoude zijn, dat in de zaak der Parlementsprivilegiën verandering en verbetering kwame.

Nog een laatste woord, en dat wel over de judicatuur van het Hoogerhuis. Wij weten niet, wij twijfelen er zelfs sterk aan, of in Engeland velen zich in deze aan onze zijde zullen scharen, maar onze overtuiging is in deze te gevestigd, dan dat wij haar niet zouden uitspreken; — de cumulatie van ambten in het Hoogerhuis is een gebrek in de constitutie van Engeland. Het House of Lords opperste gerechtshof, is een overblijfsel van het Magnum Consilium, toen de vorst, de „fons justitiae”, recht sprak, omringd van zijne rijksgrooten, maar is niet meer van onzen tijd. Engeland, dat daar voor ons staat als de bouwmeester, die het gebouw der constitutie ontwierp, Engeland, dat in deze het vasteland zijne leerlingen mag noemen, moest zelf niet langer mistasten, waar het de grondzuilen geldt van dat gebouw, want het zondigt tegen een fundamenteel beginsel: scheiding van machten. Optredende als een deel der wetgevende macht, moest het Hoogerhuis de judicatuur overgeven in andere, in vrije handen.

Dat de nadeelen van het bestaande stelsel niet uitblijven, wie, die er zijne bevrœeming over te kennen zal geven! Wij wezen er reeds op, conflicten met de rechterlijke macht, in zake van privileges, komen dikwijls genoeg voor, en wij zouden niet durven beweren, dat, in die zaken, de hoogste, tevens de onpartijdigste rechter is. Maar het stelsel is, aan alle zijden beschouwd, mismaakt. De Lords spreken in hoogste instantie

recht, in zaken, die bij de „courts of law” in Westminster zijn aanhangig gemaakt ¹⁾. Maar zijn daarom alle Lords ook Law-lords, zijn het rechtsgeleerden? Wij weten, dat het tegendeel maar al te vaak plaats heeft, en de kroon soms maatregelen moet nemen, om hierin te voorzien. Wij gelooven dat het „quorum” ²⁾, (aantal leden, voldoende om te vergaderen), daarom bij de Lords gesteld is op 3, terwijl in het Lagerhuis ten minste de tegenwoordigheid van 40 leden wordt vereischt, opdat, waar het Hoogerhuis optreedt als „supreme court of appeal,” zij, die niet Law-lords zijn, zich zouden kunnen verwijderen. En zoo wordt daar dan recht gesproken door den Lord Chancellor, ³⁾ die „speaker” is van het Hoogerhuis, bijgestaan door 2 andere Lords, die daar soms nog zitten als stomme getuigen, als het recht voor hen een vreemd terrein is ⁴⁾. — En nog vreemder is de toestand, wanneer de zaken van uit de „Chancery” of „Equity-court”, in hoogste beroep worden behandeld. Den president van de „court of chancery” vinden wij terug als „speaker” van het Hoogerhuis, altijd is het de Lord Chancellor, die dus zijn eigen vonnis aan een nader onderzoek moet onderwerpen ⁵⁾.

Het zijn deze gebreken, die hun een wapen geven, welke eene blaam op het Hoogerhuis willen werpen, en het als een onnut en schadelijk lid zouden willen verwijderen. Wij niet alzoo. Aan het einde gekomen onzer beschouwing over het House of Lords, betuigen wij, dat wij eerbied hebben voor een Huis, dat mannen, als Dunmore, als Leichestre, als Bohun en Bigod, onder zijne oprichters mag tellen, dat altijd de vrijheid

¹⁾ Zie hierover: Homersham Cox, p. 474—483.

²⁾ May, Parl. pr. p. 213.

³⁾ Het is dikwijls gebeurd dat de Lord Chancellor, geen Pair zijnde, op den „woolsack” moest plaats nemen. Fischel, p. 383.

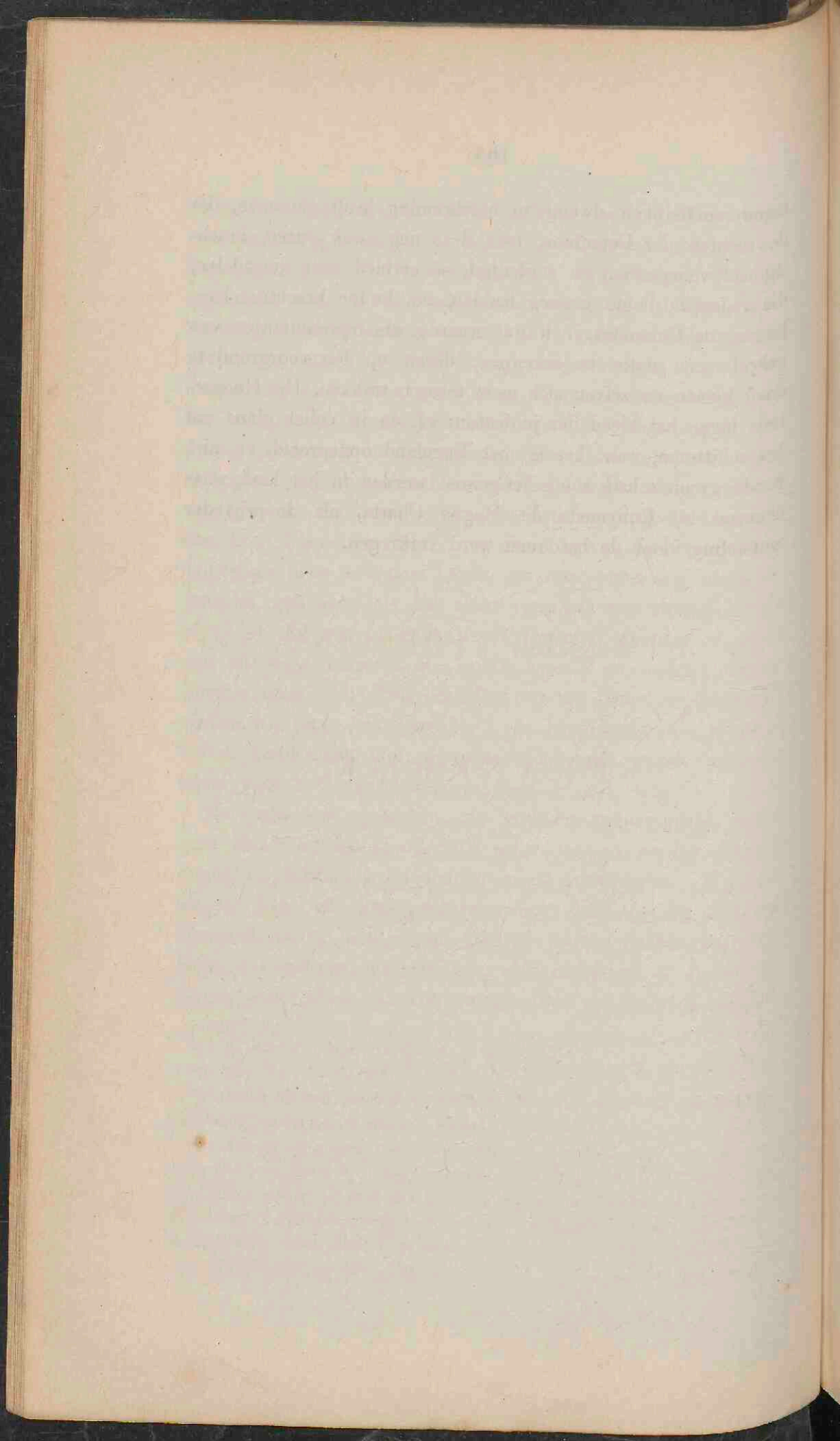
⁴⁾ „During the greater part of the reigns of George II and George III appeals had been heard by Lord Hardwicke, Lord Mansfield, Lord Thurlow and Lord Eldon sitting in judicial solitude, while two mute unlearned Lords were to be seen in the background, representing the collective wisdom of the court.” Erskine May, Const. hist., I, p. 242.

⁵⁾ Vgl. Fischel, p. 251—256.

tegen vorsteliĳken dwang in bescherming heeft genomen, dat de rechten der Commons, toen deze nog zwak waren, krachtig heeft voorgestaan en verdedigd, — eerbied voor die edelen, die vaderlandsliefde genoeg hadden, om hunne krachtige leerlingen, de Commons, in hunne waarde, als representanten van geheel eene natie te erkennen, dezen op den voorgrond te doen komen en zelveu zich meer terug te trekken. Het Hoogerhuis legge het kleed der judicatuur af, en in voller glans zal het schitteren, want het is met Engeland opgegroeid, en niet zonder groote schade zoude het gemist worden in het land, waar eenmaal bij Runymede de Magna Charta, als de prijs der worsteling, door de baronnen werd verkregen.

TWEEDE AFDEELING.

FRANKRIJK.

FRANKRIJK.

EERSTE HOOFDSTUK.

HET OUDE FRANKRIJK. DE PAIRS. DE „ÉTATS-GÉNÉRAUX”
EN DE „PARLEMENTS DE FRANCE.”

„En vertu de la plénitude de notre puissance.”
Opschrift der koninklijke ordonnantiën.

In de vorige bladzijden was het de politieke geschiedenis van Engeland, die ons bezig hield. Ons plan leidt er ons toe, om ook Frankrijk's dagboek in de hand te nemen. Nu het Brittannische eiland achter ons ligt, en wij den voet op Franschen bodem zetten, wat is het, dat ons het oorst, en het meest treft? Het contrast. — Dáár vonden wij allerwege woorden, als de volgende: volksrechten, vorst en Parlement, oude, nooit te oude Magna Charta, — hier geheel andere: rijkseenhed, koninklijke oppermacht, revolutie. Dáár eene natie, die met trots wijst op haren adel, omdat deze een cijfer 1215 in zijn wapen voert, — hier een volk, dat zijnen adel doodt, waar het zoo lang gebukt had gegaan onder den druk der grooten. Dáár de armsten, — hier de rijksten vrijgesteld van lasten. ¹⁾ Zouden wij niet alles kunnen samenvatten in deze

¹⁾ „Considérez, je vous prie, où des principes politiques différents peuvent conduire des peuples si proches! Au 18me siècle, c'est le pauvre, qui jouit en Angleterre du privilège d'impôt, en France c'est le riche.” A. de Tocqueville, L'ancien régime et la révolution, p. 152.

laatste tegenstelling: dáár, waar het kon, het oude behouden, omdat het goed was, — hier alles nieuw (of schijnbaar nieuw) gemaakt, omdat het oude gehaat was?

Het verschil dan, dat bestaat tusschen de staatkundige geschiedenis van Engeland en die van Frankrijk, maakt ook eene andere wijze van behandeling noodzakelijk. Tot hiertoe waren oude documenten ons goede gidsen, nu zal vooral de jongste tijd ons moeten voorlichten. Toch willen wij niet handelen als geloofden wij, dat met een jaar 1814 de geschiedenis begon van Frankrijk; geloovig aan de wet der causaliteit, wenschen wij den toestand der natie in vroegere eeuwen ons voor den geest te roepen, om daaruit te zien, hoe al het volgende in waarheid gevolg was.

Wij hebben daar het woord „rijkseenheid” nêrgeschreven, en wij denken aan die krachtige figuur uit de 13^e eeuw, aan den vorst, die de deelen van het staatslichaam, dooreengeward als zij lagen, met wijsheid en beleid weder heeft verbonden, opdat zij zouden luisteren naar de roepstem van het hoofd, den koninklijken troon. Het is de zoon van de schoone Blanche van Castille, die voor ons staat.

Het was geene lichte taak, die Lodewijk de Vrome zich zelve had opgelegd.

Ineengestort lag daar het trotsche gebouw, eenmaal opgericht door den grooten vorst, die zijne plaats heeft ontvangen onder de reuzen der historie, om wie zich gansch een tijd groepeerde. Gaarne zien wij Charlemagne afgebeeld met den rijksappel, want de „orbis terrarum” kwam hem toe, den erfgenaam der Romeinsche Imperatoren. Op groote schaal zette hij het werk voort, door Karel Martel en Pepijn aangevangen, en leverde een scherp contrast met die laatste Meroveërs, zoo vele schimmen, die men op den troonzetel had gezien.

Maar het goede, door hem gewrocht, werd maar al te spoedig vernietigd, toen volgende vorsten niet wilden gelooven, wat hij zoo juist had ingezien, dat de vorst zich vaster zetelt in den troon, naarmate hij meer de openbaarheid lief heeft.

Had Hlodwig zijne Frankische strijders ¹⁾ telken jare om zich vereenigd op het „Dysveld” ²⁾ of „Champ de Mars”, had Karel de Grootte de bisschoppen, hertogen, graven, ja, ook de „meliores homines” uit de graafschappen, in de „Champs de Mai” bijeengeroepen, om met hem de Capitularia ³⁾ vast te stellen, zijne opvolgers meenden, dat het beter was de natie weinig of niet te raadplegen, en de landsvergaderingen geraakten in verval.

Spoedig genoeg zoude aan de macht der vorsten schade worden toegebracht. Invallen van vreemde volksstammen, noodlottige oorlogen, strijd met broeders over het vaderlijk erfdeel, dat alles deed de stralenkrans der kroon verbleeken, en men zag in, dat het noodig werd alles aan te wenden, om de grooten des lands niet van zich te vervreemden. Om hunne vriendschap te koopen, werden de „beneficia,” ⁴⁾ — grondstukken, die vroeger, ter belooning van verdiensten, hoogstens voor het leven in bezit waren gegeven — erfelijk verklaard, en in „fiefs” veranderd. ⁵⁾

Voor den naam van *staut*, als eene eenheid uitdrukkende, was geene plaats meer, toen het leenstelsel op den voorgrond trad. Het groote rijk der Franken was eene verzameling geworden van leenen en achterleenen, wier heeren slechts door den weinig hechten band van „hommage” met den vorst waren verbonden. Ieder leenheer hield zelf de assizen, en aan

¹⁾ In de oproepingen voor de volksvergaderingen van dien ouden tijd worden de woorden: Franken, natie, leger, promiscue gebruikt. Bij een oorlogzuchtig volk, als de Franken, was het leger inderdaad de natie. Zie: Thibaudau, Histoire des États-Généraux, I, p. 8.

²⁾ „Dys” of „Dis” was de oorlogsgod der Germanen. Van daar „Dysendag” of „Dinsdag,” „dies Martis.” Zie o. a. Conscience in zijn historisch tafereel: Hlodwig en Clothildis, I, p. 33.

³⁾ „Capitularia quae Franci pro lege tenenda judicaverunt.” „Lex consensu populi fit et constitutione regis.” Paillet, Droit public Français ou histoire des institutions politiques, p. 47. Zie over de Karolingers: Warnkoenig & Gerard, Histoire des Carolingiens.

⁴⁾ Zie over de „beneficia” en de „leudes” o. a.: Warnkoenig & Gerard, p. 71 volg.

⁵⁾ Vgl. Béchard, Essai sur la centralization administrative, I, p. 27.

de vassallen werd een laatste beroep op den koning niet toegestaan. Zoo was ook ieder wetgever in zijn eigen gebied; van nationale vergaderingen was dan ook bijna geen sprake meer, en, zoo er soms oproepingen gedaan werden, zij werden gericht tot de „*cuncti proceres*”, tot de „*principes*,”¹⁾ tot de groote leenmannen en tot dezen alleen. Waar nu zij alleen, en niet hunne onderdanen den koning trouw zwoeren,²⁾ waar zij dikwijls zich machtig genoeg voelden, de „*hommage*” en „*fidélité*” te weigeren, daar was de vorst niet meer dan de eerste onder zijne Pares, wien men niet zelden naderde met de wapens in de hand. Het was op eenen van die tochten, dat het geluk den leenman diende, en Hugo Capet den vorst de kroon afnam, om die, met behulp van zijne vassallen, zelf zich op het hoofd te drukken.

Het heeft den roem uitgemaakt van Lodewijk den Dikke, op wien zijn naneef Lodewijk XVIII de natic nog wees,³⁾ dat door hem de eerste schok aan het stelsel is toegebracht, toen hij aan verschillende steden het recht gaf „*communes*” te vormen, d. i. een eigen, onafhankelijk bestuur te hebben, en vele vrijheden te genieten, die hun tot hertoe vreemd waren.⁴⁾ Philippe-Auguste verhief zich boven de groote leenmannen, waar het hem gelukte het kroondomein te vergrooten. Hij toch zag de kans schoon, toen koning Jan van Engeland vijandig tegenover zijn volk stond, om de bezittingen van dezen vorst in Frankrijk (de koningen van Engeland waren als hertogen van Normandië vassalen van Frankrijk) verbeurd te verklaren ten behoeve van de kroon. De gelijkheid van macht tusschen den vorst en de „*grands-vassaux*” werd hierdoor voor een groot deel weggenomen.⁵⁾

¹⁾ Thibaudcau, I, p. 23.

²⁾ Dufey, *Histoire des parlemens de France*, I, p. 371. De staatkunde van Willem den Veroveraar deed hem een gansch anderen weg inslaan.

³⁾ Zie de proloog der Charte van 1814.

⁴⁾ Vgl. over de *communes*: F. Laurent, *La féodalité et l'église*, 1861, p. 509—573.

⁵⁾ Thibaudcau, I, p. 34.

Maar het was inzonderheid Lodewijk IX, op wien wij reeds wezen, die ontdekte, waar de schakels van de schijnbaar zoo hechte keten minder stevig waren, en die keten uit elkander deed vallen.

Het was vooral door verbetering te brengen in het rechtswezen, dat het gebouw van het leenstelsel schade leed. Aan het recht hunne krachten te wijden, was eene taak, den kleinzonen waardig van Hugo Capet, die in plaats van den rijksappel van Charlemagne, de hand der gerechtigheid als symbool had gekozen¹⁾. Dat hij een ander zinnebeeld zich nam, geschiedde niet zonder reden; verre verwijderd van hem, die den keizerlijken titel voerde, was Capet de Pair van hen, die als hij, een groot, een onmiddelijk leen hadden.

Over den oorsprong van het Pairschap verschillen de schrijvers van meening²⁾; de gewone overlevering, waarop men zich later is gaan beroepen³⁾, zegt ons, dat in Frankrijk na de troonsbeklimming van den leenman Hugo Capet, 6 wereldlijke Pairs overbleven, terwijl aan 6 geestelijken van hoogen rang dezelfde titel werd toegekend⁴⁾. Het schijnt echter, dat buiten de eigenlijke Pairs, ook andere edelen „fiefs” bezaten, die direct van de kroon afkomstig waren; dezen werden met den naam van baronnen betiteld, en de namen „grands-vassaux” en „grands-barons” werden allengs synoniem. Te zamen vormden zij de „cour plénière” of „cour royale”, en in dit gerechtshof van Pairs werden de zaken behandeld, die allen gezamenlijk betroffen, of de geschillen, die tusschen de leden onderling waren gerezen. Buiten de „cour royale” zat de koning voor in zijne „cour domaniale,” samengesteld uit de onmiddelijke vasallen van het kroondomein, waaronder wij hoofdzakelijk (want het

1) Laurent, p. 631.

2) Thibaudeau, I, p. 50 volg.

3) Zie: Remonstrance van het parlement aan koning Lodewijk XV. Dufey, I, p. 370 volg.

4) De 6 wereldlijke Pairs waren: de hertogen van Bourgondië, van Normandië, en Guyenne, de graven van Vlaanderen, Toulouse, en Champagne; de geestelijke Pairs: de aartsbisschop van Rheims, de bisschoppen van Langres, Laon, Soissons, Beauvais en Noyon. Pailliet, p. 67.

domein onder de laatste Karolingers bepaalde zich tot 3 steden: Laon, Soissons en Compiègne) het leengoed van Hugo Capet verstaan ¹⁾).

Alles begon samen te werken om den troon weder hooger te plaatsen, en het lag in de politiek der vorsten, om den invloed der Pares, waar zij konden, te verkleinen. Zoo werden edelen van lageren rang tot baronnen verheven en kregen zitting in de „cour du roi,” langzamerhand smolt deze samen met de „cour domaniale,” eindelijk zag men gansch andere mannen in de konings-rechtbank zitten. Hoe dit gebeurde? De edelen hadden het zich zelve te wijten. Dezen wisten beter om te gaan met het zwaard dan met de pen; rechtsstudie was hunne hoofdbezigheid juist niet. Toen nu de tijden vorderden, dat de uitspraken meer aan de rechtsbegrippen werden getoetst, moesten de Pairs door anderen worden ingelicht, en mannen tot de burgerij, tot de lagere geestelijkheid behoorende, werden geroepen om als „conseillers-rapporteurs” den edelen advies te geven. Spoedig overvleugelden dezen de ridders in den raad, die onder Saint-Louis den naam kreeg van „Parlement” ²⁾); de edelen van hunne zijde, meenende, dat rechtspreken met hunne waardigheid streed, trokken zich meer en meer terug, en, naast de geestelijkheid en den adel, begonnen de mannen van de toga op het tooneel te treden, als leden van het Parlement, daartoe benoemd door den koning.

Men zoude verder gaan; aan het recht zelf zoude gearbeid worden, en het is vooral hierdoor, dat Lodewijk de Vrome zich grooten roem heeft verworven. Waar de taak moeilijk was, verandering te brengen in de rechtspleging, terwijl ieder leenheer wetgever en rechter was in zijn gebied, daar was het een

¹⁾ Hugo Capet had den titel van duc de France (Ile de France), comte de Paris et d'Orléans.

²⁾ Afgaande op den naam „Parlement,” die somtijds aan de aloude volksvergadering gegeven werd, hebben de parlementen in Frankrijk in later tijd beweerd, dat zij met het koningschap geboren waren, de opvolgers waren van de „Champs de Mars” en „Champs de Mai,” en de wetgeving hun dus toekwam. Vgl. op verschillende plaatsen: Dufcy, Parlemens de France.

voorzichtige en verstandige maatregel van dezen vorst, om te beginnen in de „pays d'obéissance le roi”, in zijne eigene domeinen. ¹⁾

De staf werd daar gebroken over de Godsgerichten, en het begrip, dat de kracht van den arm de beste pleiter was, moest voor een meer rechtvaardig proces plaats maken; achtte men de uitspraak onbillijk, men kon beter recht bij hogere rechters vragen. De beroemde „Etablissements” ²⁾, waarin de uitspraken der Romcinsche juristen tot model waren genomen, hadden de rechtspleging in de kroondomeinen ten onderwerp. Het voorbeeld van den koning vond navolging. De groote leenheeren gingen òf vrijwillig, òf half gedwongen, mede tot verbeteringen over, en ontwaarden, door ook het appèl van vassal op suzerein toe te laten, te laat, en met schrik, dat zij zelven aan hunne onderdanen vrijheid hadden gegeven, hunne zaak voor den opperheer, voor den koning te brengen. — De, in „baillis,” en „sénéchaux” ³⁾ herschapene, „missi regii” van vroegeren tijd, wisten met handigheid tusschen de landshoorlijke rechtspleging in te werpen de zoogenaamde „cas royaux”, zaken, die buiten de competentie der edelen, slechts door den koning konden worden berecht; zoo ook, in zake van appèl, schaarde de bailli zich niet aan de zijde van den edelman. Men was op den goeden weg, om eenheid te brengen in den verbrokkelden staat.

De nationale vergaderingen waren onder het leensysteem in verval geraakt; hoogstens werden van tijd tot tijd „conciones,” „concilia” gehouden, waar dan de grooten des lands werden bijeen geroepen. Het was een uitmuntende kunstgreep van Philippe-Auguste, en Saint-Louis, om de grooten van het rijk telkens om zich te roepen; want de eigenliefde der edelen werd

¹⁾ Laurent, p. 38.

²⁾ Wat men gewoonlijk onder „Etablissements de Saint-Louis” verstaat, is waarschijnlijk een werk, door een bailli of ander rechtsgeleerde gemaakt, waarin verwezen wordt naar den arbeid, die op 's konings bevel was verricht. Pailliet, p. 71.

³⁾ Het woord „bailli” werd meer in het noordelijk, „sénéchal” meer in het zuidelijk gedeelte van Frankrijk gebruikt; in de betrekking was geen verschil. Vgl. daarover: Pailliet, p. 52, 69, 80.

hierdoor gestreeld, en zij begrepen niet, dat dit alles moest uitloopen op de oppermacht des konings, en den val van zijnen vijand, de feodaliteit. Om de baronnen te meer te smuiken, schonk Lodewijk groote bescherming aan de steden, ja, werd dit een hoofddoel van zijne regeering. Op zijn sterfbed sprak hij hierover tot zijn' zoon: „Regarde avec diligence, comment les gens vivent en paix au dessous toi, par especial ès bonnes villes et cités. Maintiens les franchises et libertés esquelles les anciens les ont gardées. Plus elles seront riches et puissantes, plus tes ennemis et adversaires douteront de t'assaillir et de mesprendre envers toi, spécialement tes pareils et tes barons.”¹⁾ Lodewijk IX was een vorst van groote bekwaamheid en groote deugd, een vorst, dien Frankrijk niet vergeten mag, waar Voltaire van hem schreef: „Louis IX paraissait un prince destiné à réformer l' Europe, à rendre la France triomphante et policée, et à être en tout le modèle des hommes. Il sut accorder une politique profonde avec une justice exacte. Il n'est pas donné à l' homme de porter plus loin la vertu.”²⁾

Wij naderen de 14e eeuw, en zien daar aan den ingang een' vorst, die ons aan Saint-Louis herinnert, dien's kleinzoon Philips den Schoone. Hetzelfde doel, de eenheid van den staat, had hij voor oogen; alleen de wijze, waarop het te bereiken, verschilde veel, en bewees, dat de theorie meer op den voorgrond trad, dat de vorst 2 personen in zich vereenigt, de suzerain, slechts in zijn eigen domein gebiedende, en de koning, wien's macht zich uitstrekt over geheel het grondgebied, en alle inwoners van het rijk.³⁾ Terwijl hij de groote steden bijna allen met de kroon wist te vereenigen, brak hij met de traditie, door 3 gewesten, Bretagne, Artois en Anjou tot Pariën te verheffen, en verminderde hierdoor het aanzien der oude Pairs, waar vorstelijke gunst hun telkens evenkniën kon geven; ja, alle grooten wist hij te vernederen, waar het hem goeddacht aan roturiërs brieven van adeldom te schenken.

¹⁾ Thibaudéau, I, p. 42.

²⁾ Essai sur les mœurs, ch. 58. Vgl. Laurent, p. 320—327.

³⁾ Pailliet, p. 77.

Tot hiertoe hadden de vorsten hunne uitgaven bestreden uit de opbrengst hunner domeinen; maar Philips wilde zoo weinig mogelijk zien op hetgeen achter hem lag, en voerde het stelsel van belastingen in, zoodat men sinds dien tijd van eene rijksschatkist kan gaan spreken. Want men kende wel b. v. de oude „auxilia”¹⁾, maar van nu af aan zoude men gaan hooren van „taille,” eene belasting op den grond, van „aides,” van „gabelle,” waardoor levensmiddelen bezwaard zouden worden. Ook met betrekking tot recht en wetgeving ging hij op den, door Lodewijk IX ingeslagen, weg voort; de, in Parlementen hervormde, „Cours du roi,” werden door hem in bepaalde steden gevestigd, en men ging spreken van: „le parlement de Paris,” „l'Échiquier de Rouen,” „les grands-jours de Troyes”²⁾. Dat de koning zich zijner kracht bewust was, men ziet het uit de formule, boven zijne wetten en ordonnantiën geschreven: „En vertu de la plénitude de notre puissance et autorité royale.”³⁾

Bij een' vorst als Philips de Schoone, die den druk van zijne hand aan allen zwaar doet voelen, mag het bij den eersten oogopslag verwonderen, dat juist onder zijne regeering de oorsprong der „États-Généraux” moet gezocht worden. Maar die verwondering zal wijken, als men in aanmerking neemt, hoe juist de reden van de bijeenroeping der Staten gelegen was in het streven van Philips, om zich te verzetten tegen de stelling van Paus Bonifacius, dat de troon van Frankrijk ook voor het wereldlijk gezag onderworpen was aan den Roomschen Stoel⁴⁾. De Paus moest weten, dat die leer geen' ingang vond bij den koning. Vooraf echter wilde Philips zich

¹⁾ Wij weten dat deze „auxilia” ook in Engeland bestonden: 1°. de losprijs, als de koning gevangen werd genomen; 2°. de gift als hij zijne dochter uithuwelijkte; of 3°. als zijn zoon tot ridder werd geslagen.

²⁾ De naam „Parlement” werd later aan allen gegeven. Zie over de vestiging der verschillende parlementen in Frankrijk: Dufey, I, p. 6—30.

³⁾ Thibaudeau, I, p. 54.

⁴⁾ Reeds Lodewijk IX had door het uitvaardigen van de Pragmaticke Sanctie den Paus getoond, dat niet deze, maar de koning, heer was in Frankrijk, en, door deze akte, de grondslagen gelegd van de vrijheden der Gallicaansche kerk. Zie: Pailliet, p. 73 volg.

verzekeren van de ondersteuning van Frankrijk. Daartoe wilde hij niet slechts de geestelijkheid raadplegen, die moeielijk den kerkvorst kon afvallen, niet slechts den adel, wien's dienaar hij zich nooit betoond had, neen, ook anderen moesten hunne stem doen hooren; hij herinnerde zich het testament van Lodewijk IX, en zond zijne oproeping aan de baronnen, aan de aartsbisschoppen, en andere prelaten, en eindelijk ook, door de baillis, aan de steden, opdat dezen bekwame afgevaardigden zouden zenden naar de koninklijke vergadering, die den 10^{den} April 1302 zoude gehouden worden. Wij hebben dan hier de eerste Staten-vergadering in Frankrijk, waarin, behalve geestelijkheid en adel, ook de natie als zoodanig hare plaats had; een nieuw element, „le peuple”, was in de lands-vergadering opgenomen.

Hoe krachtig Philips de Schoone ook optrad, hoe zijn wil ook gold voor wet, hoe weinig het hem ook te doen was, de dagen terug te roepen van de „Champs de Mars” en „Champs de Mai”, toch had hij, door de vergadering van 1302, zelf het beginsel weêr in het leven geroepen, dat de goedkeuring der natie wordt vereischt, waar de groote landsbelangen in het spel zijn. Begrijpelijk is het dan ook, dat aan de eene zijde verlangd werd, dat de États-Généraux dikwijls zouden worden bijeen geroepen, en aan den anderen kant weinig lust werd betoond, om daaraan te voldoen ¹⁾. Het op den voorgrond tredende beginsel opende meer en meer het oog der landskinderen, waar willekeur betere regeling, een vaster stelsel vorderde, en niet lang na de instelling der États-Généraux was het, dat het allesbeheerschende artikel van het Groot Charter van Engeland in Frankrijk eene beteekenis kreeg: de gelden, door het land op te brengen, moeten door dat land, bij monde zijner afgevaardigden worden goedgekeurd ²⁾.

¹⁾ Philips de Schoone en zijne zonen belegden vooral provinciale vergaderingen in die gewesten, welke den koning het trouwst waren. Pailliet, p. 82.

²⁾ Volgens Thibaudcau, I, p. 75, was het Lodewijk X die het recht der natie bij decreet erkende. Pailliet, p. 97, noemt als den oorsprong eene Staten-vergadering onder Philips van Valois.

Waar dan het beginsel van samenwerken op den voorgrond trad, en de koning er telkens ontrouw aan werd, daar leidden de omstandigheden er toe, dat, slechts eene halve eeuw na Philips den Schoone, de États-Généraux een' toon gingen aanslaan, dien men met vernieuwde kracht zoude hooren in de Wetgevende Vergadering van 1789. — Het geslacht van Hugo Capet was voor de rechte lijn uitgestorven, en met Philips VI had een zijtak, het huis Valois, den troon bestegen; maar terstond was daar een ander pretendent opgestaan, in den persoon van Eduard III, den koning van Engeland, die zich, door zijne moeder, vermaagschapt wist met de Capetingers ¹⁾; van hier een krijg, langer dan eene eeuw met afwisselend geluk tusschen de beide landen gevoerd. Om den oorlog vol te houden, had men dikwijls de hulp zijner onderdanen noodig, en zoo moest ook koning Jan van Frankrijk er toe komen, de natie om zich te roepen; hij deed het met tegenzin, want hij voelde, dat eigenbelang, meer dan het belang van Frankrijk, van zijne handelingen de drijfveer was geweest. Den 30sten November 1355 kwamen de „trois États-Généraux” te Parijs bijeen; en het was daar, dat men zich verbond, den koning bij te staan met zijn' persoon en met zijn goed, maar ook tevens den vorst ging wijzen op misbruiken en slechte praktijken, die op het nadeel van het land uitliepen. Wat wij in Engeland zagen, zien wij ook hier; nauw was het beginsel gehuldigd, dat de subsidiën eene gift zijn van de natie, of men drong aan op herstel van grieven. Waarom is dan de uitkomst zoo verschillend geweest? Waarom gaan de bijna evenwijdige lijnen zich meer en meer van elkander verwijderen? Vraag het aan de koningen, vraag het aan den adel, die in Engeland eene aristocratie was, in Frankrijk eene caste werd ²⁾. De vergadering van 1355 is daarom belangrijk, omdat de „cahiers de doléances”, die een' helderen blik doen slaan in den toestand en de stemming van het

¹⁾ De moeder van Eduard III was eene dochter van Philips den Schoone.

²⁾ Vgl. het schoone werk van de Tocqueville: *L'ancien régime et la révolution*; in het bijzonder chap. VIII en IX.

oude Frankrijk, daar hun' oorsprong namen, belangrijk ook, omdat men, niet meer wachtende, wat de vorst te zeggen had, verder ging, en eene soort van constitutie ontwierp, die door den koning werd bekrachtigd ¹⁾).

Hadden Lodewijk IX en Philips IV den verbrokkelden leenstaat voor een goed deel tot eenheid gebracht, had het volk aan hen vooral zijne verheffing te danken, al het goede, door hen gewrocht, zoude vernietigd worden, toen zwakke vorsten den troon bestegen, en een ijverzuchtige adel het land tot eigen voordeel ging uitmergelen. De edelen konden het zeker niet verkroppen, dat, na de nederlaag bij Poitiers, de derde stand, onder aanvoering van den „*prévôt des marchands* ²⁾” van Parijs, den vermaarden Etienne Marcel, eene eerste rol op het staatstoooneel was gaan spelen, want men ziet ze, zoo spoedig mogelijk, de beginselen van 1355 met voeten treden, om alle recht zich aan te matigen, en de leer der feodaliteit weer geheel in het leven te roepen. De ziekte van Karel VI, de verfoeilijke handelingen zijner gemalin, Isabella (Isabeau) van Beijeren, de groote burgeroorlog, naar de adellijke aanvoerders, die der Bourguignons en der Armagnacs genoemd, dit alles bracht Frankrijk aan den rand van den afgrond ³⁾.

Wil men een denkbeeld krijgen van den algemeenen toestand, men luistere naar de woorden, die gesproken werden in de vergadering van Nevers (1442), waar alleen de grooten van het land bijeen kwamen. Voortdurend was er tweedracht tusschen de kroon en den adel, en de onderliggende partij had altijd den mond vol van de verdrukking der kleinen in den lande, en zoo werd ook daar gewaagd van veel dat veranderd moest worden. Dat de „*tailles* ⁴⁾” geheel op

¹⁾ Zie: Chassin, *Le génie de la révolution*, I, p. 43. Thibaudeau, I, p. 94, volg.

²⁾ „Le chef de l'hôtel de ville, ayant une espèce d'autorité sur la bourgeoisie.” *Dictionnaire de l'Académie Française*, voce *Prévôt*.

³⁾ Verschillende opstanden in die tijden, als de Jacquerie, die der Mailloins, der Cabochiens, toonen de wanhoop van het volk.

⁴⁾ „Quand le roi entreprit pour la première fois de lever des taxes de sa propre autorité, il comprit qu'il fallait d'abord en choisir une qui ne parût

het volk drukten, dat de adel en de geestelijkheid daarvan vrijgesteld waren, dat zij geheel bevoorrechte standen waren, dat scheen natuurlijk, maar wel werd er geklaagd, dat, tot de goedkeuring der belastingen, de grooten niet altijd werden bijeengeroepen. En wat antwoordde Karel VII? Dat de „aides” (eene algemeene belasting) met goedvinden der edelen waren vastgesteld, de „tailles”, ja, die had de koning op eigen gezag geheven „vu les grandes affaires du royaume et l'urgence”; ook was het niet noodig, daartoe de staten bijeen te roepen, want: „ce n'est qu'une charge et dépense pour le pauvre peuple, qui paye les frais de ceux qui y viennent ¹⁾.” En toch was het dat arme volk, dat den koning redding aanbracht, toen, waar niemand meer kon helpen, de jonge vrouw uit Vaucouleurs bij allen den moed deed herleven, den Engelschman verdreef, en den koning te Rheims de kroon teruggaf.

Lodewijk XI staat daar, aan de grenzen van middeleeuwen en nieuweren tijd, als de personificatie van de politick, die meer en meer door de koningen van Frankrijk zoude worden in acht genomen: uitbreiding nl. van den staat naar buiten, — en daar binnen, centralizatie, alle draden van het weefsel uitloopende in het vorstelijk kabinet, ²⁾ de politiek, die in het: „l'Etat c'est moi” van Lodewijk XIV hare hoogste uitdrukking zoude vinden. Den adel gaf hij een' hevigen slag in het aangezicht, de koning, die, toen edelen eene ongehoorde kleederpracht ten toon spreidden, steeds in het korte en grove gewaad zich vertoonde, met het looden Mariabeeldje op den kleinen hood. Maar, al had hij de kleeding van het geringe volk aangenomen, de vriend van het volk was hij daarom niet zoozeer, dan wel de vijand van den adel, dien hij in alles

pas frapper directement sur les nobles; car ceux-ci, qui formaient alors pour la royauté la classe rivale et dangereuse, n'eussent jamais souffert une nouveauté qui leur eût été si préjudiciable; il fit choix d'un impôt dont ils étaient exempts; il prit la taille.” A. de Tocqueville, p. 155.

¹⁾ Thibaudau, I, p. 177.

²⁾ Vgl. B. Fruin, Drie tijdvakken in de Nederl. geschiedenis. Gids, Nov. 1865.

krenkte; ¹⁾ want ook door hem werden zware belastingen geheven, de „tailles” met een ontzaggelijk bedrag vermeerderd, en ook Lodewijk XI wilde aan het volk de moeite sparen, om zijne meening daarover te kennen te geven.

Er was dan ook nog slechts één lichaam, dat somtijds zijne stem verhief. Het Parlement (onder allen was dat van Parijs het voorname), dat door den adel geminacht werd, sinds zijne plaats daar was ingenomen door mannen van lage afkomst, werd door de koningen zelven in eere gebracht. Was nog aan Philips den Schoone, door een lid van den hoogen adel geantwoord: „Je dois être jugé par mes Pairs, et non par vos avocats,” ²⁾ onder Karel VII waren eenige „conseillers du Parlement” toegelaten bij een proces tegen den Hertog van Alençon, en Lodewijk XI liet de Pairs, wanneer een van hen de beklagde was, naast de raadsleden zitting nemen, en verhief daardoor het Parlement tot „Cour des Pairs.” ³⁾ Maar ook buiten de rechtspleging begon dit hof zijn invloed te doen gelden. De „olim” van het Parlement waren eenmaal bijeenverzameld door Jean de Montluc, ⁴⁾ en de koningen hadden de gewoonte ingevoerd, om hunne edicten en ordonnantiën in de registers te doen inschrijven. Waar dan de vorst scheen te meenen, dat deze vorm voor de wetskracht noodig was, was daar de gevolgtrekking

¹⁾ „On considère communément Louis XI comme l'ennemi de la noblesse, mais en même temps comme l'ami sincère, bien qu'un peu brutal, du peuple. Là il fait voir une même haine et pour les droits politiques du peuple, et pour ceux de la noblesse. Il se sert également de la bourgeoisie pour diminuer ce qui est au dessus d'elle, et pour comprimer ce qui est au dessous; il est tout à la fois antiaristocratique et antidémocratique.” De Tocqueville, p. 366.

²⁾ Pailliet, p. 120. Dat Lodewijk XI de Pairs zoo wist te vernederen, sproot ook daaruit voort, dat nagenoeg alle groote leenen aan de kroon waren vervallen, zoodat zij, die men Pairs noemde, hunne verheffing aan Philips den Schoone en zijne opvolgers hadden te danken, en den hoogen toon der vroegeren niet konden aanslaan.

³⁾ Dufey, I, p. 54. De officiële benaming, als het Parlement rechter was over Pairs, luidde: „la cour de Parlement, suffisamment garnie de Pairs.”

⁴⁾ „Les premiers recueils d'arrêts, par Jean de Montluc (onder Philips den Schoone), se nommèrent Registrum, quasi iterum gestum, parce que c'étaient des copies, c'étaient les „olim” du parlement.” Pailliet, p. 78.

niet juist, dat men zijne meening over het ingeschrevene kon buiten, dat een goed- of afkeurend oordeel daarover den raadsleden toekwam? Het gerechtshof ging zonder twijfel den kring zijner bevoegdheid te buiten, maar baande zich den weg tot grooter aanzien, want dikwijls zoude er strijd ontstaan tusschen vorst en rechtscollege, waar het de wetgeving betrof. ¹⁾

Waren de vorsten op den goeden weg om, met het wapen van het „droit divin” in handen, het stelsel in toepassing te brengen: het volk is voor den vorst, het doet goed woorden te hooren, als die daar gesproken werden in de Staten-vergadering van 1484, bijeengeroepen, in naam van den veertienjarigen Karel VIII, door een’ raad, die door de prinsen den koning was toegevoegd. In meer dan één opzicht was die vergadering merkwaardig. ²⁾ Waren tot hiertoe adel en geestelijkheid hoofdelijk opgeroepen, zoodat zij van niemand representanten waren, nu werd hun aangezegd, om, als „le commun peuple”, afgevaardigden te zenden, en geestelijken, edelen en volk, vereenigden zich, om gezamenlijk hunne keuzen te doen. Ook bij de beraadslagingen was men tot meerdere vereeniging gekomen; stemde men vroeger bij standen, nu werd de vergadering in 6 afdelingen gesplitst, en in elke van die zaten geestelijkheid, adel en „tiers-état” nevens elkander, en stemden hoofd vóór hoofd; daar werden dan de cahiers opgemaakt, waaruit een algemeen cahier werd samengesteld; eindelijk werden niet 3, maar één algemeene „orateur” benoemd ³⁾.

De redevoering, waarop wij doelden, het was geen man uit den verdrukten derden stand, het was Philippe Pot „seigneur de la Roche, grand sénéchal de Bourgogne,” die ze uitsprak; hooren wij naar den ridder, versierd met de ordeteekenen van het Gulden-Vlies en St.-Michael! „La royauté est une dignité

¹⁾ De eerste „remonstrances” van het Parlement werden onder Lodewijk XI ingebracht. Vgl. Dufey, I, p. 115—147.

²⁾ De reden van de verandering in den vorm ligt in het duister. Ook staai, zoover wij konden nagaan, de staten-vergadering van 1484 in dit opzicht alleen.

³⁾ Zie uitvoerig over de vergadering van 1484 volgens het Journal van Jehan Masselin: Thibaudeau, I, p. 204—244; II, p. 1—29.

et non une hérédité. Dans l'origine le peuple souverain créa des rois par son suffrage, et il préféra particulièrement les hommes, qui surpassaient les autres en vertu et en habileté. En effet chaque peuple a élu un roi pour son utilité. Oui les princes sont tels, non afin de tirer un profit du peuple et de s'enrichir à ses dépens, mais pour oubliant leurs intérêts, l'enrichir et le conduire du bien au mieux.... N'avez-vous pas lu souvent que l'État est la chose du peuple? Or puisque c'est sa chose comment la négligera-t-il, ou ne la soignera-t-il pas? Comment les flatteurs attribuent-ils la souveraineté au prince, qui n'existe que par le peuple?.... J'appelle peuple non seulement la populace, mais tous les hommes de chaque état, tellement que sous la dénomination d'États-Généraux je comprends aussi les princes.... Le passé (men sprak over den benoemden „Conseil du roi") n'acquiert de force, que quand les États l'ont sanctionné; aucune institution ne subsiste saintement et solidement, si elle s'élève contre leur gré, sans qu'on les ait consultés, et qu'on ait eu leur consentement." 1) Werkte die mannelijke taal iets goeds uit? Men legde zijne klachten, zijne wenschen in de cahiers neder, het hof, dat ze aannam, deed beloften, in algemeene bewoordingen vervat, en de „États-Généraux gingen uiteen, om in de 14 jaren der regeering van Karel VIII niet meer bijeen te komen.

Een dag van verademing brak aan voor Frankrijk, toen de hertog van Orléans als Lodewijk XII den troon besteeg, 2) en waar een latere Lodewijk, zich der natie zoekende aan te bevelen, op hem gewezen heeft, als op een navolgenswaardig voorbeeld, 3)

1) Chassin, I, p. 42. Thibandean, I, p. 217 volg. Te recht zegt hij: „S'il y avait eu beaucoup de gentilhommes doués de cette hauteur de vues et de ce patriotisme, nul doute qu'ils auraient pu fonder le gouvernement parlementaire, et probablement une pairie aussi sérieuse que celle d'Angleterre."

2) Met Karel VIII stierf de rechte lijn der Valois uit. Lodewijk XII, zijn broederskind Frans I, en diens opvolgers waren uit het huis Valois-Orléans.

3) „Leur application constante (de Louis XII et de Henri IV) au bonheur de la France marquera aussi notre règne." Proclamatie van 9 Mei 1814. Zie: Paillet, p. 707.

blijkt het, dat de titel van „Vader des vaderlands” hem niet te vergeefs op de vergadering te Tours werd toegekend. Aan die bijeenkomst geven de schrijvers den naam van États-Généraux; maar men late er zich niet door op een dwaalspoor brengen, want groot verschil was er tusschen de Statenvergadering van 1484 b.v. en die van 1506, en blijkt het ook hieruit, hoe weinig dienaangaande geregeld was, hoe alles afhing van het goedvinden der kroon. Waren dáár alle standen geroepen, om afgevaardigden te zenden, hier kwamen alleen de representanten der steden voor den koning, en voerden het woord tot den vorst, die daar zat, omgeven van een’ stoet van geestelijken en edelen, aan wie hij daartoc eene uitnoodiging had toegezonden; dezen benoemden niet een’ geestelijke, een’ edelman om ook hunne wenschen voor den troon te brengen, zij luisterden slechts toe, daar de koning op een’ lateren dag hun gevoelen zoude inwinnen. De geheele inrichting doet ons denken aan Engeland, en er is uitdrukkelijk op gewezen, ¹⁾ hoe de afschaduwing van een Hoogerhuis, van eene Chambre des Pairs, afgescheiden van de kamer van Deputés, zich vertoonde in die zaal daar te Tours. Lodewijk XII mag men onder de beste der Fransche vorsten rangschikken. De tailles werden met een derde verminderd, en men wist onder een’ Karel IX en zijnen broeder den wensch naar een’ dragelijker toestand, naar meer billijke belastingen, in geen’ beteren vorm te gieten, dan door de dagen van dezen vorst in herinnering te brengen; ²⁾ voor de uitspraken der Parlementen werd eerbied betoond, ³⁾ en aan vele onrechtmatigheden dienaangaande, de afzetbaarheid der leden b.v., werd door den koning paal en perk gesteld. De woorden, door den kanselier te Tours gesproken, behelsden waarheid: „Le roi vous fait dire, que s’il

¹⁾ Vgl. Roederer, Mémoire pour servir à une nouvelle histoire du Père du peuple. Zie over de vergadering van 1506: Thibaudeau, II, p. 38—43.

²⁾ Zie o. a.: Thibaudeau, II, p. 118 volg.

³⁾ In eene ordonnantie van 1499 beveelt de koning: „que l’on suive toujours la loi, malgré les ordres contraires, que l’importunité pourrait arracher au monarque.” Dufey, I, p. 56.

vous a été bon roi, il se parforcera de vous faire bien eu mieux, et vous le donnera à connaître par effet, tant en général qu'en particulier" 1).

Zijn neef en opvolger, Frans I, was een man van groote bekwaamheid en eene ridderlijke figuur. Kunsten en letteren vonden in hem een' beschermer, en zijne eeuw is die der Renaissance genoemd; zoo hij niet zelden de lier in handen nam, het hanteeren van het zwaard was hem daarom geene vreemde zaak; wie hem zag in het open veld, omringd van zijne dapperen, met Bayard aan zijne zijde, den ridder zonder vrees, begreep en zeide hem na wat de nederlaag bij Pavia hem in den mond gaf: „Tout est perdu hors l'honneur." — En toch had Lodewijk de toekomst juist ingezien, toen hij zeide: „Nous travaillons en vain, ce gros garçon gâtera tout," 2) want hoe schitterend eene bladzijde Frans I ook in de geschiedenis inneemt, noch hij, noch zijn zoon Hendrik II hebben den weg bewandeld, hun door den Vader des volks aangewezen. De koning, die zich pretendent had gesteld voor de Duitsehe keizerskroon, werd de groote tegenstander van Karel V, en de langdurige oorlog, waarbij meer persoonlijke eer dan landsbelang in het spel was, werd, als in vroeger' tijd de krijg met Engeland, de oorzaak van veel rampen. De gevangenschap te Madrid, de slag bij St. Quentin, waarbij Hendrik II het voornamelijk aan den degen van François de Guise te danken had, dat Frankrijk geene dagen ging beleven, als onder koning Jan, bewijzen, dat de fortuin hun niet gunstig was. Wat wonder, dat de schatkist uitgeput raakte, en het aan de natic was om zware belastingen op te brengen! Maar men ging, als van ouds, zondigen tegen het staatsrechterlijke beginsel, nog onder Lodewijk XII, als op nieuw, vastgesteld, dat belastingen goedgekeurd moeten worden door hen die ze betalen; de États-Généraux werden geen' enkelen keer bijeengeroepen. Want men kon dien naam niet geven aan de enkele

1) Pailliet, p. 117.

2) Béchard, I, p. 39.

vergaderingen, waarvan gesproken wordt, als die te Cognac, en te Parijs gehouden; dezen werden slechts bijgewoond door eenige bisschoppen, edelen, koninklijke baillis, presidenten en leden van Parlementen, eindelijk door eenige weinige mannen uit den tiers-état, van wier ondersteuning en bijval de koning verzekerd was, en die hij daartoe persoonlijk opriep. — De „gens de robe” stelden er eene eer in, dat zij, daar aangesproken werden als „Messieurs de la justice” ¹⁾, en dus als afzonderlijke stand, verheven boven den tiers-état, schenen te worden erkend. Zij schenen niet te begrijpen, die mannen van het recht, dat zij zich hierdoor volkomen isoleerden, nu zij zich den haat op den hals haalden van degenen, die tot hiertoe zich met hen vereenigd hadden gerekend. Ook zagen zij zich bedrogen, wanneer zij meenden, dat de vorsten veel ontzag zouden betoonen voor de Parlementen. Waar toch nog altijd de schatkist schraal gevuld bleef, daar werd de raad van den kanselier Duprat gevolgd, en betrekkingen, plaatsen in het Parlement werden voortaan te koop geboden; durfde men wederstand bieden, traag zijn in het registreeren, b. v. waar het gold het concordaat met Leo X gesloten, ²⁾ dan moest men harde woorden hooren, dan werd somtijds een groot aantal volgzaame dienaren den raadslieden toegevoegd.

Volgde Hendrik II getrouw de politiek van zijn' vader, ook, waar het de Reformatie gold, bewandelde hij denzelfden weg. Karel V had zich aan het hoofd gesteld van het Catholieke Europa, zijn vijand, Frans I, wierp zich op als de kampioen van Luther's aanhangers. Maar hij werd daarom nog niet, wat hij misschien had kunnen worden, de Hendrik VIII van Frankrijk ³⁾. Politiek had hem er toe gebracht, de Reformatie

¹⁾ Thibaudan. II, p. 53—62 en 73.

²⁾ Dufey, I, p. 152—172.

³⁾ Wij lezen bij Ch. de Rémusat, Politique libérale, p. 19: „Quand à la réforme, peu de pays peut-être semblaient au début mieux préparés que la France à l'accueillir, comme révolution ecclésiastique du moins, sinon comme transformation religieuse... Si le frère avait valu la soeur, si François I avait eu le coeur et la tête de Marguerite de Valois, son exemple eût risqué

in Europa in bescherming te nemen, maar in Frankrijk zelf wees zijne verhouding tot den Paus, en eigene overtuiging hem een' gansch tegenovergestelden weg aan. Wat hij begonnen was, zocht de echtgenoot van Catharina de Medicis te voleindigen; in Europa mocht hij, ook waar het de godsdienst gold, de tegenstander zijn van Philips van Spanje, in zijn rijk ging hij ijverig aan het werk, om de jonge plant, die daar geen' onvruchtbaren bodem vond, bij den wortel af te snijden, en te doen sterven ¹⁾. Frans I en Hendrik II hebben de dagen der godsdienstoorlogen voorbereid, de dagen, die men onder de drie zonen der beruchte Italiaansche heeft beleefd.

Het is meermalen gezegd, dat vorstinnen-regentessen in Frankrijk (en zij zijn talrijk geweest), steeds de bron van veel ellende zijn geworden, en de woorden, gesproken in de Statenvergadering van 1593 door Lemaître, President van het Parlement van Parijs ²⁾, zullen niet gewraakt worden, waar men op velen onder haar, waar men vooral op Catharina de Médicis het oog slaat, op haar, die tegen aller verwachting koningin geworden ³⁾, het hof van Frankrijk maakte tot een tooneel van losbandigheid, bijgeloof en moordzucht ⁴⁾. Wat dan te verwachten van zonen van zulk eene moeder? Wat zag men in het Frankrijk van die dagen? Staatkundige ontwikkeling? Deze was wel onmogelijk, waar het land was overgegeven aan burgerkrijg, aan godsdienstoorlog, waar het zwaartepunt van macht noch bij den koning, noch bij den

d'être irrésistible. Je ne vois pas pourquoi il n'aurait pas eu l'ascendant d'Henri VIII. Après qu'il eut au contraire ouvert la carrière à l'intolérance, il était trop tard."

¹⁾ Vgl. over de eerste vervolgingen en de hulp hierin ondervonden door het Parlement: Dufey, I: p. 58—66 en 173—176.

²⁾ „Leur gouvernement, lorsqu'elles ont eu celui de l'État, à cause de leurs maris ou enfans, a toujours été funeste, et excité des séditions et des guerres civiles, caet." Thibaudcau, III, p. 64.

³⁾ De dood der 2 oudste zonen van Frans I wordt aan de Médicis toegeschreven. Zie: Thibaudcau, II, p. 68.

⁴⁾ Zie o. a.: Béchard, I, p. 43.

adel, noch bij het Parlement te vinden was, maar bij eene hofcôteerie, bij de partij, die de Guises aan haar hoofd had. Soms tijds echter werden dezen gedwarsboomd door de koningin-moeder, die Machiavel in zijne politiek van het „divide et impera” volgende, van tijd, tot tijd de hand gaf aan de hoofden der Huguenoten, aan den koning van Navarre en den prins van Condé. Zoo ver ging het, dat men aan het twijfelen raakte, welke overtuiging de hare was, waar Catharina, schoonmoeder van Philips van Spanje, den toekomstigen Hendrik III wilde uithuwen aan de protestantsche Elisabeth van Engeland, ja, ook den ketterschen prins van Béarn (later den grooten Hendrik IV) tot haren schoonzoon maakte. De Bartholomeusnacht deed de schellen van de oogen vallen, en men vertoonde zich zonder masker. Maar die nacht had niet alle ketters gedood, en de burgeroorlog begon met vernieuwde hevigheid, en gaf het aanzijn aan de „Sainte-Union” of „Ligue” waarin de koning in plaats van zich boven de partijen te stellen, liet opnemen, en daardoor haar dienaar en slachtoffer werd ¹⁾. Hoe de Calvinisten het voorwerp werden van den toenemenden haat, een blik op de Statenvergaderingen van die dagen is genoeg, om er zich van te overtuigen. Driemaal kwamen de États-Généraux bijeen, eens onder Karel IX ²⁾, tweemaal onder Hendrik III; in de bijeenkomst van 1560—61 stemde de verdraagzame en edele kanselier Michel l’Hopital ³⁾ tot zachtheid jegens de nieuwe leer; strijd tegen de ketters werd gepredikt in 1576; algeheele vernietiging was het wachtwoord in 1588. — Het gezegde: „Enfin je suis roi”, van Hendrik III, na den moord op Henri de Guise gepleegd, getuigt, dat de macht niet berustte bij den vorst,

¹⁾ Men mag aannemen, dat Hendrik III zelf Ligueur werd, om het geheime doel: de Guises op den troon te brengen, te verijdelen.

²⁾ Deze eerste vergadering was eigenlijk al bijeengeroepen onder Frans II en had door dien's dood geen plaats gehad. Thibaudeau, II, p. 91—94.

³⁾ Michel l’Hopital is de groote wetgever voor Frankrijk geworden; zijne ordonnantiën zijn tot de omwenteling van kracht gebleven. Bij den toenemenden invloed der Guises, verliet de eerlijke l’Hopital voor altijd het hof. Dufey, p. 69.

wien slechts met zijne „mignons” vrij spel werd gelaten. Zwarte wolken moeten wel boven Frankrijk hebben gehangen, in dien tijd, toen Catharina de Médicis in haar donker gewaad, met dolk en vergif in de hand, daar stond achter den troon, en een kreet van verlichting ging op, toen het moordstaal van Jacques Clément den laatsten zoon van Hendrik II daar neêr wierp, en in hem den doodsteek gaf aan de dynastie Valois ¹⁾.

Wie had nu recht op den troon? Men mag vragen of niet, als in vroegere eeuwen, zoo ook nu, de kroon ter beschikking was gekomen van de natie. Niet, dat wij het zouden betreuren dat Hendrik van Bourbon ²⁾ koning is geworden! Dat zij verre. Alleen daarom deden wij de vraag, omdat wij er op wijzen wilden, hoe het goddelijk recht in de laatste eeuwen de leer der volkskeuze ganschelijk had verdrongen. Want hoe zouden anders, in de reeds genoemde vergadering van 1593, Mayenne, broeder van het vermoorde hoofd der Ligue, de man die zoo gaarne op den troon wilde komen, of ook Philips van Spanje, die, tegen de Salische wet in, zijne dochter aanbeval, hoe zouden zij de gelegenheid hebben laten voorbijgaan, om zich te beroepen op het oude recht der natie. En toch niet, omdat hij in het geheel geen recht had, bestreden zij daar Hendrik van Navarre, alleen, omdat hij de kettersche leer ahangende, zijn recht had verloren ³⁾. En wat deed de Protestantsche vorst? Strijden aan het hoofd der Hugenoten voor vrijheid van geweten, dat had hij gedaan,.... maar martelaar te worden voor de zaak, te zien, hoe velen slechts wachtten op zijn „credo,” om hem te gemoet te snellen ⁴⁾, en langer nog te zwijgen, dat was te zwaar; Parijs was hem eene mis waard

¹⁾ Vgl. over de 3 laatste Valois, en vooral over de vergaderingen van 1560, 1576 en 1588. Thibaudeau, II, p. 82—273.

²⁾ Hendrik IV was door zijne moeder, Jeanne d'Albret, de achterneef van Frans I; door zijn vader, Antoine de Bourbon, stamde hij af van Robert de Clermont (6de zoon van Saint-Louis) en dien's gemalin Béatrix de Bourbon-Bouillet, vooc: Clermont en Marguerite de Valois. Zijne aanspraken op den troon waren dus niet groot.

³⁾ Zie over de vergadering van 1593: Thibaudeau, III, p. 16—82.

⁴⁾ De catholieke partij was verdeeld in „Ligueurs” en „politiques” of

en door de plechtigheid te Saint-Denis werd aan Mayenne een wapen uit de hand geslagen. Door het verraad van den maarschalk Brissac werden hem de poorten van Parijs geopend, en dit verraad is het land tot zegen geworden, want Frankrijk had groote behoefte aan een krachtig vorst, een' vorst, die de partijen betengelde, zoo hij ze niet altijd kon vernietigen, een' vorst, die welvaart zoude verspreiden. En zulk een vorst is Hendrik de Grootte geweest. Mocielijk was voorwaar zijne taak, waar hij op zoo weinigen kon rekenen; hier vijanden, wel soms tot zwijgen gebracht, maar aan wie groote sommen moesten gegeven worden, om hunne trouw, en daarmede vijandige steden te koopen, — daar oude bondgenooten, die hem van ondankbaarheid beschuldigden. Let men op alle bezwaren, waartegen hij te kampen had, men moet hem bewonderen, die zulk een standpunt in Frankrijk heeft ingenomen.

Was politiek bij hem de drijfveer geweest, om van geloof te veranderen, de macht, die hem gegeven was, wilde hij aanwenden, om het doel, waarvoor hij lang gestreden had, te verwezenlijken, en het beroemde staatsstuk, de „Charte” van Hendrik IV, zoo als een schrijver het noemt ¹⁾, zag het licht; door het Edict van Nantes werd de vrijheid van godsdienst aan allen verzekerd. Het Parlement weigerde eerst het in de registers op te nemen, en beweerde op hoogen toon, dat het ééne macht vormde met den vorst; de koning liet toen de leden voor zich komen, en sprak tot hen op zijne eigenaardige wijze, in gemeenzame maar tevens waardige en krachtige taal ²⁾, en zijn wil werd uitgevoerd. — Het was een gelukkige dag, toen Hendrik den hertog van Sully aan het hoofd der finantiën stelde, Sully, die, toen de notabelen, te Rouen vergaderd, het beheer van de helft der inkomsten den koning wilden ontwringen, wijs genoeg was, het verzoek in te willigen, wetende, dat

„tiers-parti.” De eersten wilden alleen van een' catholiek-geboren koning hooren, de laatsten verlangden den bekeerden Hendrik van Navarre tot vorst.

¹⁾ De Rémusat, *Politique libérale*, p. 22,

²⁾ Pailhet, p. 150 volg.

zij zelve den last te zwaar zouden vinden, ¹⁾ Sully, die, wat vroeger tijden niet hadden gezien, het stelsel volgde, om de uitgaven steeds beneden de inkomsten te laten, Sully, die met zijn' vorst het oog gericht had op de minderen in den lande, en zich op den bloei van handel en landbouw toeleede. Veel goeds heeft Hendrik IV gewrocht; grootsche plannen werden nog door hem beoogd, hij wilde Frankrijk verheffen ten koste van Oostenrijk en Spanje, en hij maakte zich gereed tot den strijd. Maar het werd hem niet gegeven zijn plan te volbrengen. Frankrijk had gejuicht, toen Jacques Clément den laatsten Valois doodde, Frankrijk weende, toen het door het staal van Ravallac van zoo groot een' vorst werd beroofd. ²⁾

Men zoude de regeering van Lodewijk XIII in twee groote tijdvakken kunnen verdeelen, en daar dan boven de namen schrijven van Maria de Médicis en van Richelieu. De eerste daad der weduwe van Hendrik IV was eene onwettige, zij richtte zich tot het Parlement, opdat aan haar het regentschap, tijdens de minderjarigheid van den koning, zoude worden opgedragen, en het rechtcollege was in deze zeer stellig onbevoegd. Maar men vergat gaarne wat daar vroeger eenmaal was verklaard: „Le Parlement est pour rendre justice aux peuples; les finances, la guerre, le gouvernement du roi, ne sont point de son ressort,” ³⁾ en de raadsheeren traden ook hier op het terrein der États-Généraux. ⁴⁾ Koning Hendrik had eenmaal gezegd: „quand je n'y serai plus, on verra ce que je vaur,” ⁵⁾

¹⁾ Vgl. over dien „conseil de raison” door de vergadering voorgesteld: Thi-
baudeau, III, p. 96.

²⁾ Pailliet, p. 158—174, bewijst m. i. overtuigend uit de processtukken, dat Ravallac de handlanger was van koningin Maria. (Hendrik IV had kort na zijne troonsbestijging zijne eerste gemalin, Margaretha van Valois, verstooten).

³⁾ Woorden, gesproken door den president de la Vaquerie, tijdens de minderjarigheid van Karel VIII. Dufey, I, p. 55.

⁴⁾ „Cathérine de Médicis et les Guises eux-mêmes avaient reconnu ce droit; et les États alors assemblés à Orléans, lui avaient refusé le titre de régente. Elle n'en exerça l'autorité, que par l'abandon que lui en fit Antoine de Bourbon, roi de Navarre.” Dufey, I, p. 88.

⁵⁾ Pailliet, p. 157.

en zijne woorden werden maar al te zeer bewaarheid. Had hij den lande welvaart gegeven, de hofpartij, die de koningin omgaf, wist wel zich zelve te verrijken, maar ten koste van allen; had eenheid van belangen bij hem steeds op den voorgrond gestaan, dadelijk na zijnen dood hadden de oude partijen weêr het hoofd opgestoken, en was ieder weêr slechts op eigen voordeel bedacht. Voor de geestelijkheid was Hendrik IV steeds ketter gebleven, de adel zocht weêr de oude feudale begrippen in het leven te roepen, de magistratuur, krachtig, waar het haar recht gold, zweeg, waar misbruiken haar aanzien verhoogden, het volk alleen, dat bij allen het hoofd stootte, was het meest koningsgozind. ¹⁾

Dat eigenbelang, dat „patriotisme de clocher” beheerschte in hooge mate de beraadslagingen in de vergadering van 1614. Want nog eenmaal werden de États-Généraux bijeengeroepen, om dan in vergetelheid te raken tot het jaar 1789. Zagen wij in de staten van 1484 eenheid: hoofdelijke stemming, één „cahier”, één „orateur,” hoe waren nu weêr de standen volkomen gescheiden! De woordvoerder van den tiers-état had de 3 standen „trois frères, enfans de leur mère commune la France” genoemd, en zich zelve „le frère cadet”, de adel leverde hierover zijn beklag in bij den koning: „J'ai honte Sire, de vous dire les termes, qui de nouveau nous ont offensés. Ils comparent votre État à une famille composée de trois frères.” ²⁾ Doch, hoe ook tegenover elkander staande, de 3 standen kwamen toch hierin overeen, dat het bestuur van Maria de Médicis veel te wenschen overliet: de schatkist was uitgeput, de uitgaven namen jaarlijks toe, en men drong aan op afschaffing van „le droit de paullette” (de erfelijkheid der ambten tegen een jaarlijks te betalen recht), op inkorting der gratificatiën en pensioenen, op vermindering van de zoo drukkende „taille.” ³⁾

Voor het laatst had de natie hare stem doen hooren, want

¹⁾ De Rémusat, p. 22—30.

²⁾ Thibaudau, III, p. 121—123.

³⁾ Thibaudau, III, p. 114 en 165—170.

de bisschop van Luçon, „orateur du clergé” in 1614, trad op in den „conseil du roi” en werd de alvermogende minister. Richelieu heeft alles om zich heen vernederd en vernietigd, en al die puinhoopen doen dienen, om den troon op eene ontzagwekkende hoogte te plaatsen. Hem is het gelukt, wat Hendrik IV had gewild, Oostenrijk voor Frankrijk te doen buigen. In het rijk zelf ging hij ten strijde, en toonde, door de inname van la Rochelle, dat de protestanten niets goeds van hem hadden te wachten. Maar, wat in Frankrijk later van onberekenbaren invloed is geworden, het was de hevige slag, dien hij den adel toebracht; tegenover dezen werd hij een andere Lodewijk XI. De vernietiging der grooten, „la guerre aux châteaux,” dat was zijn hoofddoel. Wie hem durfde wederstand bieden, ook somtijds met volle recht, werd er voor gestraft; wij zien het in eene eerste plaats bij de Parlementen; waar dezen weigerden onschuldigen te vonnissen, daar werden die Parlementen behandeld, als bestonden zij niet, en de „extraordinaire commissiën,” door Richelieu in het leven geroepen, volvoerden zijn’ wil. 1) „Le centre seul fortifié au milieu d’une plaine immense,” 2) ziedaar, wat Frankrijk werd onder het bestuur van den kardinaal-hertog, de incarnatie des despotie.

Na den dood van Lodewijk XIII, die zijnen minister slechts korten tijd overleefde scheen het een oogenblik, alsof de politiek, door Richelieu in het leven geroepen, met hem in het graf was gedaald. Als hare schoonmoeder, begon ook Anna van Oostenrijk het Parlement te vleien, dat haar dan ook het regentschap opdroeg 3); het gerechtshof begon weder een’ hooger en toon aan te slaan, en stoorde zich niet altijd aan „de lits de justice” 4), ja, begon weêr over misbruiken te spreken en van rechten der natie te gewagen. Onder de van der

1) Pailliet, p. 176 volg. Dufey, I, p. 82.

2) De Rémusat, p. 49.

3) Thibaudeau, III, p. 211.

4) De „lits de justice” waren vergaderingen van het parlement, door den koning bijgewoond, waarin hij beval de „enregistrements” zonder „remonstrances” te doen plaats hebben. Vgl. Dufey, I, p. 108.

Parlementen schaarden zich zoowel edelen als burgers, die den val van den vreemdeling Mazarin beoogden, en de „frondeurs” schenen een oogenblik meester van het terrein te blijven; het hof vond het noodig het uitzicht te openen op het bijeenkomen der États-Généraux. Maar de sluwe kardinaal wist verdeeldheid en onderling wantrouwen te zaaien, en de „fronde” is alleen om hare belachelijkheid vermaard gebleven, zoodat een van hare aanvoorders, de prins van Condé, er van getuigde: „qu'on ne devait la chanter qu'en vers burlesques”¹⁾. Wat men te verwachten had van den jongen koning, bleek, toen de 17jarige Lodewijk XIV, van de jacht komende, met de rijzweep in de hand, voor het Parlement verscheen, om zijne bevelen te geven aangaande het registreren eener ordonnantie: „Messieurs, chacun sait les malheurs qu'ont produits les assemblées du parlement; je veux les prévenir désormais. Monsieur le premier président, je vous défends de souffrir ces assemblées et à pas un de vous de les demander”²⁾.

De zoo vermaarde regeering van Lodewijk XIV, en ook het langdurige koningschap van zijn' achterkleinzoon, is een tijdperk, dat wij bijna geneigd zouden wezen, geheel met stilzwijgen voorbij te gaan. Het was toch ons voornamelijk doel in de voorgaande bladzijden, naar de stem der natie te luisteren, zoo als die zich in de opvolgende eeuwen deed hooren, en die stem was nu tot zwijgen gebracht. Zoo wij dus in de volgende 150 jaren, nog een' vluchtigen blik slaan, het is, om te onderzoeken, *hoe* die stem zoo zweeg, en *waarom* die daarna zoo schrikkelijk woest is gaan klinken.

Het was in dat Frankrijk van de Mars- en de Meivelden, in het Frankrijk van Lodewijk den Vrome, en Philips den Schoone, van Etienne Marcel³⁾ en den ridder de la Roche, zoo ver gekomen, dat men de vraag zich stellen mag: bestond

¹⁾ Pailliet, p. 180.

²⁾ Dufcy, I, p. 84.

³⁾ Vgl. nog over Etienne Marcel en de vergadering van 1355—56: Frédéric Morin, Origines de la démocratie: La France au moyen-âge. Paris 1865, p. 239—281.

er onder den grooten koning nog wel een Fransche staat? En het antwoord zal moeten wezen: Frankrijk ging op in zijn' koning, Lodewijk XIV was de staat. Was Richelieu de wegbereider geweest, die het oude had vernietigd en verpletterd, Lodewijk XIV is op den kalen grond een nieuw gebouw gaan oprichten, zoo hoog verheven en zoo geplaatst, dat zijn horizon ontzaggelijk ver reikte, en het oog des konings overal doordrong. Geheel Frankrijk werd bestuurd van uit het vorstelijk kabinet, en alle draden van het weefsel kwamen daar te zamen. Waar vroeger provinciale raden, adellijke gouverneurs van provincien enz. eene grootere of kleinere mate van onafhankelijkheid hadden gehad, daar werd dezen nu in het beste geval slechts een schijn van bestaan gelaten, want de macht was bij anderen overgegaan. Het „conseil du roi” was het lichaam geworden bij hetwelk èn de hoogste rechterlijke macht berustte, want het kon alle vonnissen vernietigen, èn de hoogste wetgeving, want daar werden de wetten gemaakt, en de belastingen geregeld; natuurlijk dat in dien „conseil” de koning de hoogste beslissing, den eenigsten wil had. Naar de besluiten, daar genomen, werd alles bestuurd door den „controleur-général,” den voornaamsten, zoo niet den cenigen minister; onder hem was in elke provincie „l'intendant,” of „commissaire départi,” zoo in iedere onderafdeeling „le subdélégué” de eenige agent van het gouvernement. Niet plotseling werden alle vroegere onafhankelijke ambten opgeheven; in schijn werd er veel vrijheid gelaten, vandaar, dat zonder geweld het net over Frankrijk werd uitgespreid. ¹⁾

Had Richelieu zich een vijand getoond van den adel, Lodewijk XIV ging op eenigszins andere wijze te werk; hij maakte dien tot eene zwijgende figuur. Geen vorst, die zich zoo bijkans uitsluitend van edelen omgeven zag; zeer hooge geboorte was een vereischte, om zekere diensten te verrichten, die tot de hoogste voorrechten werden gerekend, en van uit alle oorden des lands kwam men bijeen, om in Versailles woonverblijf te

¹⁾ Zie hierover het werk van de Tocqueville, p. 49—80.

erlangen. Maar die grooten schenen niet te begrijpen, dat hier de hoogste eer ook de grootste slavernij was, en dat de koning hen vernederde, door hen van hunne landgoederen af te roepen en hen daarvoor te herbergen in dat reusachtig paleis, waaraan hij zoodanig een' vorm gaf, dat het is, als wil het met zijne armen gansch Frankrijk omvatten. De koning, die het decreet uitvaardigde, dat de Pairs niet meer in 's konings raad zouden zitting hebben, uit kracht van hunne waardigheid, maar slechts, wanneer zij daartoe geroepen werden, ¹⁾ bracht den adel, als macht in den staat, een' doodelijken slag toe, waar hij aan lagere van afkomst, aan roturiers, de staatsambten schonk, waar hij aan Colbert de leiding der zaken toevertrouwde, waar hij den handel en de zeevaart beschermde, die burgers verrijkte, ²⁾ waar hij de edelen slechts vergunde, zich te verarmen aan zijn hof. Vanwaar dan die doodelijke haat aan den adel, die de omwenteling gekenmerkt heeft? Tocqueville, die over geheel dien tijd zulk een nieuw licht verspreidde, geeft ons het antwoord. Terwijl aan den adel alle politieke invloed was ontnomen, was hem alles gelaten, wat de afgunst opwekte, ja, was daardoor de kloof tusschen adel en roture oneindig grooter geworden, en wij wijzen hier op de steeds stijgende „taille”, op de „franc-fiefs”, de „corvées”, de „lods et ventes”, de „droits de chasse”, „de pêche”, ja wat niet al ³⁾. Geheel anders dan in Engeland, waar de adel de zwaarste lasten droeg, en aan wien, al was het alleen daarom, het recht niet betwist werd, aan het bestuur des lands deel te nemen, bestond de adel in Frankrijk niet meer als politiek lichaam, maar slechts als bevoorrechte stand. En nu men niet meer hoorde van de États-Généraux, waar „les frères de la mère commune” nog in menig opzicht elkaâr ontmoetten, was de scheidsmuur

¹⁾ Paillet, p. 182.

²⁾ Vgl. Louis de Carné. Etudes sur l'histoire du gouvernement représentatif en France de 1789 à 1848, I, p. 38 volg.

³⁾ De Tocqueville, p. 43, 135, 155 en 436—450. Juist het recht, dat de landman in Frankrijk, in tegenoverstelling b. v. met Duitschland, had, om grondeigendom te verwerven, maakte voor hem de feudale lasten des te hatelijker.

des te hooger gemaakt door de zware lasten aan den „frère cadet” opgelegd.

De glorierijke despotie werd door eene verachtelijke despotie opgevolgd, en meer en meer werden de teekenen zichtbaar van eene crisis, die op handen was. Schrijvers stonden op, en legden den vinger op de wonde; hoe die te heelen, dat was de groote vraag, die op verschillende wijze beantwoord werd, ¹⁾, maar de wond werd, op hunne aanwijzing, door allen gezien, en Frankrijk hing aan de lippen van de schrijvers der 18^e eeuw. In de voorhoede zag men daar Rousseau en Montesquieu, maar terwijl de een de woorden van algeheele gelijkheid en democratische republiek in zijn vaan geschreven had, waren orde en vrijheid, constitutioneele beginselen, de wachtwoorden van den ander. Wijs geworden, door de lessen, die Albion hem gaf, zocht Montesquieu redding in vaste wetten en vaste politieke lichamen; het was zijn streven, den adel niet langer eene afgeslotene caste te doen zijn, maar het, als in Engeland, tot eene ware aristocratie te vormen ²⁾. „Je sais ce qu'on va dire,” zegt de Rémusat, waar hij het ongunstig oordeel van Montesquieu over Richelieu aanhaalt: „Montesquieu était aristocrate. Non; il était libéral;” ³⁾ en wij zeggen het hem na. Maar het is niet Montesquieu geweest, dien men tot stuurman koos, toen de storm naderde; Rousseau, Voltaire, en de Encyclopedisten wisten beter de aandacht bezig te houden, waar zij van „natuurlijke rechten”, en andere klinkende termen gewaagden. Zij wisten beter de smeulende hartstochten aan te blazen, hartstochten die zich lucht gaven in 2 schoone woorden: *gelijkheid*, en daarom weg met alles, wat van feodaliteit in Frankrijk was overgebleven, *vrijheid*,

1) De Tocqueville, p. 212—242. Zeer schoon toont hij aan, dat, omdat in Engeland staatkunde en regeeringshandelingen voor allen een geopend, in Frankrijk voor allen een gesloten boek waren, men daar steeds wilde hervormen, terwijl men hier, uit onkunde, zich in uitersten wierp, en van alles, staatkundige instellingen en christelijke godsdienst, table rase maakte.

2) Zie: Montesquieu, *Esprit des lois*, II, ch. 4; V, ch. 9; vooral XI, ch. 6.

3) De Rémusat, p. 58. Zie ook: de Carné, p. 50 volg.

en daarom weg met alles, wat door Richelieu en Lodewijk XIV aan Frankrijk was gegeven. En zijn die twee woorden eene waarheid geworden? Zoude de stelling valsch zijn, die zeide, dat de zucht tot gelijkheid (waar die in verkeerden zin werd opgevat ¹⁾) de vrijheid heeft gedood? Laat het hedendaagsche Frankrijk opstaan, en getuigenis afleggen ²⁾).

Een vorst, in alles het tegenbeeld van Lodewijk XV, wiens dood met gejuich begroet was ³⁾, een vorst van de edelste hoedanigheden, die in rustiger tijden de grootste zegen voor zijn land had kunnen zijn, Lodewijk XVI beklom den troon van Frankrijk. Tragische gedachte! Zoovele vorsten hadden het kwade gewrocht, en hun was geen haar gekrenkt, een jonge man, voor wien de witte lelie een waar symbool was geworden, komt daar, overtuigd, dat er veel is goed te maken, en op hem wreekt zich Frankrijk, dat zooveel had geleden. Waarom onder hem de omwenteling is uitgebarsten? Behalve dat de wolken zich lang aan den hemel hadden samengepakt, en het uitschieten van den bliksem, en het rollen van den donder bijna niet konden uitblijven, ⁴⁾ was juist de verademing, die Frankrijk, na de heerschappij der Dubarry, genoot, een onheilspellend verschijnsel, het was als de bladstilte in de natuur, die het onweêr voorafgaat. „Ce n'est pas toujours en allant de mal en pis, que l'on tombe en révolution. Le régime qu'une révolution détruit vaut presque toujours mieux que celui qui l'avait immédiatement précédé, et l'expérience apprend, que le moment le plus dangereux pour un mauvais gouvernement est d'ordinaire celui où il commence à se

¹⁾ Wij meenen natuurlijk niet de zoo heilrijke gelijkheid van allen voor de wet, maar de zoogenaamde gelijkheid, die b. v. het recht van eigendom betwist.

²⁾ De voortdurende strekking van de Tocqueville is om te bewijzen, dat „la centralisation administrative” niet, zoo als velen zeggen, de heilrijke vrucht is van de revolutie, maar het product van het ancien régime. Zie ook de merkwaaardige „avant-propos,” waar hij o. a. spreekt over de vrijheid.

³⁾ Zie: Dufey, I, p. 99.

⁴⁾ „Cela durera bien autant que moi;” „Après moi le déluge.” Woorden van Lodewijk XV. Zie: Chassin, I, p. 13.

réformer." 1) Die woorden gelden voor het Frankrijk van het laatst der 18e eeuw, want de koning wilde het land welvaart doen genieten, en onder mannen, als Necker en Turgot, begonnen handel, zeevaart, akkerbouw in bloei toe te nemen, ja, ging er allerwege voorspoed heerschen. 2)

Maar daarmede was het kwaad nog niet bezworen; want Frankrijk wilde nu eenmaal, dat de verhouding van koning en natie eene andere zoude worden. En ministeriën met den ouden Maupeou, met Calonne, met den kardinaal Brienne tot hoofd, waren niet geschikt, om den koning tot vrijzinnige beginselen aan te moedigen. Wel waren de Parlementen, die onder Lodewijk XV in 1771 waren uitgedreven, om voor de belachelijke en servile „Parlements Maupeou” plaats te maken, 3) terstond teruggeroepen, en in eere hersteld, 4) maar spoedig heerschte er weder tweedracht tusschen die lichamen en de kroon. Hier Edicten geweigerd, voor „lits de justice,” die in „séances royales” werden herdoopt, geen eerbied betoond, — daar het besluit genomen, om de „enregistrements” aan eene „cour plénière” op te dragen, en de Parlementen der provinciën door „grands bailliages” te doen vervangen. 5) Hierop ging allerwege, en ook van uit de Parlementen, 6) de kreet op: de États-Généraux! Men was niet gediend met het bijeenkomen der notabelen in 1787, 7) men wilde de natie vergaderd zien. Toen werd Calonne verwijderd, en Necker teruggeroepen.

Necker was zeker eene gewenschte verschijning, en met hem gaf de koning de hand aan zijn volk, maar toch ook hij was de reus niet, die het naderend gevaarte zoude kunnen verpletteren; eerlijk, rechtschapen, vrijheidslievend, ziedaar de minister van '89, maar, zoo als hij zelf zeide, een Richelieu

1) De Tocqueville, p. 269.

2) De Tocqueville, p. 259—274.

3) Dufey, I, p. 96; II, p. 282—295.

4) Dufey, II, p. 344 volg.

5) Dufey, II, p. 430 volg.

6) Zie: Discours de l'abbé Tendeau, conseiller-clerc au parlement de Paris. Dufey, II, p. 438 volg.

7) Thibaudau, III, p. 222 volg.

of Mazarin was hij niet ¹⁾). Zoo hij meer kracht had getoond, zoo, steunende op hem, Lodewijk XVI, met eene constitutie in de hand, de zaal der staten was binnengekomen, en zich aan het hoofd der Revolutie had gesteld, zoude Frankrijk dan andere dagen hebben beleefd? Wie zal het zeggen? Bijna was het twee eeuwen geleden, dat de États-Généraux voor het laatst waren vergaderd geweest, en zoovele vergaderingen in vorige eeuwen hadden het bewijs geleverd, dat, zoo als Frankrijk nooit had gehad, wat men eene constitutie kon noemen, ook dienaangaande niets geregeld was. Zoude het voor Lodewijk XVI en Necker eene onmogelijkheid zijn geweest, hierin meer eenheid tot stand te brengen, en den derden stand, die zooveel zoude gaan eischen, uit eigene beweging te verheffen? Dat hunne bedoelingen daarheen strekten, blijkt daaruit, dat, toen de notabelen nog eenmaal moesten komen, om raad te geven, hoe de wijze van bijeenroeping der Staten te regelen, naar de voorstellen van zes onderafdeelingen niet werd geluisterd, en slechts de meening der afdeeling, waarin de vrijzinnige graaf van Provence voorzat, werd gevolgd, zoodat de afgevaardigden van den derden stand werden opgeroepen, in even groot aantal, als de beide andere standen te zamen ²⁾). Waarom toen niet een' stap verder gegaan, de gedane concessie tot eene waarheid gemaakt, en bepaald, dat het onderzoek der volmachten in vereenigde zitting zoude plaats hebben, dat men, van nu aan, niet meer bij standen, maar bij hoofden zoude stemmen? Veel kwaad zoude wellicht vermeden zijn geworden, de brochure van Siéyès ³⁾ zoude hare kracht verloren hebben, de „séances du jeu de paume,” en hoeveel meer misschien, zouden onnoodig zijn geworden. Maar toen, den 5^{den} Mei 1789, de Staten door den koning werden geopend, en die hoofdpunten niet geregeld waren, toen was het te laat. ⁴⁾ De vorst had zeer waarschijn-

¹⁾ Sur l'administration de Necker, par lui-même, p. 156.

²⁾ Paillet, p. 277.

³⁾ „Qu'est-ce que le Tiers-Etat?” Zie hierover o. a.: Chassin, I, p. 71.

⁴⁾ Men zie over de meening van Necker en de voorstellen die hij deed, zijn werk: Sur l'administration, p. 33—81.

lijk den adel (de clergé voegde zich grootendeels bij den tiers-état) kunnen bewegen, om het offer te brengen, want ook de adel was vrijzinnig gestemd; men zie slechts zijne cahiers, die in zooveel opzichten met die van den derden stand overeenkomen ¹⁾, zoodat Tocqueville getuigt: „on peut juger en lisant ses cahiers, qu'il n'a manqué à ces nobles pour faire la Révolution que d'être roturiers” ²⁾. Maar zich door den tiers-état de wet te laten stellen, dat wilde de adel niet, hij stond nu op zijn oud recht, en bleef in zijne zaal de volmachten onderzoeken. Toen meende men die edelen te kunnen missen ³⁾, de „cahiers de doléances” werden weggeworpen en de États-Généraux maakten plaats voor de Assemblée Nationale.

¹⁾ De Tocqueville, p. 170 volg., 219 volg. en 399—413. Chassin, I, p. 303—343.

²⁾ De Tocqueville, p. 413.

³⁾ Nadat de groote „séance royale” van 23 Juni, waarbij bevolen werd, dat de standen afgezonderd zouden blijven, zulk een' ongunstigen indruk had gemaakt, liet de koning, op aandrigen van Necker, de 2 eerste standen verzoeken tot de „assemblée nationale” toe te treden; de meerderheid van de clergé en eene groote minderheid van den adel gehoorzaamde. Pailliet, p. 283. Necker, Sur l'administration, p. 77—81.

TWEEDE HOOFDSTUK.

DE OMWENTELING EN HET KEIZERRIJK.
STAATSREGELINGEN, 1791—1804.

„O liberté, que de crimes on commet en ton
nom !”

JEANNE ROLAND.

Het tijdperk, dat nu een' aanvang neemt, staat in het geschiedboek opgeteekend als de tijd der Revolutie. Voor hem, die zich nederzet, met de zucht, om zonder hartstocht, maar met ernst en onpartijdigheid te onderzoeken, wat goeds, wat kwaads die allerlaatste jaren der 18e eeuw hobben gewrocht, voor dien is het wenschelijk, vooraf de woorden te overdenken van een' Benjamin Constant, woorden voor alle tijden passend, omdat daarin zijn gelegd: „les principes immuables de la justice et de la liberté”¹⁾. Men spreekt van soevereiniteit van een' vorst, van eene natie, van eene vergadering; let wel, zegt de schrijver, wat gij daaronder verstaat²⁾. „Confiez la souveraineté illimitée à un seul, à plusieurs, à tous, vous le trouverez également un mal. Vous accuserez tour à tour

¹⁾ E. Laboulaye, Introduction op de werken van Benjamin Constant.

²⁾ Benjamin Constant, Cours de politique constitutionnelle, I, ch. I, de la souveraineté du peuple.

la monarchie, l'aristocratie, la démocratie, les gouvernements mixtes, le système représentatif. Vous aurez tort; c'est le degré de force, et non les dépositaires de cette force, qu'il faut accuser. C'est contre l'arme et non contre le bras, qu'il faut sévir (pg. 8). Ceux qui ont accordé à la souveraineté du peuple un pouvoir sans bornes, ont vu dans l'histoire un petit nombre d'hommes, ou même un seul, en possession d'un pouvoir immense, qui faisait beaucoup de mal; mais leur courroux s'est dirigé contre les possesseurs du pouvoir et non contre le pouvoir même. Au lieu de le détruire ils n'ont songé qu'à le déplacer (pg. 9). Aucune autorité n'est illimitée, ni celle du peuple, ni celle de ses représentants, ni celle des rois, ni celle de la loi, qui n'étant que l'expression de la volonté du peuple ou du prince, doit être circonscrite dans les mêmes bornes que l'autorité dont elle émane. Les citoyens possèdent des droits individuels, indépendants de toute autorité sociale ou politique, et toute autorité qui viole ces droits devient illégitime. Les droits des citoyens sont la liberté individuelle, la liberté religieuse, la liberté d'opinion, la jouissance de la propriété, la garantie contre tout arbitraire. Aucune autorité ne peut porter atteinte à ces droits, sans déchirer son propre titre" (pg. 13).

Wie deze woorden onderschrijft, heeft daarmede het vonnis geveld over de Fransche Revolutie; zij toch heeft het wapen, dat zij had leeren verfoeien, niet gebroken, maar slechts in andere handen gebracht. Van daar, dat het Frankrijk der omwenteling aan de wereld het onbegrijpelijk schouwspel heeft vertoond van een volk, dat de Bastille heeft doen vallen, om de guillotine op te richten, — dat zich gewroken heeft op de Dubarry, om te sidderen voor de tricoteuses, — dat zijn' koning heeft gedood, om zelf te vallen onder een' Robespierre! Zullen wij dan alles veroordeelen, wat tot dien tijd behoort, zoovele nieuwe en mildere begrippen, die men de beginselen van '89 is gaan noemen? Dat zij verre, maar het is juist de groote zonde geweest van de omwenteling, dat zij, als een andere Saturnus, hare eigene kinderen heeft gedood. Waar gewaagd

was van de rechten en vrijheden der burgers, ¹⁾ daar zijn die rechten met voeten getreden; waar Mirabeau het een natuurlijk recht der individuën had genoemd, om zich vrijelijk te verplaatsen, ²⁾ daar werden de émigrés gestraft met het verbeurd verklaren hunner goederen; waar het recht van eigendom op vaste grondslagen was gevestigd, daar heeft de bende van Maillard straffeloos duizenden van have en goed beroofd, hen zelven naar de gevangenis gesleept, en vermoord; waar geijverd was voor vrijheid van geweten, daar is eene „constitution civile du clergé” in het leven geroepen, daar is eene Godin der Rede ontsluit, en de God van Robespierre bij decreet erkend; waar in de Constitutie van '91 met zooveel woorden geschreven stond: „la personne du roi (niet: le roi) est inviolable et sacrée, daar werd in Januari '93 dat staatsstuk geschonden, en bevlakt.

Zoo dan de Revolutie hare eigene theorieën heeft vermoord, wat werd het lot van de vaders der kinderen, van de wetgevers zelven? Ook zij zijn gedood, ja, wat meer is, zij hebben zich zelven vermoord; want is er iets, dat opmerking verdient, het is, dat iedere partij in de omwenteling haar eigen graf heeft gedolven. Niemand zal het ontkennen, de „Assemblée Nationale” of „Constituante” vond in Lodewijk XVI geen' vijand maar een' man, die, zoo niet voorgaan, dan toch wilde volgen. Bij het decreet van Aug. 1789, waarbij het régime feodal werd vernietigd, werd hem de eertitel gegeven van: „Restaurateur de la liberté Française.” ³⁾ En hoe was zijne houding, toen in Juni 1790 de adel werd afgeschafft, toen de Parlementen werden opgeheven, ⁴⁾ toen de koninklijke macht allengs werd gekortwiek, en de vorst in de constitutie van '91 niet veelmeer dan een suspensief

¹⁾ De constitutie van 1791 begon met eene afdeeling: „Déclaration des droits de l'homme et du citoyen.” Men heeft nog eene „déclaration des droits” door Lafayette, eene andere door Siéyès, in de Ass. Nat. voorgesteld. Men vindt ze in Lanjuinais: Constitutions de la nation Française, II, appendice p. 153 volg.

²⁾ L. de Carné, I, p. 154.

³⁾ Art. 18. Lanjuinais, II, p. 160 volg. Reeds in 1779 had de koning in zijne eigene domeinen alle lijfeigenschap afgeschafft. Pailliet, p. 239 volg.

⁴⁾ Decreet van de constitutie van 7 Sept. 1790.

veto werd gelaten? De koning weigerde zijne constitutioneele sanctie nooit. Hoe gedroeg hij zich tegenover de émigrés, die eene contra-revolutie beoogden? Hij drong te vergeefs aan bij zijn' broeder Artois, het hoofd der gecoalizeerden, om in Frankrijk terug te keeren. ¹⁾ Waarom dan die rampzalige constitutie voor de geestelijkheid uitgevaardigd, die den Catholijken vorst tot in het hart moest grieven, en hem, óf der natie, óf den kerkvorst afvallig moest maken? Niet meer de koning, de zoon der kerk, de mensch was nu gekrenkt en vernederd, de Constituante had den vorst van zich vervreemd. ²⁾

In alles overmoedig en wantrouwend tegenover den vorst, dien zij niet te vreezen hadden, bogen de „feuillants” voor de kleine, maar heftige minderheid in hun midden, voor den invloed der clubs, en het was onvergeeflijk dom van de „constituants,” dat zij, door het aannemen van Robespierre's voorstel, zich zelven den weg afsneden om in de „Assemblée législative” zitting te nemen. Hun eigen werk, de Constitutioneele Monarchie, stond nu vernietigd te worden; want de Girondijnen traden nu op het tooneel, en hun doel was: de Republiek. Den koning werden nu allerlei onmogelijke plannen toegedacht, de clubs der Jacobijnen zaten niet stil, en in Sept. 1792 was de eerste daad der Conventie: de afschaffing van het koningschap. Maar, dat de Girondijnen niet verder wilden gaan, dat zij den dood des konings niet wenschten, bewezen zij, door na de veroordeeling het beroep op het volk voor te stellen; doch Vergniaud en de anderen, zij moesten wel zwichten, hadden zij zelven niet de fout begaan, om de Jacobijnen en Philippe-Egalité, ten einde zich van hen te ontslaan, van royalistische gevoelens te beschuldigen? De Girondijnen willen het leven des konings redden, zij zijn de oorzaak van zijn' dood en van hun' eigen val.

¹⁾ Nog in 1791 wendde hij pogingen van dien aard aan. Zie hierover o. a.: François de Bourgoing. Histoire diplomatique de l'Europe, I, p. 375 volg.

²⁾ Zie de „const. civile du clergé” bij Paillet, p. 286 volg. De koning, wien men de sanctie afdwong, wendde herhaalde malen pogingen aan bij Pius VI, opdat de Paus in deze concessien zoude doen. Vgl. over voorstellen dienaangaande: F. de Bourgoing, I, p. 276—279.

Want door allen gewantrouwd, door dezen „koningmoorders,” door anderen „appelants en „contrarevolutionairen” genoemd, moesten zij wijken voor de partij, die geene orde, die het Socialisme wilden. De dolzinnigste taal werd gehoord. Waren de députés der Gironde bekwame mannen, talentvolle sprekers, Collot-d’Herbois schreeuwde het uit: „Laissons les talents aux aristocrates, à nous la vertu suffit,” en Marat bulderde: „Les hommes d’État nous vantent leurs talents, mais ces talents sont un crime de plus, car ils blessent l’égalité¹⁾,” de Girondijnen werden vernietigd. De macht der Conventie werd gebroken; want het „Comité du salut public” trad op, en de socialistische anarchie had hare figuur gevonden in Robespierre, den man, die allen deed vallen, om alleen staande te blijven. Was het wonder, dat hij mede viel in den kuil, dien hij voor vriend en vijand had gegraven? Weinige maanden na zijn’ dood werd de Conventie gesloten, en maakte plaats voor het Directoire, dat zijn leven, alleen door opeenvolgende coups-d’état, 4 jaren kon rekken²⁾. De leden van dit bewind waren niet geschikt om de republiek te redden, want die middelmatige mannen, als b. v. Barras of Carnot, werden alom gewantrouwd, verkleede „sans-culottes” als zij waren, met zijden en purperen mantels behangen, of „chouans” en „elichiens,” die met de contra-revolutie heulden. Er moest een mensch opstaan, die buiten de partijen, buiten de Revolutie stond, om een’ beteren toestand te scheppen, en die mensch, het was de jonge generaal, de man van den 18^{en} Brumaire³⁾.

Wij zeiden het reeds vroeger, Frankrijk had nooit gehad wat men eene Constitutie noemt; hoe zoude ook iets van dien aard het licht hebben kunnen zien in een land, waar de ko-

¹⁾ De Carné, I, p. 240.

²⁾ 10 Thermidor (28 Juli 1794), dood van Robespierre. 4 Brumaire (26 Oct. 1795), sluiting der Conventie. 18 Fructidor (4 Sept. 1797), coup-d’état, waarbij 3 leden van het Directoire hunne ambtgenooten en vele leden der wetg. vergadering doen vallen. Becker, Alg. gesch., VIII, p. 265, 287 en 326.

³⁾ Wij raadpleegden hier voornamelijk de Carné, I, p. 89—298. Ook Mignet, Histoire de la révolution Française.

ninklijke ordonnantiën sinds Philips den Schoone tot opschrift droegen „En vertu de la plénitude de notre puissance,” waar Frans I er nog had bijgevoegd: „Tel est notre bon plaisir ¹⁾?” Maar het was gedaan met „le règne du bon plaisir,” en men ziet reeds uit den naam „Constituante,” die aan de Assemblée Nationale werd gegeven, wat het hoofdwerk was van die vergadering. De staatsregeling van 1791 ²⁾ werd beëdigd door den vorst ³⁾, Lodewijk XVI was constitutioneel koning. Maar wat werd aan den constitutioneelen vorst gelaten buiten den naam? Necker mocht onder de bestaande toestanden, voor een slechts suspensief veto gestemd zijn ⁴⁾, wij gelooven, dat Mirabeau juist zag, toen hij het „veto absolu” voorstelde, en sprak: „Un des opinans ne croit pas que la sanction royale soit nécessaire, et moi Messieurs, je crois le veto du roi tellement nécessaire, que j’aimerais mieux vivre à Constantinople qu’en France s’il ne l’avait pas ⁵⁾.” Werd den koning het recht gegeven het Wetgevend lichaam te ontbinden? Neen, (titre III chap I art. 5). — De Assemblée Nationale was dus zoo goed als alvermogen, hare besluiten toch werden niet aan eene revisie onderworpen: „l’assemblée nationale formant le corps-législatif est permanent et n’est composée que d’une chambre” (III. I. art. 1). Waarom hiertoe besloten werd? Vooreerst, en dit was al genoeg: de Assemblée Nationale wilde alvermogen zijn. Maar Necker, de man, die de noodzakelijkheid van het tweekamerstelsel zoo duidelijk heeft be-toogd, ⁶⁾ die wees, en nogmaals wees op Engeland, geeft nog eene andere beweegreden op: „On a montré le plus grand éloignement pour toutes les dispositions dont le premier mot était donné par d’autres nations; la crainte de l’imitation, la

1) Thibaudeau, I, p. 54: II, p. 55.

2) Lanjuinais, II, p. 165—210. Pailliet, p. 299—330.

3) 14 Sept. 1791. Lanjuinais, II, p. 211. Brief van den koning aan de A. N. en aanspraak van den president aan den koning. Pailliet, p. 330—332.

4) Necker, Sur l’administration, p. 128—137.

5) Pailliet, p. 317. Over de koninklijke sanctie, titre III, ch. III, sect. 3.

6) Necker, Du pouvoir exécutif dans les grands états, I, ch. IV.

peur des exemples, la passion des nouveautés ont régné constamment dans l'Assemblée Nationale." ¹⁾ Wij zouden meer kunnen noemen, bepaalde fouten in die staatsregeling; wij bepalen ons slechts bij titre III, ch. V, art. 2. „La justice sera rendue gratuitement par des juges élus à temps par le peuple," en zouden willen vragen, of hiermede eene goede en billijke rechtspraak verzekerd was. — Maar genoeg. De wetgevers waren tevreden over hun werk, eene revisie der Constitutie werd zoo omslachtig en moeielijk gemaakt, (Zie titre VII), de staatswet werd zoodanig aanbevolen „à la fidélité du Corps-législatif, du Roi et des juges, à la vigilance des pères de famille, aux épouses et aux mères, à l'affection des jeunes citoyens, au courage de tous les Français," ²⁾ dat het scheen, alsof de eerste grondwet van Frankrijk de zwaarste stormen zoude trotseeren. Zij heeft 2 jaren geleefd.

Eene nieuwe Constitutie, die een uitvoerig plan van Condorcet ten grondslag had, ³⁾ werd in Juni 1793 aan het oordeel der natie onderworpen. In twee opzichten had de Staatswet van '91 gezondigd tegen het begrip, dat men zich van gelijkheid had gaan vormen: een koningschap, en een kiesrecht, dat aan de armen werd onthouden ⁴⁾. Frankrijk mocht tevreden zijn over de Staatsregeling van '93; de Republiek en het algemeen stemrecht waren als hoofdbeginselen daarin gelegd. Wel was de natie nu volkomen soeverein. Aan allen, ook aan hen, die niet konden schrijven (art. 18), de keuze van het Wetgevend lichaam (art. 8), aan de leden der „assemblées électorales," waartoe allen verkiesbaar waren, de keuze der rechters in alle ressorten (art. 95, 97, 100), en het opmaken der candidatenlijst voor leden van het uitvoerend bewind (art. 63). Wat was er meer te wenschen? Nog iets, dat niet mocht ontbreken. Het Wetgevend lichaam mocht decreten uitvaardigen, mocht wetten voorstellen, maar het eindoordeel over de wetten, aan wien

¹⁾ Necker, Sur l'administration, p. 171.

²⁾ Lanjuinais II, p. 209.

³⁾ Zie het plan van Condorcet bij Lanjuinais, II, p. 240—297.

⁴⁾ Const. 1791, titre III, ch. I, sect. 2, art. 7.

kwam het toe? Aan de soevereine natie, ook aan de natie die niet schrijven kon (Art. 10) ¹⁾. Wel mocht men het laatste artikel doen luiden: „La déclaration des droits et l'Acte Constitutionnel sont gravés sur des tables au sein du Corps-législatif et dans les places publiques,” want de gouden eeuw ging men nu te gemoet. Na 4 maanden werd de grondwet buiten werking gesteld, om plaats te maken voor het „Décret de la Convention nationale sur le mode de gouvernement provisoire et révolutionnaire.” ²⁾.

Men verhaalt van Siéyès, dat hij, op de vraag, wat hij gedurende het schrikbewind gedaan had, ten antwoord gaf: „J'ai vécu,” ³⁾ en dat was al veel; maar toen voor de laatste maal het hakmes was neêrgevallen, toen eindelijk de beul mocht rusten, toen vertoonde zich ook Siéyès weder, en arbeidde. De Constitutie van het jaar III (1795) ⁴⁾ is van zijne hand. Welken geest zij ademt, blijkt eenigszins uit de woorden tot de natie gericht, toen haar de nicuwe staatswet werd aangeboden: Français, après de longs orages, vous allez fixer vos destinées en prononçant sur votre Constitution.... Des siècles se sont écoulés depuis six ans; et si le peuple français est las de révolutions, il ne l'est pas de liberté. Vous souffrez, il est vrai; mais ce n'est pas en faisant des révolutions c'est en finissant celle qui est commencée, que vous trouverez le terme de vos maux....” ⁵⁾ Het terugkeeren der orde, dat was nu het doel, en met het regeeren van de massa was het gedaan. Men sprak niet meer alleen van de rechten, maar ook van de plichten van den mensch. Geen algemeen stemrecht; om toegang te hebben tot de „assemblées électorales,” die het „Corps-législatif” kozen, (art. 41), moest men aan de zelfde eischen als bij de eerste

¹⁾ Zie de Constitutie van 1793, bij Lanjuinais, II, p. 298—314. Pailliet, p. 348—356.

²⁾ Lanjuinais, II, p. 316—331.

³⁾ De Carné, I, p. 261.

⁴⁾ In October 1793 was de nieuwe tijdrekening vastgesteld, beginnende met 21 Sept. 1792 het jaar I van de republiek.

⁵⁾ Lanjuinais, II, p. 393.

grondwet voldoen (art. 35). — Het Wetgevend lichaam, dat de wetten niet meer aan het oordeel van millioenen zoude onderwerpen, moest uit twee deelen bestaan, „le conseil des Cinq-cents”, bij wien het iniatief, (art. 76) „le conseil des Anciens,” bij wien het eindoordeel over de voorstellen (art 86) berustte. Ook voor deze beide lichamen was de verkiesbaarheid in bepaalde grenzen bevat (art. 74, 83). — Aan een Directoire, uit 5 leden bestaande, en door het „Corps-législatif” uit bepaalde personen (art. 134, 135) gekozen, was het uitvoerend bewind opgedragen (art. 132, 133), terwijl ministers onder hen werkzaam waren. — Men ziet, de democratische Constitutie van '93 was in geen enkel opzicht gevolgd, en deugdelijk vernietigd. 1) Of aan deze staatswet een beter lot zoude te beurt vallen dan aan hare zusters? Men had het éénhoofdig bestuur verafschuwd, een vijfhoofdig lichaam was nu geschapen, en hoe goed anders de deelen mochten zijn, het bleef daardoor een monster. U verzucht, tweespalt tusschen mannen, die de Revolutie in hare verschillende fasen hadden gediend, zouden weder de ellende hebben ten top gevoerd, zoo niet de degen van Bonaparte alle partijen tot zwijgen had gebracht.

Napoleon Bonaparte! 2) Hoevele aandoeningen strijden om den voorrang, waar men het oog slaat op dien man van het zwaard! Wat al tegenstrijdigheden in dat leven! Hier de godsdienst op vaste grondslagen hersteld, dáár het geheiligde hoofd der kerk met ruwe hand aangevat; — hier alle vorsten in het aangezicht geslagen, dáár de dochter uit het oude huis Habsburg als zijne bruid begroet; — hier de orde gesticht, dáár, als de wandelaar in Sue's verhaal, allerwege vernieling met zich voerende! Een' naam te geven aan de kracht, die hem

1) Zie deze Constitutie bij Lanjuinais, II, p. 336—387. Paillet, p. 399—445.

2) Emerson in zijn werkje: „Representative men,” noemt Napoleon „the man of the world,” en zegt: „If Napoleon is France, it is because the people, whom he sways, are little Napoleons.” Men meene niet dat Emerson eene lofrede schreef op Napoleon! — Mede niet onbelangrijk is eene beschouwing van Napoleon door Channing (gezamenlijk uitgegeven door den tegenwoordigen hoogleeraar Tellegen).

dreef, aan het beginsel dat hem leidde, ziedaar het raadsel, dat de moderne Sphinx aan de wereld ter oplossing heeft gegeven.

Zoude zij eene paradox zijn, de bewering, dat Napoleon de tegenhanger is geworden van Bonaparte, dat de keizer heeft vernietigd, wat de consul had gebouwd? Vanwaar de bijval, die den man van 18 Brumaire ten deel viel? Men zag in hem den eenige, die de Revolutie kon breidelen, die rust kon aanbrengeu; en rust, daar had het geschokte, vermoeide Frankrijk behoefte aan. De regeering van uit het boudoir had men verfoeid, maar de regeering van de straat had daarom geene heilrijke vruchten gedragen; een krachtig centraal bestuur in handen van een' man, die van geene partij de dienaar was, die krachtig genoeg was, om eene gezonde toepassing te geven aan de theoriën, die de mannen van '89 hadden voorgestaan, dat was het, waarnaar alle welgezinden uitzagen, toen het Consulaat werd opgericht.

Was dan ook aan de Constitutie van het jaar VIII te verwijten, dat de weegschaal te veel naar eene zijde overhing, men begreep dat een kwaad dikwijls door een ander kwaad moet worden verdreven, en veel had men over, zoo slechts de wanorde ophield. Bonaparte sprak, toen hij het nieuwe staatsstuk aanbod: „La Révolution française est fixée aux principes, qui l'ont commencée, elle est finie.”¹⁾ De omwenteling was gesloten, en geene richting werd veroordeeld, want Lebrun en Cambacérés werden Consuls, Talleyrand en Fouché ministers.

Bonaparte deed allerwege het vertrouwen herleven: de Vendée kwam langzamerhand tot rust, het crediet herstelde zich, het kwaad, door de Constitutie der geestelijkheid gewrocht, werd weggenomen door het Concordaat met den Paus gesloten.²⁾ Behoeven wij te wijzen op Bonaparte, waar hij in den Staatsraad voorzat bij het ontwerpen der Còdes, die voor Europa tot modellen hebben gediend, om te betoogen, dat hij orde

¹⁾ Proclamatie der voorloopige consuls: „Français, une constitution vous est présentée,” caet. Lanjuinais, II, p. 413,

²⁾ 23 Fructidor an IX (10 Sept. 1801). Zie Pailliet, p. 481 volg.

en billijkheid in bescherming nam? En welke was de verhouding tot het buitenland? De Consul schreef aan Georges III woorden als de volgende: „Comment les deux nations les plus éclairées de l'Europe, puissantes et fortes, plus que ne l'exigent leur sûreté et leur indépendance, peuvent-elles sacrifier à des idées de vaine grandeur le bien du commerce, la prospérité et le bonheur des familles? Comment ne sentent-elles pas que la paix est le premier des besoins, comme la première des gloires? 1)” Maar Europa wilde tegen het land der omwenteling den strijd voortzetten, en Frankrijk vreesde den strijd niet. Bonaparte deed de machtigen bukken voor de Fransche Republiek, en de vrede van Lunéville, die van Amiens, gaven hoop, dat de wapenen voor goed zouden worden weggeborgen.

En de groote strijd zoude juist een' aanvang nemen. Was het spijt, dat Frankrijk, waaraan hij de welvaart had teruggegeven, hem in 1802 geene grootere belooning dan het levenslang Consulschap wilde toekennen, — was het de zalving door den Paus, toen hij in 1804, met het hermelijn omhangen, de Notre-Dame was binnen getreden, — was het de tooverkracht die in zijn' degen lag, — was het de ijzeren kroon, die hij zich te Milaan op het hoofd drukte, — wat was het, dat hem een' Karel den Groote voor den geest tooverde, en van eene wereldheerschappij deed droomen? Wie, die het zeggen zal! Maar de man van de orde werd de man van het zwaard. De klanken van vrijheid stierven weg, de roem, de eer van Frankrijk, ziedaar de nieuwe vaan waaronder allen zich schaarde. 2) Frankrijk wilde leven, wilde sterven voor zijn' keizer, voor wien Europa de knie boog, wien zulk een stralenkrans van grootheid omgaf. Austerlitz, Jena, Eylau, Friedland, Wa-

1) De Carné, I, p. 326.

2) „Je ne crois pas que le peuple Français aime la liberté. Les Français ne sont point changés par dix ans de révolution; ils n'ont qu'un sentiment, l'honneur.” — Woorden door den Consul gesproken in den Conseil-d'État, toen hij in 1802 de orde van het Legioen van Eer instelde. Mignet, Histoire de la révolution Française, p. 404.

gram,... iedere naam een triomf, op ieder slagveld een land aan zijne voeten! Schepters gebroken, en kroonen uitgedeeld, met zijn' degen eene nieuwe kaart van Europa geteekend, en aan zijn kind het Kapitoel tot speelgoed gegeven!

Waar de zon zoo helder scheen, daar ging men bijna de nevelvlekken vergeten. Nevelvlekken? Europa werd gekluisterd, maar ook in Frankrijk lag de vrijheid geketend; waar eenmaal de adel was afgeschaft, daar zag men Majoraten gesticht voor gelukkige krijgslieden; waar men het „à bas Capet" had uitgegild, daar weêrgalmde de lucht van het: „Vive l'Empereur!" De schim van Lodewijk XVI zweefde over het Revolutieplein; de doode was gewroken.

Wie een' blik wil werpen in den politieken toestand van eene natie, ontrouwe hare staatsregeling. De omwenteling was vruchtbaar geweest in staatswetten, maar geene van die was duurzaam. Eene vierde Constitutie werd door de voorloopige Consuls der natie aangeboden. ¹⁾ Siéyès, de theoreticus, had er weder de grondslagen van gelegd, ²⁾ maar hij had zijn meester gevonden in Bonaparte, en in voornamelijk punten werden veranderingen gemaakt, die den invloed der natie verzwakten. In die nieuwe staatswet werd het uitvoerend bewind in zijn' geheelen omvang (Titre IV) in handen van een' eersten Consul geplaatst; de twee overigen hadden in het beste geval slechts eene raadgevende stem (artt. 40, 42). — Bij wien berustte de wetgevende macht? Het initiatief alleen bij den Consul ³⁾ (art. 25), die het redigeeren en verdedigen der voorstellen aan een' door hem benoemden Conseil-d'État opdroeg (art. 41, 52, 53); daarop werden zij onderworpen aan het oordeel van 2 geheel verschillende lichamen. In het Tribunaat hadden de discussiën plaats, waarna de slotsom door 3 leden, in den vorm van advies tot aanneming of verwerping, aan het Corps-législatif werd

¹⁾ Zie de Constitutie van het jaar VIII (December 1799) bij Lanjuinais, II, p. 397—411; bij Pailliet, p. 461—476.

²⁾ De Constitutie door Siéyès gemaakt, te vinden bij Mignet, p. 390 volg.

³⁾ Siéyès had voorgesteld, het initiatief te geven aan het Tribunaat.

medegedeeld (art. 28). Dit laatste was eene zwijgende figuur. Na het hooren van het Tribunaat en de orateurs uit den Conseil-d'État, trad het op als jury, en stemde over het wetsvoorstel (artt. 25, 34). — Een lichaam van gansch anderen aard was de „Sénat Conservateur”, uit onafzetbare leden bestaande, die geen ander ambt mochten bekleeden (artt. 15, 18). Aan dien Senaat o. a. de keuze zijner eigene leden, uit 3 candidaten door het Corps-législatif, het Tribunaat, en den eersten Consul voorgedragen (art. 16) ¹⁾; ook de keuze der Consuls, der leden van het Wetgevend lichaam, en van het Tribunaat; ²⁾ allen uit zoogenaamde „listes nationales d'éligibles” (artt. 6—14, 19, 20). Wat was verder de werkring van dien Senaat? Deze is moeielijk te omschrijven, waar art. 21 zegt: „Le Sénat maintient ou annulle tous les actes, qui lui sont déforés comme inconstitutionnels par le tribunal ou par le gouvernement; les listes d'éligibles sont comprises parmi ces actes.” ³⁾

Men ziet, de invloed der natie, de bevoegdheid der wetgevers was klein geworden; zoo soms het Tribunaat zijne stem nog zoude verheffen, meenende dat het onafhankelijk was, het zoude daarvoor gestraft worden; het aantal leden zoude eerst van 100 op 50 worden gebracht, terwijl in 1807 het geheele lichaam zoude vernietigd worden. ⁴⁾ Daarentegen zoude aan den Senaat nog grootere macht worden gegeven, en men zoude het doen voorkomen, als of men daardoor de natie verhief, want men zoude nog spreken van de souvereiniteit des volks: „Sénateurs”, zoo luidde het in 1802, „le voeu des citoyens sur les lois politiques, auxquelles ils obéissent, s'exprime par la prospérité générale; la garantie des droits de la société place absolument le dogme de la pratique de la souveraineté du

¹⁾ Voor de eerste maal werd de Senaat gekozen door Siéyès en Roger-Ducos, consuls provisoires, Cambacérés en Lebrun, 2e. en 3e. consul. (Art. 24).

²⁾ Siéyès wilde de keuze dadelijk aan de kiezers opdragen.

³⁾ Daar al die verschillende Constituties onmogelijk in weinige woorden zija te behandelen, meenden wij alleen op die bepalingen te moeten wijzen, die met de wetgeving in verband staan.

⁴⁾ Mignet, p. 421.

peuple dans le Sénat, qui est le lien de la nation. Voilà la seule doctrine sociale." ¹⁾

Dadelijk, nadat Bonaparte tot Consul voor het leven was gekozen, verscheen een „sénatus-consulte organique," waarbij de wetgeving zoo goed als omvergeworpen, het lidmaatschap van het Corps-législatif niet veel meer dan eene sinécure werd. ²⁾ Door een sénatus-consulte organique kon namelijk geregeld worden: „tout ce qui n'a pas été prévu par la Constitution, et qui est nécessaire à sa marche; il explique les articles de la Constitution, qui donnent lieu à différentes interprétations" (art. 54). Door een gewoon sénatus-consulte had de Senaat de bevoegdheid: „de déclarer quand les circonstances l'exigent, des départements hors de la Constitution, d'annuller les jugemens des tribunaux, lorsqu'ils sont attentoires à la sûreté, de dissoudre le corps-législatif et le tribunat" (art. 55); ³⁾ alles op initiatief van het gouvernement (art. 56). Opdat de directe invloed van den Consul zoude vermeerderen, werd bepaald, dat de leden niet meer alleen bij coöptatie zouden benoemd worden, maar dat ook de Consul in dat lichaam zoude kunnen brengen: „des citoyens distingués par leurs services et leurs talens," terwijl de leden van den grooten raad van het Legioen van Eer, daar rechtens zouden zitting hebben (artt. 62—64).

Toen dan een Senaats-besluit, door eene kunstige maar duistere uitlegging, als de uitdrukking van den wil des volks kon aangezien worden, ging men op den eenmaal ingeslagen weg voort, en de keizerlijke Constitutie werd weder in den vorm van een sénatus-consulte organique gegoten. ⁴⁾ Voortaan zoude de Senaat uit 4 groepen bestaan: 1°. de Fransche prinses; 2°. de grootwaardigheidsbekleeders van het rijk; 3°. de

¹⁾ Mignet, p. 406.

²⁾ Sénatus-consulte organique van 16 Thermidor an X (4 Aug. 1802). Lanjuinais II, p. 419—431; Pailliet, p. 504—515.

³⁾ Voor een „sénatus-consulte organique" werd de goedkeuring van $\frac{2}{3}$ der presente leden vereischt, voor een gewoon „sénatus-consulte" de volstreckte meerderheid. (Art. 56).

⁴⁾ Constitution impériale de 1804 (sénatus-consulte organique de l'an XII). Lanjuinais, II, p. 434—465; Pailliet, p. 566—588.

80 leden door den Senaat zelve benoemd, uit candidaten, nu alleen door den Keizer voorgesteld ¹⁾; 4°. de burgers die de keizer tot Senator wilde verheffen (art. 57). Aan dien Senaat, waarin slechts één wil wet was, werd weder nieuwe macht gegeven. Had toch het Corps-législatif eene wet aangenomen, de Senaat kon op verschillende gronden, die uiterst rekbaar waren, den Keizer als zijne meening doen kennen: „qu'il n'y a pas lieu à promulguer la loi” (artt. 70 en 71).

Aan dit wonderlijke lichaam, dat toch geen deel uitmaakte, noch van de wetgevende, noch van de uitvoerende macht, werd dus nagenoeg alles in den lande ondergeschikt gemaakt. Men kon het nergens plaatsen, daarom plaatste men het overal. Maar het was immer de drager „de la souveraineté du peuple,” „le lien de la nation;” moest Frankrijk dus niet tevreden zijn? Er waren, die het den arm des keizers noemden, die zeiden, dat het beeld, dat eenmaal de vrijheid had voorgesteld, aan stukken was geslagen.

Europa zoude zich oprichten van onder den druk. Had Napoleon steeds gezegevierd, waar het den strijd gold tegen vorstenhuizen en legers, ééne kracht had hij te licht geteld. Hij had de volken verbitterd. Veel hadden die volken verduurd, maar toen de keizer den machtigen nabuur, dien de zee onverwinnelijk maakte, wilde vernietigen, toen hij leven wilde geven aan het denkbeeld: „de vaincre la mer par la terre,” ²⁾ en het continentaal stelsel invoerde, dat aan den handel den genadeslag toebreacht, en zoo heftig in de innigste belangen van millioenen ingreep, toen vereenigden zich allen, grooten en kleinen, in de bede, dat de hand, die zoo zwaar op nationale welvaart en huiselijk geluk drukte, mocht worden verlamd. En in het ijs van Rusland werd die hand verlamd. Napoleon wilde geheel Europa aan zijne voeten hebben; daarom moest zijn Pair, de Ozar, vernederd worden;

¹⁾ Volgens het art. 61 van het sénatus-consulte organique van 16 Thermidor an X.

²⁾ De Carné, I, p. 394.

maar het vuur van het Kremlin verzengde zijn eigen gewaad; en de keizer, die nooit voor een' mensch was geweken, werd nu door de natuur verjaagd. Europa ontwaakte als uit een' doodslaap, en vond zijne kracht terug; het veld van Leipzig besliste het lot der volken.

Maar, meer dan de kogels van Duitschland en Rusland, was het Engeland's diplomatie, die den keizerlijken troon in stukken hieuw. Naar de voorstellen, zoo als de geallieerden te Frankfort op het oog hadden: aan Frankrijk de grenzen te laten, bij den vrede van Lunóville verzekerd ¹⁾, had de keizer nog kunnen luisteren, maar toen de meening van Lord Castlereagh werd gevolgd, en het congres van Châtillon voor Frankrijk de oude historische grenzen was gaan trekken, toen moest een Napoleon het uiterste wagen, of vallen. ²⁾ Engeland had juist ingezien, dat het keizerrijk zich zelf niet verloochenen, tegen zijn verleden niet protesteeren kon, dat, van toen af, Napoleon eene onmogelijkheid werd. Met het inroepen der historie werd de abdicatie-akte den keizer voorgelegd, en scheen de schim van het verleden aan Frankrijk, als aan een' anderen Clovis, toe te fluisteren: „Brûles ce que tu as adoré, adores ce que tu as brûlé.” De geknakte leliën kregen nieuwe levenskrachten, en gingen bloeien op het graf van den adelaar.

¹⁾ Frankrijk tot aan den Rijn en de Alpen. Paillet, p. 698 noot.

²⁾ Zie hierover: de Carné, I, p. 438. Paillet l. c.; projet de traité. art. 2: „l'Empereur des Français renonce à la totalité des acquisitions faites par la France depuis le commencement de 1792, et à toute influence constitutionnelle hors de ses anciennes limites.”

DERDE HOOFDSTUK.

TOESTAND NA 1814.

„Il n'est pas possible de soumettre les opinions d'un corps législatif à aucune espèce de censure régulière. C'était donc une belle idée, que d'avoir établi cette censure au sein même du corps législatif, en le composant de deux chambres.”

NECKER.

Hoe zullen wij de Restauratie opvatten? Heeft werkelijk in 1814 een Bourbon zich op den gerestaureerden zetel zijner voorvaderen geplaatst, of was het een nieuwe troon, die voor den vroegeren graaf van Provence werd opgericht? Deze vraag, die wij nergens opzettelijk behandeld vinden is, meenen wij, niet van belang ontbloot. Bezien wij de zaken in 1814 van nabij.

Wie ooit zich in een' moeielijken toestand heeft geplaatst gezien, het was wel de man, die tot dien tijd te Hartwell had geleefd onder den naam van „Comte de Lille.” Welke richting zoude hij volgen? Hier een broeder (Artois), die steeds het hoofd der contra-revolutie was geweest, dáár eene jonge vorstin ¹⁾, dochter van Lodewijk XVI, die de grootste overwinning op zich zelve moest behalen, wilde zij vergiffenis schenken aan het Frankrijk der omwenteling, al die getrouwe

¹⁾ Madame Royale. Zij was gehuwd met den hertog van Angoulême, oudsten zoon van Artois.

dienaren, die hunne meesters waren gevolgd, en, mede uitgeweken, wachtende waren op betere dagen. Zij allen omringden hem, die na den dood van Lodewijk XVII hun koning was, ¹⁾ en zij vertrouwden, dat geene anderen dan zij, beproefde vrienden, om den troon zouden geduld worden, dat geene andere denkbeelden dan de hunne in Lodewijk een' beschermer zouden vinden. Maar werd door hen de koning in zijne rechten hersteld, rechten, die naar hun zeggen, hem sinds 1795 toekwamen? Neen. Het was het nieuwe Frankrijk, dat den broeder van Lodewijk XVI tot koning verlangde. Het was de keizerlijke Senaat, die de vervallenverklaring van Napoleon uitsprak, ²⁾ die de Constitutie decreteerde, door het voorloopig bewind opgemaakt, waarbij het koningschap werd hersteld. ³⁾ Maar op welke wijze hersteld? Reeds het 2de artikel der Constitutie gaf het antwoord: „Le peuple français appelle *librement* au trône de France Louis-Stanislas-Xavier de France, frère du dernier Roi, et après lui les autres membres de la maison de Bourbon, dans l'ordre ancien.” ⁴⁾ Het was voor goed gedaan met het „droit divin,” want niet de oom van Lodewijk XVII, maar de broeder van Lodewijk XVI, den laatsten regeerenden koning werd tot den troon geroepen. — Het was eene vrijwillige handeling, waaraan men voorwaarden verbond, want het laatste artikel (art. 29) luidde: „Louis-Stanislas-Xavier sera proclamé *Roi des Français, aussitôt qu'il aura juré et signé* par un acte portant: *J'accepte la constitution, je jure de l'observer et de la faire observer.*” — En wat daar verder in die Constitutie, waarop de troon zoude rusten, geschreven stond, het streed zeker lijnrecht tegen de leer der émigrés.

¹⁾ „Déclaration de Louis, par la grâce de Dieu, roi de France et de Navarre à tous ses sujets,” caet. — Juillet 1795. Pailliet, p. 379—389.

²⁾ Pailliet, p. 671. Lanjuinais, I, p. 4.*

³⁾ Constitution Française du 6 Avril 1814. Pailliet, p. 674. Lanjuinais, I, p. 8*.

⁴⁾ Duvergier de Hauranne. Histoire du gouvernement parlementaire, II, p. 98: „Ainsi la souveraineté nationale se trouvait implicitement reconnue, et il était établi, que si le frère de Louis XVI remontait sur le trône, c'était par un titre nouveau et non comme successeur de Louis XVII.”

Geplaatst tusschen Artois en Talleyrand moest de nieuwe koning aan beiden den rug toekeren, tenzij het hem gelukken mocht zich zóó te plaatsen, dat hij geen van beiden afstootte. Zeiden wij te veel, toen wij den toestand van den koning moeielijk noemden? Wij gelooven, dat hij in dat eerste jaar nog te veel den blik heeft gericht, naar hetgeen achter hem lag, nog te veel heeft gedacht aan de proclamatie door hem, als koning zonder kroon, uitgevaardigd, ¹⁾ dat.... maar de redeneering a posteriori is eene gemakkelijke. Laat de eerlijkheid ons dringen te getuigen, dat het voor Lodewijk bitter moest zijn zijne vrienden van ouds te verloochenen, om zich te werpen in de armen van hen, die de omwenteling en het keizerrijk hadden gediend.

De politiek van Lodewijk XVIII in het eerste jaar zijner regeering was eene voortdurende transactie, een voortdurend zich bewegen tusschen oud en nieuw. De Charte ²⁾ is er het meest sprekend voorbeeld van. Het oude bewoog hem om in schijn het beginsel der absolute macht te huldigen; van hier, dat hij de Constitutie van den Senaat niet bezwoer, maar als uit zijn „bon plaisir” eene Charte oetroyeerde, ³⁾ die wel bij de Wetgeving werd ingebracht, maar eigenlijk niet aan haar

¹⁾ Toen de zich noemende Lodewijk XVIII in 1804 had geprotesteerd tegen het keizerrijk, bestreed Napoleon hem met zijne eigene wapenen: „Nous n'entrerons pas dans la discussion des droits, que le comte de Lille s'arrogé.... C'est l'intérêt des peuples qui fait les rois, et la force nationale qui les soutient.... Hugues Capet, chef de la dernière dynastie, reçut la couronne de ses pairs, qui représentaient la nation; et si l'on admettait les principes sur lesquels repose la réclamation du comte de Lille, ce prince lui-même n'aurait d'autre titre à faire valoir, que celui qui lui aurait été transmis par l'usurpateur des droits des enfans de Charlemagne.” Paillet, p. 649. Had de keizer ongelijk?

²⁾ Zie de Charte o. a. bij Lanjuinais, I, p. 307 volgg. De Charte met vele wetten, besluiten, reglementen enz. bij Paillet, p. 736—1219.

³⁾ Bij de „déclaration de Saint-Ouen” (2 Mei 1814) verklaarde de koning, dat hij zich vereenigde met de beginselen van de Constitutie, maar dat zij de blijken droeg van overhaasting; hij riep den Senaat en het Corps législatif op, in Juni de Constitution libérale te bezien, die hij hun zoude voorleggen. Lanjuinais, I, p. 17*. Paillet, p. 703.

oordeel onderworpen; ¹⁾ het nieuwe bracht hem er toe, de hem voorgelegde Constitutie geheel tot leidraad te nemen, en de koninklijke macht tot eene beperkte te maken. Het oude deed hem onder de Charte schrijven: „Donné à Paris, l'an de grâce 1814, et de notre règne le dix-neuvième,” — het nieuwe gaf hem o. a. de afdeeling over „le droit public des Français,” in de pen.

Wij komen terug tot de vraag, die wij ons stelden en antwoorden: een Bourbon, niet door de contra-revolutie, maar door den keizerlijken Senaat in Frankrijk teruggebracht, een Bourbon, leunende op de Charte (al was die ook eene geoctroyeerde), zoude door de meesten zijner voorvaderen niet zijn toegejuicht, maar veeleer verloochend. Met hen had hij slechts den naam gemeen. De oude troon was in stukken gehouwen, en het was een geheel nieuwe zetel, waarop de zoon uit het oude geslacht plaats nam.

Slaan wij een' blik in de Charte die door Lodewijk XVIII aan Frankrijk werd gegeven.

Reeds op de eerste bladzijde bemerkt men, dat de verloopene jaren niet zonder vrucht waren voorbijgegaan. Eene eerste afdeeling toch handelt over „le droit public des Français,” waarin met vrije hand wordt gegeven, wat eeuwen hadden geweigerd. Daarna volgt de eigenlijke staatsinrichting. De koning is het hoofd van den staat; zijn persoon is onschendbaar, de ministers zijn daarentegen verantwoordelijk. De koning maakt deel uit van de wetgevende macht; bij hem berust de uitvoerende macht; ook wordt het recht, als van hem uitgaande, in zijn' naam door onafzetbare rechters uitgesproken (artt. 13, 14, 15, 57, 58).

De afdeeling, voor ons het belangrijkste, is natuurlijk die, welke handelt over de Wetgevende macht. Wij wenschen er hier op te wijzen, dat in de eerste constitutie, waarmede het

¹⁾ „Adresses de la chambre des Pairs, et de la chambre des Députés, valant acceptation de la Charte, considérées comme sanctionnant le voeu des Français.” Bij het laatste adres werd den koning de eertitel gegeven van „Louis le Désiré.” Lanjuinais, I, p. 30*. Pailliet, p. 733 volg.

ernstig gemeend was, in de eerste Constitutie „qui était née viable”¹⁾, om met het *Côte Civil* te spreken, het tweekamerstelsel werd aangenomen. Men huldigde het beginsel van het „*personne ne peut tout,*”²⁾ dat, volgens onze meening, een hoofdvereischte is in den waarlijk constitutioneelen staat. Er werd dan geschreven in art. 15: „*La puissance législative s'exerce collectivement par le Roi, la Chambre des Pairs, et la Chambre des Députés des départements,*” en iets verder, waar bepaaldelijk over de Pairs werd gesproken, werd nog met zooveel woorden gezegd: „*La Chambre des Pairs est une portion essentielle de la puissance législative*” (art. 24). In de Constitutie van den Senaat was dienaangaande bepaald: „*Le Roi, le Sénat et le Corps-législatif concourent à la formation des lois.*” (art. 5). Het verschil betreft hier slechts den naam; de ontwerpers van beide staatsregelingen bedoelden hetzelfde. Het was dan ook waarschijnlijk, om de herinnering aan de Napoleontische heerschappij uit te wisschen, dat de koning het *Corps-législatif*, dat niet langer eene zwiigende figuur zoude zijn, herdoopte in *Chambre des Députés*, en aan den Senaat, die niet meer eene wonderlijke creatie zoude wezen, den naam gaf van *Chambre des Pairs*³⁾.

Het initiatief voor de wetgeving berust bij den vorst; echter hebben de beide kamers het recht, wanneer de eene het daartoe strekkende voorstel van de andere heeft aangenomen, om den koning te verzoeken een of ander wetsvoorstel te doen. Elk wetsvoorstel wordt, naar het goedvinden van den vorst, bij de eene of andere kamer ingebracht, met uitzondering der finantiewetten, die het eerst bij de kamer van afgevaardigden moeten inkomen. Wanneer de voorstellen, door de meerderheid in die beide kamers (die, even als de vorst,

¹⁾ Het is waar, in de Directoriale Constitutie van het jaar III (1795), bestond het *Corps-législatif* uit 2 deelen: „*le conseil des Anciens*” en „*le conseil des Cinq-cents*”, zoo als wij gezien hebben; maar is zij ooit ernstig opgevat?

²⁾ Zie hierover: Hello, *Du régime constitutionnel*, 3e. édition, p. 229.

³⁾ Wat „*Pair*” in het oude Frankrijk was, hebben wij vroeger onderzocht. Wij weten dus ook, dat de oude naam eene geheel nieuwe beteekenis kreeg.

het recht hebben om amendementen voor te stellen) ¹⁾, zijn aangenomen, worden zij onderworpen aan 's konings sanctie. (artt. 16—22 46, 47).

De Wetgevende kamers zijn van aard verschillend. De Pairs worden benoemd door den koning, die hun de waardigheid kan geven voor hun leven, of deze erfelijk kan verklaren in hun geslacht; hun aantal is onbeperkt; — de Députés worden gekozen door kiescollegiën voor 5 jaren, zoo, dat ieder jaar de kamer voor $\frac{1}{5}$ vernieuwd wordt (artt. 27, 35—37). In de Chambre des Pairs kan men zitting nemen op zijn 25ste, maar krijgt slechts stem op zijn 30ste jaar ²⁾ — om Député te zijn, moet men 40 jaar oud zijn. en 1000 frs. directe belasting betalen (artt. 28, 38). Terwijl de zittingen der Députés openbaar zijn, ten zij 5 leden geheim comité vragen, zijn (en dit noemen wij een noodlottig verschil) de zittingen der Pairs steeds geheim. (artt. 32—44).

Eindelijk treedt de Chambre des Pairs ook op als hoogste gerechtshof: 1° in zaken van hoog verraad en aanslagen tegen de veiligheid van den staat; ³⁾ 2° over ministers (dezen kunnen leden zijn van de eene of andere kamer, art. 54), wanneer dezen, in bepaalde, door wetten te omschrijven, gevallen, door de Chambre des Députés in staat van beschuldiging zijn gesteld; 3° over Pairs (alleen ter zake van misdrijf), die slechts op gezag van de Chambre des Pairs kunnen gevat worden. (artt. 33, 34, 55, 56).

Wij hebben dan hier een overzicht van de voornaamste be-

¹⁾ Zoo toch gelooven wij dat de zin is van het niet zeer duidelijke art. 46: „Aucun amendement ne peut être fait à une loi, s'il n'a été proposé ou consenti par le Roi, et s'il n'a été renvoyé et discuté dans les bureaux.” Lanjuinais zegt: de kamers hebben indirect het recht van initiatief (artt. 19—21), direct het recht van amendement. Dit recht is echter niet zelden in twijfel getrokken. Lanjuinais, I, p. 250.

²⁾ Hierop maken de prinsen van den bloede, Pairs door geboorterecht, nit-zondering. (Artt. 30 en 31).

³⁾ Uit eene „Résolution” van de Chambre des Pairs blijkt, dat dit artikel 33 aldus werd uitgelegd, dat de Chambre des Pairs alleen hooggeplaatste personen (prinsen, pairs, ministers enz.) kon vonnissen. Lanjuinais, I, p. 287—294.

palingen van de Charte, waarin een liberale geest doorstraalt. Hoe was het dan mogelijk, dat reeds in het voorjaar van 1815 Frankrijk den terugkeerenden keizer in de armen viel, en de klaauw van den adelaar de lelie weder uit den grond rukte?

Hoe het mogelijk was? Omdat men dat wonderlijke woord *legitimitéit* steeds op de lippen nam, omdat men niet scheen in te zien, dat de troon niet aan de Bourbons was teruggegeven, als eene zaak, die hun toekwam, maar omdat staatsbelang Frankrijk er toe gebracht had dezen weg in te slaan. ¹⁾ Van hier verwarring en wantrouwen. Waarom die Charte niet onderworpen aan het oordeel der natie? Waarom die woorden: „fait concession et octroi à nos sujets,” die de vrees konden doen ontstaan, dat, wat heden was gegeven, morgen kon worden ontnomen? Waarom in den Proloog van de Charte steeds gewezen op het *oude* Frankrijk, als of er geen tijdperk 1789—1814 was geweest? Waarom den schijn aangenomen, als of alles voortspoot uit koninklijke genade, als of men de vrijheid, die men gaf, inderdaad betreurde en minachtte? ²⁾ Wij gelooven, dat de koning een goed doel voor oogen had, het doel om het oude en het nieuwe Frankrijk te winnen, maar hij misgreep zich. En dan de tricolore vlag had voor de witte moeten plaats maken! Was er iets, dat de oude garde, dat die logioenen krijgers moest grieven, het was dat de vaan, die in alle hoofdsteden van Europa had gewapperd, werd opgerold en weggeborgen. Wat was de eerste daad van Napoleon, toen hij Elba had verlaten, en bij Cannes aan wal was gestapt? Hij beloofde eene Constitutie door de natie bezworen, hij ver-

¹⁾ Vgl. Ch. de Rémusat, *Politique libérale*, p. 204 volg.

²⁾ Er waren 2 bepalingen in de Charte, die mede wantrouwen zaaiden. De vrijheid van godsdienst werd verzekerd, niettemin werd de Catholieke godsdienst voor godsdienst van den Staat verklaard (artt. 6 en 7). Verder waren de laatste woorden van art. 14 zeer rekbaar: „le Roi fait les réglemens et ordonnances nécessaires pour l'exécution des lois, et la sûreté de l'État.” Men denkt onwillekeurig aan Karel X en zijne Juli-ordonnantiën!

toonde de oude driekleur. ¹⁾ Frankrijk lag weer aan de voeten van zijn' keizer.

Zoo Napoleon hierin toonde, dat zijn arends-blik nog altijd de zwakke zijde zijner tegenstanders wist te ontdekken, voor het overige was het, als of een sluier over hem heen was gehangen, die hem belette het hem omringende juist te onderscheiden, en hem fantastische beelden voortooverde. Napoleon van Elba sloop gaande, en voor geene schipbreuk vreezende, mocht aan een wonder hebben geloofd. Hoe moet het Benjamin Constant te moede zijn geweest, toen de keizer tot hem sprak: „Apportez-moi vos idées. Des élections libres? des discussions politiques? des ministres responsables? la liberté? Je veux tout cela..... La situation est neuve. Je ne demande pas mieux que d'être éclairé. Je vieillis; l'on n'est plus à quarante-cinq ans ce qu'on était à trente. Le repos d'un roi constitutionnel peut me convenir.” ²⁾ Wel moest de wereldveroveraar oud zijn geworden, als hij zonder glimlach die woorden kon uitspreken! Napoleon en eene liberale staatsregeling — eerder zoude men den Rijn zich als een stilstaand water kunnen voorstellen! De keizer mocht eene Constitutie neërschrijven, een „Acte additionnel aux Constitutions de l'Empire,” ³⁾ meer in naam, dan wat den inhoud betreft, met de Charte verschillend, een staatsstuk waarin hij zich door ² Wetgevende kamers de handen liet binden, wij kunnen ons niet voorstellen, dat het hem daarmede ernst was. De plechtigheid van het „Champ de Mai” ⁴⁾ was of eene zware zelfbeschuldiging, of eene kluchtige tooneelvertooning. Niet daar, maar te midden van kanongebulder, was Napoleon op zijne plaats.

En zoo zoude men hem weder zien, want Europa geloofde niet aan zijn vredewoord. Schokken als van eene aardbeving wer-

¹⁾ Zie de Proclamatie, uit den Golf Juan gedateerd, in haar geheel te vinden bij Laurent de l'Ardèche: Histoire de Napoléon, p. 711—714.

²⁾ Laurent de l'Ardèche, p. 728. Duvergier de Hauranne, II, p. 495.

³⁾ Zie: Lanjuinais, II, p. 481—490.

⁴⁾ De naam brengt ons terug in de tijden der Karolingische vorsten.

den allerwege waargenomen, toen Napoleon de Tuileriën, door de Bourbons verlaten, weder binnen stapte. Zoude de rust der wereld op nieuw verstoord worden? Ja, maar nu zoude het zijn, om den Kolos, die alle troonen deed waggelen, in de diepte te werpen. Het zwaard van Leipzig werd uit de scheede gehaald, alle volken stroomden samen, opdat in een' uitersten kamp hun zijn of niet zijn zoude beslist worden. Bij Waterloo werd die strijd gestreden, die vraag beantwoord. De adelaar zoude niet meer naar de zon vliegen, zoude gevangen worden en sterven.

Welk een oordeel men velle over dien schrik van Europa, of men hem verfoeie (en de Nederlander zoude het niet zonder reden doen) of bewondere, niemand zal hem zijne plaats betwisten onder de reuzen der historie. Dien gigant ons voor te stellen, stervende op het benauwde Procrustes-bed van Elba is ons moeielijk; Europa dicnde hem beter, door hem in het eind vast te ketenen aan de rots in den oceaen. Daar bleef hij nog de kolossale figuur, die steeds de wereld scheen te dreigen, en bij wiens dood die wereld ruimer ademde.

Voor Frankrijk was het rijk der 100 dagen eene ramp geweest. Europa was nu een' gansch anderen toon gaan aanslaan dan het jaar te voren. Toen had men vrijelijk zijn' wil kunnen verklaren, nu trof der natie het lot van een overwonnen volk. De koning werd, als het ware, door de zegevierende legers naar zijne staten teruggevoerd. Waar de keizer van Rusland en Wellington tot zachtheid gestemd waren, daar werden hunne plannen gedwarsboomd door den ouden Blücher, die zijn' haat tegen den vijand van Europa koelde op het thans weërlooze Frankrijk, en zijne soldaten niet tegenhield, waar zij het ruwste geweld pleegden ¹⁾. Vooral daarom betreuren wij

¹⁾ „La difficulté actuelle, est de faire garder quelque mesure aux Prussiens et à Blücher.” Lord Castlereagh aan lord Liverpool. — „La bataille de Waterloo a certainement été la plus rude, qui ait été livrée depuis beaucoup d'années, et le gain de cette bataille a mis dans la main des alliés de très importants résultats; mais ces résultats, nous les détruisons nous-mêmes par l'infâme conduite de quelques-uns d'entre nous.” Wellington aan maarschalk Beresford. Zie: Duvergier de Hauranne, III, p. 192.

het, omdat het een wapen in handen gaf aan de vijanden van het koningschap, waar zij zouden gaan verkondigen, dat het een bloedroode weg was, die naar den gerestaureerden troon had gevoerd. Behalve brandschatting hier, en zware opbrengsten daar, werd aan Frankrijk eene zware oorlogsbelasting opgelegd, en bleven vreemde legers tot bescherming der dynastie, voor onbepaalden tijd, in het land achter.

Ook voor het inwendige was de toestand wel veranderd, maar daarom niet verbeterd. De keizerlijke partij was vernederd en durfde het hoofd niet opsteken; de contra-revolutie daarentegen meende, veel meer nog dan een jaar te voren, dat nu de toekomst haar behoorde, en dat het op haar pad lag als wrekende gerechtigheid op te treden ¹⁾.

Welken weg sloeg nu Lodewijk XVIII in? Hij sloot het oor voor al die stemmen, die in zijne omgeving zich niet het minst luide deden hooren, hij wilde verzoening en gematigheid behartigen. De 100 dagen waren hem eene goede les geweest, hij had ingezien, waardoor hij Napoleon het spel had laten winnen, en hij wilde, dat die schade hem wijs zoude maken. Wij noemen het mannenmoed, dat hij niet schroomde voor zijne Proclamatie aan Frankrijk woorden neêr te schrijven, die Talleyrand hem in de pen gaf: „mon gouvernement devait faire des fautes; peut-être en a-t-il fait. Il est des temps où les intentions les plus pures ne suffisent pas pour diriger, où quelquefois elles égarent. L'expérience seule pouvait avertir: elle ne sera pas perdue. Je veux tout ce qui sauvera la France” ²⁾.

Zien wij dan, hoe het met Frankrijk ging in de volgende jaren.

Een der eerste punten, waarmede de koning zich, na zijne terugkomst, bezig hield, betrof de Chambre des Pairs. In de „Acte additionnel,” waarin Napoleon aan den geest des tijds had geofferd, was het tweekamerstelsel aangenomen; eene Chambre des Pairs en eene Chambre des Représentants zouden

¹⁾ De Carné, II, p. 28 volg.

²⁾ Proclamation de Cambrai, le 28 Juin 1815. Lanjuinais, I, p. 73*. Vgl. ook; Duvergier de Haury, III, p. 101 volg.

met den keizer de Wetgevende macht uitmaken; aan de eerste, waarvan de leden benoemd werden door het hoofd van den staat, werd de erfelijkheid toegekend. Het zal wel hieraan geweest zijn, dat Lodewijk XVIII dacht, toen hij, die in de Charte had geschreven: „le roi peut varier les dignités des Pairs, les nommer à vie ou les rendre héréditaires, selon sa volonté (art. 27)”, den 19 Aug. 1815, toegevende aan den drang der vrijzinnigen onder zijne raadslieden, die ordonnantie uitvaardigde, waarbij de waardigheid van Pair erfelijk werd verklaard¹⁾. Wij zullen nog gelegenheid hebben, hierop terug te komen, maar reeds hier willen wij er op wijzen, dat, naar ons inzien, de mate van onafhankelijkheid van dit gedeelte der Wetgevende macht, door deze handeling veel grooter werd, en de koning ook hierin hulde bracht aan het zoo echt constitutioneele beginsel van verdeeling van macht.

Van gansch anderen aard waren twee ordonnantiën, die mede de Pairs betroffen, maar die zonder twijfel afkeuring verdienen, ja, als onwettige besluiten moeten gebrandmerkt worden. Het schijnt ons volkomen natuurlijk, dat zij, die niet geschroomd hadden, al hadden zij pas de waardigheid van Pair uit 's konings hand ontvangen, aan Napoleon hunne hulde te brengen, het schijnt ons natuurlijk, dat diegenen den koning een' doorn in het oog moesten zijn. Maar gaf hem dit vrijheid, zijne Pairs door eene ordonnantie van hun ambt te ontzetten?²⁾ Hadden zij landverraad gepleegd, men had hen slechts te brengen voor het gerechtshof hunner evenkniën, dat een gestreng vonnis zoude vellen. Was hunne daad niet als zoodanig te brandmerken, waarom vergat de koning dan, dat hij zelf in de Charte zich de macht had benomen, een' Pair te ontslaan? Zullen wij tot zijne verontschuldiging aanbrengen, dat de natie zelve, door hare vertegenwoordiging, in 1830 op gelijke wijze handelde ten aanzien van de Pairs van Karel X?³⁾ Niet al-

¹⁾ Zie de ordonnance bij Lanjuinais, I, p. 80.* Pailliet, p. 1030.

²⁾ Duvergier de Hauranne, III, p. 184 volg.

³⁾ Zie hierover de Déclaration du 7 Août 1830, waarvan het verslag te vinden is bij Dupin, Mémoires, II, p. 499—503.

zoo; het eene onrecht neemt het andere niet weg; Lodewijk XVIII verliet hier het pad der rechtvaardigheid. — De andere ordonnantie, waarop wij het oog hebben, werd door den koning den 25 Aug. 1817 uitgevaardigd. ¹⁾ Waarom wij die in éénen adem noemen? Omdat ook hier werd gehandeld in strijd met de leer, die in de Charte was neêrgelegd. Verwijzende naar art. 896 van het C^ode Civil ²⁾, en zijn daaruit voortvloeiend recht, om aan hoofden van een geslacht het stichten van een Majoraat toe te staan, verklaarde Lodewijk XVIII, dat hij alleen diegenen tot de Pairie zoude verheffen, die op zijn gezag een zoodanig Majoraat hadden ingesteld. Behalve de nadeelen en misbruiken, die hieruit moesten voortvloeien, is het genoeg de Charte slechts te doorbladeren, om te zien, dat in deze voor Majoraten geene plaats was, dat integendeel het C^ode Civil voor deze bepaling moest geacht worden te zijn opgeheven. ³⁾ Om nog eene reden moeten wij het besluit van 1817 betreuren. Het had nooit een onderwerp mogen zijn, om op deze wijze te regelen, het behoorde tot het gebied der wetgeving, en door het te onttrekken aan de beslissing van het Wetgevend lichaam, gaf men voedsel aan de beschuldiging van ontevredenheid, dat er geregeerd werd buiten de Charte om, en dat men, met verdraaiing van art. 14 dier Charte, het gehate bestuur door ordonnantiën weder in het leven ging roepen, ⁴⁾ — eene beschuldiging, die anders, waar het Lodewijk XVIII gold, volkomen ongegrond was.

Wie denkt niet, waar hij zich bezig houdt met de Chambre des Pairs in die dagen, aan het proces, dat daar in het paleis van het Luxemburg is gevoerd, en dat met de veroordeeling

¹⁾ Ordonnance sur la formation des Majorats à instituer par les Pairs. Lanjuinais, I, p. 119.* Pailliet, p. 1032. Capefigue, Histoire de la Restauration V, p. 209.

²⁾ Al. 3 van art. 896 C. C., dat de verbodene substitutiën weer in het leven roept, was door Napoleon ten behoeve van zijnen nieuwen adel neêrgeschreven.

³⁾ „Le C^ode Civil et les lois actuellement existantes, qui ne sont pas contraires à la Charte restent en vigueur.” Art. 68 de la charte.

⁴⁾ Zie uitvoerig over die Majoraten: Lanjuinais, I, p. 208 volgg. Pailliet. p. 748—753.

en den dood van den maarschalk Ney is geëindigd! Zou het hier niet de plaats zijn om het: „*summum jus, summa injuria*” toe te passen? Want wie zal het ontkennen, dat Ney gevallen is als slachtoffer van de wraak der contra-revolutie, ook al kan men betuigen, dat het vonnis niet in strijd was met krijgs- of burgerlijke wetten? En ook dit laatste zal misschien door niet weinigen in twijfel worden getrokken; want Ney had, ja, den 13^{den} Maart 1815 eene schandelijke rol gespeeld, maar het stond nog te bezien of de Capitulatie van Parijs hem niet de vrij-spraak had verzekerd, waar art. 12 luidde: „*Seront respectées les personnes et les propriétés particulières; les habitants et en général tous les individus qui se trouvent dans la capitale, continueront à jouir de leurs droits et libertés sans pouvoir être inquiétés ni recherchés, même relativement aux fonctions qu'ils occupent ou auraient occupées, à leur conduite et à leurs opinions politiques.*” ¹⁾ Voordat men dus op rechtsgronden vrede hebbe met de uitspraak der Pairs, zal men eerst moeten bewezen zien, dat het art. 12 niet op allen toepasselijk was, of minstens, dat de koning niet gebonden was door de conventie, die Frankrijk vóór zijne terugkomst met de verbondene mogendheden had aangegaan. Hoe het zij, de partij van hen, die zich ultra-royalisten begonnen te noemen, had nu een' hoo-gen toon aan te slaan, en wilde van niets minder dan van verzoening weten. Zij was het, die de regeering dwong de ordonnantie van 24 Juli uit te vaardigen, waarbij de schuldigen der 100 dagen onder 2 categoriën werden gerangschikt, om óf terstond aan het gerecht te worden overgeleverd, óf af te wachten, wat de Wetgevende kamers over hen zouden beslissen. ²⁾

Wie stond op de eerste lijst? Ney. Hij werd gevangen genomen en voor een' krijgsraad gedaagd. Zoude deze hem schuldig verklaard hebben? Wie zal het zeggen? Maar Ney beriep zich op zijn Pairschap, en het was door dit hof, dat hij ter dood werd veroordeeld. Zoo groot was de spanning in Frankrijk, de vrees, dat men den maarschalk niet zoude doen

¹⁾ Capéfigue, III, p. 263.

²⁾ Duvergier de Hauranne, III, p. 215.

sterven, dat de minister Richelieu zich genoodzaakt zag tot de Pairs in dezer voege het woord te richten: „Ce n'est pas seulement, au nom du roi que nous remplissons cet office, c'est au nom de la France, depuis longtemps indignée et maintenant stupéfaite; c'est même au nom de l'Europe que nous venons vous conjurer et vous requérir à la fois de juger le maréchal Ney... Nous osons dire que la chambre des pairs doit au monde une éclatante réparation: elle doit être prompte, car il importe de retenir l'indignation qui, de toutes parts, se soulève.” Frankrijk werd tevreden gesteld; slechts 1 Pair sprak het „niet schuldig” uit. Deze was de jonge hertog de Broglie wiens vader in 1794 op het schavot was gestorven, en die zelf gedurende de 100 dagen in cerlijke afzondering had geleefd; hij motiveerde zijne stem aldus: „après une révolution à laquelle une partie considérable du pays a pris part, il n'est ni juste ni politique de choisir quelques hommes pour les sacrifier. Ces hommes appartiennent à la justice de l'histoire, non à celle des tribunaux.”

Sommigen hadden gehoopt, dat het Pairsgericht aan het gemelde artikel 12 waarde zoude hechten, en hoopten ook na de veroordeeling op redding, door toedoen van Wellington, op gratie, of commutatatie van straf. Die hoop zoude ijdel zijn. Op een' December-morgen van het jaar 1815 hield een rijtuig stil achter het Luxemburg; een van de personen, die er uitstapten, ontblootte het hoofd, en riep: „Mes camarades tirez sur moi!” De maarschalk Ney, de dappere onder de dapperen, wien geen kogel ooit had willen treffen, was gefusilleerd! Men had geofferd aan den geest van wraakneming, die er in Frankrijk was gevaren ¹⁾.

Zullen wij nog kunnen volhouden, dat de koning den weg der verzoening, der gematigdheid wilde bewandelen? Ja, want hij zoude de contra-revolutionairen maar al te zeer den rug gaan toekeeren. Van het Frankrijk van 1815 gold het

¹⁾ Zie over het proces van Ney: Duvergier de Hauranne, III, p. 296—307. Capéfigue, III, p. 292—344.

ten volle: „plus royaliste que le roi.” Ministers als Talleyrand en Fouché moesten dan ook spoedig vallen, toen na ontbinding van de keizerlijke kamer, de zoogenaamde „chambre introuvable” was opgetreden. Aan het ministerie Richelieu werd toen de taak gegeven, aan die vergadering van koningsgezinde ijveraars het hoofd te bieden. Maar dit was een ijdel werk. Waar de raadslieden der kroon, hierin volkomen eenstemmig met den vorst, vrede, zachtheid jegens de onderliggende partij predikten, was het de Wetgevende kamer, die altijd op gestrengheid aandrong. Waar het de mannen betrof, die Napoleon, na de terugkomst van Elba hadden gediend, wilde de koning op ruime schaal de amnestie toepassen, ¹⁾ maar men verzette zich tegen die vergevensgezindheid. Hoort welke taal men voert in een adres den koning aangeboden! „Ce n'est pas sans une vive émotion, que nous venons de voir le commencement de vos justices. Vous avez saisi ce glaive, que le souverain du ciel a confié aux princes de la terre pour assurer le repos des peuples;” — en verder: „Nous supplions le Roi d'écouter la France qui lui demande justice à genoux, cette justice malheureusement nécessaire, le Roi la doit à son peuple, et sa sévérité paternelle sera mise au premier rang de ses bienfaits.” ²⁾ Maar het bleef niet bij smeekgebeden. Men dreigde de regeering met verwerping van het budget, zoo zij zich bleef verzetten tegen den eisch van gestreng wreak, zoo zij de hand niet reiken wilde aan het oude Frankrijk.

Wel was het een wonderlijke toestand! Lodewijk XVIII, aan wien de omwenteling en het keizerrijk geene rozen hadden gebaad, geeft de Charte, om de vrijheid te verzekeren en zich zelven te binden, en die Charte wordt gegrepen door de mannen van het oude régime, die haar in al te ruimen zin uitleggen, die de hand slaan aan de prerogatieven van de

¹⁾ Het amnestie-voorstel werd den dag na de executie van Ney door de regeering ingebracht, in de hoop dat men door het offer zoude verzoend zijn. Zie: Duvergier de Hauranne, III, p. 307.

²⁾ Royer-Collard, I, p. 188.

kroon, en dat alles, omdat zij zich royalisten noemen; wonderlijke toestand, waar de liberale denkbeelden veel meer in bescherming worden genomen door de Pairs, dan in de kamer van afgevaardigden! ¹⁾ De Chambre des Pairs trad in 1815 met kracht op, om de Charte in bescherming te nemen, die door de afgevaardigden maar al te zeer werd geminacht. Waar toch in die Charte geschreven stond, dat de rechters onafzetbaar waren (art. 58), werd het volgende voorstel aangenomen: „Les juges qui seront nommés dans l'année, à dater de la promulgation de la présente loi, ne seront inamovibles, qu'un an après leur installation.” ²⁾ De bedoeling was duidelijk: binnen een jaar hoopte men het ministerie ten val gebracht te hebben. Waar art. 37 van de Charte luidde: „les députés seront élus pour cinq ans, de manière que la chambre soit renouvelée chaque année par cinquième,” daar werd het beginsel van het „renouvellement intégral” aangenomen, opdat in de eerste 5 jaren niemand zoude behoeven af te treden, en de ultra-royalistische kamer zodoende alvermogend zoude zijn. Beide beginselen werden door de Pairs als ongrondwettig gebrandmerkt, en met groote meerderheid verworpen. ³⁾ Men zag, dat met de „chambre introuvable” niet was te handelen.

Brengen wij onze hulde aan Lodewijk XVIII voor zijne daad van den 5^{den} Sept. 1816. Wij stellen ons voor, dat het den koning moeielijk moet geweest zijn de handeling te volbrengen, waarvan vooral de minister Decazes hem de noodzakelijkheid onder het oog bracht, de ordonnantie te onderteekenen, waarbij de „chambre introuvable” werd ontbonden ⁴⁾. Want van dien dag kwam er scheiding tusschen den koning, en de meeste leden van zijn gezin; zijn broeder Artois vooral, het onwrikbaar hoofd der contra-revolutie, zoude hij van nu

¹⁾ „De tels projets rencontraient des résistances énergiques dans les lumières des principaux membres du conseil et au sein de la chambre des pairs, moins dominée par l'esprit de castel et de clocher.” De Carné, II, p. 51.

²⁾ Duvergier de Hauranne, III, p. 290—293.

³⁾ Duvergier de Hauranne, III, 355—375 en 403 volg.

⁴⁾ Capesigue, IV, p. 264—301. Duvergier de Hauranne, III, 463—493.

aan over zich zien staan. De vrienden van ouds, zij, die hem in het ongeluk trouw waren geweest, zij zouden hem van ondankbaarheid gaan beschuldigen. Wat hij verloor, dat wist de koning, maar zoude hij aan den anderen kant winnen? Hij ging zich werpen in de armen van het nieuwe Frankrijk, maar zoude dat nieuwe Frankrijk hem aannemen, zoude het hem de hand reiken en hem steunen, waar Frankrijks heil het doel was van zijn streven?"¹⁾ Welk antwoord hierop te geven, als men op de houding der verschillende partijen in de volgende jaren het oog slaat?

De regeering wilde den weg der gematigde vrijzinnigheid bewandelen, en gaf, na de ordonnantie van 5 September, door hare handelingen niet onduidelijk te kennen, dat zij, om de hoofdbeginselen der „chambre introuvable” te bestrijden, bij de verkiezingen geen onverschillig toeschouwer wilde zijn. En welk een aanblik gaf die nieuw verkozene kamer? De regeering zag voortaan de ultra-royalisten, de zoogenaamde rechterzijde tegenover zich staan, en zocht vooral hare kracht bij het „centre droit,” ja, aarzelde niet, bij verschillende gelegenheden ook aan het „centre gauche” de hand te reiken. Het waren vooral de groote administratieve talenten, mannen van de praktijk, die het rechter centrum vormden. In het linker midden hadden de bekwame theoretici plaats genomen, die met warmte de vrije beginselen voorstonden; onder dezen waren het de zoogenaamde „doctrinaires,” die den boventoon voerden. Waar het rechter centrum de regeering ondersteunde, omdat deze aan de contra-revolutie den rug had toegekeerd, stelden de laatsten hoogere eischen, en maakten het den raadsliden der kroon dikwijls moeielijk, omdat zij geene tegenspraak tegen hunne wijsgeerige stellingen duldden. Eene laatste fractie, „l'extrême gauche,” was nog slechts door zeer enkelen vertegen-

¹⁾ Zeggen wij het den schrijver na: „Louis XVIII restera dans l'histoire caractérisé par cette mémorable mesure qui lui appropria la Charte constitutionnelle, mieux que tous les préambules et que tous les discours. L'homme d'État qui a décidé alors sa volonté (Decazes) a fait une des grandes choses de notre temps!” De Rémusat, Pol. lib., p. 248.

woordigd; het waren de „indépendants,” die misschien daarom onafhankelijken werden genoemd, omdat zij voortdurend oppositie zouden voeren. Dezen waren in 3 hoofdgroepen te verdeelen: de imperialisten, die steeds van kriegsroem en verovering droomden, en den naam van Napoleon III op de lippen namen, — diegenen onder de Orleanisten, die eene verandering van dynastie wenschten, om zelve het dichtst te staan om den troon, — de republikeinen eindelijk, die mede niet ongenegen waren Orleans aan het hoofd te zien, doch alleen, als een zachte overgang tot den volheerlijken tijd, dat men in Frankrijk te vergeefs naar een' troon zoude zoeken ¹⁾).

Het was in deze kamer, dat de nieuwe kieswet door het ministerie werd voorgesteld. Het spreekt van zelf, dat, waar zoovele nuances te onderscheiden waren, de meest uiteenlopende meeningen over het voorstel verkondigd werden, en wij twijfelen er aan, of er bij het ontwerpen van de Charte aan gedacht is, dat de woorden van art. 40 ²⁾ voor zoo verschillende uitlogging vatbaar waren ³⁾. Ten laatste werd, na langen strijd in de beide kamers, het voorstel, waarvan de directe verkiezingen het hoofdbeginsel uitmaakten, tot wet verheven. Een amendement van een' der députés werd daarbij aangenomen, volgens hetwelk het mandaat van afgevaardigde onbezoldigd zoude zijn, een beginsel, dat, naar ons inzien, vooral onder de Juli-monarchie, toen de census van verkiesbaarheid werd verlaagd, afbreuk moest doen aan het onafhankelijk standpunt der leden ⁴⁾.

¹⁾ Vgl. over de verkiezingen en de kamer van 1816—17 vooral Capéfigue, V, p. 1—47 en 191 volg.

²⁾ „Les électeurs qui concourent à la nomination des députés ne peuvent avoir droit au suffrage, s'ils ne paient une contribution directe de 300 frs et s'ils ont moins de trente ans.”

³⁾ „Dans la commission même l'élection indirecte fut proposée, mais ceux à qui ce mode d'élection paraissait préférable se partagèrent eux-mêmes en deux opinions fort distinctes,.... Les deux degrés des uns n'étaient pas les deux degrés des autres, et il devenait fort difficile de s'entendre.” Duvergier de Hauranne, IV, p. 25.

⁴⁾ Men vindt de kieswet van 5 Febr. 1817 ó. a. bij Paillet, p. 1043.

Welke vruchten heeft die wet van Februari 1817 gedragen Ging Frankrijk voor goed een verbond sluiten met het koningschap der Restauratie? Was men tevreden, na zooveel woelingen, na zoo zware overhoersching, zich te kunnen scharen om een' vorst, die de lessen der ervaring niet had geminacht? Wij gelooven, dat het Frankrijk van die dagen aan Lodewijk XVIII geen recht heeft doen wedervaren. Zal men de woelingen der verschillende partijen toeschrijven aan eene schroomvallige politiek van den koning, of zal men niet met meer recht deze laatste hun voor de voeten werpen, die in de eene of andere richting het onmogelijke van hem verlangden? De bloeitijd der factiën, die zich in Frankrijk zoo te huis schijnen te voelen, brak weer aan, en somtijds onbegrijpelijk was de houding van hen, op wie de vorst moede te kunnen rekenen. Het was of men de nationale vergaderingen der omwenteling wilde navolgen; de mannen van het centrum, wier belang het was den koning niet te verlaten, begonnen allengs de knie te buigen voor eene kleine, maar heftige minderheid, voor hen, die, met somberen blik turende op dat geregeld bestuur, dat hun' invloed had vernietigd, de zaden van ontevredenheid en haat met volle hand uitstrooiden.

De koning bleef vertrouwen voeden, al werden hem van verschillende zijden schrikbeelden voorgespiegeld. Hij had een' moeielijken weg te bewandelen, want ook te midden van zijn gezin stond hij in waarheid alleen, daar vooral zijn broeder Artois, hierin getrouw gesteund door de dochter van Lodewijk XVI, hem de toekomst als stikdonker voorspelde, de toekomst, die hij zich zelve zoude hebben te wijten, waar hij zich van de royalisten had afgekeerd. Hij wilde vertrouwen voeden, en het groote feit van 1818 stelt dit in het helderste licht. Bekend is het, waarop wij doelen: de bevrijding van het vaderland, het vertrek der vroege troepen, die tot bescherming van het koningschap in Frankrijk waren achtergebleven. De minister Richelieu had het op het congres te Aken zwaar te verantwoorden tegenover Alexander van Rusland, waar deze den stap onraadzaam, ja, gevaarlijk achtte: de

revolutie was nog niet gefnuikt, men had slechts op de opvolgende verkiezingen het oog te slaan. Maar de vaderlands-liefde van Richelieu besliste hier het pleit: men had niets te vreezen, de volgende verkiezingen zouden zonder twijfel in den geest der regeering uitvallen. De verbondene mogendheden legden zich neder bij deze verklaring. ¹⁾ De koning was gelukkig, en schreef aan den naneef van den ouden kardinaal die koninklijke woorden: „J'ai assez vécu M. de Richelieu, puisque j'ai vu la France libre, et le drapeau français flotter sur toutes les villes françaises.” ²⁾

Of Richelieu inderdaad zoo gerust was? Verre van dien. De jaarlijksche verkiezingen (telken jare trad $\frac{1}{3}$ der députés af) begonnen een meer vijandig karakter te dragen. Had in het najaar van 1816 de strijd zich grootelijks bepaald tus-schen de royalisten en de mannen van het rechter centrum, in 1817 hadden velen van de laatsten hunne plaats moeten inruimen voor de doctrinaires, op wier hulp de koning veel minder kon rekenen. En nu de verkiezingen, waarop te Aken was gezinspeeld? Richelieu had tegen zijn gemoed gesproken, want hij wist dat een blad „la Minerve” de „indépendants” als de eenigen had voorgesteld, waardig om de natie te vertegenwoordigen, dat de ultra-royalisten met hun orgaan, „le Conservateur,” tot leus hadden: „Plutôt les Jacobins, que les ministériels, parce que les Jacobins amèneront une crise.” ³⁾ En in 1818 werd de partij der „indépendants” in grooten getale naar de vertegenwoordiging gezonden, en de plaats van „l'extrême gauche” door velen ingenomen. ⁴⁾

Welke was de houding van de Chambre des Pairs? Na de ontbinding der „chambre introuvable” was er harmonie gaan ontstaan tusschen beide lichamen, getuige b. v. de kieswet, die de goedkeuring ook der Pairs had verworven. Toen echter in de volgende jaren het karakter van de kamer van vertegen-

¹⁾ Duvergier de Hauranne, IV, p. 414—440. Capéfigue, V, p. 286—339.

²⁾ Capéfigue, V, p. 309.

³⁾ Royer Collard, I, p. 507.

⁴⁾ Capéfigue, V. Duv. de Haur., IV, passim. Royer Collard, I, p. 333, 429 en 506.

woordigers telkens was veranderd, telken jare meer werd geëischt, werd allengs aan die harmonie schade toegebracht. En nu ten laatste Richelieu, ziende dat hij niet meer was de man van den tijd, als minister-president was afgetreden, om voor den generaal Dessolles plaats te maken, die met Decazes de richting uitdrukte van het linker centrum, nu hadden de mannen van het rechter midden, en met hen de geheele Pairskamer der regeering hunne stem ontzegd. Zelfs was daar het voorstel van den markies Barthélémy aangenomen, waarbij de noodzakelijkheid werd betoogd de kieswet van '17 te wijzigen.

Op welke wijze de eendracht tusschen de deelen der Wetgevende macht te herstellen? Twee wegen stonden open: de ontbinding van de chambre des Députés, en dan tevens het ontslag der ministers, of de oppositie in de Pairskamer breken. Het eerste wilde de koning niet, Decazes vooral genoot zijn vol vertrouwen. Men sloeg dus den anderen weg in, en ging over tot het benoemen van 60 nieuwe Pairs ¹⁾. Daarmede werd tevens een onrecht hersteld. Waren in 1815 29 Pairs, die Napoleon in de 100 dagen hadden gediend, van hunnen titel beroofd, hun werd, met uitzondering van 8 ²⁾, op nieuw de waardigheid geschonken. Dat de maatregel, door de regeering genomen, indruk maakte, ligt in den aard der zaak. Heftig was de toon door de contra-revolutionairen aangeslagen, ja, men sprak er van Decazes in staat van beschuldiging te stellen, den ontwerper eener ordonnantie, „qui avilissait la Pairie.”

Was de handeling der regeering in strijd met de Charte, werd hier eenig constitutioneel beginsel geschonden? In geenen deele. Toen wij met Engeland en de tegenwoordige samenstelling van het House of Lords ons bezighielden, hebben wij dit punt met eenige uitvoerigheid behandeld. Het is een echt constitutioneel beginsel, dat bij dat deel, waar de erfelijkheid

¹⁾ Lanjuinais, II, p. 128. Duv. de Laur., V, p. 32—50. Capéfigue, VI, p. 93—114.

²⁾ Aan deze laatsten werd eenige maanden later, toen Decazes minister-president was geworden, hun zetel terug gegeven. Capéfigue, VI, p. 204.

en onontbindbaarheid als beginsel is aangenomen, het getal der leden onbeperkt zij. Samenwerken zoude anders vaak eene onmogelijkheid worden. Wanneer toch verdeeldheid tusschen de verschillende factoren der Wetgeving ontstaat, dan is het ontslaan van ministers, of ook het ontbinden der kamer van afgevaardigden, een middel, om aan die verdeeldheid een einde te maken. Maar ook de 3de factor moet daar niet als onkwetsbaar staan. Anders toch zoude het gevolg zijn, óf dat de eendracht in die gevallen onmogelijk werd, óf dat ten laatste de andere wetgevers zich zouden moeten buigen voor dat lichaam, dat, trotsch achter zijn schild, zich veilig wist tegen de slagen. En het zoude weder gedaan zijn met de vrijheid. ¹⁾ Maar wij herinneren ons tevens het gevaar, dat in dit juiste beginsel ligt opgesloten, want het is een geneesmiddel, dat, te dikwijls aangewend, een doodelijk vergif zoude kunnen worden, door dat het erfelijke Huis zoo licht zoude ontaarden in een werktuig van de regeering, aan zijne waardigheid zodoende schade zoude worden toegebracht, en het staatsgebouw op zijne grondslagen zoude gaan wankelen. Het belang van allen, het heil van het vaderland moet hier, zoo als altijd, de eenige gids zijn, die voor dwalen behoedt.

Zoo had dan de regeering voldoende bewijzen gegeven, dat zij den liberalen weg wilde bewandelen, dat zij zelfs niet schroomde zich de ultra-royalisten tot onverzoenlijke vijanden te maken. Zij had nu ook mogen verwachten, dat, met het goede, dat zij gaf, ook de hand der vriendschap zoude worden aangenomen, dat de liberalen in den lande zich als één man om den koning zouden scharen, opdat orde en vrede zouden heerschen. Men zag zich bedrogen. Steeds werden de mannen bewierookt, in wie men toch, zonder volslagen blind te zijn, onmogelijk bondgenooten kon zien. Hoe moest het den koning te moede zijn, toen bij de verkiezingen van 1819 de jacobijn Grégoire, de bisschop, die de Constitutie der geestelijkheid had bezworen, toen Grégoire tot député

¹⁾ Zie: Benjamin Constant, I, p. 35 volg.

werd verkozen ¹⁾. Zoo dat de vruchten van het nieuwe stelsel waren, moest men dan niet aarzelen voort te gaan op dien weg? Nog één jaar de verkiezingen in denzelfden geest, en de „indépendants,” de vijanden der Bourbons zouden de meerderheid hebben! Wonderlijk, dat Decazes, een der ontwerpers der kieswet van '17, die in 1818 de vrees van Richelieu niet deelde, nu als hoofd van het ministerie moest optreden, met het voorname doel, om wijzigingen te brengen in zijn eigen werk! Wij vragen aan hen, die hier van schroomvallige politiek spreken, wie daarvan de schuld moeten dragen.

Dat onder deze omstandigheden Decazes geene genade zoude vinden bij de uiterste linkerzijde, hij had het zich voorgesteld, maar welke was de houding der royalisten? Na de benoeming der 60 Pairs had hun haat geene perken meer gekend en zij zouden niet rusten, voor dat zij den vertrouweling des konings ten val hadden gebracht. Hoe anders en meer waardig was de houding der Pairs! Daar had de vermaarde ordonnantie geene vijandschap veroorzaakt, daar hadden de meesten der nieuwe Pairs, al waren velen van de oud-keizerlijke partij, zich bij de anderen aangesloten, en met 144 stemmen tegen 12 werd het antwoord op de troonrede aangenomen, waarin men toonde de regeering te willen ondersteunen: „Des opinions qui ont bouleversé des empires, se réveillent, et menacent les institutions, qui servent de rempart au trône et à la liberté. Les objets les plus sacrés, les plus augustes, ne sont point à l'abri de ces attaques téméraires. Il est temps de réprimer les excès de quelques factieux” ²⁾.

Het zoude den ultra-royalisten maar al te spoedig gelukken Decazes van het tooneel te doen verdwijnen. Alle vrienden der Restauratie werden in rouw gedompeld, toen op een' Februari-avond van het jaar 1820 het gerucht zich verbreidde, dat de hertog van Berry doodelijk getroffen was door den dolk van een' sluipmoordenaar. Wel moesten die onverstandige

¹⁾ Na lange discussiën besloot de „Chambre des Députés” Grégoire niet toe te laten. Duv. de Haur., V, p. 284—306.

²⁾ Capéfigue, VI, p. 217. Duv. de Haur., V, p. 309.

ijveraars den minister haten, om zelfs in die dagen van droefheid dien moord als wapen aan te grijpen, en het te wagen hem aan te klagen, als zoude hij den arm van Louvel hebben geleid ¹⁾. Of zoude de bedoeling verder gestrekt hebben, en de geheime hoop zijn gevoed, dat de koning, ten einde raad, de kroon zoude nederleggen, opdat die door Artois zoude worden opgenomen? Men zoude het bijna gelooven, waar men Lodewijk tegen Decazes hoort zeggen: „*Mon enfant, les ultrà's vont exploiter ma douleur; ce n'est pas votre système, c'est le mien qu'ils attaqueront; ce n'est pas à vous qu'ils en veulent seulement, mais à moi*” ²⁾. De gelegenheid was schoon voor het Pavillon Marsan, om hier met een coup de théâtre winst te doen; de troonopvolger en de hertogin van Angoulême vielen den koning te voet, om hem te smeeken den gehaten man te verwijderen, tegen wien zulk eene klacht was ingebracht. Bij zooveel verbittering der koningsgezinden werd de toestand van Decazes onhoudbaar, het offer werd gebracht. Wel mocht de koning zeggen: „*Les royalistes me portent le dernier coup. Ils savent que le système de Mr. Decazes était le mien, et ils l'accusent d'avoir assassiné mon neveu.*” Maar, voegde hij er bij: „*Je veux sauver notre pays sans les ultrà's s'il est possible*” ³⁾.

S'il est possible! Het was met tegenzin, dat Richelieu, toegevendende aan den drang der omstandigheden, zich liet vinden, om nogmaals als hoofd van het Ministerie op te treden. Men wist met welk programma hij kwam: voortzetting van het werk van Decazes, wijziging van de kieswet, die mannen als Grégoire in de vertegenwoordiging had gebracht. Wij begrijp-

¹⁾ Mr. Clausel de Coussergues: „*Messieurs il n'y a point de loi qui fixe le mode d'accusation des ministres. Il est de la nature d'une telle délibération qu'elle ait lieu en séance publique et à la face de la France. Je propose à la Chambre de porter un acte d'accusation contre Mr. Decazes, ministre de l'intérieur, comme complice de l'assassinat de Mr. le duc de Berry, et je demande à développer ma proposition.*” Duv. de Haur., V, p. 368. — De taal der ultraroyalistische bladen was hieraan evenredig. Id., p. 384 volg.

²⁾ Capcfigue, VI, p. 239.

³⁾ Capcfigue, VI, p. 249.

pen zijn' weerzin, om nogmaals aan het bestuur te komen; want het was maar al te zeer te vreezen, dat de royalisten, wier hulp hij nu behoefde, en die hem plechtig door Artois was toegezegd, hem zouden steunen, zoolang zij hem noodig hadden. Zelden is eene meer heftige taal gevoerd, dan in die kamer van 1820 toen het debat over het grootte wetsvoorstel aan de orde was. Het was in waarheid een steekspel waar elk de kwetsbare zijde van den tegenstander zocht te treffen. Werd van deze zijde het verwijt gericht, dat het slechts te doen was de „chambre introuvable” terug te krijgen, van den anderen kant werd de beschuldiging gehoord, dat de vijanden van het koningschap zich achter het schild van vrijzinnigheid verborgen. Ten laatste kwam dan, na aanneming van amendementen, de wet van 29 Juni 1820 tot stand, „la loi du double vôte” genoemd, omdat, ja, de directe verkiezingen zouden blijven, maar naast de „colléges d'arrondissement”, ook kleinere kiescollegiën, „colléges de département”, zouden bestaan, uit de hoogst aangeslagenen samengesteld. De députés, wier aantal voortaan niet 258 maar 430 zoude bedragen, moesten voor $\frac{3}{5}$ door de „colléges d'arrondissement”, voor $\frac{2}{5}$ door de meer aristocratische „colléges de département”, worden verkozen ¹⁾.

Had het Richelieu bij zijne tweede optreding moeite gekost, dáár, waar het hem om eene transactie te doen was, zich bij de députés eene meerderheid te verschaffen, (de chambre des Pairs, die voor het meerendeel de richting van het centre droeg, bleef ook nu de regeering steunen), daar hij, zonder de linkcrzijde te volgen, toch geenszins de man der ultra-royalisten was, de verkiezingen van 1820, de eerste na het uitvaardigen der wet, die zulk een aristocratisch karakter droeg, namen den sluier der onzekerheid weg. De partij van Artois had nu de overgrootte meerderheid, en het oogenblik was gekomen, om den steen te werpen op den man, wien men wel had willen vordragen, zoolang de slag werd geleverd, die op den triomf der koningsgezinden moest uitloopen.

¹⁾ Zie over de discussiën betreffende de wet van 1820. Duv. de Haur., V, p. 511—569. Capesigue, VII, p. 23—50.

Men zag er niet tegen op bij het adres van antwoord op de troonrede van 1821 eene smet te werpen op hem, die te Aken een' strijd had gestreden tegen de vorsten, en zijn vaderland van de vreemden had bevrijd. ¹⁾ Er werd toen een oogenblik aan gedacht de kamer te ontbinden, maar de overgrootte waarschijnlijkheid, dat eene nieuwe kamer hetzelfde vijandige karakter zoude dragen, ²⁾ de ziekelijke toestand van den ouden koning, wiens dood men aanstaande hield, de invloed van den troonopvolger, die hierdoor toenam, alles bewoog Lodewijk XVIII den strijd op te geven, en den palm der victorie zijn' onverzettelijken broeder niet langer te betwisten. Hoort hem spreken waar hij het ontslag van Richelieu en de benoeming van Villèle teekent! „Enfin M. de Villèle triomphe; je connais peu les hommes, qui entrent dans mon conseil avec lui; je lui crois assez de raison, un sens assez droit pour ne pas suivre aveuglément toutes les folies de la droite. Au reste *je m'annule dès ce moment*; je subis la conséquence d'un gouvernement constitutionnel, jusqu'à ce point cependant, que je défendrai ma couronne, si mon frère la jetait aux hasards.” ³⁾

Bleef in schijn Artois nog naast den troon staan, het was sinds dien dag in waarheid, als of Lodewijk XVIII de abdicatieakte had geteekend, en zijn broeder de teugels van het bewind had aanvaard. De ultra's hadden gezegepraald, en Villèle had de belooning ontvangen voor veeljarige oppositie, nu hij als hoofd van het ministerie was opgetreden. Maar ook hij zoude met moeielijkheden hebben te worstelen. In de eerste plaats

¹⁾ Duv. de Haur., VI, p. 439—452. De paragraaf van het adres, tegen Richelieu gericht, luidde: „Nous nous félicitons, Sire, de vos relations constamment amicales avec les puissances étrangères, dans la juste confiance qu'une paix si précieuse n'est point achetée par des sacrifices incompatibles avec l'honneur de la nation et la dignité de la couronne.”

²⁾ Toen Richelieu aan Artois herinnerde de belofte van ondersteuning, antwoordde deze: „En vérité mon cher duc, permettez-moi de vous dire, que vous avez un peu trop pris mes paroles à la lettre; et puis les circonstances étaient alors si difficiles!” — „Il manque à sa parole d'honneur, à sa parole de gentilhomme!” riep Richelieu, bij zijn' ambtgenoot Pasquier komende. Duv. de Haur., VI, p. 466.

³⁾ Capéfigue, VII, p. 209.

kon hij moeielijk rekenen op krachtige ondersteuning van de zijde der Pairs. ¹⁾ En ook bij de députés zoude hij niet weinigen tegenover zich zien staan. Want al had de nieuwe kieswet de partij der royalisten oppermachtig gemaakt, toch waren er gekozen, die weigerden de regering te volgen op den weg, dien zij was ingeslagen. Ja, ook onder de koningsgezinden zelven had de minister zich vele vijanden gemaakt; het waren degenen, die hem vroeger hadden bijgestaan in het bestrijden, en te vergeefs hadden gehoopt, dat, na de overwinning, Villèle hen in zijne verheffing zoude doen deelen. Zij stelden zich voortaan aan het hoofd van de partij, die men met den naam van „contra-oppositie” ging bestempelen. ²⁾

Wie een denkbeeld wil krijgen van den geest, die de Ministerieelen bezielde, en de heftigheid, waarmede de meeningen van hen en hunne tegenstanders werden ontwikkeld, sla een oog in de discussiën van de kamer van 1822 over de drukperswet. Was bij de wet van 1819 bepaald, dat de „délits de presse”, als andere misdrijven, aan de gewone proceduur der jury zouden worden onderworpen, dat voor de dagbladen de censuur opgeheven en daarvoor borgstelling in de plaats zoude komen, ³⁾ thans maakte men weder de oprichting van een blad afhankelijk van de koninklijke goedkeuring, en gaf aan de „cours royales” het recht om die geschriften te schorsen, of op te heffen „qui portaient atteinte... à l'autorité du roi.” Het woord „constitutionnelle”, in de vorige wet voorkomende, was hier weggelaten, en het was eene uitnemende gelegenheid om in verschillenden zin over het koninklijk gezag te spreken. In de Chambre des Pairs werd minder heftig gesproken, maar bij amendement het woord „constitutionnelle” eenvoudig weder ingelascht, waaraan de députés, uit vrees van de eenmaal aangenomene wet weder te doen vallen, zich ten slotte wel moesten onderwerpen. ⁴⁾

¹⁾ Capéfigue, VII, p. 231—252.

²⁾ Capéfigue, I. c., en VIII, p. 157—168.

³⁾ Duv. de Haur., V, p. 69—112.

⁴⁾ Duv. de Haur., VI, p. 494—610.

Het was in het jaar 1824, dat er weder eene wijziging werd gebracht in de inrichting van het Wetgevend lichaam, en het beginsel der zevenjarige kamers werd aangenomen. Het was vooral de minister de Chateaubriand, vroeger gezant te Londen, die het denkbeeld aangaf, om de Engelsche plant op Franschen bodem over te brengen. En Villèle was niet moeielijk tot deze zienswijze over te halen. Aan eene wet van zulk gewicht moest eene kamer-ontbinding voorafgaan, en, zoo de nieuwe kamer regceringspartij was, waaraan niet te twifelen viel bij de tegenwoordige kieswet, dan was het vooruitzicht schoon, om 7 jaren lang, met zekerheid van goeden uitslag, zijne beginselen te verkondigen. Men ging over tot de ontbinding, en in de nieuwe kamer, die als eene „chambre introuvable” de zegepaal was van de contra-revolutionairen, werd het beginsel der zevenjarige zittingen gehuldigd. Ook in de „chambre haute”, waarin men voorzichtigheidshalve 27 nieuwe Pairs had gebracht, werd de wet, hoewel met eene betrekkelijk kleine meerderheid, aangenomen. 1).

Korten tijd daarna (September 1824) overleed Lodewijk XVIII, en beklom Artois den troon, onder den naam van Karel X. Vreemd, dat de man, die zoo weinig begreep, wat de tijd eischte, een' naam moest dragen, die in ongeveer 300 jaren niet was gehoord onder de koningen van Frankrijk. Dat hij in zijne jeugd, toen niemand minder dan hij er aan dacht, dat de kroon van Karel den Grooten eenmaal op zijn hoofd zoude rusten 2), geene studie had gemaakt van wat Frankrijk wilde, dat was misschien te begrijpen, maar dat hij in 1824 nog gelooven kon aan de zegepaal van het ancien régime, aan het „règne du bon plaisir”, dat zal aan velen (en wij scharen ons onder hen) een raadsel blijven. Het was alsof nu het koninkrijk van Gods genade was gekomen, want men

1) Capéfigue, VIII, p. 190—237. Duv. de Haar., VII, p. 489—571. Het VIIIe. deel van dit werk is nog niet verschenen.

2) En juist Karel X heeft zich te Rheims doen zalven en kroonen. Zie hierover: Capéfigue, IX, p. 100—113.

zoude eene taal gaan spreken, die wel wonderlijk moest klinken in de ooren van het Frankrijk der omwenteling.

Twee wetten zijn volkomen geschikt de staatkunde van den koning te kenschetsen. De geheele maatschappij moest, volgens den vromen vorst, hervormd worden, de staat moest een godsdienstig karakter dragen. De geestelijkheid werd weder eene eerste macht, en een der eerste wetsvoorstellen, die de zevenjarige kamer had te beoordeelen was „la loi sur le sacrilège”, waarbij misdrijven tegen de godsdienst als staatsmisdad verklaard, heiligschennis met vadermoord gelijk gesteld werd ¹⁾. In het volgende jaar werd „la loi sur le droit d'ainesse” ingebracht, want ook het familieleven moest hervormd worden, en waar het Còde Civil gelijkheid had geleerd, daar wilde men een privilegie in het leven roepen, om eene vaste aristocratie te scheppen. Beide wetten werden door de députés aangenomen. Bij de Pairs had de regeering zich ook eene meerderheid weten te verschaffen, die het aannemen van de eerste wet (echter met amendementen) ten gevolge had, maar reeds in 1825 had die vergadering hare onafhankelijkheid teruggevonden, en de wet op het recht van eerstgeboorte werd door haar verworpen ²⁾.

De zevenjarige kamer, waarvan Villèle zich zoo schoone dingen had voorgesteld, werd de oorzaak van zijn' val. De contra-oppositie rustte niet, en kreeg nieuwe krachten, waar velen verontwaardigd waren over het ontslag aan de Chatcaubriand gegeven. De meerderheid, die zich zoo sterk voelde, dreigde den minister, waar hij niet in alles hare eischen wilde inwilligen. En dat alles, terwijl men zoo duidelijk zag, dat de natie dien weg niet op wilde; enkele verkiezingen hadden het zoo duidelijk getoond, — met vreugdekreten was men de Pairs te gemoot gegaan, toen zij over „la loi d'ainesse” het veto hadden uitgesproken, — en de kreet: „A bas les Jésuites” werd zelfs door de nationale garde den koning toegeroepen. ³⁾

¹⁾ Capéfigue, IX, p. 71 volg. Royer-Collard, II, p. 240 volg.

²⁾ Capéfigue, IX, p. 152—174. Royer-Collard, II, p. 265 volg.

³⁾ Capéfigue, IX, p. 277.

In 1827 werd de kamer ontbonden, in de hoop, dat men eene meer volgzame zoude terugkrijgen, en in de kamer der Pairs, waar weder eene groote oppositie zich hooren deed, werden 76 nieuwe leden gebracht ¹⁾. Maar toen men in de nieuw verkozene kamer slechts op de stemmen van $\frac{1}{3}$ der leden kon rekenen, zag Villèle zich genoodzaakt af te treden.

Het ministerie de Martignac, dat in Januari 1828 optrad, was, het moet erkend worden, eene concessie, door den koning gedaan aan het land, dat hem bij de laatste verkiezingen duidelijk had getoond, dat het hem op den weg, tot hiertoe ingeslagen, niet wilde volgen. Men kon dan nu betere dagen verwachten. Maar al te spoedig zoude men zien, dat zijn broeder een beter inzicht had gehad in de Charte en hare eischen. Op den eersten avond, toen de koning zijne ministers om zich vergaderd zag, voegde hij hun toe: „Je dois vous déclarer, messieurs, que je me sépare à regret de M. de Villèle; l'opinion à été trompée sur son compte; son système était le mien.” ²⁾ Men denkt hier onwillekeurig aan de gelijkkluidende woorden, door Lodewijk XVIII gesproken, toen de royalisten eene vijandige taal hadden doen hooren; maar terwijl deze in oprechtheid zich onderwierp aan den dwang, die op hem werd uitgeoefend, was de concessie van Karel X slechts schijn; hij verbood in de op te makene troonrede iets te plaatsen ten nadeele van Villèle of zijn bestuur, en hij zoude de gelegenheid niet laten voorbijgaan, die hem in staat zoude stellen Martignac te doen vallen. Hij stelde zich tegenover zijne nieuwe raadslieden.

Niet ondersteund door de kroon, was ook de toestand der ministers tegenover de vertegenwoordiging niet benijdenswaardig. De partij van Villèle was hun maar al te vijandig gezind, zoo ook de contra-oppositie; de linkerzijde, die nu sterk was vertegenwoordigd, zoude meer eischen dan men haar zoude kunnen geven; de hoop was gevestigd op het rechter,

¹⁾ Woorden van den koning: „Je crois que M. de Villèle a raison; la révolution est dans la chambre des Pairs, il faut l'en chasser,” Capefigue, IX, p. 309.

²⁾ Capefigue, X, p. 5.

ten deele ook op het linker centrum. Bij de Pairs zoude men vooral van Richelieu hulp verwachten, want de laatste „fournée” der 76 in den geest van Villèle had de partij der ultra-royalisten maar al te zeer versterkt. Toch zouden de Pairs het ministerie niet vijandig zijn. ¹⁾

Men moge aan het Ministerie de Martignac te laste leggen, dat het geene genoegzame kracht ontwikkelde, toch zal moeten erkend worden, dat vooral het hoofd van het bewind moed aan den dag legde, waar hij, heimelijk bestreden door den vorst, en tegenover een Wetgevend lichaam, van welks ondersteuning hij niets minder dan zeker was, pogingen waagde, om meer liberale beginselen te doen zegevieren. Het gelukte hem den koning eene ordonnantie te doen teekenen, waarbij het onderwijs van de Jesuiten werd verboden, hij maakte zich de royalisten tot volslagen vijanden, waar hij den vorst de benoeming van Royer-Collard tot voorzitter der Députés afdwong. Wetten betreffende de verkiezingen, en de drukpers, door hem voorgesteld, ademden een' meer vrijzinnigen geest, en werden door beide Kamers aangenomen.

Maar Karel X zoude niet rusten voordat zijn vriend Jules, prins van Polignac een' ministerzetel had ingenomen, en waar hij in deze tegenkanting ondervond van zijne tegenwoordige raadslieden, daar moesten dezen vallen. Het was hem eene schoone gelegenheid, dat de linkerzijde der Kamer, de voorgestelde „loi municipale,” als niet vrijzinnig genoeg, afkeurde, en een amendement deed aannemen. De koning had dit voorzien, wilde van geen amendement weten, en trok het wetsvoorstel in ²⁾. Aan deze mannen, wier partij door eenige verkiezingen nog versterkt was, moest niet meer worden toegegeven. „Plus de concessions” was het wachtwoord. Het oogenblik was dus gekomen om Martignac van zich te verwijderen, en den ouden vriend tot zich te roepen.

Over het ministerie Polignac kunnen wij kort zijn; de laatste

¹⁾ Capéfigue, X, p. 1—34.

²⁾ Capéfigue, X, p. 156—182.

dagen van het koningschap der Restauratie waren aangebroken. Karel X, die, onnoozel genoeg, had gemeend dat zijn ongelukkige broeder de omwenteling had kunnen tegenhouden, zoo hij met kracht zich tegen de nieuwe richting had gekeerd, bleef aan zijn denkbeeld getrouw, en hield zonder ophouden den strijd vol tegen het nieuwe Frankrijk ¹⁾. Den 2^{den} Maart 1830 sprak de koning die troonrede uit, waarin de woorden voorkwamen: „Si de coupables manœuvres suscitaient à mon gouvernement des obstacles, que je ne peux pas, que je ne veux pas prévoir, je trouverais la force de les surmonter etc.” Bekend is het, in welken zin het adres van antwoord, het adres der 221 genoemd, gesteld was ²⁾. De Kamer van afgevaardigden werd ontbonden, maar het beroep van den koning op de natie vond geen' weerklank; haar antwoord was eene nieuwe Kamer die een volkomen vijandig karakter droeg. Eindelijk werd in noodlottigen zin met art. 14 van de Charte gewoekerd, en de drie bekende ordonnantiën van Juli 1830 ³⁾ waren als de vonk in het kruid, die de geweldige uitbarsting veroorzaakten.

De revolutie was daar, op nieuw stroomde er burgerbloed, het oude koningsgeslacht werd van zijn' geboortegrond verdreven.

Wanneer wij hier een' terugblik slaan op de Chambre des Pairs in de laatste 15 jaren, dan noemen wij het opmerkelijk, hoe, in weerwil van benoemingen in een' of anderen zin, voortdurend eene zelfde richting zich in die vergadering vertoonde, hoe de gematigde vrijzinnigheid daar steeds werd gehuldigd. In 1815 hadden de Pairs den koning gesteund tegenover de eischen der contra-revolutie. In 1818 en '19 hadden zij strijd gevoerd tegen de revolutionaire woelingen der députés. Decazes en Richelieu hadden zij verdedigd, waar tegen deze rechtschapene mannen onzinnige beschuldigingen werden ingebracht.

¹⁾ Royer-Collard, II, p. 379. Woorden van Karel X: „J'aimerais mieux scier du bois que d'être roi aux conditions du roi d'Angleterre.”

²⁾ Zie het adres bij Royer-Collard, II, p. 419—422. Capesigue, X, p. 250—261.

³⁾ Door de 3 ordonnantiën werd de kamer van députés ontbonden, de drukpersvrijheid opgeheven, en de kieswet omvergeworpen.

En toen sinds 1821 de richting der „chambre introuvable” weder triomfeerde, toen werden herhaalde „fournées de Pairs” noodzakelijk geacht, om de oppositie te breken van het Luxemburg, dat zich maar niet wilde nederleggen bij de beginselen, beledend door Karel X en zijne volgelingen. Door het goede dat zij hielp tot stand brengen, maar niet minder door het kwaad, dat zij tegenhield, heeft de Pairie tijdens de Restauratie eene schoone taak vervuld.

Lodewijk-Philips hertog van Orléans werd tot den troon geroepen, niet *omdat*, maar *in weerwil dat* hij een Bourbon was. ¹⁾ Hiermede is nagenoeg het antwoord gegeven op eene vraag, die de Juli-revolutie velen op de lippen heeft gelegd. Zoude Frankrijk niet wijzer hebben gehandeld, zoo het de hoop van Karel X niet had beschaamd, en het kind, aan wien hij en zijn zoon de kroon toereikten, als zijn koning had begroet? Had men niet evenzeer een liberaal bestuur kunnen bedingen, en had men niet het groote voordeel gehad, dat de toestand vooral tegenover de vreemde kabinetten, door de Restauratie gevestigd, dezelfde ware gebleven, terwijl het daarentegen voor de Juli-regeering een moeielijk raadsel moest worden Frankrijk voor zich te winnen, zonder Europa tegen zich in het harnas te jagen? Wat hierop te antwoorden? Dat nu eenmaal die vraag niet aan de orde werd gesteld, dat de keuze niet werd gegeven tusschen Hendrik V en Lodewijk-Philips, maar slechts het dilemma werd gelaten: het huis Orleans of de Republiek. Het was de bourgeoisie geweest, die zich met kracht tegen de ordonnantiën-regeering had gekant, en, op het gezicht van al de scheuren in de Charte, aan Karel X den scepter

¹⁾ „Le 8 Août on s'occupa au Palais-Royal de régler la conduite et de préparer les actes du lendemain. Dans la discussion qui s'établit à ce sujet, il fut dit très nettement (et cela fut dit par moi), que la maison d'Orléans était appelée à former une dynastie nouvelle et non à devenir la continuation de l'ancienne. Qu'en effet le duc d'Orléans était appelé non parce qu'il était Bourbon, mais quoique Bourbon, et à la charge ne pas ressembler à ses aînés mais au contraire d'en différer essentiellement. Il dut prendre en conséquence le nom de Louis-Philippe I, et non celui de Philippe VII, comme l'auraient voulu quelques-uns.” Dupin, Mémoires, II, p. 16 .

uit de hand had geslagen, maar ras was daar naast haar een schijnbare bondgenoot opgetreden, wiens hand zij niet mocht vatten, omdat het geene vriendenhand was. Toen daar de barricaden werden opgericht, en Lafayette als uit den grond oprees, bemerkten de vrienden der constitutie, dat een andere vijand naderde, die niet minder te duchten was dan de verslagene, dat er gevaar bestond, dat de witte vlag voor de vuurroode zoude plaats maken, dat de republikeinen dreigden de meesters te worden. Men moest toen, wilde men niet alles verliezen, de Bourbons wel loslaten, en hij was een ware „Deus ex machina,” de man, dien men naar het stadhuis geleidde, wien men de kroon aanbood, niet omdat hij van Hendrik IV afstamde, maar omdat hij de zoon was van Egalité, niet *comme Bourbon*, maar *quoique Bourbon* ¹⁾.

„La Charte sera désormais une vérité;” met deze woorden kwam Orleans in zijne eerste Proclamatie de natie te gemoet.²⁾ Wilde hij er mede zeggen, dat de Charte van 1814 als een onbruikbaar stuk weggeworpen moest worden? Dat zij verre. Maar de kroon had in de laatste jaren goedgevonden daaraan eene uitlegging te geven, waarmede zich de natie onmogelijk kon vereenigen; men had gehandeld, als werd daarin gesproken van absolute macht. Zoo had men, door zich doof te houden voor waarschuwende stemmen, door het staatsstuk onder den hoop van ongrondwettige ordonnantiën te bedekken, de natie vijandig tegen zich overgesteld. Dat zoude van nu af anders worden; eerbied zoude er betoond worden voor die Charte, die eene krachtige waarheid zouden zijn,

En ook de natie zoude zorgen, dat er van geene verwarring van talen meer sprake kon zijn; daarom moest uit de grondwet al het dubbelzinnige worden verwijderd. En men wilde niet wachten, tot dat de nieuwe vorst misschien te eeniger tijd op die dubbelzinnigheden zoude wijzen; zelf ging men aan het werk, en wijzigde wat noodig was. Eerst nadat dit vol-

¹⁾ Vgl. Guizot, Mémoires pour servir à l'histoire de mon temps, II, p. 1—34. Dupin, II, p. 158. De Carné, II, p. 117—128.

²⁾ „Proclamation du 31 Juillet 1830.” Dupin, II, p. 151.

bracht was, en Orleans op die herziene staatswet, de Charte van 1830 genoemd, den plechtigen eed had afgelegd, ¹⁾ deed men hem den koningsmantel om, en schaarde men zich om Lodewijk-Philips I.

Die wijzigingen in „la Déclaration du 7 Août” ²⁾ neêrgelegd, betroffen velerlei punten. Reeds de eerste verandering maakt het standpunt duidelijk, dat men ging innemen. De Proloog der Charte van 1814 werd weggelaten, „non comme une rédaction qui ne serait qu’inutile, mais parce qu’il blesse la dignité nationale en paraissant *octroyer* aux Français des droits qui leur *appartiennent* essentiellement.” Voor ons zijn die veranderingen het meest belangrijk, die de Chambre des Pairs betreffen. Om de herinnering aan Karel X, en het kwaad, door hem ook in deze bedreven, uit te wisschen, werden alle benoemingen van Pairs, door dezen koning gedaan, verklaard „nulles et comme non avenues.” Is deze maatregel te verdedigen? In gewone tijden zoude hij zeker als de meest ongrondwettige worden gebrandmerkt, maar in tijden van omwenteling, als de constitutie in haar hoofdbeginsel wordt geschonden, gaat het niet recht aan van wettigheid te spreken, en Karel X had voorzeker door zijne „*fournées de Pairs*” van zijn prerogatief misbruik gemaakt ³⁾. — Eene verandering, de Pairskamer betreffende, moeten wij grootelijks toejuichen: de zittingen, vroeger geheim, zouden voortaan openbaar zijn. — Eindelijk werd bepaald, dat de geheele inrichting der Pairskamer zoude onderworpen worden „à un nouvel examen dans la session de 1831.” En men hield woord, want in 1831

¹⁾ „En présence de Dieu je jure d’observer fidèlement la Charte constitutionnelle, avec les modifications, exprimées dans la Déclaration; de ne gouverner que par les lois et selon les lois” caet. Dupin, II, p. 168.

²⁾ Vgl. over de veranderingen in de Charte te brengen, het verslag van Dupin, rapporteur. Dupin, II, p. 499—503.

³⁾ Toen Lodewijk XVIII, na de 100 dagen, 29 keizerlijke Pairs, waarvan hij aan de meesten in 1819 hun zetel teruggaf, verwijderde, werd hij van vele zijden beschuldigd, als had hij landverraad gepleegd. Zie hierover: Lanjuinais, I, p. 90 en 79*: II, p. 138.

werd, tot schade van dat deel der Wetgevende macht, de erfelijkheid der Pairie afgeschaft.

Waarom is de erfelijkheid afgeschaft? Was men algemeen overtuigd dat het bestaande stelsel geene goede vruchten droeg? Was gansch Frankrijk van het nuttige van den te nemen maatregel doordrongen? Wij hebben reden hieraan te twijfelen, waar Casimir Périer, de minister, die de nieuwe wet voorstelde, zich niet ontzag woorden te spreken als de volgende: „Il faut laisser à la nation mieux inspirée la possibilité de réformer plus tard l'oeuvre d'une époque, où des préventions de personnes, une agitation révolutionnaire et des passions tout actuelles ont érigé une erreur en véritable opinion publique ¹⁾,” waar Guizot b. v., die tegen de meerderheid strijd voerde, zijne tegenstanders in het aangezicht durfde zeggen: „Nos adversaires ne contestent guère les avantages de l'hérédité; la plupart d'entre eux du moins n'abordent pas la question directement ²⁾.”

Neen, de oorzaak zal wel in iets anders liggen, en wel in den politieken toestand van het Frankrijk van die dagen. Wij weten het, de radicalen dreigden de meesters te worden, men had ze slechts getemd, door hen te streelen met het vooruitzicht, dat Orleans, die zich had vertoond met de tricolore vlag in de hand ³⁾, wien men had gedwongen het staatszegel te veranderen, en daarin de leliën te doen plaats maken voor een geopend boek, de Charte van 1830 ⁴⁾, dat Orleans in alles het tegenbeeld zoude zijn van de gevallene dynastie, dat de Juli-monarchie niets anders zoude zijn dan de beste der republieken ⁵⁾. Waar zulke denkbeelden bij de natie doordrongen

¹⁾ Royer-Collard, II, p. 457.

²⁾ Guizot, Histoire parlementaire de France (Recueil complet de ses discours prononcés dans les chambres de 1819 à 1848), I, p. 306.

³⁾ „L'enthousiasme fut porté au comble, lorsqu'on vit le duc d'Orléans ayant à sa droite le général Lafayette, se présenter à l'une des fenêtres et saluer le peuple, le drapeau tricolore à la main” (le duc d'Orléans à l'hôtel de ville, le 31 Juillet 1830). Dupin, II, p. 154.

⁴⁾ Dupin, II, p. 201.

⁵⁾ De Carné, II, p. 124.

moest zeker wel een lichaam als de erfelijke Pairie een slecht onthaal vinden, en wij zouden bijna geneigd zijn de stelling te onderschrijven, dat de val van het tweekamerstelsel (wij merken echter op, dat niemand in 1831 het voorstel hiertoe deed), en het optreden van eene vergadering als de Constituante, de geheime drijfveeren waren van hen, die aan de Pairie hare eigendommeljkheid, haar eigenlijk karakter wilden ontnemen. Hoe het zij, de meerderheid der kiezers, wellicht zelve door invloed van buiten gedwongen, zonden de vertegenwoordigers met een bepaald mandaat dienaangaande naar de hoofdstad ¹⁾, en het Ministerie zag zich ten laatste gedwongen voor de nationale beweging het hoofd te buigen, en de wet voor te stellen, volgens welke de koning Pairs zoude benoemen voor het leven uit bepaalde categoriën van personen.

Door talentvolle mannen werd de, in 1831 onhoudbare, stelling der erfelijkheid in bescherming genomen; Guizot, Royer-Collard, Thiers, Berryer, waagden het, met eene kleine minderheid aan hunne zijde, het voorstel te bestrijden, en de natie te waarschuwen, die niet gewaarschuwd wilde zijn. Wat werd dan tegen de erfelijkheid aangevoerd door die meerderheid, die niet gaarne wilde spreken van de gevolgen van het stelsel, omdat misschien ware gebleken, dat het een goede boom moest zijn, waar goede vruchten zich vertoonden? Welke waren de argumenten? Guizot zegt het ons, waar hij ze gaat ontzenuwen: „Il ne faut pas admettre l'hérédité de la pairie, car c'est un privilège, qui choque l'égalité; on ne peut pas admettre l'hérédité, c'est une aristocratie, l'aristocratie est déchue, on ne peut pas la recréer; le pays ne veut pas de l'hérédité, et quand l'institution serait bonne, elle est repoussée par le voeu national. Ainsi on ne doit pas, on ne peut pas, on ne veut pas; ce sont toutes raisons préjudicielles, qui ne jugent pas l'institution en elle-même.”

¹⁾ „Le ministre ne pouvait pas ignorer, que dans presque tous les collèges électoraux, les candidats pour être élus, avaient dû prendre l'engagement de voter contre l'hérédité.” Dupin, II, p. 345.

De erfelijkheid der Pairie strijdt tegen de gelijkheid. — Men zal ons niet tegenspreken, dat er, in naam van die gelijkheid, vrij wel gezondigd is tegen de logica der feiten, daar onder die feiten de ongelijkheid juist eene eerste plaaats inneemt. Gelijke bescherming, daarheen moet steeds het streven zijn; maar wat de staatszaak aangaat, zal die gelijkheid steeds een droombeeld zijn, omdat daar de geschiktheid altijd de maatstaf zal moeten wezen. Of zijn de minderjarigen, de vrouwen, de groote meerderheid, niet van de actieve politieke rechten uitgesloten? — En komt men op tegen het recht, dat door het enkele feit der geboorte wordt overgedragen, noemt men dit een monster, dan bestaat dit monster ook zonder de erfelijke Pairie, tenzij men het erfelijk Koningschap voor goed afschaffe. Gij wilt niet, dat men rechten erve, en gij ontdeet u niet van de goederen, die alleen door den dood van uw' vader uw eigendom zijn geworden! Het argument der gelijkheid is een van die, welke, als eene tooneeldecoratie, op het effect zijn gemaakt; men kome er niet te dicht bij, dan gaat de illusie verloren.

De erfelijke Pairie vormt eene aristocratie, en voor deze is geene plaats meer. — Maar wat was er te dezen opzichte veranderd sinds de Restauratie? Niets. Men had dus ook waarschijnlijk tegen Lodewijk XVIII strijd gevoerd, toen deze, na de 100 dagen, de erfelijkheid invoerde? Wij meenden, dat van alle kanten, en door de drukpers niet het minst, deze handeling was toegejuicht als eene daad van ware liberaliteit. ¹⁾ In Engeland, zegt men, het aristocratische land bij uitnemendheid, daar alleen is een erfelijk Hoogerhuis mogelijk. Maar zagen wij niet in onze beschouwing over het House of Lords, dat verreweg de meeste „Peers” van betrekkelijk jongen datum zijn, en mannen uit de meest verschillende kringen voortdurend nieuwe sappen brengen aan den ouden boom? Hoe dikwijls wordt eene politieke aristocratie verward met een adellijk castenstelsel!

De erfelijke Pairie is misschien eene goede instelling, maar

¹⁾ Zie hierover: Fontfrède, II, p. 116.

de natie is haar nu eenmaal vijandig gezind. — Dit argument pleit dus in geen deele tegen het stelsel, maar veel meer tegen hen, die van geen ernstig onderzoek willen weten. Wil de natie niet hooren van erfelijkheid, vergeten wij niet, zegt Guizot, dat, even als de individuën, ook de natiën zich kunnen vergissen: „j'ai dans mon pays cette confiance, qu'il saura se détromper quand il s'est trompé.” Heeft de Chambre des Pairs, bij het proces der ministers van Karel X, wier dood men gezworen had, zich niet lijnrecht verzet tegen den wil der menigte, en is de natie dien Pairs niet dankbaar, dat deze een' juisteren blik hebben gehad, dan zij zelve in hare opgewondenheid? Lichten wij dan Frankrijk voor, en handelen wij volgens recht en geweten, door, verre van ons te laten verschrikken door wilde kreten, onversaagd ons met het onderzoek der vraag zelve bezig te houden! ¹⁾

In denzelfden geest sprak ook Royer-Collard ²⁾. „Il est permis d'en appeler du parterre en tumulte au parterre attentif.” Gaat het toch aan te zeggen: de erfelijke Pairie is met de Restauratie ontstaan, de eene moet dus ook de andere in haren val medesleepen? Is dat logisch? Moet men alleen op den oorsprong van eene instelling zien, om deze toe te juichen, of te verwerpen? Neen, de erfelijke Pairie is in zich zelve slecht of goed. Is zij slecht, men schaffe haar af, al ware zij van gisteren; maar is zij goed, men verdedige haar als een dierbaar kleinood, zonder te vragen: van waar zijt gij gekomen? Was dan de Juli-omwenteling gericht tegen de Charte, dat men deze roekeloos wil schenden?

Wat te zeggen eindelijk van den aanval gericht tegen de erfelijke Pairie, in naam der volkssouvereiniteit? Is het niet onzinnig in een' constitutioneelen staat dat woord op de lippen te nemen? Verstaat men er onder, dat de vermoldde leer: het volk is voor den vorst, voor goed is begraven, dat de natiën zich zelve toebehooren, en in zich zelve het middel tot behoud hebben, wie is er, die dit niet als onomstootelijke

¹⁾ Guizot, Histoire parlementaire de France, I, p. 302—322.

²⁾ Royer-Collard, II, p. 457—470.

waarheid zal aannemen? Maar wat is dit anders, dan het gevolg van de heerschappij der rede en van het recht? Onder volkssouvereiniteit wordt gewoonlijk iets minder edels verstaan. Volkssouvereiniteit, is dat niet de stem van het forum, de volkswil die heden bindt, om morgen te ontbinden, de heerschappij der numerieke massa? En dit alles, wat is het anders, dan de macht van het geweld, de macht, die van geen recht weet, tenzij van het recht van den sterkste? Aan die macht nu, is door de leer van het: „*personne ne peut tout*,” van de verdeeling van het gezag, de kop ingedrukt. Door de constitutioneele beginselen is het woord volkssouvereiniteit uitgewischt, en men zij met wantrouwen vervuld tegen elk, die er voortaan van gewage.

De argumenten ingebracht tegen de erfelijkheid laten de kwestie zelve nog steeds onaangeroerd, en pleiten, naar ons inzien, niet voor het standpunt der tegenstanders. Nog altijd kan de vraag aan de orde worden gesteld: is de instelling der erfelijke *Pairie* nuttig of verwerpelijk?

Het is onze meening, dat het minder de personen, de individuen zijn, wier vertegenwoordigers in 's lands raadzaalen zitten, dat het veel meer de rechten en belangen zijn, die daar hunne uiting vinden ¹⁾. Zal nu het Wetgevend lichaam een waar beeld vertoonen van de samenleving, zoo moeten daar alle bestaande belangen kunnen gehoord worden; sommigen nu zijn voor allen dezelfde, maar daar naast bevinden zich andere, die niet het deel zijn van allen, die slechts aan sommigen uit de gemeenschap toekomen. Zal men aan de laatste categorie het zwijgen opleggen? Dan zoude het beeld niet getrouw zijn. Welnu het tweekamerstelsel is uitnemend geschikt om hier tot eene oplossing te komen. Men roepe hier de

¹⁾ „En effet messieurs, je vous le demande que représentez vous ici? Les personnes et les volontés? Mais ceux qui vous ont envoyés ne forment peut-être pas avec vous la cinquantième partie de la population capable de vouloir... Votre légitimité ne vient donc pas de la souveraineté du peuple; elle vient de ce que représentant des intérêts, ces intérêts parfaitement exprimés par les vôtres vivent, pensent, agissent dans chacun de vous.” Royer-Collard, II, p. 464

gemeenschappelijke, dáár de niet gemeenschappelijke belangen; gelijkheid zij het symbool van de eene, ongelijkheid van de andere Kamer. Wij wijzen nogmaals op woorden, vroeger door ons aangehaald: „Il y a pluralité d'intérêts, il y a différence ou inégalité dans les situations sociales. L'inégalité résulte des supériorités de tout genre ¹⁾.” Zoo worde de Chambre des Pairs de plaats, die de feitelijke ongelijkheid huldigt, die de uitstekenden op ieder gebied opnoemt. Vereenigd met den vorst, die het beeld is van de eenheid van den staat, zullen de beide Wetgevende Kamers de ware landsvertegenwoordiging uitnaken.

Wij mogen hier eene diepe opmerking van Guizot niet onvermeld laten. In de gansche wereld moeten steeds twee beginselen samengaan: de erfelijkheid en de persoonlijkheid. De natiën, en de individuën, allen vinden een' toestand die voor hen gereed gemaakt is, waaraan zij niets gedaan hebben, maar die voor hen geregeld is door vroegere geslachten; tot zooverre de erfelijkheid. Aan dien toestand verder te arbeiden, veranderingen te maken, waar die vereischt worden, is hunne taak; de persoonlijkheid treedt op den voorgrond. Waar beide beginselen niet samengaan vervalt men in nitersten. Waar slechts het eene heerscht, komt men terug tot de Casten, het andere voert tot het nomadische leven. Zoude het niet goed zijn ook aan het staatsbestuur dien dubbelvorm te geven? Het beginsel der erfelijkheid, van het blijvende, van de orde, zij het leidende in de Chambre des Pairs, het karakter der persoonlijkheid, der vernieuwing, der vrijheid, vertoone zich in de Kamer door de natie gekozen ²⁾.

Zouden de voorgaande woorden niet voldoende zijn, om aan te toonen, dat juist de erfelijkheid een goed, zoo niet het beste middel is, om de Pairie aan de verschillende gestelde eischen

¹⁾ Royer-Collard, II, p. 18. Zie ook II, p. 467: „Ce que la Pairie représente dans le gouvernement au contraire de la chambre élective, c'est l'inégalité, c'est à dire les supériorités, non pour leur intérêt, mais pour la protection de la société entière.”

²⁾ Guizot, I, p. 310 volg.

te doen beantwoorden? Wij zouden hier meenen onze beschouwing over dit punt te kunnen besluiten, ware het niet, dat wij nog op voordeelen wenschten te wijzen, die met de erfelijkheid samengaan.

Zoo ooit, dan zal wel bij de hoogste staatsmacht onafhankelijkheid eene wenschelijke zaak, een vereischte zijn. Op welke wijze nu zal men beter de onafhankelijkheid der Pairs verzekeren, dan juist door de erfelijkheid? Onafhankelijk tegenover de kroon, wier bedreigingen zij niet vreest, daar de leden onafzetbaar zijn, — onafhankelijk tegenover eene heftige of vleiende menigte, daar zij niet aan volkskeuze haar bestaan te danken heeft, staat de erfelijke Pairie daar pal, als de rots in zee, en beschermt de Constitutie tegen elken aanval.

Nog een ander groot voordeel wordt door de erfelijkheid geboren; zij doet eene school voor staatslieden ontstaan. Of zoude vorming in deze eene onnoodige zaak zijn? Hier wordt men opgeleid voor handelaar, dáár voor industrieel, geneeskundige, rechtsgeleerde; studien zullen de practijk moeten voorafgaan. En slechts staatsman zoude men geboren worden! Wie, die het gelooft? Is het dan niet goed, dat daar zijn, die van jongs af weten, welke hunne toekomst zal zijn, die weten, dat het lot van den staat voor een deel in hunne handen zal berusten, opdat zij zich voorbereiden voor hetgeen het vaderland van hen eischen zal?

Zoo eene erfelijke Kamer haar hoog standpunt zoude kunnen verliezen, het zoude zijn, zoo de deur gesloten werd, en de Pairie eene afgesloten caste ging vormen. Aan de kroon moct daarom een onbeperkt recht worden gegeven, nieuwe leden daaraan toe te voegen. Het dubbele voordeel is hieraan verbonden, dat het, zoo als wij vroeger reeds aantoonde, eene compensatie is voor de onontbindbaarheid, en dat telkens, waar nieuwe ongelijkheden zich verheffen, deze gelegenheden krijgen in hare waarde erkend te worden, zoodat voortdurend de band met de natie een innige blijft, en aan den ouden krachtigen boom steeds nieuwe loten zich vertoonen ¹⁾.

¹⁾ Vgl. nog, ten voordeele van de erfelijke Pairie: Fonfrède, II, p. 109—130; Benjamin Constant, I, p. 35—38; Hello, p. 397 volg.

Slaan wij nog even een' blik in de Chambre des Pairs tijdens de Restauratie. Verwierp zij niet de wet op het recht van eerstgeboorte door de contra-revolutionaire Chambre des Députés aangenomen? Schaarde zij zich later niet aan de zijde der afgevaardigden (en dat in weerwil van de „fournées de Pairs”), toen Karel X de Constitutie schond? Is er meer noodig, om op hare onafhankelijkheid te wijzen? Wij aarzelen niet de woorden te onderschrijven, door Manuel gesproken, toen de „Acte Additionnel” der 100 dagen werd gemaakt: „Votre commission a pensé que la pairie héréditaire était, dans l'intérêt du peuple et du monarque, l'institution qui présentait le plus d'obstacle à l'abus du pouvoir ¹⁾.”

De mannen van 1831 waren óf willens blind, om niet te zeggen te kwader trouw, óf bedrogen zich ten eenemale. In naam der vrijheid voerden zij strijd tegen het erfelijke Pairschap, en zij zagen niet, dat de wet, die zij tot stand brachten, de Pairs maakte tot dienaars van de kroon. Wat kon er toch overblijven van die onafhankelijkheid, waar men niet aan geboorte, maar slechts aan den vorst, zijne benoeming verschuldigd was, waar men niet, als vroeger, van de toekomst van een' zoon verzekerd was? En zoo ook soms de leden, in weerwil van den hun toegebrachten slag, zich krachtig voelden, om hunne onafhankelijkheid te bewaren, bestond daar geen gevaar, dat men zich van eene onafhankelijkheid onder zulke omstandigheden geen denkbeeld zoude kunnen maken, dat de natie die dus in twijfel zoude trekken? Wie zoude zich voortaan aan zulk eene ondankbare taak willen wijden, waar, uit den aard der zaak, de zedelijke invloed van die koninklijke Pairskamer verre zoude gaan achterstaan bij die der Députés. Krachtige persoonlijkheden moesten wel gaan verkiezen zitting te hebben in het Palais-Bourbon, en het aan anderen overlaten, eene plaats te ontvangen in het gebouw, dat van zijnen luister was beroofd. Zonder onafhankelijkheid tegenover

¹⁾ Fonfrède, II, p. 151.

de kroon, zonder gezag bij de natie, ging de *Chambre des Pairs* voortleven! Was het tweekamerstelsel niet in waarheid gevallen?

In de volgende jaren zijn er meer dan eens stemmen opgegaan, die Frankrijk onder het oog brachten, hoe gebrekkig het stelsel was, dat in 1831 was ingevoerd, waarschuwend stemmen, die er op wezen, hoe aan het staatsgebouw de vastheid was ontnomen. Meer dan één voorstel werd ingediend, dat tot doel had de wond te heelen, die aan de Constitutie was toegebracht. Velen, die het in zooverre met de mannen van '31 eens waren, dat het invoeren van eene erfelijke *Pairie* eene moeilijke, zoo niet onmogelijke zaak was in eene maatschappij zoo weinig aristocratisch als de Fransche, ¹⁾ meenden toch, dat het een armzalig geneesmiddel was, dat door Casimir Périer, medegesleept door den stroom, was toegediend, en zochten redding in iets anders. Er werd gewozen op de *Consulaire Constitutie* van het jaar VIII, waarbij de senatoren door coöptatie werden benoemd, uit candidaten door de grootste staatsmachten voorgesteld, — op Spanje, waar de kiezers eene lijst van candidaten aan de kroon aanbieden, — op het Congres der Vereenigde Staten, waar de senatoren door de Wetgevende lichamen der afzonderlijke staten worden verkozen, — op België eindelijk, waar de Senaat wordt verkozen door dezelfde kiezers als de *Députés*, met engere grenzen van verkiesbaarheid; alle welke systemen verre te verkiezen waren boven het bestaande, dat de *Chambre des Pairs* tot een' koninklijken staatsraad maakte. Maar hoe men ook trachtte aan het politieke lichaam zijne onafhankelijkheid terug te geven, alle pogingen stuitten af op den onwil van de meerderheid der kamer van afgevaardig-

¹⁾ Wij erkennen, dat dit feitelijke bezwaar het grootste is, dat tegen eene erfelijke *Pairie* is aan te voeren, en dat het steeds de invoering van het schoone systeem zal moeilijk maken in landen, die niet op de leest van den Britschen staat zijn geschoeid. Men zoude echter met Fonfrède kunnen vragen, of een hooge adel, of Majoraten, wel noodzakelijke vereischten zijn voor een erfelijk *Pairschap*. Vgl. Fonfrède, II, p. 123—128.

den, die met welgevallen zag op haar alvermogen, nu de kroon inderdaad slechts met haar had af te rekenen. ¹⁾

De wet van 1831 was een van de verschijnselen, die aantoonde, met welke groote moeielijkheden de Juli-monarchie bij haar optreden te kampen had. ²⁾ Al dadelijk moest de vorst, wiens troon was gebouwd uit het hout der barricaden, zich de vraag stellen, welke richting aan het bestuur te geven. Voelde hij zich heengetrokken tot de bourgeoisie, die zich van Karel X had afgewend, waar deze de Grondwet had geschonden, die eerbied voor de wetten, vrijheid, en orde in haar programma voerde, hij wist maar al te goed, dat hij zijne kroon veel minder aan de Constitutioneelen dan aan de republikeinen had te danken, en dat deze de krijgstrompet wilden opsteken, en droomden van een' Europeischen strijd, waarin Frankrijk het zwaard zoude trekken voor de nationaliteiten en tegen de kabinetten. Dat Lodewijk-Philips niet heeft willen luisteren naar dien sirenenzang, dat hij het vertrouwen van Europa heeft weten te winnen, en in Frankrijk de mannen der wanorde den rug heeft durven toekeeren, om de republiek te bestrijden met het zwaard der Constitutie, dat is hem tot eere geworden. Uit dien kampstrijd trad hij als overwinnaar te voorschijn, met den onverzettelijken, den moedigen minister aan zijne zijde, den te vroeg gestorvenen Casimir Périer, wien Orleans voor een goed deel verschuldigd was, dat de omwenteling vertrap en weerloos lag.

Orde ging heerschen in Frankrijk, de Charte was eene waarheid geworden. Op welke wijze dan het raadsel van 1848 op te lossen? Moeielijk zoude het zijn, den val van de jonge dynastie met een bepaald beginsel te verbinden. Alleen dit: de Juli-monarchie was sterk in den storm; eenmaal de orde daar,

¹⁾ Vgl. de Carné, II, p. 182 volg. en vooral p. 307—334. (Lettre n°. 3 à un membre de la Chambre des Communes. Revue des deux Mondes, 15 Nov. 1839). Zie ook: Ed. Laboulaye: Introduction au Cours de politique de Benjamin Constant, p. XXX.

²⁾ Wij herinneren nogmaals, dat Casimir Périer, de minister, die de wet voordroeg, in deze, tegen zijne overtuiging, toegaf aan de publieke opinie.

meende men alle gevaar geweken, omdat men daarvan in de nabijheid niets bespeurde. Beschouwen wij de zaken eenigszins van nabij. ¹⁾

Waar een tweekamerstelsel noodzakelijk is in, gezondheid en leven geeft aan een Constitutioneelen staat, daar moest de nieuwe inrichting van de *Chambre des Pairs* al dadelijk aan die gezondheid schade toebrengen. Het votum der *Pairs* legde geen gewicht meer in de schaal; al behoorden de leden nog tot de verdienstelijke mannen uit Frankrijk, men ging het paleis Luxemburg zonder belangstelling voorbij.

En de *Chambre des Députés*? Ook dáár hadden groote wijzigingen plaats gegrepen na de „*loi Electorale*” van 1831 ²⁾. Er werd o. a. in bepaald, dat de census van verkiesbaarheid tot op de helft verlaagd werd, en overal werd deze maatregel als liberaal toegejuicht. Te recht? Welke waren de gevolgen daarvan? Dat deze censusverlaging, gevoegd bij het „*mandat gratuit*”, het gedwongen verblijf in de hoofdstad voor zeer velen der *députés* bezwaarlijk moest maken, en dat, uit den aard der zaak, de kamer voor een groot deel moest worden samengesteld uit mannen, die een bezoldigd ambt bekleedden, of zochten te verkrijgen. Was reeds onder de Restauratie geklaagd over de kamer van ambtenaren, de wet van '31 zoude in deze nog veel meer reden tot ontevredenheid geven. Wat vloeide hieruit voort? Dat eene slaafsche regeeringspartij, en eene kleingeestige oppositie, tegenover elkander moesten gaan staan. Groote beginselen werden dan ook weinig besproken in de kamer. — Nog iets droeg hiertoe bij. Twee groote elementen werden al minder en minder vertegenwoordigd in de *Chambre des Députés*, ja bijna geheel gemist; het waren de vijanden der Juli-monarchie: de legitimisten en de republikeinen. Wij zeggen met opzet, dat zij gemist werden, want behalve dat wij gelooven, dat niet alleen de moerderheid, maar elke partij, in de vertegenwoordiging recht van bestaan heeft, was er aan dien toestand een groot nadeel verbonden. Had men

¹⁾ Vgl. hierover uitvoerig de *Carné*, II, p. 117—240.

²⁾ Dupin, *Memoires*, II, p. 324 volg.

toch die 2 richtingen in staat gesteld zich te doen hooren, groote partijen hadden zich hierdoor gevormd; de vrienden der Juli-dynastie hadden zich nauwer aaneengesloten, en wellicht een verbond gemaakt met de mannen der Restauratie, om gezamenlijk strijd te voeren tegen den gemeenschappelijken vijand. Nu daarentegen, nu men het over de groote dingen eens was, nu gouvernement en oppositie aan de zelfde bron zich laafden, vertoonde zich het kwaad, dat men, waar voor geen beginsel was te kampen, de kleine grieven opzocht, oorzaken noemde, die slechts voorwendsel waren, en dat alles uitliep op portefeuille-jacht.

Zoo meende men, dat men een' tijd van ongekenden voorspoed beleefde, en werd men niet gewaar, dat men zich bevond boven een' vulkaan. Men scheen niets te hooren van dat vreemde, onderaardsche, geluid, dat eene naderende uitbarsting aankondigt. Ja, men was zoo gerust, dat de regeeringsbladen eene plaats in hunne kolommen schenen aan te bieden aan schrijvers, die, onder den schijn van een' traan te wijden aan maatschappelijke ellende, het ergcrlijkste socialisme huldigden. ¹⁾ Zoo is het gebeurd, dat, terwijl de Constitutie in vrijzinnigen zin werd uitgelegd, en van den wettelijken weg niet werd afgeweken, terwijl bekwame mannen den koning ter zijde stonden, die zelf het vaandel van vrijheid en orde niet verliet, terwijl de groote meerderheid der kiezers telkens de regeeringspartij in de vertegenwoordiging versterkte, zoo is het gebeurd, dat op een' Februari-dag, tot schrik van allen, de uitbarsting is gekomen, de vulkaan vuur, en steenen, en

¹⁾ „1845 fut l'époque où la critique de la société réelle et le rêve d'une société idéale atteignirent dans la presse le plus haut degré de liberté. C'était le temps de dire tout ce qu'on pensait.... Les journaux de l'opposition n'avaient malheureusement pas assez de lecteurs pour donner une publicité satisfaisante à l'idée qu'on tenait à émettre. Les plus modérés nourrissaient une aversion profonde pour le socialisme. Les journaux conservateurs devenaient donc l'asile de tous les romans socialistes. — L'Époque (Journal conservateur) fut donc le cadre où j'eus la liberté absolue de publier un roman socialiste.” George Sand, Notice Préliminaire. Oeuvres complètes. Zie: de Carné, II, p. 230.

gloeierende lava, is gaan spuwen, waaronder het koningschap van 1830 is bedolven geraakt.

De revolutie van 1848 was door eenige helderzienden voorspeld; daaronder behoorde een man, bij wien wij in vorige bladzijden ter school gingen: Alexis de Tocqueville. Zien wij wat een geacht schrijver van hem zegt: „Les événements de 1848 attristèrent M. de Tocqueville sans le surprendre; plus que personne il avait senti le frémissement de l'orage; dans un discours prophétique, prononcé le 27 Janvier '48, il avait signalé l'approche de la révolution; sa voix avait été étouffée par le bruit des passions. Ce n'est pas au milieu d'un combat, qu'on écoute les prières d'un honnête homme, qui s'effraye de l'avenir; de tout temps les partis ont mieux aimé se perdre que de céder au cri de la raison. Envoyé à l'Assemblée Constituante par le suffrage universel, M. de Tocqueville accepta sincèrement le nouveau régime. Il ne s'abusait pas sur les instincts de la France, mais ce n'était pas lui, qui devait craindre un essai de république; le pays s'en lassa le premier. M. de Tocqueville fut un des membres de la commission de constitution. Ce ne furent pas ses idées qui triomphèrent. Loin de choisir l'Amérique pour modèle, la majorité de la commission se plut à reproduire toutes les erreurs, qui ont perdu nos constitutions révolutionnaires, et dégouté la France de la liberté. Pour ne citer que l'imitation la plus fatale, confier le gouvernement du pays et la garde de la liberté à une chambre unique, s'imaginer que d'une assemblée sans contrepoids il peut sortir autre chose qu'un despotisme tour-à-tour incertain et violent, c'était une illusion qui n'était plus permise.”¹⁾

De republiek ging ten onder, en een troon, maar nu een keizerlijke, werd weder opgericht. Zij zijn weder gehoord de woorden: „souveraineté du peuple,” „suffrage universel,” „égalité!” Frankrijk kan dus tevreden zijn! Het zwijgt vooralsnog.

¹⁾ Ed. Laboulaye: Essai politique sur Alexis de Tocqueville, 1859 (L'état et ses limites, 1865, p. 181).

En waar is de vrijheid? Men zal haar zien als de geheele piramide is opgericht, want zij zal zijn: „le couronnement de l'édifice!”¹⁾ Zal Frankrijk zoo lang kunnen wachten? Of zal men den blik gaan wenden naar dat land over de zee, waar een jongeling het graf van Lodewijk-Philips bewaakt? Zal die jongeling nog eenmaal kunnen knielen op zijns vaders graf?²⁾

Profeteeren wij niet, waar het Frankrijk geldt!

¹⁾ Vgl. de troonrede van Napoleon III, 1866.

²⁾ Er wordt gesproken van eene akte, waarbij de graaf van Chambord zijne rechten op den Franschen troon heeft overgedragen aan den graaf van Parijs.

STELLINGEN.

I.

Recte DERNBURG (*Die Compensation*, pg. 312) »So wird durch den Satz, *ipso jure compensari* nichts anderes ausgesprochen werden, als der Gedanke, dasz Compensation nur ein allgemein feststehendes Recht der Parteien geworden sei, cact.»

II.

Facio cum Viro Clar. ASSER, negante, ULPIANUM in lege 32 § 14 Dig. XXIV, 1, veram interpretationem dedisse Orationis imperatoris Caracallae. (*Themis* 1860.)

III.

Het voorschrift van art. 272 B. W. is overstaanbaar.

IV.

De bewoordingen van art. 880 B. W. alinea 1, drukken het beginsel van den wetgever niet juist uit.

V.

Art. 1102 B. W. is moeielijk met het begrip der saisine overeen te brengen.

VI.

Het voorschrift van art. 1471 B. W. is niet te rijmen met dat van art. 1462.

VII.

Ten onrechte is art. 41 C. de G. in ons W. v. K. niet overgenomen.

VIII.

Het orderbriefje en de assignatie verschillen geheel van elkander, en hadden daarom niet in éénen titel moeten vereenigd worden.

IX.

De Nederlandsche wetgever heeft bij de bepalingen over de gerechtelijke instructie de rechten van den beklagde miskend.

X.

Als bankbreukige kan alleen die koopman vervolgd worden, die bij vonnis in staat van faillissement is verklaard.

XI.

Te recht zegt Jhr. Mr. J. DE BOSCH KEMPER (*Handleiding tot de kennis van het Nederlandsche Staatsrecht enz.*, vermeerderde uitgave III, p. 158): »Onder deze Grondwet zal iemand, ofschoon niet Doopsgesind, mogen belijden, dat hij den eed ongeoorloofd houdt, en op dien grond, bij het geven van getuigenis, met het doen eener belofte kunnen volstaan.»

XII.

De rechter mag niet weigeren eene wet toe te passen, op grond, dat zij in strijd zoude zijn met de Grondwet.

XIII.

De samenstelling van de Eerste Kamer der Staten Generaal, volgens art. 78 G. W., is af te keuren.

Het zoude wenschelijk zijn, dat, bij eene herziening van de G. W., een stelsel werd aangenomen, waarvan de hoofdbepalingen waren: directe verkiezingen (de keuze opgedragen aan dezelfde kiezers, als voor de Tweede Kamer), en verder: engere grenzen van verkiesbaarheid, waarbij niet alleen het geld tot maatstaf werd genomen.

XIV.

Ik onderschrijf de woorden van J. S. MILL (*On representative government*, people's edition pg. 97) »A majority in a single assembly, when it has assumed a permanent character — when composed of the same persons habitually acting together, and always assured of victory

in their own House — easily becomes despotic and overweening, if released from the necessity of considering whether its acts will be concurred in by another constituted authority.”

XV.

Bij klacht over den te lagen stand van het dagloon kan het vrije debat tusschen patroons en werklieden tot goede uitkomsten leiden. Het is dus mede op dien grond, dat de artt. 414 en 415 C. P. afkeuring verdienen.

XVI.

Aan eene belasting mag niet het bijoogmerk worden verbonden om eene volksondeugd te bestrijden.
